

ISSN 1339-3995 | VOLUME 14.2026 | 1

EV 219/23/EPP

**UNIVERZITA
P. J. ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH**
Právnická fakulta

STUDIA IURIDICA *Cassoviensia*

Editor-in-Chief:

prof. JUDr. Radomír Jakab, PhD.

Managing Editor:

Ing. Slavka Sedláková, PhD.

Editorial Committee:

prof. JUDr. Radomír Jakab, PhD.

JUDr. Anna Vartašová, PhD.

assoc. prof. JUDr. Diana Treščáková, PhD.

Mgr. Eubica Gregová Širicová, PhD.

Editorial Board:

prof. JUDr. Miroslav Štrkolec, PhD. – Head of the Editorial Board

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

assoc. prof. JUDr. Milena Barinková, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

prof. JUDr. Alexander Brörtl, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

prof. JUDr. Jozef Čentěš, DrSc.

Comenius University in Bratislava, Faculty of Law, Slovak Republic

prof. dr. sc. Dario Đerđa

University in Rijeka, Faculty of Law, Croatia

prof. JUDr. Gabriela Dobrovičová, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

prof. JUDr. Aleš Gerloch, CSc.

Charles University in Prague, Faculty of Law, Czech Republic

prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

University of finance and administration, Prague, Czech Republic

prof. Dr. Nóra Jakab.

University in Miskolc, Faculty of Law, Hungary

prof. JUDr. Marie Karfíková, CSc.

Charles University in Prague, Faculty of Law, Czech Republic

prof. JUDr. Ján Klučka, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

prof. Dr. Marijan Pavčnik

University of Ljubljana, Faculty of Law, Republic of Slovenia

Francesco de Santis, PhD.

University of Naples Federico II, Department of Law, Italian Republic

dr. hab. Elżbieta Feret, prof. UR

University of Rzeszów, Faculty of Law and Administration, Republic of Poland

prof. JUDr. Peter Vojčík, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

Publisher:

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law,

Šrobárova 2, 041 80 Košice, Slovak Republic, Org ID: 00397768

Address of the Editorial Office:

SIC Editorial Office, Kováčska 26, P.O. Box A-45, 040 75 Košice, Slovak Republic,

e-mail: redakcia_sic@upjs.sk

Journal is issued periodically twice a year. It is freely available at the web page

<http://sic.pravo.upjs.sk> (open access journal). All the submitted articles are peer-reviewed

in double-blind form by two reviewers anonymous to the author.

Vol. 14.2026, No.1 / Publication date: 20. March 2026

© Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

ISSN 1339-3995, EV 219/23

OBSAH / TABLE OF CONTENTS

Obsah / Table of Contents	2
Dominika Cukerová Moratórium ako nástroj ochrany dlžníka počas preventívnej a insolvenčnej reštrukturalizácie <i>Moratorium as a tool for debtor protection during preventive and insolvency restructuring</i>	4
Martin Janků - Karel Marek Zásady arbitráže a ich vplyv na konanie pred rozhodcovským súdom pri českej obchodnej komore a agrárnej komore Českej republiky <i>Principles of arbitration and their impact on the proceedings before the court of arbitration attached to the Czech chamber of commerce and the agrarian chamber</i>	24
Marianna Leontiev - Matej Kačaljak Účastníctvo úradu na ochranu oznamovateľov v súdnych konaniach <i>Participation of the whistleblower protection office in judicial proceedings</i>	41
Vladimír Petrila Nezákonne získané dôkazy pri odhaľovaní daňových trestných činov <i>Unlawfully obtained evidence in the process of detecting tax offences</i>	54
Roman Pozhodzhuk - Tetiana Pozhodzhuk Platba daty: ochrana osobných údajů ve spotřebitelských smlouvách v digitálním věku <i>Paying with data: the protection of personal data in consumer contracts in the digital age</i>	67
Bashkim Preteni - Egzone Osmanaj Koncentracie a zmluvy o kúpe akcií v Kosove: zosúladienie s právnymi štandardmi EÚ <i>Concentrations and share purchase contracts in Kosovo: Aligning with EU legal standards</i>	88

Stanislava Sopková

Administratívnoprávna zodpovednosť za účasť na akademickom podvode:
fyzické a právnické osoby v systéme správneho trestania

*Administrative liability for participation in academic fraud: natural persons and
legal entities in the administrative punishment system.....*113

Dominik Šoltys

Zamyslenie nad právnou futurologiou ako vedeckým prístupom k budúcnosti práva

*Reflecting legal futurology as a scientific approach to the future of law.....*127

Dalibor Vyhnálik

Porušenie práva na spravodlivý proces pri prekročení prieskumného oprávnenia
v odvolacom konaní

*Violation of the right to a fair trial due to exceeding the scope of review in appellate
proceedings.....*161

MORATÓRIUM AKO NÁSTROJ OCHRANY DLŽNÍKA POČAS PREVENTÍVNEJ A INSOLVENČNEJ REŠTRUKTURALIZÁCIE¹

MORATORIUM AS A TOOL FOR DEBTOR PROTECTION DURING PREVENTIVE AND INSOLVENCY RESTRUCTURING

Dominika Cukerová²

<https://doi.org/10.33542/SIC2026-1-01>

ABSTRAKT

Moratórium by malo dlžníkovi pomôcť pri rokovaní o reštrukturalizačnom pláne, zachovaní prevádzky jeho podniku, či uchovaní hodnoty jeho majetku. V oboch typoch reštrukturalizačných konaní je dlžníkovi k dispozícii, hoci jeho konkrétna podoba, účinky, podmienky získania, či rozsah sa v mnohých smeroch líšia. Či tieto odlišnosti zodpovedajú rozdielom v úrovni finančných ťažkostí, ktoré obe reštrukturalizácie majú napomôcť riešiť, skúmal tento príspevok. Cieľom bolo porovnať dočasnú ochranu poskytovanú počas verejnej preventívnej reštrukturalizácie a účinky začatia insolvenčnej reštrukturalizácie, a na pozadí rozdielných finančných ťažkostí dlžníka formulovať vhodnosť právnej úpravy dočasnej ochrany v otázke podmienok jej získania, doby trvania, rozsahu a účinkov. Takto vymedzený zámer musel nutne zohľadniť mantinely, ktoré slovenskému zákonodarcovi vyplynuli zo Smernice o reštrukturalizácii a insolvenčii.

ABSTRACT

The moratorium is designed to assist the debtor in negotiating a restructuring plan, maintaining the operational continuity of their enterprise, and preserving the value of their assets. In both of restructuring proceedings, this measure is available to the debtor; however, its specific form, effects, conditions for acquisition, and scope vary significantly. This paper examines whether these distinctions correspond to the differences in the levels of financial difficulties that both restructuring mechanisms are intended to address. The objective was to compare the temporary protection afforded during public preventive restructuring with the effects resulting from the initiation of insolvency restructuring, and to assess the appropriateness of the legal framework concerning the conditions for obtaining temporary protection, its duration, scope, and effects, against the backdrop of the differing financial distress faced by the debtor. This delineated intention necessarily had to take into account the confines that arise from the Slovak legislator's obligations under the Preventive Restructuring Directive.

I. ÚVOD

K riešeniu finančných ťažkostí dlžníka ponúka právna úprava viaceré nástroje. Je dobre známe, že včasné ozdravenie a v tejto súvislosti aj zachovanie podnikania pre prípad

¹ Táto práca bola financovaná EÚ NextGenerationEU prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti SR v rámci projektu č. 09I03-03-V04-00183.

² JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University, Faculty of Law, Slovak Republic.

finančných ťažkostí dlžníka, primárne sleduje preventívna reštrukturalizácia a insolvenčná reštrukturalizácia. Praktická využiteľnosť oboch nástrojov je zúžená na dlžníkov – právnické osoby.³ Kým preventívna reštrukturalizácia predstavuje inštitút európskeho pôvodu, ktorý ako výsledok implementácie európskej Smernice o reštrukturalizácií a insolvencií⁴ našiel svoje miesto v Zákone o riešení hroziaceho úpadku,⁵ tzv. insolvenčná reštrukturalizácia predstavuje nástroj záchrany skôr čisto vnútroštátneho pôvodu, ktorého právny rámec je obsiahnutý v Zákone o konkurze a reštrukturalizácií.⁶

Pri ich výbere síce dlžník môže cítiť istý priestor voľnosti, konečné rozhodnutie však môže byť podmienené viacerými faktormi.⁷ Jedným z nich je úroveň finančných ťažkostí, ktorým dlžník čelí. Kým preventívnu reštrukturalizáciu môže dlžník využiť výlučne pri riešení hroziaceho úpadku vo forme hroziacej platobnej neschopnosti,⁸ vážnejšie finančné ťažkosti v podobe úpadku s cieľom zachovať podnikanie dlžníka dokáže napraviť už len insolvenčná reštrukturalizácia.⁹

Keďže oba nástroje smerujú k riešeniu rozdielnej úrovne finančných ťažkostí, z podstaty veci nejde o vzájomne zastupiteľné alternatívy.¹⁰ Napriek mnohým ďalším rozdielom v podmienkach začatia a priebehu oboch ozdravných procesov, je možné vidieť viaceré spoločné črty, príznačné pre oba mechanizmy záchrany. Jednou z nich je moratórium, ktorého podstatu doktrína vysvetľuje najmä ako podpora dlžníka (tzv. *breathing space*)¹¹ počas rokovaní s veriteľmi o reštrukturalizačnom pláne, ochrana jeho majetku pred individuálnymi zásahmi veriteľov, či zabezpečenie podmienok pre pokračovanie podnikateľskej činnosti dlžníka.¹² Niektorí autori vnímajú moratórium dokonca ako nástroj, ktorý má dlžníka motivovať k včasnému riešeniu jeho finančných problémov.¹³ Nemáme teda pochybnosti o tom, že dopad moratória na priebeh ozdravného procesu môže byť kľúčový.

V rámci insolvenčnej reštrukturalizácie nastupuje táto ochrana automaticky,¹⁴ pri preventívnej reštrukturalizácii len za splnenia určitých podmienok, ktorých podstata spočíva v získaní súhlasu potrebnej väčšiny veriteľov.¹⁵ Na prvý pohľad sa tak môže zdať, že rozdielna úroveň finančných ťažkostí dlžníka a moratórium predstavujú vzájomne previazané témy. Tam, kde platobná neschopnosť len hrozí, sa môže javiť potreba ochrany a podpory dlžníka menej

³ Fyzické osoby podnikatelia môžu využiť v súvislosti so svojím ozdravením oddĺženie vo forme splátkového kalendára (§ 168 a nasl. ZKR), hoci nejde o nástroj, ktorého primárnym cieľom by bolo zachovanie podnikania dlžníka.

⁴ Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1023 z 20. júna 2019 o rámcoch preventívnej reštrukturalizácie, o oddĺžení a diskvalifikácii a o opatreniach na zvýšenie účinnosti reštrukturalizačných, konkurzných a oddľžovacích konaní a o zmene smernice (EÚ) 2017/1132, ďalej aj ako len „Smernica o reštrukturalizácii a insolvencii“ alebo v skratke „SRI“.

⁵ Zákon č. 111/2022 Z. z. o riešení hroziaceho úpadku a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ďalej aj ako len „Zákon o riešení hroziaceho úpadku“ alebo v skratke „ZoRHÚ“.

⁶ Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ďalej aj ako len „Zákon o konkurze a reštrukturalizácii“ alebo v skratke „ZKR“.

⁷ Oba nástroje sú koncipované ako dobrovoľné, ktorých využitie je výlučne na rozhodnutí dlžníka.

⁸ Ustanovenie § 1 ods. 1 ZoRHÚ.

⁹ Ustanovenie § 108 ods. 1 ZKR. Pozri tiež DOLNÝ, J. Testovanie úpadku a hroziaceho úpadku dlžníka z pohľadu slovenského právneho poriadku. In: STUDIA IURIDICA Cassoviensia, roč. 11, č. 2, 2023, s. 3 – 13.

¹⁰ Z toho tiež vidieť, že nie všetky podoby finančných ťažkostí sú riešiteľné tou, či onou reštrukturalizáciou. Vedľa hroziacej platobnej neschopnosti a stále mimo úpadok sa totiž môžu vyskytnúť aj iné podoby finančných ťažkostí, pre riešenie ktorých aktuálna právna úprava neponúka žiaden osobitne koncipovaný nástroj záchrany. Napríklad pre prípad hroziaceho úpadku vo forme hroziaceho predĺženia.

¹¹ Pozri PATERSON, S. Restructuring moratoriums through an information-processing lens. In: Journal of Corporate Law Studies, Vol. 23, No. 1, 2023, p. 40. [online] [cit. 20. septembra 2025]. Dostupné online: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4283828.

¹² Napríklad McCONMACK, G. The European Restructuring Directive and stays on creditor enforcement actions. In: International Insolvency Review, Vol. 30, Issue 51, 2021, p. 67 - 88.

¹³ Pozri HARVEY, R. M. Chapter 11 in Transition – From Boom to Bust and into the Future. In: American Bankruptcy Law Journal, Issue 81, 2007, p. 463 and 471.

¹⁴ Pozri § 113, 114 ZKR.

¹⁵ Pozri § 17 a nasl. ZoRHÚ.

naliehavá, ako tam, kde úroveň finančných ťažkostí už dosiahla stav úpadku. Od tejto hypotézy by sme sa chceli pri riešení moratória odraziť a zistiť, aké sú podmienky ochrany dlžníka v podobe moratória v rámci preventívnej a insolvenčnej reštrukturalizácie.

Cieľom je zistiť mieru previazanosti medzi úrovňou finančných ťažkostí dlžníka a jednotlivými moratóriami. Za tým účelom porovnáme podmienky, účinky a rozsah jednotlivých moratórií a pokúsime sa z toho vyvodiť, či v tomto smere reflektujú na rozdielnu úroveň finančných ťažkostí dlžníka. Uvedomujeme si však, že vzťah medzi moratóriom a úrovňou finančných ťažkostí nemusí byť striktne priamočiary a že do jeho právneho rámca vstupuje nemalé množstvo ďalších faktorov. Moratórium by nemalo dlžníka vo vzťahu k veriteľom neprimerane zvýhodňovať. Najst' vhodný balans v postavení dlžníka a veriteľov považujeme preto za esenciálny faktor celej právnej úpravy moratória. Okrem toho, ak si uvedomíme európsky pôvod predinsolvenčného moratória, je nutné vnímať aj isté mantinely vopred dané Smernicou o reštrukturalizácií a insolvencií. Porovnávať slovenské riešenie so zahraničnými právnymi úpravami má preto zmysel primárne tam, kde existuje len minimálny stupeň harmonizácie. V tomto smere sa budeme obzerať najmä po tých podmienkach v právnej úprave, ktoré by mohli prístup dlžníka k moratóriu zjednodušovať alebo naopak sťažovať. Inšpiráciu budeme hľadať v právnej úprave Českej republiky, pričom výber tejto krajiny nie je vôbec náhodný. Vzhľadom na jej (nielen) geografickú blízkosť je potenciál konkurovať si v súťaži predinsolvenčných a insolvenčných právnych úprav pomerne vysoký.

Problematika netrpí deficitom odborného záujmu. Doktrína už ponúkla nemalé množstvo zdrojov, ktoré sa problematike preventívnej a insolvenčnej reštrukturalizácie venujú,¹⁶ preto pri základnom inštitucionálnom vymedzení moratória je možné čerpať z viacerých monografických a časopiseckých diel ako domácich, tak zahraničných autorov. Riešená téma však osobitne spracovaná nebola. Možnosť nadviazať na výsledky aplikačnej praxe je stále výrazne redukovaná pre nízku frekvenciu využívania preventívnej reštrukturalizácie v domácom právnom prostredí.¹⁷ Pre porovnanie moratórií bude preto kľúčová najmä analýza ich právnych úprav obsiahnutých v Zákone o riešení hroziaceho úpadku, Zákone o konkurze a reštrukturalizácií, Smernici o reštrukturalizácií a insolvencií a porovnávaných právnych predpisoch Českej republiky. Snáď sa nám podarí takto získané poznatky využiť v záverečnej časti príspevku k induktívnej tvorbe záverov v nastolených otázkach o previazanosti medzi úrovňou finančných ťažkostí dlžníka a inštitútom moratória.

II. PREDINSOLVENČNÉ MORATÓRIUM V. MORATÓRIUM V INSOLVENČNEJ REŠTRUKTURALIZÁCIÍ: POROVNANIE

Domácomu čitateľovi dlžime krátku terminologickú odbočku. Ústredným pojmom nášho príspevku je totiž moratórium, ktorý Zákon o riešení hroziaceho úpadku, ani Zákon o konkurze a reštrukturalizácií vôbec nepoužíva. A dokonca tento pojem nepoužíva ani Smernica o reštrukturalizácií a insolvencií v súvislosti s harmonizáciou preventívnej reštrukturalizácie.

¹⁶ K obom reštrukturalizáciám existuje literatúra komentárového typu, k insolvenčnej reštrukturalizácií ĎURICA, M. Zákon o konkurze a reštrukturalizácií. Komentár. 4. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2021. 1496 s. alebo POSPÍŠIL, B. a kol. Zákon o konkurze a reštrukturalizácií. Komentár. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, 1044 s.. K preventívnej reštrukturalizácií PAULUS, G. CH., DAMMANN, R. European Preventive Restructuring. Directive (EU) 2019/1023. Article-by-Article Commentary. München : C. H. Beck, 2021, p. 297, ale aj iné diela napríklad SCHÖNFELD, J. a kol. Preventivní reštrukturalizace: Revoluce v oblasti sanací podnikatelských subjektů. Praha : C. H. Beck, 2021. 265 s. alebo DURČINSKÁ, J., MAŠUROVÁ, A. Preventívne formy riešenia hroziaceho úpadku (transpozícia smernice (EÚ) 2019/1023 o reštrukturalizácií a insolvencií z komparatívneho pohľadu). Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2023, 64 s.

¹⁷ Od účinnosti Zákona o riešení hroziaceho úpadku, t. j. od 17. júla 2022 bolo doposiaľ publikované v Obchodnom vestníku pod kapitolou preventívne reštrukturalizácie len jedno oznámenie súdu o povolení verejnej preventívnej reštrukturalizácie a aj to bez poskytnutia dočasnej ochrany. [online] [cit. 17. septembra 2025]. Dostupné online: <https://obchodnyvestnik.justice.gov.sk/ObchodnyVestnik/Web/Detail.aspx?IdOVod=3565&csrt=15884338895689989782>.

V domácom prostredí nejde teda o legálny pojem, preto je na mieste začať krátkym terminologickým spresnením. Ak v príspevku operujeme s pojmom moratória, čitateľ by si pod ním mal predstaviť ochranné efekty predinsolvenčných a insolvenčných procesov. Tie pôsobia na viacerých úrovniach. Väčšina z nich sleduje primárne ochranu dlžníka pred úsilím jeho veriteľov o individuálne uspokojenie pohľadávok, nájdeme medzi nimi však aj také, ktoré usilujú skôr o plynulejší chod reštrukturalizačného konania, či dokonca ochranu samotných veriteľov.¹⁸ Bez väzby na konkrétny právny poriadok sa v odbornej literatúre tieto ochranné efekty bežne sumárne označujú pojmom moratórium.¹⁹ Jeho konkrétne pomenovanie, obsah a účinky sa naprieč národnými jurisdikciami prirodzene líšia.

V kontexte slovenskej právnej úpravy zodpovedá moratóriu v rámci verejnej preventívnej reštrukturalizácie koncept dočasnej ochrany upravený v § 17 a nasl. ZoRHÚ.²⁰ V texte však niekedy označíme dočasnú ochranu aj ako predinsolvenčné moratórium.²¹ Oproti tomu ochranné efekty insolvenčnej reštrukturalizácie sa súhrne neoznačujú žiadnym osobitným názvom, Zákon o konkurze a reštrukturalizácii v tejto súvislosti hovorí len veľmi jednoducho o účinkoch začatia reštrukturalizačného konania. Ako moratórium v insolvenčnej reštrukturalizácii vnímame preto v prvom rade účinky začatia tohto konania tak ako sú vymedzené v § 114 ZKR. Nejde však o ich kompletný zoznam. Niektoré ďalšie vidieť roztrúsené na rôznych miestach Zákona o konkurze a reštrukturalizácii. Nasledujúce pasáže príspevku tak budú usilovať o porovnanie dočasnej ochrany a tých účinkov začatia reštrukturalizačného konania, ktoré majú voči dlžníkovi ochranný efekt, vytvárajú vhodné podmienky k príprave reštrukturalizačného plánu a priaznivo pôsobia aj vo vzťahu k veriteľom.

1. Časový faktor: Začiatok a doba trvania moratórií

Spoločným znakom oboch moratórií je, že pôsobia vždy od začiatku reštrukturalizácie. Dlžník nemá v tomto smere možnosť výberu a nastúpenie účinkov ktoréhokoľvek moratória odsunúť na neskorší okamih.

V rámci verejnej preventívnej reštrukturalizácie musí dlžník o moratórium požiadať a môže tak urobiť len raz spolu s návrhom na povolenie verejnej preventívnej reštrukturalizácie. Súd ju na základe žiadosti dlžníka poskytne v rámci rozhodnutia, ktorým verejnú preventívnu reštrukturalizáciu povolí.²² Je vylúčené, aby dlžník požiadal o dočasnú ochranu neskôr v priebehu konania, resp. až po tom, ako súd verejnú preventívnu reštrukturalizáciu povolil. Ak sa potreba dočasne chrániť dlžníka pred individuálnymi postihmi zo strany veriteľov ukáže až počas verejnej preventívnej reštrukturalizácie, inštitút moratória nie je v tomto smere dostatočne pružný na to, aby takúto ochranu poskytol. Potreba dočasne chrániť dlžníka, či

¹⁸ V kontexte slovenskej právnej úpravy napríklad spočívanie lehôt pre uplatnenie práva voči dlžníkovi vrátane lehôt na uplatnenie nárokov z odporovateľných právnych úkonov počas trvania dočasnej ochrany (§ 20 ods. 9 ZoRHÚ) alebo obmedzenie dispozičných oprávnení dlžníka (§ 19 ods. 1 ZoRHÚ).

¹⁹ V anglicky hovoriacich krajinách sa okrem moratória (UK terminológia) používa ako jeho jazykový ekvivalent pojem „stay“ (typická USA terminológia). Pojem „stay“ používa v anglickej jazykovej verzii aj Smernica o reštrukturalizácii a insolvenčii. Terminologická zhoda v pojme „stay“ v podstate tiež potvrdzuje, že nemalým zdrojom legislatívnej inšpirácie pri tvorbe textu európskej Smernice o reštrukturalizácii a insolvenčii bolo americké bankrotové právo. Niektorí autori v tejto súvislosti dokonca označujú smernicu za európsku odpoveď na Kapitulu 11 amerického Konkurzného zákona (*Chapter 11 of the US Bankruptcy Code*). Pozri McCONMACK, G. The European Restructuring Directive and stays on creditor enforcement actions. In: *International Insolvency Review*, Vol. 30, Issue 51, 2021, p. 67.

²⁰ V tomto bode sa žiada uviesť, že dočasná ochrana je prístupná pre dlžníka len v rámci verejnej preventívnej reštrukturalizácie. Neverejná preventívna reštrukturalizácia takýto alebo obdobný inštitút neponúka.

²¹ Pojem všeobecné moratórium ale použila dôvodová správa k Zákonu o riešení hrozaceho úpadku v súvislosti s vysvetlením dočasnej ochrany. Dôvodová správa k Zákonu o riešení hrozaceho úpadku, s. 41. [online] [cit. 22. septembra 2025]. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=505070>.

²² Podľa § 17 ods. 1 ZoRHÚ „Súd poskytne dlžníkovi dočasnú ochranu v rozhodnutí o povolení verejnej preventívnej reštrukturalizácie na obdobie troch mesiacov ...“

zabezpečiť plynulejší chod preventívnej reštrukturalizácie tak musí byť dlžníkovi známa už pri príprave verejnej preventívnej reštrukturalizácie.

Doba trvania je však pri oboch moratóriách upravená rozdielne. Trvanie dočasnej ochrany je časovo limitované. Podľa § 17 ods. 1 ZoRHÚ ju súd poskytne na obdobie troch mesiacov. Jej ďalšie predĺženie je za splnenia určitých podmienok možné, opäť na základe žiadosti dlžníka rozhodnutím súdu, a to o ďalšie tri mesiace. Celkové trvanie dočasnej ochrany ohraničuje Zákon o riešení hroziaceho úpadku dobou šiestich mesiacov.²³ Z toho vyvodzujeme, že dlžník môže požiadať o predĺženie dočasnej ochrany len raz.²⁴

Účinky moratória v rámci insolvenčnej reštrukturalizácie nastupujú dňom začatia reštrukturalizačného konania. Za deň začatia konania sa považuje deň nasledujúci po dni, kedy došlo k zverejneniu uznesenia súdu o začatí reštrukturalizačného konania v insolvenčnom registri.²⁵ Rozdielne od predinsolvenčného moratória však jeho trvanie nie je časovo ohraničené a pôsobí bez prerušenia počas celej doby trvania insolvenčnej reštrukturalizácie.²⁶

2. Moratórium: Automatická alebo poskytnutá ochrana dlžníka?

V tomto bode sa obe moratória podstatne líšia. Ako sme naznačili vyššie, v insolvenčnej reštrukturalizácii nastupuje moratórium v podobe účinkov začatia konania automaticky, bez toho, aby o tento typ ochrany musel dlžník usilovať splnením osobitných podmienok.²⁷ Pri verejnej preventívnej reštrukturalizácii je situácia odlišná. Už vyššie bolo spomenuté, že dlžník musí o moratórium, resp. dočasnú ochranu požiadať. O jej poskytnutí rozhodne súd, len ak s tým podľa § 17 ods. 1 ZoRHÚ:

- „vyjadřila súhlas väčšina veriteľov počítaná podľa výšky ich nespriaznených pohľadávok alebo
- vyjadřilo súhlas aspoň 20% všetkých veriteľov počítaných podľa výšky ich nespriaznených pohľadávok a v koncepte plánu čiastočné odpustenie pohľadávky alebo uznanie jej čiastočnej nevymáhateľnosti nepresahuje u žiadneho z veriteľov 20% jeho pohľadávky a odklad splácania žiadnej z pohľadávok nepresiahne jeden rok.“

Formulácia § 17 ods. 1 ZoRHÚ jasne ukazuje, že pokiaľ bude požiadavka súhlasu potrebnej väčšiny veriteľov splnená, súd nemá inú možnosť ako dočasnú ochranu poskytnúť. Pri rozhodovaní o dočasnej ochrane súd neposudzuje iné faktory, napríklad či jej poskytnutie je alebo nie je nevyhnutné, či skutočne podporuje ciele preventívnej reštrukturalizácie, ako napredujú rokovania medzi dlžníkom a veriteľmi alebo ako sa prejaví v pozícií nesúhlasiacich veriteľov. Posúdenie týchto skutočností sa akoby presúva smerom k veriteľom, pri ktorých sa predpokladá, že v rámci prejavenej súhlasy alebo nesúhlasy tieto skutočnosti zvažia. Z toho možno vidieť, že hoci o poskytnutí dočasnej ochrany dlžníka rozhoduje súd, v konečnom dôsledku je postavená na konsenzuálnom základe.

Ak si uvedomíme, že dočasná ochrana má dlžníka pred veriteľmi chrániť, požiadavka súhlasu určitej masy veriteľov ako *conditio sine qua non* k jej poskytnutiu môže prinášať určitý praktický paradox. Či dlžník bude pred veriteľmi chránený môže byť totiž v konečnom dôsledku v rukách práve tých, pred ktorými má byť dlžník vlastne chránený. Oproti insolvenčnej reštrukturalizácii tak cesta dlžníka k predinsolvenčnému moratóriu nemusí byť

²³ Pozri § 18 ods. 3 ZoRHÚ.

²⁴ Ustanovenie § 18 ods. 1 ZoRHÚ umožňuje dlžníkovi podanie takejto žiadosti najskôr 30 dní a najneskôr 10 dní pred uplynutím dočasnej ochrany. Na žiadosť podanú mimo takto vymedzený časový rámec sa neprihliada.

²⁵ Pozri § 113 ods. 3 v spojení s § 114 ods. 1 a § 199 ods. 9 ZKR.

²⁶ Podľa § 114 ods. 4 ZKR „Ak tento zákon neustanovuje inak, účinky začatia reštrukturalizačného konania zanikajú zverejnením oznámenia o nadobudnutí právoplatnosti uznesenia o zastavení reštrukturalizačného konania.“

²⁷ Pozri § 114 ZKR.

vôbec jednoduchá. Argumenty o vysoko konsenzuálnom charaktere verejnej preventívnej reštrukturalizácie, na ktorom je nutné trvať, či úsilí zabrániť zneužívaniu inštitútu zo strany nepoctivých dlžníkov pre jeho ochranné účinky, nemusia byť dostatočne presvedčivé. Domnievame sa, že pomerne krátka doba trvania dočasnej ochrany by riziko zneužívania mala minimalizovať. Navyiac, nie všetky účinky dočasnej ochrany majú nutne ochranný efekt len vo vzťahu dlžníkovi. Niektoré z nich smerujú skôr k tomu, aby vytvorili lepšie podmienky pre vedenie reštrukturalizačného konania, či dokonca zvyšujú komfort aj na strane veriteľov pri uplatňovaní niektorých ich práv. Ak trváme na tom, aby úprava moratória predstavovala vhodný balans v postavení dlžníka a veriteľa, domnievame sa, že v otázke podmienok, za ktorých je dočasná ochrana poskytnutá, možno tento balans len ťažko dohľadať.

Hoci z pohľadu dlžníka môže takáto úprava vyznievať pomerne radikálne, v určitých bodoch môže byť pre dlžníka vo výsledku prospešná.²⁸ Napríklad nedostatok podpory na strane veriteľov môže dlžníka vopred upozorňovať na problémy všade tam, kde pre úspešné ozdravenie podnikateľa bude nutný súhlas určitej väčšiny veriteľov, typicky pri schvaľovaní verejného preventívneho reštrukturalizačného plánu. Tiež skutočnosť, že dlžník nedokáže určitých veriteľov obísť, ak chce ťažiť z ochranných efektov moratória, môže paradoxne prispieť k vyššej dôvere medzi dlžníkom a veriteľmi a k ich presvedčeniu o poctivom zámere dlžníka ozdraviť sa a pokračovať v podnikaní.

Podmienky pre predĺženie dočasnej ochrany sú koncipované mierne odlišne od podmienok pre poskytnutie dočasnej ochrany. Dlžník musí o predĺženie dočasnej ochrany požiadať súd, pričom k žiadosti musí priložiť súhlas veriteľského výboru. Ten však podľa § 18 ods. 2 ZoRHÚ obdrží len ak „v rokovaniach o verejnom pláne dosiahol náležitý pokrok a predĺženie dočasnej ochrany je nevyhnutné na dosiahnutie účelu verejnej preventívnej reštrukturalizácie.“²⁹ Dosiahnutie pokroku v rokovaniach s veriteľmi a nevyhnutnosť dočasnej ochrany vo vzťahu ku cieľom preventívneho riešenia je nutné vnímať ako kľúčové podmienky pre predĺženie dočasnej ochrany. Takéto nazeranie potvrdzuje aj dôvodová správa k Zákonu o riešení hroziaceho úpadku, keď uvádza, že „iné dôvody predĺženia dočasnej ochrany sa v súlade so smernicou nepripúšťajú, a to ani v prípade, ak by dlžník získal súhlas veriteľského výboru.“³⁰ Dlžník by mal preto v žiadosti uviesť a náležite zdôvodniť naplnenie vyššie označených kľúčových podmienok, bez splnenia ktorých by súd nemal predĺženie dočasnej ochrany dlžníka pripustiť.

3. Rozsah a účinky moratórií

Rozsah oboch moratórií sa jemne líši. Pri oboch platí, že dlžník nemá možnosť rozsah moratórií modifikovať a ich účinky koncentrovať smerom len k niektorým veriteľom. Kým účinky začatia insolvenčnej reštrukturalizácie nastupujú automaticky vo vzťahu ku všetkým veriteľom s výnimkou veriteľov tzv. prednostných pohľadávok,³⁰ dočasná ochrana vytvára štít pred iniciatívou všetkých veriteľov okrem prípadu, že ide o „existujúce alebo budúce pracovnoprávne nároky súčasných alebo bývalých zamestnancov.“³¹ Rozdielne od účinkov začatia reštrukturalizačného konania sa tak z rozsahu dočasnej ochrany vymkli zamestnanci dlžníka bez ohľadu na to, kedy im pracovnoprávny nárok voči dlžníkovi vznikol.

²⁸ Domnievame sa však, že to nebolo priamym zámerom slovenského zákonodarcu. V dôvodovej správe k Zákonu o riešení hroziaceho úpadku bližšie vysvetlenie požiadavky súhlasu veriteľov chýba.

²⁹ Dôvodová správa k Zákonu o riešení hroziaceho úpadku, s. 41. [online] [cit. 28. septembra 2025]. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=505070>.

³⁰ Podľa § 120 ods. 2 ZKR „Pohľadávky, ktoré vznikli voči dlžníkovi počas reštrukturalizačného konania, pracovnoprávne nároky, na ktoré nárok vznikol za obdobie kalendárneho mesiaca, v ktorom došlo k začatiu reštrukturalizačného konania, odmena správcu a nepeňažné pohľadávky sa v reštrukturalizácii neuplatňujú prihláškou (ďalej len „prednostné pohľadávky“).“

³¹ Ustanovenie § 20 ods. 10 ZoRHÚ.

Účinky oboch moratórií pôsobia na viacerých úrovniach; väčšina z nich smeruje ochrane dlžníka pred veriteľmi, niektorým ide skôr o vytvorenie vhodného prostredia pre vyjednávanie o reštrukturalizačnom pláne, či zvýšenie komfortu aj na strane veriteľov. Ich podrobné vysvetlenie už ponúkli neraz iní autori, prípadne obsiahli iné zdroje, preto na nich na tomto mieste len odkážeme.³² Naším zámerom je teraz ponúknuť ich porovnanie a na tomto pozadí zistiť, či reflektujú na rozdielnu úroveň finančných ťažkostí dlžníka, ku ktorých riešeniu oba moratória majú prispieť. Ich typovo porovnateľné účinky sumarizuje nasledovná tabuľka:

Aktívna konkurzná imunita, ktorá dlžníka zbavuje povinnosti podať návrh na vyhlásenie konkurzu
<p>Dočasná ochrana: Ustanovenie § 20 ods. 1 ZoRHÚ   Počas dočasnej ochrany nemá dlžník povinnosť podať návrh na vyhlásenie konkurzu. Informačná povinnosť štatutárneho orgánu dlžníka podľa § 12 ZoRHÚ však trvá naďalej. Jej podstatou je nutnosť bezodkladne písomne informovať súd, správcu, veriteľský výbor a veriteľov, ktorí súhlasili s poskytnutím dočasnej ochrany, o úpadku, ktorý nastal počas verejnej preventívnej reštrukturalizácie.</p>
<p>Účinky začatia reštrukturalizačného konania: Ustanovenia § 11 ods. 2 ZKR, § 74a ods. 5 písm. c) ZKR, § 117 ZKR   Zákon neobsahuje ustanovenie, ktoré by výslovne zbavilo dlžníka povinnosti podať návrh na vyhlásenie konkurzu v momente, ako začne reštrukturalizačné konanie. Ustanovenie § 117 ZKR však potvrdzuje, že dlžník má možnosť, nie však povinnosť, podať návrh na vyhlásenie konkurzu. Ak by tak urobil po začatí reštrukturalizačného konania, súd by jediným uznesením reštrukturalizačné konanie zastavil, začal konkurzné konanie a dokonca vyhlásil konkurz na jeho majetok. Negovať aktívnu konkurznú imunitu ako účinok začatia reštrukturalizačného konania by tak nedávalo zmysel. Ak by totiž existovala povinnosť podať návrh na vyhlásenie konkurzu aj po začatí reštrukturalizačného konania, v kontexte následkov § 117 ZKR by si dlžník jej splnením v podstate vždy pod sebou odpíliť konár. Na druhej strane je nutné vidieť, že povinnosť dlžníka podať návrh na vyhlásenie konkurzu viaže § 11 ods. 2 ZKR na moment zistenia alebo zistiteľnosti úpadku, s nesplnením ktorej ako následok nastupuje zákonná zmluvná pokuta. Nie však vždy. Podľa § 74a ods. 5 písm. c) ZKR dlžník nie je ohrozený zákonnou zmluvnou pokutou za oneskorené podanie návrhu na vyhlásenie konkurzu, ak preukáže, že v lehote podľa § 11 ods. 2 ZKR (t. j. tých 30 dní od zisteného alebo zistiteľného úpadku) poveril správcu vypracovaním reštrukturalizačného posudku a podal návrh na povolenie reštrukturalizácie, na základe ktorého súd povolil reštrukturalizáciu. Hoci zjednodušene, ale fakticky možno vidieť v týchto účinkoch aktívnu konkurznú imunitu.</p>
Pasívna konkurzná imunita, ktorá bráni vyhláseniu konkurzu na majetok dlžníka
Dočasná ochrana: Ustanovenia § 20 ods. 2 ZoRHÚ, § 16 ods. 1 ZKR

³² Napríklad ĎURICA, M. Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár. 4. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2021. 1456 s., POSPÍŠIL, B. a kol. Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, 1044 s., HRABÁNKOVÁ, K. Verejná preventívna reštrukturalizácia ako sanačný proces podnikateľa v komparácii s českou právnou úpravou. In: STUDIA IURIDICA Cassoviensia. 2024, roč. 12, č. 2, s. 56, CUKEROVÁ, D. O ingerencii verejnej moci pri preventívnej reštrukturalizácii. In: Zásahy verejnej moci do podnikania a obchodovania: Pocta profesorovi Jánovi Husárovi. Košice : Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2022, s. 46, ale aj niektorí ďalší a tiež dôvodová správa k Zákonu o riešení hroziaceho úpadku, s. 41. [online] [cit. 29. septembra 2025]. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=505070>.

Podľa § 20 ods. 2 ZoRHÚ trvanie dočasnej ochrany bráni vyhláseniu konkurzu na majetok dlžníka a povoleniu reštrukturalizácie dlžníka. Nie je vylúčené, aby súd konkurzné alebo reštrukturalizačné konanie začal, tieto konania sa však *ex lege* prerušujú. Rovnaký osud postihne už prebiehajúce konkurzné alebo reštrukturalizačné konanie.

Rovnaký účinok ako dočasná ochrana má však už aj samotné začatie konania o povolení verejnej preventívnej reštrukturalizácie bez poskytnutia dočasnej ochrany. Podľa § 16 ods. 1 ZKR ak počas konkurzného konania začne konanie o povolení verejnej preventívnej reštrukturalizácie, konkurzné konanie sa do povolenia alebo zastavenia verejnej preventívnej reštrukturalizácie prerušuje. Účinky pasívnej konkurznej imunity by tak počas verejnej preventívnej reštrukturalizácie mali nastúpiť bez ohľadu na poskytnutie dočasnej ochrany.

Účinky začatia reštrukturalizačného konania: Ustanovenia § 16 ZKR, 113 ods. 4 ZKR
Z § 16 ods. 1 ZKR vyvodzujeme, že začatie reštrukturalizačného konania síce nebráni začatiu konkurzného konania, konanie sa však *ex lege* preruší až do povolenia reštrukturalizácie.³³ Povolením reštrukturalizácie sa konkurzné konanie uznesením súdu zastaví.

Ustanovenie § 113 ods. 4 ZKR spomenieme len v krátkosti, keďže dopĺňa účinky začatého reštrukturalizačného konania, a to vo vzťahu k možnosti začať iné reštrukturalizačné konanie. Je logické, že začaté reštrukturalizačné konanie bráni tomu, aby voči tomu istému dlžníkovi začalo iné reštrukturalizačné konanie. Takýto návrh súd odmietne. Ustanovenie viac ako ochranu dlžníka sleduje v tomto bode skôr poriadok vecí.

Exekučná imunita, ktorá bráni vedeniu exekučného alebo obdobného vykonávacieho konania na vymoženie pohľadávok veriteľov voči dlžníkovi

Dočasná ochrana: Ustanovenie § 20 ods. 3 ZoRHÚ

Počas dočasnej ochrany nie je možné viesť exekúciu alebo obdobné vykonávacie konanie na vymoženie väčšiny pohľadávok voči dlžníkovi. Textácia § 20 ods. 3 ZoRHÚ dáva jasne najavo, že dočasná ochrana nebráni začatiu týchto konaní, vylúčené je len pokračovať v nich. Exekučné a obdobné vykonávacie konania začaté počas dočasnej ochrany sa preto *ex lege* prerušia.

Exekučná imunita nie je absolútna, mimo jej rozsah sa dostáva nútené vymoženie tých pohľadávok, ktoré vznikli v súvislosti s realizáciou spoločných programov Slovenskej republiky a EÚ financovaných z fondov EÚ, boli priznané rozhodnutím niektorej zložky v rámci štruktúry EÚ, ďalej pohľadávok niektorých subjektov verejnej správy, a to daňových nedoplatkov, colných dlhov, pokút a iných platieb uložených colnými orgánmi podľa colných predpisov, a v kontexte § 20 ods. 10 ZoRHÚ môžeme povedať, že aj pohľadávok zamestnancov.

Ak si uvedomíme, že § 10 ods. 2 písm. d) ZoRHÚ vylučuje povolenie verejnej preventívnej reštrukturalizácie, ak vo vzťahu k dlžníkovi prebieha exekučné konanie alebo obdobné vykonávacie konanie na vymoženie peňažného nároku, môže sa § 20 ods. 3 ZoRHÚ javiť ako nadbytočný. Jeho textu je však potrebné rozumieť tak, že sa svojím účinkom sústreďuje na exekučné alebo obdobné vykonávacie konania, ktoré dlžníkovi len potenciálne hrozia s tým cieľom, aby sa zabránilo ich vedeniu (nie však začatiu).

Účinky začatia reštrukturalizačného konania: Ustanovenia § 114 ods. 1 písm. b) ZKR, § 120 ods. 2 ZKR

³³ Rovnako § 16 ZKR vysvetľuje aj ĎURICA, M. Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár. 4. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2021. s. 891.

Po začatí reštrukturalizačného konania nie je možné vôbec začať exekučné alebo obdobné vykonávacie konanie pre pohľadávku, ktorá sa v reštrukturalizácii uplatňuje prihláškou. Už začaté konania sa *ex lege* prerušia.

Oproti exekučnej imunite z dočasnej ochrany vidieť niekoľko zásadných rozdielov. Exekučná imunita pôsobí nielen smerom k potenciálne hroziacim exekučným konaniam, ale aj k tým, ktoré už prebiehajú. Exekučná imunita ani v tomto prípade nie je absolútna, jej účinky sú však zúžené len na tie pohľadávky veriteľov, ktoré sa v rámci reštrukturalizácie prihlasujú prihláškou; ide o pohľadávky, ktoré vznikli do zverejnenia uznesenia súdu o začatí reštrukturalizačného konania v insolvenčnom registri.³⁴ Ohľadom týchto pohľadávok exekučné alebo obdobné vykonávacie konanie ani len nezačne.

Mimo exekučnú imunitu ostávajú pohľadávky, ktoré vznikli voči dlžníkovi počas reštrukturalizačného konania, pracovnoprávne nároky, na ktoré nárok vznikol za obdobie kalendárneho mesiaca, v ktorom došlo k začatiu reštrukturalizačného konania, odmena správcu a nepeňažné pohľadávky.³⁵

Základné koncepčné riešenie oboch exekučných imunít sa líši. Kým pri dočasnej ochrane smeruje k potenciálne hroziacim exekúciám, bez ohľadu na moment vzniku pohľadávky, pre moratórium v rámci insolvenčnej reštrukturalizácie je kľúčový práve časový faktor vzniku vymáhanej pohľadávky, resp. skutočnosť, či vymáhaná pohľadávka vznikla pred alebo po začatí reštrukturalizačného konania.

Osobitné pravidlá pre prednostné uspokojovanie nových a nespriaznených pohľadávok

Dočasná ochrana: Ustanovenia § 20 ods. 4 ZoRHÚ, § 2 ods. 1 písm. o) a p) ZoRHÚ

S dočasnou ochranou nastupuje osobitné pravidlo plnenia záväzkov, ktorého podstatu možno zhrnúť ako prednostné plnenie nového záväzku pred starým záväzkom a nespriazneného záväzku pred spriazneným záväzkom. Novým záväzkom sa pritom rozumie ten, ktorý vznikol od začiatku kalendárneho mesiaca, v ktorom sa poskytla dočasná ochrana, starým záväzkom je zase ten, ktorý vznikol pred začiatkom kalendárneho mesiaca, v ktorom sa poskytla dočasná ochrana. Účelom je posilniť prevádzkyschopnosť podniku dlžníka.³⁶

Účinky začatia reštrukturalizačného konania: Ustanovenie § 120 ods. 2 ZKR

Typovo porovnateľné pravidlo pre rámec insolvenčnej reštrukturalizácie možno vidieť v § 120 ods. 2 ZKR o tzv. prednostných pohľadávkach. Tieto sa do reštrukturalizačného plánu nezahrňujú a dlžník by ich mal byť schopný plniť v štandardnom režime. Aj to totiž môže indikovať, aká je jeho skutočná ekonomická životaschopnosť.³⁷ Zopakujeme, že ide predovšetkým o nové dlhy, ktoré vznikli po začatí reštrukturalizačného konania. Nerozlišuje sa pritom, či sú spriaznené alebo nespriaznené.

Ochrana pred výkonom zabezpečovacieho práva

Dočasná ochrana: Ustanovenie § 20 ods. 5 ZoRHÚ

Dočasná ochrana znemožňuje nielen vedenie, ale aj začatie výkonu zabezpečovacieho práva na majetok dlžníka. Oproti exekučnej imunite je dočasná ochrana v tomto smere ráznejšia

³⁴ ĎURICA, M. Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár. 4. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2021. s. 911.

³⁵ Podľa § 120 ods. 2 ZKR „Pohľadávky, ktoré vznikli voči dlžníkovi počas reštrukturalizačného konania, pracovnoprávne nároky, na ktoré nárok vznikol za obdobie kalendárneho mesiaca, v ktorom došlo k začatiu reštrukturalizačného konania, odmena správcu a nepeňažné pohľadávky sa v reštrukturalizácii neuplatňujú prihláškou (ďalej len „prednostné pohľadávky“). Na prednostné pohľadávky nepôsobia účinky začatia reštrukturalizačného konania ani sa nezahŕňajú do reštrukturalizačného plánu, ibaže s tým ich veritelia súhlasia.“

³⁶ Dôvodová správa k Zákonu o riešení hroziaceho úpadku, s. 43. [online] [cit. 1. októbra 2025]. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=505070>.

³⁷ ĎURICA, M. Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár. 4. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2021. s. 909.

a vylučuje výkon zabezpečovacieho práva vo vzťahu k akýmkoľvek pohľadávkam veriteľov s výnimkou pracovnoprávných nárokov zamestnancov dlžníka.

Účinky začatia reštrukturalizačného konania: Ustanovenie § 114 ods. 1 písm. c) ZKR
Začatie reštrukturalizačného konania bráni začatiu alebo pokračovaniu vo výkone zabezpečovacieho práva na majetok patriaci dlžníkovi, avšak len vo vzťahu k tým pohľadávkam, ktoré sa v reštrukturalizácii uplatňujú prihláškou. Oproti dočasnej ochrane je v tomto bode účinok začatia konania užší.

Zákaz započítania pohľadávok

Dočasná ochrana: Ustanovenie § 20 ods. 6 ZoRHÚ

Vylúčené je akékoľvek započítanie spriaznených pohľadávok voči dlžníkovi; započítavať teda jednostranne nemôžu ani dlžník, ani veritelia, a prípustná nie je ani dohoda medzi nimi.

Účinky začatia reštrukturalizačného konania: Ustanovenie § 114 ods. 1 písm. f) ZKR
Po začatí reštrukturalizačného konania nie je možné voči dlžníkovi započítavať pohľadávky, ktoré sa v reštrukturalizácii uplatňujú prihláškou. Zákaz započítavať sa teda týka tzv. starých dlhov a len vo vzťahu k jednostrannému započítaniu veriteľa. Započítanie na základe dohody alebo jednostranného započítacieho prejavu vôle dlžníka ostáva vo vzťahu k tzv. starým dlhom naďalej možné. Možnosť započítavať tzv. prednostné pohľadávky ostáva týmto ustanovením nedotknutá.³⁸

Obmedzenia pre zánik a zmenu obsahu zmluvných záväzkových vzťahov dlžníka

Dočasná ochrana: Ustanovenie § 20 ods. 7 ZoRHÚ

Zamedzuje sa ukončeniu zmlúv alebo zmene ich obsahu z dôvodu omeškania dlžníka, ktoré nastalo pred poskytnutím dočasnej ochrany. Striktne trvať na pokračovaní nezmenených zmluvných vzťahov môže byť pre druhú zmluvnú stranu neúmernou alebo z hľadiska cieľov preventívnej reštrukturalizácie zbytočnou záťažou, preto § 20 ods. 7 ZoRHÚ koncipuje dve výnimky; uvedené obmedzenie neplatí, ak by druhá zmluvná strana mohla vážne ohroziť prevádzkovanie svojho podniku alebo plnenie druhej zmluvnej strany nie je nevyhnutne potrebné na zachovanie prevádzky podniku dlžníka.

Účinky začatia reštrukturalizačného konania: Ustanovenie § 114 ods. 1 písm. d) a e) ZKR

Pre omeškanie dlžníka s plnením, na ktoré druhej zmluvnej strane vznikol nárok pred začatím reštrukturalizačného konania, nemožno vypovedať zmluvu alebo od nej jednostranne odstúpiť bez výnimky. Zakázané sú tiež tzv. *ipso facto* klauzuly umožňujúce druhej zmluvnej strane vypovedať zmluvu uzatvorenú s dlžníkom alebo od nej odstúpiť z dôvodu reštrukturalizačného konania alebo konkurzného konania.

Obmedzenie dlžníka vo výkone činnosti

Dočasná ochrana: Ustanovenie § 20 ods. 1 ZoRHÚ

Pokiaľ veritelia nepodmienili súhlas s poskytnutím dočasnej ochrany podľa § 17 ods. 1 ZoRHÚ povinným schvaľovaním vybraných úkonov zo strany poradcu, platí zákonný režim dispozičných obmedzení uvedený v § 19 ods. 2 ZoRHÚ. Počas dočasnej ochrany môže dlžník bez obmedzení realizovať len tie úkony, pri ktorých sa podstatne nemení skladba jeho majetku, záväzkov alebo záväzkových vzťahov, ostatné len so súhlasom veriteľského výboru.

³⁸ Ustanovenie § 120 ods. 2 ZKR.

<p>Účinky začatia reštrukturalizačného konania: Ustanovenie § 114 ods. 1 písm. a) ZKR Dlžník je povinný obmedziť výkon svojej činnosti na bežné právne úkony;³⁹ iné právne úkony dlžníka podliehajú súhlasu správcu, ktorý vypracoval posudok.</p>
<p>Spočívanie niektorých lehôt</p>
<p>Dočasná ochrana: Ustanovenie § 20 ods. 9 ZoRHÚ Počas dočasnej ochrany spočívajú lehoty na uplatnenie práva voči dlžníkovi a lehoty na uplatnenie odporovacieho práva.</p>
<p>-----</p> <p>Účinky začatia reštrukturalizačného konania: Porovnateľný účinok neexistuje</p>
<p>Nemožnosť ukončiť financovanie dlžníka</p>
<p>Dočasná ochrana: Ustanovenie § 20 ods. 8 ZoRHÚ Veriteľ nemôže ukončiť financovanie dlžníka, ktoré bolo dohodnuté pred poskytnutím dočasnej ochrany z dôvodu, že dlžník neplní dohodnuté podmienky spočívajúce v plnení finančných ukazovateľov.</p>
<p>-----</p> <p>Účinky začatia reštrukturalizačného konania: Porovnateľný účinok neexistuje</p>
<p>Nemožnosť realizovať korporáčne premeny</p>
<p>Dočasná ochrana: Porovnateľné pravidlo neexistuje</p>
<p>-----</p> <p>Účinky začatia reštrukturalizačného konania: Ustanovenie § 114 ods. 1 písm. g) ZKR Premeny a cezhraničné premeny spoločnosti v zmysle zákona č. 309/2023 Z. z. o premenách obchodných spoločností a družstiev a o zmene a doplnení niektorých zákonov nie je možné realizovať.</p>
<p>Cezhraničné účinky moratórií</p>
<p>Dočasná ochrana: Podľa súčasne platného právneho stavu dočasná ochrana dlžníka nedokáže presiahnuť hranice slovenskej jurisdikcie.</p>
<p>-----</p> <p>Reštrukturalizačné konanie: Je automaticky uznané a priznávajú sa mu cezhraničné účinky v zmysle nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EU) 2015/848 z 20. mája 2015 o insolvenčnom konaní (prepracované znenie).</p>
<p>Ustanovenie správcu</p>
<p>Dočasná ochrana: Ustanovenia § 11 ods. 2 písm. a) ZoRHÚ, § 26 ZoRHÚ Ustanovenie správcu počas verejnej preventívnej reštrukturalizácie je obligatórne len v určitých prípadoch, jedným z nich je poskytnutie dočasnej ochrany. Pre dlžníka to zároveň znamená aj vznik nákladov spojených s úhradou jeho odmeny. Výška odmeny správcu vo verejnej preventívnej reštrukturalizácii a insolvenčnej reštrukturalizácii je upravená rovnako,⁴⁰ celková suma však bude pravdepodobne nižšia vzhľadom na predpokladaný kratší priebeh konania.⁴¹</p>
<p>-----</p> <p>Reštrukturalizačné konanie: Vyhláška MS SR č. 665/2005 Z. z. ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov</p>

³⁹ Bežné právne úkony vymedzuje pozitívne a negatívne § 10 ZKR.

⁴⁰ Pozri § 6 vyhlášky MS SR č. 195/2022 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 111/2022 Z. z. o riešení hroziaceho úpadku a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁴¹ Pozri bližšie porovnanie k tomu od DOLNÝ, J. Nákladovosť reštrukturalizačných procesov pri odpise pohľadávok. In: Právo, obchod, ekonomika XII. Košice : Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2023, s. 71.

Správca sa ustanovuje obligatórne v každom jednotlivom prípade insolvenčnej reštrukturalizácie a vzniká mu nárok na odmenu podľa označenej vyhlášky.

4. Zhrnutie rozdielov a podobností: Čiastkové závery

Porovnanie potvrdilo, že obe moratória sa v mnohých smeroch líšia. Zaujímalo nás, či a ako, v akej miere môže ísť o reflexiu na rozdielnú úroveň finančných ťažkostí dlžníka, ku ktorej riešeniu majú prispieť. Ak má dočasná ochrana pôsobiť pri menej vážnych finančných ťažkostiach dlžníka, potom potreba jej získania nemusí byť východiskovo taká akútna ako v prípade úpadku dlžníka. Preto rozdielu medzi automatickou ochranou v insolvenčnej reštrukturalizácii a poskytovanou ochranou v rámci verejnej preventívnej reštrukturalizácii rozumieme. Domnievame sa, že rozdiely v dĺžke trvania oboch moratórií vo svojej podstate tiež reflektujú na odlišný priebeh konaní. Oproti insolvenčnej reštrukturalizácii sa nepredpokladá niekoľko mesačné trvanie verejnej preventívnej reštrukturalizácie.⁴² Trvanie dočasnej ochrany tri mesiace s možnosťou jej predĺženia o ďalšie tri mesiace sa preto javí adekvátne k priebehu, aký sa od verejnej preventívnej reštrukturalizácie očakáva.⁴³

V otázke podmienok, ktoré dlžník musí splniť, aby dočasnú ochranu získal sme už vyššie konštatovali určitý praktický paradox. Ak má byť jej poskytnutie podmienené výlučne len súhlasom určitej masy veriteľov, domnievame sa, že v tomto prevedení právna úprava nešla po hľadani balansu v postavení dlžníka a veriteľov. Z nášho pohľadu ide o inštitút, ktorého sťažná dostupnosť môže byť jedným z kľúčových faktorov, prečo dlžník nesiahne po verejnej preventívnej reštrukturalizácii pri riešení svojich finančných ťažkostí.⁴⁴

Na druhej strane sa v otázke rozsahu a účinkov oboch moratórií v niektorých momentoch môže zdať, že dočasná ochrana pôsobí ráznejšie a v ochranných efektoch dokáže prekonať aj účinky insolvenčnej reštrukturalizácie, najmä tých, ktoré z pohľadu dlžníka môžu byť kľúčové. Ide o rozsah veriteľov, voči ktorým dočasná ochrana pôsobí, šírka exekučnej imunity, či úplný zákaz výkonu zabezpečovacieho práva. Vzťah medzi úrovňou finančných ťažkostí dlžníka a účinkami moratórií sa preto neukazuje ako priamočiary.

V konečnom zhodnotení sa javí, že za náročnejšími podmienkami získania dočasnej ochrany stojí v niektorých bodoch jej silnejší efekt. Či takéto rozloženie síl predstavuje vhodný balans v postavení dlžníka a veriteľov, na ktorom by dočasná ochrana mala byť podľa bodu 35 Preambuly SRI vyvstávaná, môžeme diskutovať.⁴⁵ Predstava európskeho zákonodarcu vyjadrená v uvedenej smernici totiž predstavuje tiež esenciálny faktor, ktorý zákonodarca pri koncipovaní právnej úpravy dočasnej ochrany musel zohľadniť.

⁴² Doteraz jediná uskutočnená verejná preventívna reštrukturalizácia trvala približne dva mesiace. Pozri vyhľadávanie v Obchodnom vestníku. [online] [cit. 2. októbra 2025]. Dostupné online: <https://obchodnyvestnik.justice.gov.sk/ObchodnyVestnik/Web/Detail.aspx?IdOVod=3565&csrt=15884338895689989782>.

⁴³ Podľa § 41 ods. 1 ZoRHÚ „Ak súd povolí verejnú preventívnu reštrukturalizáciu, dlžník zvolá schvaľovaciu schôdzu tak, aby sa konala najskôr 45 dní a najneskôr 70 dní od povolenia verejnej preventívnej reštrukturalizácie. Schvaľovaciu schôdzu vedie dlžník.“

⁴⁴ V tejto súvislosti pozri tiež GANT, J. L. a kol. The EU Preventive Restructuring Framework: in Extra Time? (October 8, 2021). (2021). p. 5. Dostupné online: <https://ssrn.com/abstract=3938867>, DURAČINSKÁ, J., MAŠUROVÁ, A. Preventívne formy riešenia hroziaceho úpadku (transpozícia smernice (EÚ) 2019/1023 o reštrukturalizácii a insolvenčnej komparatívneho pohľadu). Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2023, 64 s. alebo GURREA-MARTINEZ, A. The Myth of Debtor-Friendly or Creditor-Friendly Insolvency Systems: Evidence from a New Global Insolvency Index. Singapore Management University Yong Pung How School of Law Research Paper 4/2023. Dostupné online: <https://ssrn.com/abstract=4557414>.

⁴⁵ O potrebe nájsť vhodný balans v riešení dočasnej ochrany hovorí aj dôvodová správa k návrhu Smernice o reštrukturalizácii a insolvenčnej. Pozri dôvodovú správu k návrhu smernice, s. 30. [online] [cit. 6. októbra 2025]. Dostupné online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0723&from=en>.

III. PREDINSOLVENČNÉ MORATÓRIUM PODĽA SMERNICE O REŠTRUKTURALIZÁCIÍ A INSOLVENCIÍ: ČO BOLO MOŽNÉ UROBIŤ INAK?

O Smernici o reštrukturalizácii a insolvenčnej ochrane je dobre známe, že v otázke preventívnej reštrukturalizácie priniesla len minimálnu mieru harmonizácie a v riešení mnohých (aj koncepčných) otázok ponechala národným legislatívam značný priestor pre koncipovanie vlastných riešení. To, ako tento priestor voľnosti napokon využil slovenský zákonodarca v úprave dočasnej ochrany sme už ukázali, teraz by sme k tomu chceli doplniť, aké mantinely dané z úrovne práva EÚ musel náš zákonodarca rešpektovať a aké iné možnosti mohol v tejto súvislosti zvažovať.⁴⁶

1. Časový faktor: Začiatok a doba trvania moratórií

Oproti slovenskému riešeniu smernica nutne netrvá na tom, aby dlžník mohol požiadať o moratórium len spolu s návrhom na povolenie preventívnej reštrukturalizácie. V tomto duchu ani začiatok moratória nutne nespája so začatím preventívnej reštrukturalizácie. Kedy a za akých okolností nastúpia účinky predinsolvenčného moratória ponechala smernica na národné legislatívy. Preto ak slovenské riešenie časovo ohraničuje dlžníka v možnosti žiadať o poskytnutie dočasnej ochrany, ide o obmedzenie z dielne slovenského zákonodarcu.

S cieľom nájsť vhodný balans v postavení dlžníka a veriteľov obmedzuje smernica trvanie moratória štyrmi mesiacmi⁴⁷ s možnosťou predĺženia s maximálnou dobou trvania dvanásť mesiacov.⁴⁸ Slovenský zákonodarca tak v trvaní dočasnej ochrany išiel mierne pod limit, ktorý mu ukladá európska úprava.

2. Moratórium: Automatická alebo poskytnutá ochrana dlžníka?

Zásadná otázka, ponechaná však výlučne na národných zákonodarcov. Voľnosť vo výbere riešenia vyvodzujeme z článku 2 bod 1, odsek 4 Smernice o reštrukturalizácii a insolvenčnej ochrane, ktorá moratórium označuje ako „*prerušenie jednotlivých konaní, v ktorých dochádza k vymáhaniu nárokov*“ a vymedzuje ako „*dočasné pozastavenie uplatňovania práva veriteľa vymáhať pohľadávku voči dlžníkovi povolené súdnym alebo správnym orgánom alebo uplatňované zo zákona...*“ Moratórium uplatňované zo zákona vnímame ako automaticky dané dlžníkovi. Prieskumom viacerých komparatívnych štúdií⁴⁹ sme zistili, že drvivá väčšina členských štátov EÚ dokáže dlžníkovi poskytnúť moratórium na základe rozhodnutia súdneho alebo správneho orgánu; snád' len s výnimkou Chorvátska,⁵⁰ sa nám nepodarilo nájsť národnú úpravu, kde moratórium nastupuje automaticky so začatím preventívnej reštrukturalizácie. V tomto bode sa slovenský zákonodarca koncepčne neodchýlil od absolútnej väčšiny

⁴⁶ Detailné zhrnutie ako pomôcka pre národných zákonodarcov pri implementácii Smernice o reštrukturalizácii a insolvenčnej ochrane priniesol už Ben Schuijling pod záštitou INSOL Europe. Pozri SCHUIJLING, B., Stay of individual enforcement actions, INSOL Europe, 2020. [online] [cit. 8. októbra 2025]. Dostupné online: <https://www.insol-europe.org/publications/guidance-notes>.

⁴⁷ Podľa článku 6 bod 6 SRI „*Prvotné trvanie prerušenia jednotlivých konaní, v ktorých dochádza k vymáhaniu nárokov, sa obmedzuje na obdobie najviac štyroch mesiacov.*“

⁴⁸ Podľa článku 6 bod 8 SRI „*Celkové trvanie prerušenia jednotlivých konaní, v ktorých dochádza k vymáhaniu nárokov, vrátane predĺženia a obnovení, nesmie presiahnuť dvanásť mesiacov.*“

⁴⁹ BOON, J. M. G. J., KOSTER, H., VRIESENDORP, R. D. Implementation of the EU Preventive Restructuring Directive. Vol. 1, Business and Law Research Network Series No. 1, Den Haag: Eleven, 2023, 280 p., Comparative guide to the law transposing the "Preventive Restructuring and Insolvency" Directive of 20 June 2019 [online] [cit. 07. októbra 2025]. Dostupné online: <https://ssm-italia.eu/wp-content/uploads/2023/10/EN-COMPARATIVE-LAW-GUIDE-INSOLVENCY-2-EU-CIP2.pdf>, SCHÖNFELD, J., KUDĚJ, M., HAVEL, B., SPRINZ, P. a kol. 2023: Start preventivní restrukturalizace. Nová šance pro podnikatele, nebo velký problém pro věřitele? Praha : C. H. Beck, 2023, s. 125 an.

⁵⁰ BILIĆ, A., BRATKOVIĆ, M. Pre-Insolvency Proceedings in Croatia: Genuine Restructuring or Just a Facade? In: HERO online (Herstructuring & Recovery online). [online] [cit. 7. októbra 2025]. Dostupné online: <https://www.online-hero.nl/art/5007/special-issue-preventive-restructuring-17-pre-insolvency-proceedings-in-croatia-genuine-restructuring-or-just-a-facade>.

národných úprav EÚ. Podmienky, ktoré musí dlžník splniť, aby mu príslušný orgán moratórium poskytol, smernica neharmonizuje; a práve v tomto bode nastupujú naprieč členskými štátmi nemalé odlišnosti. Pripomeňme, že slovenské riešenie podmieňuje poskytnutie dočasnej ochrany súhlasom určitej skupiny veriteľov. Až praktická skúsenosť môže ukázať, či takéto riešenie zbytočne nesťažuje dostupnosť dočasnej ochrany aj tam, kde by mohla ozdravenie dlžníka zásadne podporiť.

Smernica tiež ponúkla členským štátom EÚ možnosť priznať súdnym alebo správnym orgánom oprávnenie zamietnuť povolenie moratória, ak nie je nevyhnutné, alebo ak by to nesledovalo účel, ktorý má moratórium plniť.⁵¹ Do slovenského riešenia dočasnej ochrany táto úprava nebola premietnutá, a ako sme už uviedli vyššie, slovenský súd nemá priestor posudzovať otázky vhodnosti, či nutnosti dočasnej ochrany; ak už raz dlžník predložil súhlas potrebnej väčšiny veriteľov podľa § 17 ods. 1 ZoRHÚ, súd nemá inú možnosť, ako dočasnú ochranu poskytnúť. Otázka nutnosti a účelu moratória je tak prakticky ponechaná na posúdenie veriteľom v rámci prejavenej súhlasu alebo nesúhlasu.

3. Rozsah a účinky moratoria

Rozsah predinsolvenčného moratória dostal v smernici pružné ohraničenie. V tomto smere ponúkol článok 6 bod 3 SRI predstavu všeobecného moratória, ktoré sa vzťahuje na všetkých veriteľov, alebo obmedzeného, ktorého účinky sa vzťahujú len na jedného alebo viacerých veriteľov, prípadne kategórie veriteľov. Túto variabilitu v rozsahu moratória, vieme, že slovenský zákonodarca nepreniesol do úpravy dočasnej ochrany. Ako sme už uviedli, rozsah dočasnej ochrany nemôže dlžník modifikovať a jej účinky koncentrovať len na určitých veriteľov.

Ak účelom moratória má byť podpora rokovaní o reštrukturalizačnom pláne,⁵² alebo aj umožniť dlžníkovi pokračovať v prevádzke, či aspoň zachovať hodnotu jeho majetku počas rokovaní,⁵³ je otázne, či je v každom prípade nutné, aby moratórium malo z hľadiska rozsahu taký široký záber, ako poskytuje dočasná ochrana. Domnievame sa, že práve v tomto bode by malo byť azda najvýraznejšie vidieť rozdiel medzi predinsolvenčným moratóriom a účinkami začatia insolvenčného reštrukturalizačného konania, daný odlišnou úrovňou finančných ťažkostí dlžníka, ktoré majú oba nástroje napomôcť riešiť.

Uvedomujeme si však, že otázka rozsahu moratória predstavuje komplexnejší problém, ktorého riešenie je podmienené aj inými faktormi, napríklad možnosťou viesť neuniverzálnu preventívnu reštrukturalizáciu, v rámci ktorej dlžník rokuje o riešení svojich finančných ťažkostí len s niektorými, vybranými veriteľmi.⁵⁴ Pripomenieme, že (slovenská) verejná preventívna reštrukturalizácia je postavená skôr na princípe univerzality, v ktorom dlžník nemá priestor voľne určiť plánom dotknutých a nedotknutých veriteľov. Neverejná preventívna reštrukturalizácia síce môže byť vedená len vo vzťahu k veriteľom, ktorí podliehajú dohľadu Národnej banky Slovenska alebo inej obdobnej inštitúcie v zahraničí,⁵⁵ v jej rámci však dlžník vôbec nemá k dispozícii nástroj dočasnej ochrany, preto o nej v rámci príspevku ani neuvažujeme.

Rozsah moratória mohol slovenský zákonodarca zúžiť aj vylúčením niektorých pohľadávok spod jeho účinkov, za podmienky, že „*nie je pravdepodobné, že by vymáhanie nárokov ohrozilo reštrukturalizáciu podniku; alebo ak by prerušenie viedlo k nespravodlivému poškodeniu*

⁵¹ Pozri bod 32 Preambuly spolu s článkom 6 bod 1 SRI.

⁵² Článok 6 bod 1 SRI.

⁵³ Bod 32 Preambuly SRI.

⁵⁴ PAULUS, G. CH., DAMMANN, R. European Preventive Restructuring. Directive (EU) 2019/1023. Article-by-Article Commentary. München : C. H. Beck, 2021, p. 143.

⁵⁵ Pozri § 50 ZoRHÚ.

veriteľov, ktorí majú tieto pohľadávky.“⁵⁶ Na tomto základe sa mimo exekučnú imunitu dostali pohľadávky, ktoré vznikli v súvislosti s realizáciou spoločných programov Slovenskej republiky a EÚ financovaných z fondov EÚ, boli priznané rozhodnutím niektorej zložky v rámci štruktúry EÚ, pohľadávok niektorých subjektov verejnej správy.⁵⁷

Úprava účinkov predinsolvenčného moratória, resp. jazykom smernice „*prerušenia jednotlivých konaní, v ktorých dochádza k vymáhaniu nárokov*“ vykazuje oproti zvyšnej časti smernice azda najvyšší stupeň harmonizácie.⁵⁸ Účinky dočasnej ochrany v mnohom preto zodpovedajú harmonizovanej úprave, sústredenej najmä do článku 7 SRI.⁵⁹ Nad to ešte slovenský zákonodarca doprial dočasnej ochrane aj niektoré ďalšie účinky, napríklad spočívajúce niektorých lehôt,⁶⁰ úplný zákaz započítania spriaznených pohľadávok,⁶¹ alebo obmedzenie dlžníka vo výkone činnosti.⁶²

IV. INŠPIRÁCIA Z ČESKEJ REPUBLIKY: PREDINSOLVENČNÉ MORATÓRIUM

Aj v Českej republike sa v súvislosti s implementáciou Smernice o reštrukturalizácii a insolvenčnej príjme prijímal nový zákon, a to Zákon o preventívnej reštrukturalizácii.⁶³ Preventívna reštrukturalizácia, ktorú priniesol, má koncepčne len pramálo spoločné so slovenskou verejnou preventívnou reštrukturalizáciou. Oproti slovenskému riešeniu je jej esenciálnou črtou tzv. konsenzuálny princíp; preventívna reštrukturalizácia prebieha ako súkromnoprávne vyjednávanie dlžníka a jeho veriteľov so zásahmi súdu len tam, kde vznikne potreba posilniť postavenie dlžníka pri vyjednávaní, vylúčiť zmarenie postupu zo strany veriteľov, či naopak ochrániť veriteľov pred nepoctivým konaním dlžníka.⁶⁴ Nasledujúce časti prinesú porovnanie moratórií v preventívnych reštrukturalizáciách z jurisdikcie Českej a Slovenskej republiky, zistené rozdiely však nie je vhodné vnímať len čisto mechanicky. Porovnávané moratória sa totiž aplikujú v koncepčne odlišných mechanizmoch ozdravenia dlžníka. Uvedomujeme si preto, že české riešenie môže byť ako zdroj inšpirácie prijímané len s určitou dávkou komparatívnej opatrnosti.

1. Časový faktor: Začiatok a doba trvania moratórií

Porovnateľný ekvivalent k tomu, čo v podmienkach Slovenskej republiky pokrýva dočasná ochrana, predstavuje v rámci českej preventívnej reštrukturalizácie tzv. všeobecné moratórium.⁶⁵ Nejde však o jediné predinsolvenčné moratórium svojho druhu. Okrem neho môže dlžník požadovať tzv. individuálne moratórium, ktoré oproti všeobecnému moratóriu

⁵⁶ Pozri článok 6 bod 4 SRI.

⁵⁷ Dôvodová správa k Zákonu o riešení hroziaceho úpadku, s. 43. [online] [cit. 8. októbra 2025]. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=505070>.

⁵⁸ Pozri článok 7 SRI.

⁵⁹ Ale aj v článku 2 bod 1 odsek 4 SRI o pozastavení súdneho, správneho alebo iného konania, v ktorom dochádza k vymáhaniu pohľadávky veriteľa alebo práva na mimosúdne zaistenie alebo speňaženie majetku alebo podniku dlžníka.

⁶⁰ Ustanovenie § 20 ods. 9 ZoRHÚ.

⁶¹ Ustanovenie § 20 ods. 6 ZoRHÚ.

⁶² Ustanovenie § 20 ods. 1 ZoRHÚ.

⁶³ Zákon č. 284/2023 Sb. o preventívnej reštrukturalizácii, ďalej v skratke aj ako len „Zákon o preventívnej reštrukturalizácii“ alebo „ZoPR“.

⁶⁴ Dôvodová správa k Zákonu o preventívnej reštrukturalizácii, s. 52. [online] [cit. 13. októbra 2025]. Dostupné online: https://www.aspi.cz/products/lawText/7/321382/1/2/duvodova-zprava-c-lit321382cz-duvodova-zprava-k-zakonu-c-284-2023-sb-o-preventivni-restrukturalizaci#c_9911. Viac o koncepcii českej preventívnej reštrukturalizácii aj ZEMANDLOVÁ, A. Procesní aspekty preventívnej reštrukturalizácie. Praha : C. H. Beck, 2024, s. 62 an. alebo aj MATOUŠKOVÁ, H. The Implementation of the Directive on Preventive Restructuring: A Practical Approach to Individual Moratorium and other implementation issues. In: ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA, No. 3, 2025, s. 177 – 193.

⁶⁵ Pozri § 73 ZoPR.

pôsobí len voči určitému veriteľovi.⁶⁶ Oproti slovenskej dočasnej ochrane dlžník nie je časovo obmedzený v možnosti siahnúť po moratóriu. Obe môže totiž navrhnúť kedykoľvek od začatia preventívnej reštrukturalizácie do nadobudnutia účinnosti reštrukturalizačného plánu. Ochrana individuálneho moratória môže dokonca využiť aj skôr, a to ešte pred začatím preventívnej reštrukturalizácie, ako nástroj na vytvorenie vhodných podmienok na jej začatie.⁶⁷ Začatím preventívnej reštrukturalizácie dlžník nestráca možnosť navrhnúť moratórium aj neskôr. V tomto prevedení dokáže moratórium podstatne pružnejšie zareagovať na vývoj udalostí počas preventívnej reštrukturalizácie.

Pre obe moratória platí pravidlo 3+3. To znamená, že účinky oboch môžu trvať maximálne tri mesiace, s možnosťou jedného predĺženia o ďalšie tri mesiace.⁶⁸ V návrhu však môže dlžník požadovať aj kratšie trvanie. Celkové trvanie moratórií ohraničil zákon maximálnou dobou trvania 12 mesiacov.⁶⁹ V rámci takto nastaveného časového limitu môže dlžník postupne užívať ako všeobecné, tak individuálne moratórium, prípadne ich rôzne kombinácie; prípustný je tiež súbeh individuálnych moratórií maximálne však voči trom rôznym veriteľom. Z pohľadu maximálnej doby trvania je podstatné, že doba trvania každého jednotlivého moratória sa započítava do celkovej maximálnej doby trvania moratórií.⁷⁰

2. Moratórium: Automatická alebo poskytnutá ochrana dlžníka?

Rovnako ako na Slovensku, účinky všeobecného a individuálneho moratória nenastupujú automaticky. Ak chce dlžník ťažiť z ich ochranných efektov, musí oň požiadať súd a len súd môže moratórium vyhlásiť. V tomto bode podobnosti porovnávaných úprav končia. Rozdielne od slovenskej dočasnej ochrany sú totiž podpora veriteľov, resp. ich súhlas, pri rozhodovaní súdu o vyhlásení moratória bezpredmetné. Niektorí autori vnímajú takéto riešenie ako odpadnutie častej prekážky vo vyhlásení moratória.⁷¹

Český zákonodarca sformuloval typovo odlišné podmienky vyhlásenia moratória, ktoré sa významovo sústreďujú skôr okolo naplnenia predpokladov pre poctivý zámer podnikateľa. Podľa § 73 ods. 1 ZoPR musí návrh na všeobecné moratórium obsahovať čestné vyhlásenie podnikateľa o tom, že za posledné tri roky si splnil všetky povinnosti voči verejnému registru, do ktorého je zapísaný (napríklad zverejnil všetky účtovné závierky, výročné správy), vyhlásenie ku COMI,⁷² a vymedzenie veriteľov, na ktorých sa majú účinky všeobecného moratória vzťahovať (či postihne všetkých alebo len určité kategórie veriteľov), a niektoré ďalšie detaily. K návrhu pripája okrem iného výkaz stavu likvidity preukazujúci, že dlžník nie je v čase podania návrhu na moratórium v stave platobnej neschopnosti. Podstatné je, že súd preskúmava návrh dlžníka len z hľadiska splnenia formálnych predpokladov; nepredpokladá sa materiálny prieskum poctivosti dlžníka. Domnievame sa, že takto nastavené predpoklady pre vyhlásenie moratória kladú na dlžníka podstatne menšie nároky v porovnaní s podmienkami na získanie dočasnej ochrany.

Už prísnejšie sú sformulované podmienky, za akých môže dlžník dosiahnuť predĺženie moratória. Dlžník musí súd presvedčiť, že dosiahol dostatočný pokrok pri vyjednávaní

⁶⁶ SIKMUND, A., BROŽ, J., KAČEROVÁ, L. a kol. Zákon o preventívni reštrukturalizaci. Praktický komentář. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 279.

⁶⁷ Ustanovenie § 85 ods. 2 ZoPR, SIKMUND, A., BROŽ, J., KAČEROVÁ, L. a kol. Zákon o preventívni reštrukturalizaci. Praktický komentář. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 281.

⁶⁸ Ustanovenie § 76 ods. 1 v spojení s § 87 ZoPR.

⁶⁹ Ustanovenie § 76 ods. 2 ZoPR.

⁷⁰ SIKMUND, A., BROŽ, J., KAČEROVÁ, L. a kol. Zákon o preventívni reštrukturalizaci. Praktický komentář. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 260.

⁷¹ Tamtiež, s. 248.

⁷² *Centre of (the debtor's) main interest*] v zmysle článku 3 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EU) 2015/848 o insolvenčnom konaní.

reštrukturalizačného plánu,⁷³ získal súhlas väčšiny dotknutých strán alebo alternatívne disponuje odôvodneným odporúčením správcu, jeho podnik je stále prevádzkyschopný a napokon, že je schopný včas platiť pohľadávky vzniknuté z prevádzky podniku počas doby trvania moratória.⁷⁴

Vedľa predĺženého moratória ponúka právna úprava aj tzv. opakované moratórium. Podmienky jeho vyhlásenia a účel sa od predĺženého moratória líšia. Návrh na vyhlásenie opakovaného moratória môže podať dlžník len v určitom medziobdobí, a to od podania návrhu na potvrdenie reštrukturalizačného plánu po rozhodnutie súdu o tomto návrhu.⁷⁵ Špecifická doba vyhlásenia podmieňuje jeho účel. Cieľom je totiž osobitná ochrana dlžníka v čase, keď už zrealizoval všetky kroky potrebné k prijatiu a potvrdeniu plánu, a jediné čo mu ostáva je vyčkáť na rozhodnutie súdu.⁷⁶ Podmienkou vyhlásenia opakovaného moratória je získanie súhlasu väčšiny dotknutých strán.

Všetky vyššie popísané podmienky vyhlásenia, predĺženia a opakovania moratória, jednoznačne potvrdzujú poznatok, že v podmienkach českej preventívnej reštrukturalizácie ide o vysoko flexibilný nástroj.

3. Rozsah a účinky moratória

Rozdielne od slovenskej dočasnej ochrany, dlžník má možnosť rozsah moratórií modifikovať a ich účinky koncentrovať len smerom k niektorým veriteľom. Nejde pritom len o otázku výberu medzi všeobecným a individuálnym moratóriom, ktorého účinky smerujú len voči konkrétnemu veriteľovi. Aj v rámci všeobecného moratória môže dlžník podľa potreby navrhnúť buď jeho univerzálne účinky pôsobiace voči všetkým veriteľom alebo si vystačí s užším rozsahom, ktorý navrhne len vo vzťahu k určitej kategórii veriteľov.⁷⁷ Český zákonodarca neváhal v otázke rozsahu naplno využiť variabilitu, akú mu umožňoval článok 6 bod 3 SRI. Možnosť dlžníka vybrať si medzi všeobecným a individuálnym moratóriom, a v rámci nich tiež modifikovať ich rozsah, sú len jedným príkladom toho, ako môže dlžník pôsobiť na okruh veriteľov, ktorých sa preventívna reštrukturalizácia dotkne. Nad to všetko je to dlžník, ktorý v konečnom dôsledku určuje konkrétne fórum veriteľov, s ktorými rokuje o svojej reštrukturalizácii.⁷⁸ V českom riešení preventívnej reštrukturalizácie sa naplno prejavil princíp neuniverzality, ktorého podstata spočíva v tom, preventívna reštrukturalizácia sa nemusí nutne dotknúť všetkých veriteľov dlžníka.⁷⁹ Smernica o reštrukturalizácii a insolvenčnej príslušnosti totiž pripúšťa vedenie neuniverzálnej preventívnej reštrukturalizácie, v rámci ktorej dlžník rokuje o riešení svojich finančných ťažkostí len s niektorými, vybranými veriteľmi.⁸⁰ V slovenskom riešení verejnej preventívnej reštrukturalizácie sa v tejto podobe neuniverzality neprejavuje.

⁷³ Táto podmienka zodpovedá požiadavke článku 6 bod 7 SRI.

⁷⁴ Ustanovenie § 77 ods. 1 ZoPR.

⁷⁵ Ustanovenie § 77 ods. 4 ZoPR.

⁷⁶ Dôvodová správa k Zákonu o preventívnej reštrukturalizácii, s. 124. [online] [cit. 13. októbra 2025]. Dostupné online: https://www.aspi.cz/products/lawText/7/321382/1/2/duvodova-zprava-c-lit321382cz-duvodova-zprava-k-zakonu-c-284-2023-sb-o-preventivni-restrukturalizaci#c_9911.

⁷⁷ Pozri § 73 ods. 2 písm. c) ZoPR.

⁷⁸ Podľa § 10 ZoPR zoznam dotknutých veriteľov určuje dlžník v rámci sanačného projektu. Pozri k tomu SIKMUND, A., BROŽ, J., KAČEROVÁ, L. a kol. Zákon o preventívnej reštrukturalizácii. Praktický komentár. Praha : C.H.Beck, 2023, s. 6.

⁷⁹ Článok 15 bod 2 Smernice o reštrukturalizácii a insolvenčnej príslušnosti od členských štátov v tejto súvislosti požaduje, aby „veritelia, ktorí sa nezúčastňujú na prijímaní reštrukturalizačného plánu podľa vnútroštátneho práva, neboli plánom dotknutí.“ Pozri tiež SCHÖNFELD, J. a kol. *Preventívna reštrukturalizácia. Revolúcie v oblasti sanáci podnikateľských subjektů*. Praha : C. H. Beck, 2021, s. 64.

⁸⁰ PAULUS, G. CH., DAMMANN, R. European Preventive Restructuring. Directive (EU) 2019/1023. Article-by-Article Commentary. München : C. H. Beck, 2021, p. 143.

Účinky všeobecného moratória zásadne nevybočujú z bežného rámca ochranných efektov a len s nepatrnými rozdielmi v mnohom pripomínajú účinky dočasnej ochrany. Vyššia miera podobnosti je zrejme dôsledkom vyššieho stupňa harmonizácie v otázke účinkov moratória, ktoré Smernica o reštrukturalizácii a insolvenčii priniesla. Žiada sa ešte spresniť, že medzi účinkami všeobecného a individuálneho moratória sú jemné rozdiely, napríklad individuálne moratórium neposkytuje dlžníkovi aktívnu konkurznú imunitu.⁸¹

V. ZÁVER

Dočasná ochrana môže byť v procese ozdravenia dlžníka kľúčová. Kým v rámci insolvenčnej reštrukturalizácie nastupuje automaticky, v preventívnej reštrukturalizácii je situácia odlišná. Podmienky, za splnenia ktorých môže dlžník ťažiť z ochranných efektov dočasnej ochrany, nemusí byť jednoduché splniť. Ich podstata totiž spočíva v získaní súhlasu určitej masy veriteľov. V tomto bode sme vyslovili pochybnosti o vhodnosti zvoleného riešenia.⁸² Domnievame sa, že ak úsilím zákonodarcu bolo zabrániť zneužívaniu ochranných efektov dočasnej ochrany, rovnako dobre by toto mohol dosiahnuť formuláciou typovo iných podmienok, ktorých podstata by sa mala sústrediť viac na doterajšie poctivé konanie dlžníka, reálnosť a uskutočniteľnosť jeho zámeru ozdraviť sa, úroveň jeho finančných ťažkostí a v neposlednom rade na skutočnú potrebu ochrany pri dosahovaní reštrukturalizačného cieľa.

Pri porovnaní ochranných efektov dočasnej ochrany a účinkov začatia insolvenčnej reštrukturalizácie sa nám nepodarilo potvrdiť hypotézu o previazanosti moratórií a finančných ťažkostí dlžníka. Obe sa totiž v účinkoch zásadne nelíšia a v niektorých bodoch dočasná ochrana dokáže pôsobiť aj radikálnejšie, hoci jej poslaním je ochrana dlžníka, ktorý čelí menej závažným finančným ťažkostiam, oproti insolvenčnej reštrukturalizácii. Uvedomujeme si však, že v otázke účinkov dočasnej ochrany ide o výsledok implementácie Smernice o reštrukturalizácii a insolvenčii, ktorá možno viac ako pri iných témach priniesla v tomto vyšší stupeň harmonizácie. Pri tomto uvedomení si sme dočasnú ochranu porovnali s českým riešením. Komparácia potvrdila podobnosť na úrovni účinkov predinsolvenčných moratórií. Ukázala však mnohé rozdiely práve tam, kde Smernica o reštrukturalizácii a insolvenčii ponechala širší priestor voľnosti pre národných zákonodarcov. Rozdielne od slovenského riešenia nie sú podmienky pre vyhlásenie moratória podmienené podporou veriteľov a v otázke rozsahu sa naplno ukazuje variabilita riešenia. Keďže v praktickej rovine nevidieť intenzívnu frekvenciu využívania verejnej preventívnej reštrukturalizácie, je možno na mieste otázka, či by isté uvoľnenie v podmienkach dostupnosti dočasnej ochrany alebo vyššia miera variability v jej rozsahu mohli tento trend napomôcť zvrátiť.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Moratórium, dočasná ochrana, preventívna reštrukturalizácia, Smernica o reštrukturalizácii a insolvenčii, Zákon o konkurze a reštrukturalizácii, hroziaci úpadok

⁸¹ MATOUŠKOVÁ, H. The Implementation of the Directive on Preventive Restructuring: A Practical Approach to Individual Moratorium and other implementation issues. In: ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA, No. 3, 2025, s. 189.

⁸² Podmienku súhlasu, či akejkoľvek podpory veriteľov pri poskytovaní/vyhlásovaní moratória sa nám nepodarilo nájsť ani v iných národných úpravách. V krátkosti sme pritom nahliadli do nemeckej úpravy predinsolvenčného moratória (*Stabilisierung*) (pozri § 49 a nasl. Unternehmensstabilisierungs und restrukturierungsgesetz, StaRUG) alebo rakúskej úpravy predinsolvenčného moratória (*Vollstreckungssperre*) (pozri § 18 a nasl. Bundesgesetz über die Restrukturierung von Unternehmen, Restrukturierungsordnung – ReO).

KEY WORDS

Moratorium, Temporary Protection, Preventive Restructuring, Preventive Restructuring Directive, Act on Insolvency and Restructuring, Imminent Insolvency

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BILIĆ, A., BRATKOVIČ, M. Pre-Insolvency Proceedings in Croatia: Genuine Restructuring or Just a Facade? In: HERO online (Herstructurering & Recovery online). [online] [cit. 7. oktobra 2025]. Dostupné online: <https://www.online-hero.nl/art/5007/special-issue-preventive-restructuring-17-pre-insolvency-proceedings-in-croatia-genuine-restructuring-or-just-a-facade>.
2. BOON, J. M. G. J., KOSTER, H., VRIESENDORP, R. D. Implementation of the EU Preventive Restructuring Directive. Volume 1, Business and Law Research Network Series No. 1, Den Haag: Eleven, 2023, 280 p. ISBN 978-90-4730-186-8.
3. CUKEROVÁ, D. O ingerencii verejnej moci pri preventívnej reštrukturalizácii. In: Zásahy verejnej moci do podnikania a obchodovania: Pocta profesorovi Jánovi Husárovi. Košice : Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2022, s. 41 – 51. ISBN 978-80-574-0155-1.
4. DOLNÝ, J. Nákladovosť reštrukturalizačných procesov pri odpise pohľadávok. In: Právo, obchod, ekonomika XII. Košice : Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2023, s. 67 – 73. ISBN 978-80-574-0255-8.
5. DOLNÝ, J. Testovanie úpadku a hroziaceho úpadku dlžníka z pohľadu slovenského právneho poriadku. In: STUDIA IURIDICA Cassoviensia, roč. 11, č. 2, 2023, s. 3 – 13. Dostupné online: https://sic.pravo.upjs.sk/ecasopis/112023-2/01_dolny.pdf. ISSN 1339-3995. DOI 10.33542/sic2023-2-01.
6. DURAČINSKÁ, J., MAŠUROVÁ, A. Preventívne formy riešenia hroziaceho úpadku (transpozícia smernice (EÚ) 2019/1023 o reštrukturalizácii a insolvenčii z komparatívneho pohľadu). Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2023, 64 s. ISBN 978-80-7160-688-8.
7. ĎURICA, M. Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár. 4. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2021. 1496 s. ISBN 978-80-7400-846-7.
8. GANT, J. L. et al. The EU Preventive Restructuring Framework : in Extra Time? (October 8, 2021). (2021). p. 5. Dostupné online: <https://ssrn.com/abstract=3938867>.
9. GURREA-MARTINEZ, A. The Myth of Debtor-Friendly or Creditor-Friendly Insolvency Systems: Evidence from a New Global Insolvency Index. Singapore Management University Yong Pung How School of Law Research Paper 4/2023. Dostupné online: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4557414> . DOI 10.2139/ssrn.4557414.
10. HARVEY, R. M. Chapter 11 in Transition – From Boom to Bust and into the Future. In: American Bankruptcy Law Journal, no. 81, 2007, p. 375 – 403.
11. HRABÁNKOVÁ, K. Verejná preventívna reštrukturalizácia ako sanačný proces podnikateľa v komparácii s českou právnou úpravou. In: STUDIA IURIDICA Cassoviensia. roč. 12, č. 2, 2024, s. 50 – 68. ISSN 1339-3995. Dostupné online: <https://doi.org/10.33542/SIC2024-2-04>. DOI 10.33542/SIC2024-2-04.
12. MATOUŠKOVA, H. The Implementation of the Directive on Preventive Restructuring: A Practical Approach to Individual Moratorium and other implementation issues. In: ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA, No. 3, 2025, p. 177 – 193. DOI 10.14712/23366478.2025.501.

13. McCONMACK, G. The European Restructuring Directive and stays on creditor enforcement actions. In: *International Insolvency Review*, Vol. 30, Issue 51, 2021, p. 67 – 88. Dostupné online: <https://doi.org/10.1002/iir.1423>. DOI 10.1002/iir.1423.
14. PATERSON, S. Restructuring moratoriums through an information-processing lens. In: *Journal of Corporate Law Studies*, Vol. 23, No. 1, 2023, p. 37 – 67. [online]. [cit. 20. septembra 2025]. Dostupné online: <https://doi.org/10.1080/14735970.2023.2249149>. DOI 10.1080/14735970.2023.2249149.
15. PAULUS, G. CH., DAMMANN, R. *European Preventive Restructuring. Directive (EU) 2019/1023. Article-by-Article Commentary*. München: C. H. Beck, 2021, 297 p. ISBN 978-3-406-75350-3.
16. POSPÍŠIL, B. a kol. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácií. Komentár. 2. vydanie*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, 1044 s. ISBN 978-8-081-68388-6.
17. SCHÖNFELD, J. a kol. *Preventivní restrukturalizace: Revoluce v oblasti sanací podnikatelských subjektů*. Praha : C. H. Beck, 2021. 265 s. ISBN 978-80-7400-825-2.
18. SCHÖNFELD, J., KUDĚJ, M., HAVEL, B., SPRINZ, P. a kol. 2023: *Start preventivní restrukturalizace. Nová šance pro podnikatele, nebo velký problém pro věřitele?* Praha : C. H. Beck, 2023, s. 125 an. ISBN 978-80-7400-930-3.
19. SCHUIJLING, B., *Stay of individual enforcement actions*, INSOL Europe, 2020. [online] [cit. 8. oktobra 2025]. Dostupné online: <https://www.insol-europe.org/publications/guidance-notes>.
20. SIKMUND, A., BROŽ, J., KAČEROVÁ, L. a kol. *Zákon o preventivní restrukturalizaci. Praktický komentář*. Praha : C. H. Beck, 2023, 396 s. ISBN 978-80-7676-479-8.
21. ZEMANDLOVÁ, A. *Procesní aspekty preventivní restrukturalizace*. Praha : C. H. Beck, 2024, 124 s. ISBN 978-80-7400-969-3.
22. *Comparative guide to the law transposing the "Preventive Restructuring and Insolvency" Directive of 20 June 2019* [online] [cit. 07. oktobra 2025]. Dostupné online: <https://ssm-italia.eu/wp-content/uploads/2023/10/EN-COMPARATIVE-LAW-GUIDE-INSOLVENCY-2-EU-CIP2.pdf>.
23. *Dôvodová správa k Zákonu o riešení hroziaceho úpadku*. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=505070>.
24. *Dôvodová správa k Zákonu o preventivní restrukturalizaci*. Dostupné online: https://www.aspi.cz/products/lawText/7/321382/1/2/duvodova-zprava-c-lit321382cz-duvodova-zprava-k-zakonu-c-284-2023-sb-o-preventivni-restrukturalizaci#c_9911.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Dominika Cukerová, PhD.

ORCID: 0009-0003-3595-4445

výskumná pracovníčka

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Katedra obchodného práva a hospodárskeho práva

Kováčska 26, P.O.BOX A-45, 040 75 Košice

Telefónne číslo: +421 908 650 229

E-mail: dominika.cukerova@upjs.sk

PRINCIPLES OF ARBITRATION AND THEIR IMPACT ON THE PROCEEDINGS BEFORE THE COURT OF ARBITRATION ATTACHED TO THE CZECH CHAMBER OF COMMERCE AND THE AGRARIAN CHAMBER

ZÁSADY ARBITRÁŽE A ICH VPLYV NA KONANIE PRED ROZHODCOVSKÝM SÚDOM PRI ČESKEJ OBCHODNEJ KOMORE A AGRÁRNEJ KOMORE ČESKEJ REPUBLIKY

Martin Janků¹ - Karel Marek²

<https://doi.org/10.33542/SIC2026-1-02>

ABSTRACT

The development of arbitration as an alternative means of settling private law disputes is based on the application of generally accepted principles, which influence the legal regulation of decision-making processes and the procedural rules of arbitral bodies. These principles constitute, on the one hand, substantive rules that govern arbitral tribunals' approach to disputes and their parties, as well as the conditions for their consideration. On the other hand, they highlight the procedural aspects of dispute resolution by arbitration. The paper begins by defining the principles of arbitration proceedings and then focuses on analysing how these principles are reflected in the Rules of Procedure of the Arbitration Court attached to the Czech Chamber of Commerce and the Agrarian Chamber of the Czech Republic. Further, it examines how the principles have influenced the development and changes to the Rules in due to the modernisation trends in arbitration proceedings overall. The paper finally aims to highlight some issues connected with the implementation of the principles in the Arbitration Court's decision-making process.

ABSTRAKT

Rozhodčí řízení jako alternativní způsob řešení sporů v oblasti soukromého práva se ve světě rozvíjí na základě uplatňování obecně uznávaných zásad, které ovlivňují právní úpravu rozhodování a procesní pravidla postupu rozhodčích soudů. Tyto zásady tvoří jednak hmotněprávní pravidla, která upravují přístup rozhodčích soudů ke sporům, jeho účastníkům i podmínkám pro projednání předloženého sporu, a jednak pravidla upravující procesní aspekty rozhodování sporů v rozhodčím řízení. Článek nejprve vymezuje jednotlivé zásady rozhodčího řízení a následně se zaměřuje analýzu toho, jak se promítají do Jednacího řádu Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře a Agrární komoře České republiky a na to, jak ovlivnily vývoj a průběžné změny tohoto řádu v souladu s obecnými trendy modernizace rozhodčího řízení. V návaznosti na to se článek snaží poukázat na některé problémy spojené s uplatňováním uvedených zásad v rozhodovací praxi soudu.

---

¹ doc. JUDr., CSc., Czech University of Life Sciences Prague, Faculty of Economics and Management, Czech Republic
Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Česká republika.

² prof., JUDr., CSc., University of Defence Brno, Faculty of Military Leadership
Univerzita obrany Brno, Fakulta vojenského leadership, Brno, Česká republika.

I. INTRODUCTION

Alongside the intensification of international relations and the increase of international trade contracts, the number of disputes arising during the implementation of these transactions has increased accordingly. The standard method of resolving these disputes, which involves the intervention of a public authority enforcing the substantive law governing the contractual relationship, is often hindered by the applicability limits of the governing law and the powers of the enforcing authorities in cross-border disputes. In simple terms, national law in one country requiring parties to a dispute to comply with court-ordered remedies is not enforceable abroad against the will of a party domiciled in another country, due to the absence of legal instruments necessary to enforce the judgment. The reason for this is not, as might be assumed, a reluctance to accept the application of foreign law, but rather the party's unwillingness to recognise the authority and impartiality of a foreign decision-making body applying the latter's national law for the purpose of dispute resolution. Consequently, as international trade developed, procedures were established through which disputing parties could initiate the out-of-court resolution of their contradictory issues and settle their relations. These procedures are generally referred to as ADR (alternative dispute resolution).³

Throughout the past decades, various methods and forms of alternative dispute resolution (ADR) have emerged, largely influenced by the cultural and historical traditions of different countries and regions. However, all of these methods have one thing in common: they are all based on private law, which means, they do not involve state authorities. Arbitration, carried out by independent ad hoc arbitrators or arbitral tribunals affiliated to non-state arbitration institutions, is the most effective form of ADR in commercial relations today. The independence of international arbitration from state influence plays a decisive role in the effective resolution of cross-border disputes between international merchants. The 1958 New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (see below for more details), which has been ratified by most states worldwide, guarantees the recognition and enforceability of arbitral awards by the obliged party's courts.

II. GOAL AND METHODS

In our paper, we focus on the impact and importance of arbitration proceedings principles in resolving international commercial disputes through arbitration institutions. As first, we identify the basic principles that govern arbitration proceedings globally, as compared to the principles that govern proceedings before ordinary courts. Having outlined these rules, we will examine the impact of these principles on the proceedings run by the largest and most esteemed arbitration institution in the Czech Republic - the Arbitration Court of the Czech Chamber of Commerce and Agrarian Chamber of the Czech Republic (hereafter referred to as the 'Arbitration Court'). This analysis follows the current version of the Rules of Procedure of the Arbitration Court, which were updated on 1 January 2025. The aim of this analysis is to highlight some problematic issues accompanying the practical implementation of these rules. Among others, we focus on the exclusion of consumer disputes from the scope of arbitration by the Czech legislator as a consequence of an extensive interpretation of the EU Consumer Protection Directive (2011). We will compare this solution with the one chosen by the Slovak legislature with focus on a possible reintroduction of the latter to Czech arbitration proceedings.

The paper was compiled using research methods generally applicable. The use of the analytical method is complemented by the historical method in comparing the rules reflecting

---

³ ROVINE, A. W. (ed.). *Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation*. IV: The Theory and Philosophy of International Arbitration. The Fordham Papers 2009. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 205- 242).

the general principles of international arbitration. The comparative method is used in analysing the approach of Slovak legislation to consumer dispute resolution through arbitration as well as in comparison to the decision of the latter by the ordinary courts.

III. PRINCIPLES OF ARBITRATION

Arbitration and the rules governing the process can be characterised fairly well by reminding certain general principles characteristic for arbitration proceedings overall⁴. The arbitration proceedings, praised for their efficiency and speed, and, furthermore, consistently promote the standards of fairness and effectiveness. Both its substantive and procedural principles ensure fair and efficient adjudication, providing all parties involved with a feeling of certainty and confidence. Moreover, compared to traditional court litigation, arbitration offers substantial advantages such as informality, speed, flexibility and confidentiality, which further enhance its appeal to merchandisers, who are known for trying to avoid complicated legal procedures wherever possible.

Let us therefore examine the guiding principles of arbitration, which aim to establish a dispute resolution process that is impartial, fast and reliable. These principles protect the rights and interests of all parties, fostering confidence in the fairness and impartiality of the process.

To understand the role and function of the principles correctly, it is necessary to define the starting point for their correct understanding. The latter are not principles in the sense of rules supplementing or replacing the underlying substantive law of the legal relations between the parties and the dispute to be resolved (e.g. the principles of good faith or *pacta sunt servanda*). Instead, they characterise the arbitrator's or arbitral tribunal's approach to resolving the dispute submitted by the parties. These principles differ from some of those governing judicial proceedings before ordinary courts (e.g. the principles of formality and publicity). Naturally, some principles are common to both arbitral and judicial proceedings, such as the principles of equality of the parties, independence of the arbitrator/judge and legal protection of the parties, reflecting the main functions of dispute resolution by arbitration and the requirements placed on it.

3.1. Substantive Principles

We must start with the interlinked *principles of party autonomy and contractual freedom*. The principle of party autonomy refers to the role of the autonomous will of the parties when they decide to replace the exercise of the state authority. Party autonomy is the guiding principle in determining the procedure to be followed in arbitration proceedings. It is a principle that has been endorsed not only in national laws, but by international arbitral institutions and organisations in their Statutes and Rules of Proceedings. Party autonomy is expressed not only in the parties' choice of substantive law applicable to the dispute, but also in the procedures shaping the rules to be applied in the arbitration.

As regards the choice of substantive law the principle refers to the rule, grounded in a number of international conventions, that the arbitral tribunal shall apply the law designated by the parties as applicable to the substance of the dispute. See for e.g., the Geneva Convention (1961)⁵ or the Rome Convention (1980)⁶. Many of the arbitration rules of the arbitral institutions also

---

⁴ To the principles in general BERGER K. P. General Principles in International Commercial Arbitration: How to Find Them, How to Apply Them. *World Arbitration and Mediation Review*. 2011, Vol. 5 No. 2, p. 307 et seq.

⁵ European Convention on International Commercial Arbitration, Geneva, 1961. For its importance see in more details see FOUCHARD P., GOLDMAN B., GAILLARD E.: *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 998 et seq.

⁶ Rome Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations, 1980. For a comprehensive analysis of the principle

reflect these provisions. Limitations to the parties' freedom of choice usually stem from lack of *bona fide* authenticity, illegality, or offence against public policy.⁷

Considering the procedural aspects, party autonomy doctrine maintains the parties' right to choose the rules of procedure that are to be applied in the arbitral proceedings. This right is also supported by international conventions, such as the New York Convention (1958) which provides, in art. V (1) d, that an award may be refused recognition "if the procedure was not in accordance with the agreement of the parties, or, failing such agreement, was not in accordance with the law of the country where the arbitration took place."⁸

The appointment of arbitrators is a matter of procedure but is not expressly referred to in either of the abovementioned international conventions, which instead refer to the procedure to be applied by the arbitral tribunal once constituted. However, party autonomy is reflected (and thus acknowledged) in this phase of the arbitration proceedings as well. In fact, the authors refer to party autonomy as "the main regulator of the appointment process"⁹

Further on, a very important rule is contained in the *principle of informality and flexibility*. The parties can customize the arbitral process to their needs—eliminating legal rules or trial techniques that might prove inconvenient or unsuitable while maintaining procedural elements necessary to achieve fairness, finality, and functionality.

The legal rules on arbitration procedures are considerably more efficient and adaptable than those applied in proceedings before the ordinary judicial courts. The latter are characterized by their sluggish pace and strict formalism, which can often result in significant delays and procedural errors. By contrast, arbitration processes are typically more functional and flexible, allowing for a more streamlined and effective resolution of disputes.

Compared with court proceedings, a lower level of formality allows parties, for example, to submit as evidence documents in a language other than that of the arbitral proceedings, or to present their arguments – with consent of the arbitration body - without the strict time frames set by civil procedural rules.

Principle of flexibility in connection with the one of party autonomy is especially for the international commercial arbitration so important that the latter would not exist if parties were not offered the flexibility to decide on the multiple aspects of the arbitral proceedings.¹⁰

A very important principle specific to arbitration is the *principle of privacy*. Unlike judicial proceedings, where the disclosure to publics mostly can't be avoided, arbitration requires that arbitrators and parties maintain confidentiality, i.e. keep all relevant information confidential. Unlike court proceedings, arbitration hearings and documents are usually not open to the public.

Arbitration is a legal process for resolving private disputes in which the relationship between the parties and the arbitrators is also kept as disclosed. This means that the arbitration process and the arbitrator's final decision remain confidential between the parties, arbitrators, and arbitral institutions.

Notwithstanding the above, however, the principle of confidentiality is usually no longer unconditionally respected, when the losing party seeks judicial review of the arbitral award which is decided by the judicial courts and, hence, open to public scrutiny. However, courts will only review awards on specific issues, generally related to procedural errors. For instance,

---

of the party autonomy in arbitration, see SHELKOPLYAS, N. *The Application of EC Law In Arbitration Proceedings*. Hague: Europa Law Publishing, 2003, p. 264 et seq.

⁷ REDFERN A., HUNTER M.: *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, 2nd ed., London: Sweet & Maxwell, 1999, p. 169.

⁸ See SCHAFER E., VERBIST H., IMHOOS Ch.: *ICC Arbitration in Practice*. Hague: Kluwer Law International, 2005, p. 98 -9.

⁹ LEW J.D.M., MISTELIS L. A., KROLL S.M.: *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p.123.

¹⁰ CARBONNEAU T.E.: *The Law and Practice of Arbitration*, 5th ed., 2015, JurisNet, LLC, p. 50.

under the AAP, the judicial review of awards is limited to the reasons enumerated in exhaustive way in its provisions.

Tied to the above principle of flexibility of the arbitration institutions is the *principle of suitability and specialization*. It includes the right of the parties to select the arbitrators, this in the form of a sole arbitrator or of a panel of arbitrators. Such possibility allows the parties to choose arbitrators who are knowledgeable about the dispute's subject matter, unlike the official appointment of judges in state courts who are often less likely to possess the same level of technical expertise in the merits of disputes that come before them compared to the lawyers who represent the parties.¹¹

It is known that different commercial relationships have varying subject matters that require specific knowledge and expertise to properly comprehend their scope. Therefore, when appointing an arbitrator or an arbitral tribunal to settle a dispute, it is advisable for all parties involved to prioritize expertise and specialization. This approach guarantees that the selected arbitrators possess the qualifications to deliver a timely, impartial, and fair decision.

Furthermore, contrary to being a judge, arbitrators are not required to be lawyers but can be of any profession or expertise. Nonetheless, some rules require at least one arbitrator to be a legal professional when dealing with a panel of arbitrators.¹²

The *principle of expeditiousness and cost effectiveness* relates to the celerity or speediness that is a fundamental aspect of the arbitration process, requiring that proceedings be conducted within reasonable timeframes. This principle involves resolving disputes continuously and uninterrupted, free from obstacles and delays that are common in ordinary judicial proceedings. Many arbitral institutions have established a maximum period within which the arbitral tribunal must issue an award.

This principle is one of the most important in the arbitration framework, dictating that arbitration procedures are usually processed much more quickly than judicial processes. Arbitration institutions generally establish timeframes for the arbitrators to render an award, usually between six and eighteen months, in contrast, litigation is known to last for several years.

Cost effectiveness is closely tied to the expeditiousness: contrary to court litigation which often requires several hearings with intervals of more months and, therefore, may run for years, an arbitral tribunal or sole arbitrator will often try to concentrate the oral hearing into a couple of days and thus reduce unnecessary preparation and re-preparation efforts of the parties and their legal counsel.

Because the arbitrators typically have substantially lighter caseloads than judges at courts, there are often fewer delays in arbitration cases, and these proceedings can get underway sooner than they would likely start in the traditional court system.

When parties disagree on a timeframe for certain process or action, the arbitral institution may establish the timeframe for the concerned procedure by itself. This ensures that parties involved in the dispute clearly understand the expected timeline and can plan accordingly. It is important to note that the timeframe can be at any time mutually agreed upon by the parties involved, but if no agreement is reached, the decision of the arbitral institution will be final and

---

¹¹ HADERSPOCK B. *Guiding Principles of Commercial Arbitration and Its Advantages Compared to Traditional Litigation*. ABA, 2024. Available online https://americanbar.org/groups/dispute_resolution/resources/just-resolutions/2024-june/guiding-principles-commercial-arbitration-advantages-compared-to-traditional-litigation/.

¹² It should also be noted that in states with restrictive arbitration statutes rule that allow only lawyers to serve as arbitrators give no option to choose a non-lawyer arbitrator with specialized knowledge and expertise (RAMPALL Y. D., FEEHILY R.: *The sanctity of party autonomy and the powers of arbitrators to determine the applicable law: The quest for an arbitral equilibrium*, Harvard Negotiation Law Review, 2018, vol. 23, p. 47).

binding.¹³

On this occasion, it should be noted that, notwithstanding the above rules for determining the time frame for proceedings, a number of circumstances may arise that could render the declared maximum time limits for the length of proceedings illusory. These circumstances include delays in obtaining documents for the taking of evidence, additional submissions made by the parties during the proceedings, changes in the parties' legal representatives during the proceedings, delays in obtaining the parties' submissions at the court's request etc. Nevertheless, the length of proceedings in general, i.e., from the perspective of the parties' choice of arbitration as their preferred method of dispute resolution, is one of the criteria for evaluating the overall effectiveness of a particular arbitration institution.

Not least in terms of their importance, it is necessary to underscore the *principles of impartiality and independence*. Impartiality and independence are often used synonymously to reflect the unbiased quality that arbitrators are expected to possess. While often used interchangeably, they are conceptually different, albeit linked.

Independence means that the arbitrator should not be connected to any of the parties involved in a dispute, including their lawyers and the issue being debated. Impartiality, on the other hand, means that the arbitrator should not show favouritism or bias towards any of the parties involved.

Arbitrators are expected to perform their duties impartially and independently. This means that they should not have any affiliation or inclination towards one of the parties. Moreover, they are required to disclose any information that may affect their impartiality or independence. This is necessary to maintain the perception of fairness and objectivity throughout the arbitration process.

Arbitrators are responsible for rendering decisions that align with the contractual agreement between parties and the pertinent rules of procedure.

Unbiased judgment is also emphasized as a fundamental component of equity. Therefore, arbitrators are required to maintain complete impartiality and refrain from having any vested interests, whether financial or otherwise, in the outcome of the case.¹⁴

3. 2 Procedural Principles of Arbitration: fair and equal opportunity to be heard.

At its core, due process is the legitimate expectation of a party appearing before a decision maker that it has the right to be protected from arbitrary, discriminatory, or unfair treatment. Due process encapsulates several principles as key rules of procedural fairness recognized both by international customs and conventions and by the domestic legal rules of developed legal systems.¹⁵

Within these limits, certain of the above procedural principles apply also to the legal regulation of fair proceedings in arbitration, starting with the *principle of equality of the parties*. The principle of equality of the parties is a fundamental element of the administration of justice and is a fundamental legal principle protected by most Constitutions.

The principle dictates that every party to a legal dispute should have an equal opportunity to present its case and assert its rights. There should be no partiality or bias, and the judge should remain independent and impartial towards the participants throughout the entire proceedings.

---

¹³ DOBIÁŠ P.: The Instruments of Expeditionness and Efficiency of the Arbitral Proceedings in the Rules of the International Arbitral Courts. *International and Comparative Law Review*, 2024, vol. 24, No. 1, DOI: 10.2478/iclr-2024-0013.

¹⁴ FEEHILY R.: Neutrality, Independence and Impartiality in International Commercial Arbitration, A Fine Balance in the Quest for Arbitral Justice. *Pennsylvania State Journal of Law & International Affairs*. 2019, vol. 88, iss.1/19 Online at: <https://elibrary.law.psu.edu/jlia/vol7/iss1/19>.

¹⁵ For more details see ANDREWS N.: Andrews on civil proceedings, vol. II: *Arbitration & Mediation*, Oxford University Press, 2017. p. 269 et seq.

Further on, the *principle of immediacy* in the oral procedural system involves the interaction of the judge in the reception of the evidence, hearing of the parties, witnesses, and experts, allowing a decision making based on the quality information obtained in the proceedings.

This principle is related to the oral aspect of arbitration proceedings which permits direct communication between arbitrators and the involved parties. It indicates the promptness of the proceedings that requires a constant connection between the arbitrators and the parties, which ultimately results in a more accurate resolution.

The next principle is that of *adversarial proceedings*. This principle constitutes a criterion guiding proceedings before both arbitral tribunals and general courts. It expresses the right and opportunity of every person to confront the evidence presented at trial and deny the assertions made by the of the other party, therefore, ensuring that both parties are able to defend themselves equally.

It is essential that the arbitrator, similarly to the judge, grants the parties to the dispute a fair opportunity to present their case, together with all relevant evidence supporting their arguments. Failure to do so would render any decision issued by this arbitrator unfair and biased.

Finally, we must mention the *principle of single instance procedure*, which, unlike the previous principle, significantly distinguishes arbitration from trials running by general courts. It means that appeals against arbitral awards are generally either unavailable or inapplicable.

Furthermore, in accordance with the independence of arbitrators or arbitral tribunals, it is characteristic for the procedure of arbitration that, except in very limited cases, the arbitral award is not subject to judicial review in terms of the merits of the decision, i.e., the existence of any legal or factual errors.

Arbitral awards are considered final and binding for all parties involved. Whenever an arbitrator or arbitral tribunal delivers an arbitral award, it is, as a rule, enforceable in the courts. Only within a limited scope of grounds is it possible to seek a remedy against arbitral awards through proceedings before general courts, which in practice means that arbitral awards are final. This finality provides certainty that the dispute resolution process has been concluded.

It is also the intention of statutory provisions on arbitration proceedings in the Czech Republic and other countries, when setting short deadlines for filing a motion with the court for annulment of an arbitral award, to grant arbitral awards their final validity in a timely manner¹⁶.

IV. ANALYSING THE IMPACT OF THE PRINCIPLES ON THE PROCEDURE BEFORE THE ARBITRATION COURT OF THE CZECH REPUBLIC

In the Czech Republic, both institutionalized and *ad hoc* forms of arbitration have been widely used in domestic and international commercial disputes over the past thirty years on the basis of Czech Act No. 216/1994 Coll. on Arbitration, as amended (hereinafter the "Arbitration Proceedings Act" or „APA"). The APA recognises arbitration as a private law form of binding dispute resolution conducted before and by an impartial arbitrator or tribunal and based on an agreement between the parties. At the same time, it remains to be monitored by the state, i.e. the ordinary courts. The state requires the parties to respect their contractual obligation to submit their disputer to arbitration, provides for limited judicial supervision of the arbitration proceedings, and allows for the enforcement of arbitral awards in a manner similar to that of judgments of ordinary courts, with limited possibilities for judicial review of the award.

In the Czech Republic, there are three permanent arbitration courts established in accordance with the APA.¹⁷ Two of them are specialised courts- the Exchange Arbitration Court at the

---

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Compared with the Slovak Republic, where the arbitration courts were established by dozens and although their number has decreased, from our point of view their number may still appear high. On these issues, see, inter alia, KUBÍČEK P.:

Prague Stock Exchange and the International Arbitration Court at the Czech-Moravian Commodity Exchange in Kladno. As a general arbitration court serves the Arbitration Court attached to the Czech Chamber of Commerce and the Agrarian Chamber of the Czech Republic seated in Prague (hereinafter “Arbitration Court”). Since the competences of the Arbitration Court are governed (and restricted) by the Czech national law (mainly by APA), our discussion must necessarily take into account its provisions and their impact on the court’s internal rules, mainly the Rules of Procedure of the Arbitration Court (also referred to as “the Rules”). Notwithstanding the foregoing, the Arbitration Court is appointed - on the basis of arbitration agreements concluded (also called as “arbitration clause”) - as a dispute settlement forum not only by merchandisers from the Czech Republic but also by numerous merchandisers (both legal and natural persons) from the Slovak Republic, other EU countries, as well as from other states from all over the world.

The Arbitration Court offers and makes full use of the greatest advantage of international arbitration tribunals based in one of the many countries (currently around 170) that have ratified the New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (1959, thereafter “New York Convention” or “Convention”). The Convention obliges the contracting parties to ensure the enforceability of arbitral awards issued by arbitration institutions based in other states - contracting parties, as if they were enforcing judgments issued by their domestic courts. Yet, such a wide-ranging enforceability does not exist in the case of judgments issued by general courts.¹⁸

4.1 Rules of the Arbitration Court and Consumer Disputes

Among the agenda of disputes dealt with by the Arbitration Court were, until recently, included also the so-called consumer disputes, i.e. legal disputes in which one party is an entrepreneur (natural or legal person acting within the scope of its commercial activities) and the other party a consumer (a person purchasing goods or acquiring services for personal use and outside of his/her commercial activities). We will therefore take a closer look at the development of their arbitrability and why they were exempted from it by the APA Amendment.

This type of disputes was given special status in the Rules. They involved typically disputes arising from the non-fulfilment of contractual obligations. Classic consumer disputes were, for example, the disputes concerning complaints about defective goods or services and the duties following thereof. The Rules fully reflected the Amendment to the APA of 2012 which brought about (as a result of the recent EU legislation) fundamental changes introducing new additional rules as regards the consumer protection. The changes concerned both stricter requirements for the content and/or validity of arbitration clauses in consumer contracts and the extension of consumer rights during the arbitration proceedings and after issuance of the arbitral award.

According to the APA Amendment, the arbitration clause in consumer relations had to be negotiated and signed by the parties as a separate (subsidiary) agreement, i.e., not as part of the contractual terms in the main contract, subject to the sanction of invalidity. The content of the former was specified by the statute, *i.a.* the obligation to inform the contracting parties of its significance and consequences in the event of a dispute. The Arbitration Court fulfilled this special statutory information obligation by referring to the Rules, which incorporated the required wording from the aforementioned Amendment.

Stále rozhodcovské súdy a príprava novej právnej úpravy rozhodcovského konania, in SUCHOŽA, J.; HUSÁR, J.; (eds): *Law, Business, Economics V.*, Proceedings from the Conference, 2014, Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, p. 239.

¹⁸ JANKŮ M.: *Rozhodčí řízení, alternativní rozhodování sporů*. Textbook. Prague: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2015, p. 101.

Mainly due to the APA Amendment, new Rules of Procedure were adopted by the Arbitration Court in 2012¹⁹. As for the rules governing arbitration proceedings in consumer disputes, the Rules of Procedure contained more detailed provisions. Disputes arising from consumer contracts could only be decided by arbitrators registered in the list of arbitrators for consumer disputes maintained by the Ministry of Justice of the Czech Republic. In addition to the applicable substantive law, arbitrators were required, when deciding these disputes, to take consumer protection regulations into account. The Rules excluded the settlement of consumer disputes according to the principles of equity, a procedure, the arbitrators are entitled to apply in other disputes when authorized explicitly by all parties

Moreover, consumers could raise an objection of the lack of jurisdiction of the Arbitration Court or an objection to the bias of the arbitrators at any time during the proceedings - in other disputes, these objections are, as a rule, time-limited to the opening of the proceedings. According to the Rules, consumer disputes could not be decided in simplified proceedings without oral hearings, based solely on written documents.

Arbitration awards issued in a consumer dispute always had to contain the statement of reason and to include instructions how to file a motion for their possible annulment by a court. Unlike in other types of disputes, the parties in consumer disputes could not agree on a different arrangement for the reimbursement of costs, referred to in the Rules as "representation expenses."

Beyond the general provisions governing arbitration proceedings contained in the Rules, it is necessary to mention in this context the establishment of two special reasons for filing a motion for judicial review of arbitral awards, introduced by the 2012 Amendment to the Arbitration Act exclusively for disputes arising from consumer contracts.

According to the first reason, general courts were entitled to annul an arbitral award or, where applicable, suspend its enforcement if the arbitrator(s) had ruled in contravention of consumer protection regulations or in clear contravention of good morals or public order. Adding of this reason to the already existing ones meant a fundamental breakthrough in the hitherto unexceptionally respected principle of prohibiting a substantive review of arbitral awards, since it allowed general courts of the Czech Republic to review arbitral awards, at least in part, on their merits.

The second of these grounds allowed to apply for judicial review if the arbitration agreement concerning consumer disputes did not contain any of the statutory requirements under the APA. This was a special provision in relation to the general requirements for the validity of arbitration agreements, whereby in this case the lack of such requirements resulted in the absolute invalidity of the arbitration agreement in question.

Equivalent problems concerning the resolution of consumer disputes in arbitration proceedings in the Czech Republic we can also find in the Slovak Republic.²⁰ Arbitration in the context with consumer disputes was not the one in which it was not necessary to intervene more. However, any special - in the meaning of additional - measures for consumer protection were to some extent contrary to the purpose of arbitration as a procedure allowing only limited intervention by state institutions. The aim was thus to find such legal solutions that would protect consumers (without considering them to be persons incapable of common deliberation) without undermining the principles of arbitration proceedings.²¹ It appeared that the general

---

¹⁹ For the reasons for the amendments to the legal regulations, see, among others BĚLOHLÁVEK A. J.; KOVÁŘOVÁ D., HAVLÍČEK K.: *Rozhodčí řízení v teorii a aplikační praxi* [Arbitration in Theory and Application Practice], 2015, *Prague Legal Autumn*. Proceedings, p. 15.

²⁰ KUBÍČEK P.: *Stále rozhodcovské sudy a sudy „ad hoc“ v Slovenskej republike*. In BĚLOHLÁVEK A. J. – KOVÁŘOVÁ D. a kol.: *Stále rozhodčí sudy vs. rozhodčího řízení ad hoc*. Praha : Stálá konference českého práva, 2017, p.344.

²¹ ŠTEVČEK M., GÁBRIŠ T.: *Reforma rozhodcovského konania v Slovenskej republike s osobitým zreteľom na tzv.*

statutory regulation of arbitration proceedings and the regulation of arbitration proceedings in consumer disputes should be separate ones.

Similar conclusions were reached by Chovancová, who examined the regulation of these issues in Austria, Germany, and England. She stated that a potential and practical solution would be to adopt special legislation on cost-effective consumer arbitration. This would include the use of rules from selected permanent arbitration courts, which would only be applied to disputes involving consumers.²²

Hučková also predicted that such an arrangement would occur. She anticipated that consumer disputes would only be decided by special permanent arbitration courts. This solution has already found expression in Slovak legislation. The distinction between consumer and commercial proceedings appeared necessary.²³ In our opinion, the solution implemented in the Slovak Republic was also possible to be implemented in the Czech Republic.

However, in the Czech Republic, the change in legislation brought about a truly groundbreaking shift. Consumer disputes can no longer be heard and decided in arbitration proceedings run in the Czech Republic. Thus, no special arbitration rules for consumer disputes were established in the Czech Republic²⁴. This happened despite the fact that a comprehensive regulation of arbitration proceedings precisely in consumer disputes had been adopted previously²⁵.

The Rules of Procedure then stipulated – only for pending consumer disputes – that disputes arising from consumer contracts that had been initiated earlier must be decided only by arbitrators registered in the list of arbitrators maintained by the Ministry of Justice.

It is a fact that today there are organizations that help consumers exercise their rights. However, if they are unable to settle disputes, the only option is a court settlement, which can be time-consuming. We are therefore convinced that the re-establishment of arbitrability for consumer disputes would be of benefit. In this connection we recommend to take over the statutory rules existing in other EU countries, where institutions not attached to the state machinery and specialised in settlement of disputes between merchandisers and consumers may be involved.²⁶

4.2 Arbitrators, arbitral panels and their appointment

The Rules stipulate that the Arbitration Court acts as an independent body to settle disputes, involving independent and impartial arbitrators who act as a single arbitrator or form a tribunal (panel). The latter shall decide disputes within its jurisdiction given by

- valid arbitration agreement between the parties, or
- international convention.

Moreover, the disputes in question must be of a kind where such agreement (in the form of arbitration agreement or arbitration clause) can be concluded *inter partes* (the dispute meets the

---

obchodnú arbitráž In *Justičná revue* č. 4/2015, p. 448–462.

²² CHOVANCOVÁ K.: Rozhodcovské doložky v spotrebiteľských zmluvách / Európske variácie. In SUCHOŽA J. – HUSÁR J. (eds). *Právo, obchod, ekonomika IV.*, zborník vedeckých prác. Košice : Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2014, p. 506–524.

²³ HUČKOVÁ R.: Koncepčné otázky novej právnej úpravy rozhodcovského konania v slovenských podmienkach. In SUCHOŽA J., HUSÁR J. (eds). *Právo, obchod, ekonomika IV.*, zborník vedeckých prác, Košice : Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2014, p. 501–505.

²⁴ HORÁČEK T., ETLÍKOVÁ M., VÍTOVÁ B. *et al.*: Mimosoudní řešení spotřebitelských sporů. In *Soukromé právo*, No 7–8/2017, pp. 2–49.

²⁵ NĚMEC R., GLATZ V.: Rozhodčí řízení, jeho specifika a výhody In *Bulletin advokacie* č.9/2018, p. 16–22.

²⁶ OLÍK M., ČÁP, M.: Konec rozhodčího řízení mezi spotřebitelem a podnikatelem v České republice [The end of consumer-business arbitration in the Czech Republic] *Právní rádce*. 2016, roč. 16, č. 11, pp. 38–41.

condition of arbitrability). The arbitrability, as defined by the APA, is principally of an objective nature and implies the fulfilment of three basic conditions, which must be met simultaneously: 1) the dispute must exist between parties that have concluded an arbitration agreement/clause, 2) the dispute must be of a property nature and 3) the Czech law allows parties to resolve disputes of this type by amicable settlement.²⁷

The disputes are principally decided by panels composed of three arbitrators, but also - if the parties agree - by a sole arbitrator. In both cases, identical provisions of the Rules shall apply. The arbitrator(s) appointed must be independent and not biased (both with respect to parties of the dispute and in relation to the issue to be settled). In the case of doubt they may be removed from office and/or against the award issued or its enforcement a motion to ordinary courts may be filed.²⁸ In performing their duties, arbitrators shall never act as representatives of either party, nor shall they accept any instructions from them.

In case of doubt or reasonable suspicion of bias, the parties may request the replacement of the arbitrator. The remaining panel members shall decide on the exclusion of the arbitrator on the basis of an objection of bias, the assessment of the reasons for its recognition, as well as on the admission of a late filed objection. If the panel members can't reach agreement on the issue or if the objection is directed against two or all arbitrators, the request shall be submitted for a decision of the President of the Arbitration Court (the panel shall refer the whole issue to the Board of the Arbitration Court).²⁹

As the arbitrator(s) formally decide on behalf of the Arbitration Court, they must be duly appointed to their office by the latter. Until recently, appointment of the arbitrators was governed by the rule that only the arbitrators registered on the List of Arbitrators (maintained by the Arbitration Court) may be chosen. (in spring 2025, the List included over 600 qualified arbitrators from the Czech Republic, the Slovak Republic and other countries, representing a wide range of experts from various fields— law, economics, engineering etc.)³⁰ In its long-term effort for a gradual taking over of the established and generally accepted practice of appointing arbitrators at prestigious international arbitration institutions, the Board of the Court of Arbitration adopted by the end of 2024 a major Amendment to the Rules³¹ As part of the changes, the appointment of arbitrators is now no longer restricted by the List of Arbitrators. The List shall be maintained and continuously updated, but parties have flexibility in the selection of arbitrators standing outside the List. However, when electing the third arbitrator to chair the panel, the appointed arbitrators remain to be limited by the List, i.e. the persons registered by it.

In this new arrangement, the Arbitration Court was evidently inspired, among others, by the appointment procedures of the Vienna International Arbitral Centre in Austria (VIAC) or the International Court of Arbitration by the ICC in Paris. As to the VIAC, it has introduced this rule in its most recent version of the Arbitration Rules, applicable since 1 July 2021.³² According to the Rules, VIAC presents and offers arbitration practitioners with their profiles to

---

²⁷ HORÁK P.: Objektivní arbitrabilita – možnosti rozhodčího řízení [Objective arbitrability - the possibility of arbitration], *Advokátní deník*, [online]. 2018, No. 9, pp. 23–25.

²⁸ See MAISNER M.: Efektivita rozhodčího řízení [Efficiency of arbitration proceedings], *Bulletin advokacie*, 2018, č. 9, pp. 46–50.

²⁹ The President of the arbitral tribunal shall also rule on the objection of bias in cases where the arbitral tribunal has not yet been constituted.

³⁰ See Rozhovor M. Karfíkové s A. J. Bělohávkem [Interview given by M. Karfíková to A. J. Bělohávek], *Bulletin advokacie*, 2018, č. 9, pp. 11–13.

³¹ This was done by Amendment No. 5 to the Rules of the Arbitration Court effective from 1 January 2025 (published in the bulletin *Obchodní věstník* on 29 November 2024).

³² In more details see TACHE C.E. P.: *Adapting an Efficient Mechanism for Resolving International Investment Disputes to a New Era*. Vienna Investment Arbitration and Mediation Rules, 2021, pp. 91–101.

the parties in arbitration proceedings, however, the parties are free to nominate and appoint arbitrators of their own choice.

Similarly, under the Paris ICC Arbitration Rules of 2021, if a dispute shall be decided by three-member panel, each party to the dispute can nominate (in the Complaint and the Answer, respectively) one arbitrator for confirmation provided that he or she fulfils the general conditions laid down in the Rules. However, the chairman of the panel is always appointed by the ICC presiding body.³³

Under the amended Rules of the Czech Arbitration Court, the power to confirm the arbitrators proposed by parties, whether from the Court's list or not, rests on the President who - if he deems it necessary - may delegate it to the Board. The proposed arbitrator(s) shall be confirmed when meeting the requirements of the Arbitration Court as well as the general requirements of the APA, i.e. the candidate has:

- at least 30 years of age;
- completed master studies on a university;
- sufficient experience in ADR (not necessarily as an arbitrator, but, e.g. as a legal counsellor representing parties in arbitration proceedings);
- sufficient knowledge of the law (not necessarily being a lawyer, but to have skills in as regards the rules of procedure and the case law);
- to comply with the Code of Ethics of the Arbitration Court.³⁴

Although, according to the most recent practice of the Arbitration Court, all arbitrators nominated for appointment sign a declaration that they comply with the requirements of the APA and the Rules, no legal relationship (statutory or contractual) arises between an appointed arbitrator and the Arbitration Court, and therefore the former has no obligations towards the Court. Neither is he/she accountable to the court - and bears no substantive, disciplinary, or other type of responsibility. This arrangement therefore does not allow the Arbitration Court to impose any sanctions on arbitrators in the event of delays in proceedings or even failure to act, or in the event of a breach of professional or ethical obligations.

Arbitration proceedings conducted by a three-member panel is a rule not only if stipulated by the arbitration agreement (arbitration clause) but also - in accordance with the Rules - in the case where the agreement/clause concluded by the parties to the dispute does not provide an explicit provision thereto. If the arbitrators fail to reach agreement on the chair of the panel within the specified period from the date of their appointment by the Arbitration Court, the chair shall be appointed by the President of the Court itself.

4.3 Features of the proceedings at the Arbitration Court reflecting the principles

As with proceedings before ordinary courts, arbitration proceedings are focused on presenting the evidence. However, the importance or preference attached to the individual means of evidence differs slightly. In arbitration proceedings, as basic evidence mainly serve written documents, which are usually sufficient to clarify the facts of the case as put forward by the parties, given the nature of the contractual disputes being settled. In any case, the APA provides that other evidence, such as the hearing of parties, witnesses or experts – evidence that is quite common and essential in civil proceedings before ordinary courts – may only be taken

---

³³ See ICC International Court of Arbitration, Arbitration Rules, Art. 12-13. Online at <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/>.

³⁴ For all of the above conditions see *Směrnice o podmínkách pro výkon činnosti rozhodce Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR* [Directive of the Arbitration Court on the conditions for the performance of arbitration] online https://www.soud.cz/_files/ugd/f71456_9431eed5712d4f97b626190bdae22f46.pdf.

by the arbitrators/arbitral panels if the respective persons appear and give their testimony voluntarily. The same applies to other means of evidence, which may only be taken if they are provided to the panels by the parties. The reason for this specific rule regarding the admissibility of evidence is that an arbitrator or arbitral panel cannot enforce the presentation of evidence in the same way as ordinary courts are entitled to.³⁵

The arbitrators shall have discretion over the way in which the evidence is presented. At the outset and/or during the hearing, they decide whether to read the submitted documents, hear the witnesses or examine other evidence. When making this decision, the arbitrators must take the costs of the proceedings into account (see above for the principle of cost effectiveness). The arbitrators are not required to conduct their own investigations. In fact, it is the responsibility of the parties to put forward the evidence they wish to submit in support of their arguments, with respect to the claims made or objections raised. The arbitrators will examine the submitted evidence according to their own judgement and deliver their decision based on that judgement.

In accordance with the principle of privacy, disputes are principally heard without the attendance of the public. If the parties agree, the panel or arbitrator may pass decision in the dispute that is based exclusively on the documents submitted, without an oral hearing taking place. The chair of the panel or sole arbitrator may invite the parties to reach such agreement if the submitted evidence seems to be conclusive for the arbitrators.

In accordance with the principle of expeditiousness (see section 3.1 above), the Rules allow for expedited proceedings to be agreed upon. The conditions for the latter include reducing some of the time limits set out in the Rules, but also an increase of the arbitration fee paid by the parties. In this case, the Arbitration Court takes over the practice of applying a special fee obligation, which is common in arbitration courts in other countries. Here, the principle of expeditiousness is reflected to the maximum extent possible.³⁶

With regard to the hearing taking place before the Arbitration Court, it should be noted that, in accordance with the principle of informality, the effort of the arbitrator/panel to reach an amicable settlement of the dispute throughout the proceedings are common and significant. Depending on the circumstances of the case, the arbitration panel may invite the parties to settle their dispute amicably at any stage of the proceedings and make suggestions, recommendations and proposals to this end. A major proportion of the arbitration disputes have been successfully settled based on this procedure.

Regarding the principle of cost-effectiveness, emphasis should be placed on the provisions of the Rules governing the venue of the oral hearing. The regular venue for oral hearings is the seat of the Arbitration Court in Prague. However, with the consent of the Secretary of the Arbitration Court, granted on the basis of a previous agreement reached by the parties, or - if the parties have not agreed on any venue of the oral hearing – on the initiative of the arbitral panel deciding in the dispute, the oral hearing may be held in another place in the Czech Republic or abroad that is more suitable for the parties. Consent from the Secretary and/or the decision of the panel is not required for proceedings to be held at frequent places of arbitration in other cities. Arrangements for oral hearings of such type are frequently agreed upon. We can assume that this practice will continue to the satisfaction of both the Arbitration Court and the parties to disputes.

As mentioned above, proceedings before an Arbitration Court are single-instance. Nevertheless, in the arbitration agreement the parties may agree that the arbitral award may be reviewed by other arbitrators at the request of one or both parties. However, agreements of this

---

³⁵ For more details see e.g. JANKŮ M.: *op.cit. sub16* , p.78.

³⁶ DOBIÁŠ P.: Standardy rozhodčího řízení v nových řádech mezinárodních rozhodčích soudů, *Obchodní právo*, 2014, No.12, pp. 514 – 524.

type – as they must be reached by both parties – are rather exceptional. The subsequent procedure for filing a request for review of an arbitral award is then similar to that for filing a lawsuit.

V. CONCLUSION AND RECOMENDATIONS

Arbitration proceedings conducted by *ad hoc* arbitrators or arbitration institutions form at present an established and well-settled part of the Czech private law. They have become a popular alternative to proceedings before ordinary courts. Merchandisers repeatedly turn to the Arbitration Court and most often appreciate the expeditiousness of the hearings, the possibility of choosing the language of the proceedings, the professional administration of disputes, the possibility of choosing arbitrators according to their professional expertise corresponding to the nature and content of the dispute, and especially the enforceability of arbitral awards not only in the Czech Republic, but also in all states - parties to the 1958 New York Convention.

However, there are also some obstacles that may hinder the otherwise highly efficient arbitration procedure. These include, in particular, a lack of attendance of parties when selecting the arbitrators, unnecessary long and complicated statements of claim, a gradually increasing number of procedural motions submitted during the proceedings by the defending party, and the abuse of motions to annul the issued arbitral awards by the ordinary courts.

In view of recent developments and trends in arbitration proceedings, as well as the latest Amendments to the Arbitration Court's Rules of Procedure, it is possible to formulate some recommendations that could contribute to the persisting efficiency of these proceedings.

- In the context of the changed procedure for appointing arbitrators, it seems desirable that, when an arbitrator proposed by one of the parties is formally approved by the President (or Board) of the Arbitration Court, a formal relationship between the Court and the appointed arbitrator would be established. This relationship would create an arrangement obliging the arbitrator to respect his/her professional and ethical obligations. It would also allow the Court to take disciplinary action for breach of these obligations, notwithstanding the principle of confidentiality of the proceedings.
- The parties to a dispute are primarily interested that the average length of proceedings, from filing a statement of claim to issuing an arbitral award, would be as short as possible. As there is currently no established practice within the Arbitration Court (or other arbitral institutions abroad) to publish details on the average length of proceedings, such publishing of this data could serve as an important indicator of the Court's overall efficiency in handling cases and could ultimately serve as a marketing tool.
- Arbitration proceedings must remain efficient in terms of the duration of the hearing and subsequent issuance of the award. The Arbitration Court could mitigate the risk of delays in the issuance of the award by establishing additional Rules allowing the extension of time limit for the issuance of the award only in cases where the panel can provide genuine and convincing reasons for not meeting the initial time limit for the issuance of the award. Any extension of the time limit for the issuance of the award could potentially be followed by a reduction in the arbitrator's reward (the incentive for arbitrators would help to make extensions of time become exceptional rather than the rule and to speed up the issuance of arbitral awards).
- Consider - in the context of the expeditious and cost saving resolution of consumer disputes – the reintroduction of the arbitrability with respect to consumer disputes, while respecting the guarantees given by the statutory protection of consumer rights by the APA.

Notwithstanding the above, the arbitration procedure has been for a long time a popular alternative to court proceedings for merchandisers and/or parties to property disputes in general,

because it is flexible and efficient and, particularly in the context of international disputes, it can overcome many of the problems that characterise other ADR methods. We can conclude that we have documented, on the example of procedure conducted by the Arbitration Court, how the principles of arbitration, as presented in the opening part of our article, are met in practice.

KEYWORDS

alternative dispute resolution; principles of arbitration; rules of procedure; consumer disputes.

KLÍČOVÁ SLOVA

alternativní řešení sporů; zásady rozhodčího řízení; Rozhodčí řád; spotřebitelské spory

BIBLIOGRAPHY

1. ANDREWS, N.: *Andrews on civil proceedings*, vol. II: Arbitration & Mediation, 2017 Oxford University Press . DOI: <https://doi.org/10.1017/9781780685106.005>
2. BĚLOHLÁVEK, A. J.; KOVÁŘOVÁ, D.; HAVLÍČEK, K.: *Rozhodčí řízení v teorii a aplikační praxi [Arbitration in Theory and Application Practice]*, Proceedings, Pražský právní podzim (Prague Legal Autumn), 2015, 313 p.
3. BERGER, K. P. *General Principles in International Commercial Arbitration: How to Find Them - How to Apply Them*. 2011. *World Arbitration and Mediation Review* Vol. 5 No. 2, 46 p.. Available online <https://arbitrationlaw.com/library/general-principles-law-and-international-commercial-arbitration-how-find-them-how-apply-them>
4. CARBONNEAU, T.E.: *The law and Practice Of Arbitration*, 5th Edition, 2014, Juris Publ., ISBN 9781937518363
5. DOBIÁŠ, P.: *Standardy rozhodčího řízení v nových rádech mezinárodních rozhodčích soudů [Arbitration Standards in the New Rules of International Arbitration Courts]*, *Obchodní právo*, No. 12/2014, pp. 514 - 524.
6. DOBIÁŠ, P. *The Instruments of Expeditiousness and Efficiency of the Arbitral Proceedings in the Rules of the International Arbitral Courts*. *International and Comparative Law Review*, 2024, vol. 24, No. 1, DOI: 10.2478/iclr-2024-0013
7. FEEHILY R.: *Neutrality, Independence and Impartiality in International Commercial Arbitration, A Fine Balance in the Quest for Arbitral Justice*. *Pennsylvania State Journal of Law & Int'l Affairs*. 2019, vol. 88, iss.1/19 Online at: <https://elibrary.law.psu.edu/jlia/vol7/iss1/19>. ISSN: 2168-7951
8. FOUCHARD, P., GOLDMAN, B., GAILLARD, E. *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*. Hague: Kluwer Law International B.V., 1999, ISBN 9041110259
9. HADERSPOCK, B. *Guiding Principles of Commercial Arbitration and Its Advantages Compared to Traditional Litigation*. ABA, June 2024. Available online https://americanbar.org/groups/dispute_resolution/resources/just-resolutions/2024-june/guiding-principles-commercial-arbitration-advantages-compared-to-traditional-litigation/
10. HORÁČEK, T. , ETLÍKOVÁ, M. , VÍTOVÁ, B. et. al. *Mimosoudní řešení spotřebitelských sporů [Out-of court Settlement of Consumer Disputes]*. In *Soukromé právo*, No. 7–8, 2017, ISSN: 2533-4239
11. HUČKOVÁ, R.: *Koncepčné otázky novej právnej úpravy rozhodcovského konaní v slovenských podmienkach, [Conceptual issues of new legal regulation of arbitration proceedings in Slovak conditions]*, in SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds): *Právo, obchod, ekonomika IV.*, Proceedings, Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2014, pp.

- 501 - 505. ISBN 978-80-8152-394-6
12. HORÁK, P.: Objektivní arbitrabilita - možnost rozhodčího řízení [Objective arbitrability - the possibility of arbitration], Bulletin Advokacie, No. 9/2018, pp. 23 - 25.
  13. CHOVANCOVÁ, K.: Rozhodcovské doložky v spotřebitelských zmluvách / Európske variácie, [Arbitration Clauses in Consumer Contracts / European Variations], in SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds): Právo, obchod, ekonomika IV., Proceedings, Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2014, pp. 506 - 524. ISBN 978-80-8152-394-6.
  14. ICC International Court of Arbitration, Arbitration Rules, 2021. Available online at <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/>
  15. JANKŮ, M.: Rozhodčí řízení, Alternativní rozhodování sporů [Arbitration, Alternative dispute resolution], Prague VŠFS 2015, 143 pp ISBN 978-80- 7408-111-8,
  16. KUBÍČEK, P.: Stále rozhodcovské sudy a sudy „ad hoc“ v Slovenskej republike [Permanent Arbitration Courts and "Ad hoc" Courts in the Slovak Republic]...in BĚLOHLÁVEK, A. J., KOVÁŘOVÁ, D. et al.: Stálé rozhodčí soudy vs. rozhodčí řízení ad hoc, Proceedings, Prague: Permanent Conference of Czech Law, 2017, 344 pp.
  17. KUBÍČEK, P.: Stále rozhodcovské sudy a příprava novej právnej úpravy rozhodcovského konania [Arbitration and the amendment to the Arbitration Act], in SUCHOŽA, J.; HUSÁR, J.; (eds): Law, Business, Economics V., sborník vědeckých prací, Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, pp. 238-241.
  18. LEW, J.D.M., MISTELIS, L. A. KROLL, S.M.: Comparative International Commercial Arbitration, The Hague: Kluwer Law International (2003) Available online at <https://www.trans-lex.org/134100>
  19. MAISNER, M.: Efektivita rozhodčího řízení [Efficiency of arbitration proceedings] Bulletin advokacie, No. 9/2018, pp. 46-50.
  20. NĚMEC, R.; GLATZ, V.: Rozhodčí řízení, jeho specifika a výhody,[Arbitration, its specifics and advantages] , Bulletin advokacie, No. 9/2018, pp. 16-22.
  21. OLÍK, M., ČÁP, M.: Konec rozhodčího řízení mezi spotřebitelem a podnikatelem v České ;2016, roč. 24, č. 11, s. 38-41. ISSN 1210-4817.
  22. RAMPALL, Y. D. ,FEEHILY, R.:The sanctity of party autonomy and the powers of arbitrators to determine the applicable law: The quest for an arbitral equilibrium, Harvard Negotiation Law Review, vol. 23, 2018, ISSN : 2169-8015.
  23. REDFERN A., HUNTER,M.: Law And Practice Of International Commercial Arbitration, (2nd Ed. 1999) London: Sweet & Maxwell. ISBN 0-421-862-408
  24. ROVINE, A. W. (ed.). Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation. The Fordham Papers 2009. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010. 454 p. ISBN: 978-90-04-18291-2.
  25. RULES of the Arbitration Court of the Czech Chamber of Commerce and Agrarian Chamber of the Czech Republic, Prague, 2024, https://www.soud.cz/en/_files/ugd/8b4341_ab67bc762bb14d42b0f1bc8118799f8f.pdf
  26. Rozhovor M. Karfíkové s A. J. Bělohlávkem [Interview given by M. Karfíková to A. J. Bělohlávek],Bulletin advokacie No. 9/2018, pp. 11 - 13.
  27. SHELKOPLYAS, N. The Application Of EC Law In Arbitration Proceedings, The Hague: Europa Law Publishing, 2003. ISBN 90-76871-16-7.
  28. SCHAFFER E., VERBIST H., IMHOOS Ch.: ICC Arbitration in Practice, (2005) The Hague: Kluwer Law International. Available online <https://www.scribd.com/document/56330673/ICC-Arbitration-in-Practice>

29. ŠTEVČEK, M.; GÁBRIŠ, T.: Reforma rozhodcovského konania v Slovenskej republike s osobitým zreteľom na tzv. obchodnú arbitráž, [Reform of arbitration in the Slovak Republic with special regard to commercial arbitration,], *Justičná revue* No. 4/2015, pp. 448 – 462, ISSN : 2730-0471.
30. TACHE C. E. P.: Adapting an Efficient Mechanism for Resolving International Investment Disputes to a New Era. *Vienna Investment Arbitration and Mediation Rules, 2021*, available online at <https://www.viac.eu/wp-content/uploads/2025/01/Adapting-an-efficient-mechanism-for-resolving-international-investment-disputes.pdf>

CONTACT DETAILS OF THE AUTHORS

doc. JUDr. Martin Janků, CSc.

ORCID: 0000-0002-0063-4690

professor assistant

Czech University of Life Sciences Prague,

Faculty of Economics and Management

Kamýcká 129, 165 00 Praha, Czech Republic

E-mail: jankum@pef.czu.cz

prof. JUDr. Karel Marek, CSc.

ORCID: 0000-0003-2540-3562

professor

University of Defence Brno,

Faculty of Military Leadership

Kounicova 65, 662 10 Brno, Czech Republic

E-mail: k.marek@centrum.cz

ÚČASTNÍCTVO ÚRADU NA OCHRANU OZNAMOVATEĽOV V SÚDNYCH KONANIACH

PARTICIPATION OF THE WHISTLEBLOWER PROTECTION OFFICE IN JUDICIAL PROCEEDINGS¹

Marianna Leontiev² - Matej Kačaljak³

<https://doi.org/10.33542/SIC2026-1-03>

ABSTRAKT

Ochrana oznamovateľov je základným predpokladom integrity verejných aj súkromných inštitúcií. Úrad na ochranu oznamovateľov zohráva v tomto kľúčovú úlohu, a to aj prostredníctvom svojej účasti na súdnych konaniach. Článok skúma právny rámec účasti úradu v občianskych a správnych súdnych konaniach a identifikuje faktory vedúce k nekonzistentnej aplikačnej praxi. Autori analyzujú, či existuje legitímny verejný záujem na odlišnom zaobchádzaní s oznamovateľmi v závislosti od ich pracovnoprávneho postavenia a či sú takéto rozdiely v súlade s ústavnými a právnymi štandardmi EÚ. Analýza súdnych rozhodnutí dvoch senátov Správneho súdu v Bratislave odhaľuje rozdielne prístupy k výkladu zákona o ochrane oznamovateľov, najmä pokiaľ ide o pojem „sporová strana“. Jeden zo senátov umožnil úradu vstúpiť do konania, zatiaľ čo druhý položil Súdnemu dvoru Európskej únie prejudiciálnu otázku. Autori tvrdia, že takéto nejednotnosť môže ohroziť právnu ochranu niektorých oznamovateľov. Štúdia vyzýva na kontextuálne citlivý prístup k právnemu výkladu, ktorý bude rešpektovať verejný záujem a ústavné princípy.

ABSTRACT

Whistleblower protection is a fundamental prerequisite for the integrity of public and private institutions. The Whistleblower Protection Office plays a pivotal role, including through its participation in judicial proceedings. This article examines the legal framework the Office's involvement in civil and administrative litigation and identifies factors contributing to inconsistent application in practice. The authors analyze whether a legitimate public interest exists in treating whistleblowers differently according to their employment status and whether such distinctions comply with constitutional and EU legal standards. A review of case law from two panels of the Bratislava Administrative Court reveals divergent approaches to interpreting the Whistleblower Protection Act, particularly regarding the concept of a "party to the dispute." One panel admitted the Office as a participant, while the other referred a preliminary question to the CJEU. The authors argue that such inconsistency may endanger whistleblowers' legal protection and call for a context-sensitive interpretation respecting the public interest and constitutional principles.

I. ÚVOD

Oznamovanie protispoločenskej činnosti (whistleblowing) predstavuje nástroj ochrany verejného záujmu a oznamovateľov (whistleblowerov). Oznamovatelia sa pri oznamovaní

¹ Článok vznikol s podporu Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky v rámci výzvy 09I03-03-V02 „Štipendia pre excelentných PhD. študentov a študentky (R1)“, projekt č. 09I03-03-V02-00022.

² Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University, Faculty of Law, Trnava, Slovak republic.

³ Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Comenius University Bratislava, Faculty of Law, Bratislava, Slovak Republic.

nachádzajú uprostred nevyváženej dynamiky pracovnoprávných vzťahov, ktoré sú charakterizované hierarchiou nadriadenosti a podriadenosti zúčastnených subjektov. Už v roku 1972 Nader objasnil koncept oznamovateľa tým, že ho spojil s verejným záujmom a definoval ako jednotlivca, ktorí verí, že verejný záujem presahuje záujem organizácie, v ktorej pôsobí, a preto oznámi korupčnú, protizákonnú, podvodnú alebo škodlivú činnosť tejto organizácie.⁴ Ochrana oznamovateľov predstavuje kľúčový predpoklad účinného oznamovania a integrity organizácií, čo vyplýva nielen z odporúčaní OECD,⁵ ale aj z medzinárodného štandardu ISO 37002.⁶

V pracovnoprávných vzťahoch je ochrana oznamovateľov zásadná pre podporu prostredia, ktoré motivuje k nahlasovaniu, pretože jej absencia by viedla k nárastu zastrašenia, diskriminovania či odvetných opatrení voči oznamovateľom. Oznámenie vo verejnom záujme v praxi často znamená vysokú cenu, ktorú oznamovateľ platí vo svojom profesionálnom a osobnom živote.⁷ Tieto okolnosti podnietili zákonodarcov k prijímaniu právnych opatrení na ochranu oznamovateľov, čo viedlo k rozmachu legislatívy whistleblowingu po celom svete.⁸

Proces rozhodovania oznamovateľa, ktorý zvažuje, či urobiť oznámenie, je zložitý a ovplyvňovaný rôznymi faktormi. Nejde o okamžité rozhodnutie, ale o postupný proces zahŕňajúci komplexné hodnotenie osobných a situačných kontextov.⁹ Pre oznamovateľa je dostupnosť právnych záruk ochrany jedným z rozhodujúcich faktorov pri rozhodovaní, či oznámenie urobiť. Existencia právnej ochrany, ktorú poskytuje zákon a jej jasnosť a predvídateľnosť, môže ovplyvniť aj časový rámec rozhodovania. Naopak, zložitý procesy a neistota v právnej ochrane znižujú efektívnosť oznamovania a môžu časové rámce rozhodovania predĺžiť.¹⁰ Včasnosť oznámenia je však kľúčová pre jeho úspešnosť, najmä z hľadiska úspešnosti jeho preverenia a dôkaznej sily.

Existujúce výskumy indikujú, že samotné povedomie o právnych predpisoch na ochranu oznamovateľov malo pozitívny vplyv na vnímanú organizačnú ochranu whistleblowerov.¹¹ Vnímanie spravodlivosti, jasnosti a inštitucionálnej ochrany významne ovplyvňuje, či a kedy sa jednotlivec rozhodne oznámiť nekalé konanie. Z pohľadu teórie spravodlivosti je zdôrazňované, že nielen vnímaná spravodlivosť ale aj predvídateľnosť ochrany poskytovanej zákonom výrazne ovplyvňujú chuť oznamovať a načasovanie oznámení.

Aj na Slovensku, podľa posledného prieskumu Úradu na ochranu oznamovateľov (ďalej tiež „ÚOO“), patrí dostupnosť ochrany oznamovateľov pred výpoveďou alebo inými odvetnými opatreniami v dôsledku podania oznámenia medzi najvýznamnejšie motivačné faktory, hneď

⁴ NADER, R. – PETKAS, P. J. – BLACKWELL, K. (eds.): *Whistle Blowing: The Report of the Conference on Professional Responsibility*. New York: Grossman Publishers, 1972.

⁵ OECD, *Committing to Effective Whistleblower Protection*, [online], Paris: OECD Publishing, 2016, s. 3. [cit. 6.8.2025]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1787/9789264252639-en>>.

⁶ INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION. ISO 37002:2021 – Whistleblowing management systems — Guidelines, [online]. Geneva: ISO, 2021, [cit. 2.8.2025]. Dostupné na internete: <<https://www.iso.org/standard/65035.html>>.

⁷ ABAZI, V.: The European Union Whistleblower Directive: A ‘Game Changer’ for Whistleblowing Protection?, In *Industrial Law Journal*, vol. 49, no. 4, 2020, s. 655.

⁸ ZIMMERMANN, P.: Governing by protection: Studying the problematization of whistleblower protection in the EU. In *Administrative Theory & Praxis*, vol. 45, no. 3, 2022, s. 211.

⁹ VANDEKERCKHOVE, W., PHILLIPS, A.: Whistleblowing as a protracted process: a study of UK whistle-blower journeys. In *Journal of Business Ethics*, vol. 159, no. 1, 2019, s. 217. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3727-8>.

¹⁰ EBERSOLE, D., *Blowing the Whistle on the Dodd-Frank Whistleblower Provisions*, In *Ohio State Entrepreneurial Business Law Journal*, vol. 6, no. 1, 2011, s. 137.

¹¹ CHORDIYA, R. et al: Organizational protection for whistleblowers: A cross-national study. In *Public Management Review*, 2020, vol. 22, no. 4, Zdroj: BALJIJA, S. – MIN, K.: Evaluating the effectiveness of whistleblower protection: A new index. *Data & Policy*, vol. 5, no. 13, 2023, s. e28-4, Dostupné na internete: <<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridgecore/content/view/4091BBC5D3453D516BE10992E35F065D/S2632324923000202a.pdf/evaluating-the-effectiveness-of-whistleblower-protection-a-new-index.pdf>>. <https://doi.org/10.1080/14719037.2019.1599058>.

po možnosti oznámiť anonymne.¹² V priestore strednej a východnej Európy (Bulharsko, Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Slovensko a Rumunsko), má Slovensko silný zákon na ochranu oznamovateľov, pričom rámec whistleblowingu je podporený nezávislým ÚOO.¹³ ÚOO má silné a široké kompetencie súvisiace so silnou a časovo efektívnou ochranou oznamovateľov v SR v porovnaní s právnymi úpravami v EÚ. Výnimočnosť kompetencií ÚOO v rámci ochrany oznamovateľov je daná ich presahom zvyčajne pasívnych úloh národných autorít ochrany oznamovateľov, pričom kompetencie ÚOO sú označované ako proaktívne.¹⁴

ÚOO je podľa zákona č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti (ďalej tiež „Zákon o oznamovateľoch“) definovaný ako nezávislý orgán štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, ktorý chráni práva a oprávnené záujmy oznamovateľov pri oznamovaní protispoločenskej činnosti.¹⁵ ÚOO ako svoju primárnu úlohu zdôrazňuje ochrannú funkciu, kde výslovne deklaruje, že jeho poslaním je „chrániť tzv. whistleblowerov, ktorí oznámili nekalú prax, o ktorej sa dozvedeli pri výkone svojej práce.“¹⁶ Primárnou kompetenciou ÚOO je teda ochrana oznamovateľov pred odvetnými opatreniami, pracovnoprávnymi úkonmi, ktoré môžu byť oznamovateľovi dané ako postih za to, že urobil oznámenie.¹⁷ Do rámca ochrannej kompetencie ÚOO patrí aj oprávnenie zúčastniť sa konania podľa všeobecných predpisov v konaní pred súdmi, ak je jednou zo sporových strán oznamovateľ.¹⁸

Všeobecnými predpismi, ktoré upravujú konanie pred súdmi vo veciach ochrany oznamovateľov, sú Civilný sporový poriadok¹⁹ (ďalej tiež „CSP“) a Správny súdny poriadok²⁰ (ďalej tiež „SSP“). Podľa CSP súdy konajú vo veciach pracovnoprávnej ochrany oznamovateľov – zamestnancov v pracovnom pomere, inom obdobnom pomere a štátnozamestnaneckom pomere. SSP je určujúci pre procesný postup súdov v prípade oznamovateľov v služobnom pomere. Účastníctvo ÚOO v konaní pred civilnými súdmi je upravené v ustanovení § 13 ods. 11 Zákona o oznamovateľoch v spojení s § 95 CSP a pred správnymi súdmi v spojení s § 32 ods. 3 písm. c) SSP.

Zákon o oznamovateľoch požaduje pre účastníctvo ÚOO v súdnom konaní splnenie dvoch podmienok. Prvou je, že ide o konanie podľa všeobecných predpisov o konaní pred súdmi, a druhou, že jednou zo sporových strán je oznamovateľ. V súdnej praxi predstavuje výzvu práve druhé kritérium týkajúce sa sporových strán. Táto formulácia spôsobila rozdielny postup správnych súdov pri rozhodovaní o pribratí ÚOO do konania.

V identických prípadoch dva senáty Správneho súdu v Bratislave pristúpili k návrhu ÚOO na pribratie odlišne. Senát 3S Správneho súdu v Bratislave (ďalej tiež „Senát 3S“) do konania ÚOO pribral.²¹ Gramatickým výkladom s poukazom na dôvodovú správu zákona a jeho účel sa

¹² FOCUS pre Úrad na ochranu oznamovateľov, Prieskum, zber 2.6. - 9.6.2025, Dostupné na internete: <https://www.oznamovatelia.sk/vyrazne-stupa-ochota-slovakov-oznamovat-korupciu-a-podvody/> a graf na Instagram post ÚOO, 23.7.2025.

¹³ PENDER, K. (Principal Author): Beyond Paper Rights: Implementing Whistleblower Protections in Central and Eastern Europe, [online] Praha: CEELI Institute, 2023, s. 7, [cit. 2.8.2025], Dostupné na internete: <https://whistleblowingnetwork.org/WIN/media/pdfs/CEELI-Beyond-Paper-Rights.pdf?utm_source=chatgpt.com>.

¹⁴ ÚOO, Who protects whistleblowers in Europe, Members of the Network of European Integrity and Whistleblowing Authorities and their Competence, december 2022, str. 77, Dostupné na internete: <https://www.oznamovatelia.sk/wp-content/uploads/2024/10/competence-of-neiwa-members-comparative-report_2022.pdf>.

¹⁵ §13 ods. 1 Zákon o oznamovateľoch.

¹⁶ ÚOO, O nás, Dostupné na internete, [cit. 2.8.2025], Dostupné na internete: <www.oznamovatelia.sk/o-nas/#o-urade>.

¹⁷ LEONTIEV, M.: Postavenie Úradu na ochranu oznamovateľov v rámci ochrany oznamovateľa – zamestnanca pred nerovným zaobchádzaním, In *Est naturalis favor pro laborantibus : pocta prof. JUDr. Helene Barancovej, DrSc.*, 1. vyd., Trnava: Trnavská univerzita v Trnave. Typi Universitatis Tyrnaviensis, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2024. s. 339.

¹⁸ Tamtiež s. 339.

¹⁹ Zákon č. 160/2015 civilný sporový poriadok.

²⁰ Zákon č. 162/2015 správny súdny poriadok.

²¹ Uznesenie Správneho súdu v Bratislave 3S/50/2024 z 11.11.2024.

vyrovnal s pojmom sporová strana, ktorý správne súdnictvo nepoužíva.²² Senát 5S Správneho súdu v Bratislave (ďalej tiež „Senát 5S“) však ÚOO do konania nepribral²³, konanie prerušil a Súdnu dvoru Európskej únie predložil návrh na začatie prejudiciálneho konania. Z odôvodnenia uznesenia o prerušení sa javí, že ak by potreba pribratia nevyplývala z práva Európskej únie, Senát 5S by na pribratie ÚOO nevidel dôvod.

Tento článok sumarizuje možné dôvody odlišného prístupu súdov k účasti ÚOO v súdnych konaniach a ponúka doktrinálne východiská pre uchopenie tohto problému. Jeho ambíciou je poskytnúť komplexný náhľad na predmet a účel účasti ÚOO v súdnych konaniach podľa existujúcej právnej úpravy, a to v kontexte práva Európskej únie a výkladových princípov vyplývajúcich z judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky a slovenskej právnej doktríny. Predmetom tohto článku nie je formulovanie návrhov na zásadnú zmenu pozície ÚOO *pro futuro* a preto v tomto článku nie sú formulované normatívne konštatovania *de lege ferenda* nad rámec všeobecného odporúčania na dôslednejšie formulovanie textu právneho predpisu.

II. METÓDY

Za účelom naplnenia hlavného cieľa článku formulovaného v úvode sme sformulovali nasledovné výskumné otázky:

Je rozdiel v právnej úprave postavenia ÚOO podľa CSP a SSP skutočný, alebo len zdanlivý?

Existuje verejný záujem na tom aby bolo rovnako/odlišne zaobchádzané s oznamovateľmi v služobnom pomere vs. oznamovateľmi v pracovnom pomere/inom obdobnom pomere /štátnozamestnaneckom pomere?

Ak verejný záujem existuje, je odlišné postavenie jednej skupiny oznamovateľov proporcionálne v kontexte ústavných imperatívov/ európskeho práva?

Ak verejný záujem neexistuje (resp. nie je identifikovaný) a súčasne rozdiel v právnej úprave postavenia ÚOO je skutočný, je možné túto nedokonalosť právnej úpravy preklenúť výkladom?

Na zodpovedanie vyššie uvedených otázok sú použité tradičné metódy doktrinálneho právneho výskumu²⁴ (najmä indukcia, dedukcia a abstrakcia), ktoré sú dopĺňané úvahami z law and economics.²⁵ Konkrétne,

- metódou indukcie a abstrakcie sú vymedzené pozície senátov 3S a 5S vo vzťahu k účasti ÚOO podľa CSP a SSP,
- metódy indukcie aj dedukcie sú použité pri hľadaní verejného záujmu na rovnakom/odlišnom prístupe k účasti ÚOO podľa CSP a SSP,
- metóda abstrakcie je použitá pri práci s relevantnou judikatúrou Súdneho dvora Európskej únie a Ústavného súdu Slovenskej republiky, a
- úvahy z law and economics sú formulované vo vzťahu k analýze potenciálnych dopadov odlišného prístupu k účasti ÚOO podľa CSP a SSP na motivácie oznamovateľov.

III. ZISTENIA

Konanie pred súdmi vo veciach ochrany oznamovateľov upravujú všeobecne CSP a SSP. Podľa CSP všeobecné súdy rozhodujú vo veciach pracovnoprávnej ochrany oznamovateľov – zamestnancov v pracovnom pomere, inom obdobnom pomere a štátnozamestnaneckom pomere. SSP upravuje procesný postup správnych súdov v prípadoch týkajúcich sa oznamovateľov v služobnom pomere.²⁶

²² SSP používa pojem účastník konanie.

²³ Uznesenie Správneho súdu v Bratislave 5S/51/2024 z 15.11.2024.

²⁴ SCHWEPPE, J. (ed.). *Legal Research Methods-Principles and Practicalities*. Clarus Press Limited, 2016.

²⁵ COOTER, R.; ULEN, Thomas. *Law and economics*. Addison-Wesley, 2011.

²⁶ Služobný pomer je špecifická forma právneho vzťahu medzi štátom a fyzickou osobou, ktorá vykonáva verejnú službu. Na rozdiel od v pracovného pomeru, iného obdobného pomeru a štátnozamestnaneckého pomeru, služobný pomer sa riadi osobitnými zákonmi a definuje ho verejnoprávna zložka, nie súkromnoprávna.

V správnom súdnom konaní má ÚOO postavenie ďalšieho účastníka konania,²⁷ ktorý je „špecifickým pojmom správneho súdnictva, pričom jeho postavenie možno označiť ako *sui generis*.“²⁸ Podľa SSP je ďalším účastníkom konania aj ten, koho za účastníka výslovne označuje zákon.²⁹ ÚOO za účastníka súdneho konania označuje Zákona o oznamovateľoch,³⁰ ktorý oprávňuje ÚOO „zúčastniť sa konania za splnenia troch podmienok: (i) ide o konanie podľa niektorého zo všeobecných predpisov o konaní pred súdmi, (ii) ak je jednou zo sporových strán oznamovateľ a (iii) ÚOO prejaví záujem využiť svoje oprávnenie zúčastniť sa daného konania.“³¹

V civilnom súdnom konaní má ÚOO postavenie osobitného účastníka konania podľa § 95 CSP. Ako orgán verejnej moci, ktorého pôsobnosť zahŕňa ochranu základných ľudských práv a slobôd, je ÚOO oprávnený v konaní vykonávať všetky úkony, ktoré môže vykonať strana sporu, s výnimkou tých, ktoré môže vykonať výlučne subjekt právneho vzťahu.³² Účastníctvo ÚOO v konaniach pred všeobecnými súdmi je v praxi realizované bez problémov. V roku 2023 ÚOO využil toto oprávnenie dvakrát³³ a v roku 2024 vzrástol počet súdnych konaní, do ktorých bol ÚOO zapojený.³⁴ V jednom z právoplatne ukončených konaní ÚOO predložil súdu podporné stanovisko, v ktorom potvrdil, že žalobkyňa má postavenie oznamovateľky v zmysle zákona, a zároveň vysvetlil praktický význam právnej ochrany oznamovateľov.³⁵ Počas konania sa ÚOO aktívne zapájal, jeho zástupcovia sa osobne zúčastnili všetkých pojednávaní na Mestskom súde Košice II, kládli otázky svedkom a predniesli záverečnú reč na podporu oznamovateľky.³⁶ V roku 2024 ÚOO prejavil záujem vstúpiť aj do konaní týkajúcich sa oznamovateľov, ktoré boli vedené podľa SSP. To indikuje, že ÚOO nemá pochybnosti o existencii verejného záujmu na jeho účasti aj v týchto konaniach.

Senát 3S a Senát 5S pri posudzovaní účastníctva ÚOO v konaní pred správnym súdom vychádzali primárne z gramatického výkladu ustanovenia §13 ods. 11 Zákona o oznamovateľoch. Oba zhodne identifikovali splnenie dvoch z troch podmienok pre účastníctvo ÚOO v konaní pred správnym súdom: (i) ide o konanie podľa niektorého zo všeobecných predpisov o konaní pred súdmi a (ii) ÚOO prejavil záujem využiť svoje oprávnenie zúčastniť sa daného konania. Rozdielny názor mali senáty pri posúdení splnenia tretej podmienky, pričom oba zhodne identifikovali potrebu jej bližšieho preskúmania. Dôvodom bola terminologická nejednoznačnosť, keďže Zákon o oznamovateľoch používa pojem „sporové strany zatiaľ čo SSP pracuje s pojmom „účastníci konania“.³⁷ Je tiež pozoruhodné, že oba senáty pozíciu ÚOO v civilnom konaní vyhodnotili ako pozíciu intervenienta, kde subsidiárna aplikácia ustanovení o intervenciách v správnom súdnom konaní je výslovne vylúčená § 25 prvá veta SSP.³⁸ Ak by v zhode so zámerom tvorca predpisu vyhodnotili pristúpenie ÚOO do civilného konania cez inštitút osobitného účastníka podľa § 95 CSP, subsidiárne uplatnenie tohto inštitútu v správnom súdnom konaní by nebolo *a priori* vylúčené.

²⁷ § 32 ods. 3 písm. c) SSP.

²⁸ Uznesenie Správneho súdu v Bratislave 3S/50/2024 z 11.11.2024.

²⁹ § 32 ods. 3 písm. c) SSP.

³⁰ §13 ods. 11 Zákon o oznamovateľoch.

³¹ Uznesenie Správneho súdu v Bratislave 3S/50/2024 z 11.11.2024.

³² §95 CSP.

³³ ÚOO, Výročná správa za rok 2023, [cit. 2.8.2025], Dostupné na internete: <https://www.oznamovateliask/wp-content/uploads/2024/10/vyrocnna_sprava_UOO_za_rok_2023.pdf>.

³⁴ ÚOO, Výročná správa za rok 2024, [cit. 2.8.2025], Dostupné na internete: <https://www.oznamovateliask/wp-content/uploads/2025/03/vyrocnna_sprava_UOO_2024_SK.pdf>.

³⁵ ÚOO, Súd nám dal za pravdu, oznamovateľka z Košíc dostala výpoveď neprávom, Facebook ÚOO, 24. 5. 2024, [cit. 2.8.2025], Dostupné na internete: <<https://www.facebook.com/oznamovateliask>>.

³⁶ Tamtiež.

³⁷ Uznesenie Správneho súdu v Bratislave 3S/50/2024 z 11.11.2024.

³⁸ Je hodné pozornosti, že oba senáty vyjadrujú domnienku, že v civilnom konaní ÚOO vstupuje ako intervenient, hoci z histórie legislatívneho procesu je zjavné, že toto nebolo zámerom tvorca predpisu a koncept intervenienta bol v medzirezortnom pripomienkovom konaní z návrhu normy odstránený.

V tejto súvislosti Senát 5S spochybnil splnenie podmienky podľa § 32 ods. 3 písm. c) SSP, ktorá vyžaduje, aby účastník konania bol výslovne označený zákonom. Podľa názoru Senátu 5S SSP za účastníka konania označuje len prokurátora³⁹ a orgán verejnej správy⁴⁰. Ani SSP, ani žiadny iný zákon podľa tohto senátu ÚOO explicitne neoznačuje za účastníka správneho súdneho konania. Dôvodom je podľa Senátu 5S, že zákon o ochrane oznamovateľov používa pojem „sporová strana“, ktorý nie je pojmom používaným v SSP, ale je typický pre civilný sporový poriadok. Senát 5S argumentoval, že ak by zákonodarca zamýšľal udeliť ÚOO postavenie účastníka správneho súdneho konania, mohol to urobiť explicitne, najmä vzhľadom na to, že Zákon o oznamovateľoch bol prijatý neskôr než SSP.⁴¹

Senát 3S sa s uvedeným vyrovnal odlišne. Zastáva názor, že použitie pojmu „sporové strany“ v Zákone o oznamovateľoch nemôže byť prekážkou aplikácie výslovného zákonného oprávnenia ÚOO „zúčastniť sa konania podľa všeobecných predpisov o konaní pred súdmi“.⁴² Podľa tohto senátu je z textu aj účelu právnej normy zrejmé, že zákonodarca mal jednoznačný úmysel umožniť ÚOO účasť v konaniach podľa ktoréhokoľvek v čase prijatia zákona platného a účinného procesného predpisu upravujúceho súdne konanie.⁴³

V danom prípade ide o správne súdne konanie, keďže žalobca ako osoba v služobnom pomere nie je oprávnený podať žalobu na civilný súd. Podľa Senátu 3S preto výklad pojmu „sporová strana“ nemôže byť obmedzený len na civilné konanie, ale musí sa aplikovať aj na prípady, v ktorých sa oznamovateľ domáha ochrany v rámci dostupného súdneho režimu – teda aj v správnom súdnictve.

Uvedené, podľa Senátu 3S, vyplýva aj z dôvodovej správy k danému ustanoveniu, ktorá uvádza „zákon priznáva úradu aj silné procesné postavenie v rôznych konaniach, a to tak súdnych, ako aj v správnych. V konaní o správnom delikte bude zúčastnenou osobou vždy, ak v rámci nich bola oznamovateľovi priznaná ochrana. Obdobne sa v civilnom procese navrhuje umožniť úradu zúčastniť sa konania, ak je jednou zo sporových strán oznamovateľ. Meritum sporu nie je určujúce, aj v civilnom konaní bude takýto postup záležať od posúdenia úradu vzhľadom na jeho poslanie, úlohy, oprávnenia.“⁴⁴

Označenie „strana sporu“ je podľa Senátu 3S potrebné vykladať kontextuálne, a to v dvoch rovinách (i) vo vzťahu k osobe oznamovateľa, žalobcu ako príslušníka policajného zboru a (ii) vo vzťahu ku konaniu, v ktorom sa táto osoba môže domáhať súdnej ochrany.⁴⁵ V danom prípade ide o správne súdne konanie, keďže žalobca ako osoba v služobnom pomere nie je oprávnený podať žalobu na civilný súd. Senát 3S preto výklad pojmu „sporová strana“ neobmedzuje len na civilné konanie, ale aplikuje aj na prípady, v ktorých sa oznamovateľ domáha ochrany v rámci dostupného súdneho režimu – teda aj v správnom súdnictve. Tento senát označil pojem „sporová strana“ výlučne ako všeobecné/súborné označenie postavenia oznamovateľa ako žalobcu alebo žalovaného v príslušnom súdnom konaní.

Senát 3S má za to, že v dôsledku iného výkladu by mohlo dôjsť k vytvoreniu dvoch kategórií oznamovateľov s rozdielnou mierou uplatnenia ich práva na spravodlivý proces, konkrétne by šlo o nerovnaké postavenie oznamovateľov v prípadoch, kde je žalobcom osoba v služobnom pomere. Takýto výklad by podľa Senátu 3S spôsobil, že len niektorí oznamovatelia by mohli v konaní predpokladať aktívnu obhajobu verejného záujmu na odhaľovaní kriminality a inej

³⁹ § 48 SSP.

⁴⁰ § 27 ods. 1 SSP.

⁴¹ Uznesenie Správneho súdu v Bratislave 5S/51/2024 z 15.11.2024.

⁴² Uznesenie Správneho súdu v Bratislave 3S/50/2024 z 11.11.2024.

⁴³ Tamtiež.

⁴⁴ VLÁDA SR, Dôvodová správa k návrhu zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti, Všeobecná časť, 6.11.2018, [cit. 2.8.2025], Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Document/Preview.aspx?DocID=459228>>.

⁴⁵ Uznesenie Správneho súdu v Bratislave 3S/50/2024 z 11.11.2024.

protispoločenskej činnosti podľa Zákona o oznamovateľoch. Senát ďalej zdôraznil, že práve verejný záujem a iniciatíva jednotlivcov prispieť k jeho ochrane sú základom ich právneho postavenia oznamovateľov. ÚOO pritom účinne háji verejný záujem v oblasti, v ktorej má ako ústredný orgán štátnej správy celoštátnu pôsobnosť a jeho aktívna účasť v správnom súdnom konaní zároveň prispieva k plnohodnotnému uplatňovaniu práva na spravodlivý proces aj vo veciach služobných pomerov.⁴⁶ Podľa Senátu 3S vyššie uvedená diferenciácia by mohla viesť k oslabeniu úrovne právnej ochrany oznamovateľov v služobnom pomere v rámci konaní pred správnymi súdmi, čím by došlo k narušeniu zásady rovnosti pri uplatňovaní ich práva na spravodlivý proces. V širšom zmysle by to mohlo nielen relativizovať význam verejného záujmu, ktorý je predmetom oznámenia, ale zároveň vytvárať prekážky oznamovacej činnosti v prostredí služobných pomerov, a tým mať potenciálny odstrašujúci účinok.⁴⁷

V tomto kontexte je dôležité poznamenať, že oba procesné kódexy upravujúce účastníctvo ÚOO v konaní pred súdom stanovujú rozdielne procesné rámce postavenia ÚOO v konaní pred všeobecným súdom a pred správnym súdom. Účastníctvo ÚOO v konaní pred všeobecnými súdmi je definované podporou jednej zo strán sporu orgánom verejnej moci, v pôsobnosti ktorého je ochrana základných ľudských práv a slobôd, pričom tento osobitný subjekt je oprávnený na všetky úkony, ktoré môže vykonať strana.⁴⁸ Pri účastníctve v konaní pred správnymi súdmi nevystupuje ÚOO na strane žalobcu a ani žalovaného.⁴⁹ Vystupuje na ochranu verejného záujmu v oblasti oznamovania ako *amicus curiae* nápomocný súdu, podáva mu odborné vyjadrenia, návrhy, poukazovanie na judikáty či aplikačné problémy.⁵⁰ V súdnych konaniach, ktorými sa zaoberá tento článok, sú žalobcami príslušníci policajného zboru zaradení v stálej štátnej službe, ktorí boli dočasne pozbavení výkonu štátnej služby podľa § 46 ods. 1 písm. b) a ods. 2 zákona o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže a colníkov.

Právna povaha služobného pomeru príslušníkov Policajného zboru odráža osobitné postavenie štátu ako zamestnávateľa, ktorý vystupuje ako primárny nositeľ verejnej moci. Ide teda o osobitný štátno-zamestnanecký pomer verejnoprávneho charakteru. Príslušník policajného zboru sa prostredníctvom štátu ako svojho „zamestnávateľa“ priamo podieľa na výkone verejnej moci, čo zakladá oprávnenie štátu jednostranne konštituovať, meniť a ukončovať právne vzťahy v rámci tohto služobného pomeru. Personálny rozkaz nadriadeného je individuálnym správnym aktom – rozhodnutím o verejnom subjektívnom práve – ktorému sa poskytuje ochrana prostredníctvom správneho súdnictva podľa SSP.⁵¹ Je tak legitímne skúmať, či by na ich ochranu nemal existovať samostatný inštitucionálny a procesný rámec rešpektujúci špecifiká ich pozície. Domnievame sa však, že ide o otázku spadajúcu primárne do gescie zákonodarcu a pri tvorbe Zákona o oznamovateľoch nebol priestor na príslušné úvahy náležité využitý.

1. Gramatický rozbor relevantných ustanovení a legislatívny proces

Nosné ustanovenie Zákona o ochrane oznamovateľov v § 13 ods. 11 znie „Úrad je oprávnený zúčastniť sa konania podľa všeobecných predpisov o konaní pred súdmi, ak je jednou zo sporových strán oznamovateľ.“

Ustanovenie operuje s pojmom „sporových strán“, kde tento pojem nie je definovaný a súčasne nie je ani totožný s pojmom „strana sporu“, resp. „strana“ používaný v CSP a ani s pojmom „účastník konania“ používaný v SSP. V kontexte princípu terminologickej jednotnosti právneho poriadku SR vyjadrenom v § 3 ods. 3 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe

⁴⁶ Tamtiež.

⁴⁷ Tamtiež.

⁴⁸ ak nejde o úkony, ktoré môže vykonať len subjekt právneho vzťahu.

⁴⁹ Uznesenie Správneho súdu v Bratislave 3S/50/2024 z 11.11.2024.

⁵⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4Sžk/24/2019 zo dňa 10.09.2020.

⁵¹ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 1KO/11/2018 z 03.10.2018.

právných predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky sa zdá nepatričné automaticky stotožniť pojmy „sporová strana“ a „strana sporu“. Skôr je možné sa v kontexte doktríny racionálneho zákonodarcu⁵² prikloniť k záveru, že odlišnosť je zámerná a pojem „sporová strana“ je autonómnym pojmom Zákona o oznamovateľoch, ktorý si vyžaduje samostatný výklad.

Hodný pozornosti je v tomto kontexte aj proces tvorby dotknutého ustanovenia, keďže v návrhu, ktorý smeroval do medzirezortného pripomienkového konania⁵³ sa počítalo s uplatnením inštitútu intervenienta. Až v nadväznosti na vznesené pripomienky (najmä zo strany Ministerstva spravodlivosti SR) bolo od použitia inštitútu intervenienta upustené a bola ustálená textácia, ktorá počíta s využitím ustanovení pre vstup ďalších subjektov do konania.⁵⁴

Je tu však nutné pripustiť, že dôvodová správa neobsahuje výslovne odkaz na správne súdne konanie, čo potenciálne môže viesť k interpretačným sporom. Je tu teda vhodné existujúce nejasnosti odstraňovať aj s výkladom cez predmet a účel právnej úpravy (*e ratione legis*) a skúmať, či mohol existovať verejný záujem na vytvorení dvoch odlišných kategórií oznamovateľov.

2. Kontext práva Európskej únie

Minimálny štandard ochrany oznamovateľov na úrovni Európskej únie upravuje Smernica (EÚ) 2019/1937 z 23. októbra 2019 o ochrane osôb, ktoré oznamujú porušenia práva Únie (ďalej tiež „Smernica“), ktorá v článku 1 a recitáli č. 33 uvádza, že jej cieľom je zabezpečiť vysokú úroveň ochrany oznamovateľov, tým, že stanovuje právne rámce, mechanizmy a postupy ochrany proti odvetným opatreniam.⁵⁵ Táto smernica stanovuje, že všetci oznamovatelia musia mať prístup k rovnakej právnej ochrane, vrátane práva na súdnu ochranu, účinnú právnu pomoc a zachovanie prezumpcie neviny. Relevantné ustanovenia smernice významne rozširujú osobnú pôsobnosť ochrany aj na tie kategórie osôb, ktoré presahujú tradičné chápanie oznamovateľa.⁵⁶

Cieľom Smernice je zavedenie jednotného súboru pravidiel a postupov, ktoré zabezpečia vysokú úroveň ochrany osôb oznamujúcich porušenia práva EÚ, bez ohľadu na to, či pôsobia v súkromnom alebo verejnom sektore.⁵⁷ Smernica výslovne reflektuje, že osoby pracujúce pre verejné alebo súkromné organizácie, alebo inak s nimi spojené v pracovnom kontexte, sú často prvé, ktoré zistia hrozby alebo ujmu voči verejnému záujmu.⁵⁸ Pojem „pracovník“ v zmysle Smernice zahŕňa nielen zamestnancov a pracovníkov v súkromnej sfére, ale tiež úradníkov, zamestnancov verejnej správy a ďalšie osoby činné vo verejnom sektore – vrátane príslušníkov Policajného zboru či iných zložiek štátnej služby⁵⁹, teda nediferencuje medzi samostatnými

⁵² HODÁS, M.: Odstraňovanie kontradiktórnosti noriem v aplikačnej praxi a doktrína racionálneho zákonodarcu. In *Právny obzor*, 94, 2011, č. 4, s. 365 - 377.

⁵³ Vyhodnotenie medzirezortného pripomienkového konania doručené na rokovanie vlády SR (č. Materiálu UV-37987/2018) [Online], Dostupné na internete: <https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=8348147C6BE64C07A45C883814B91AE5-F4CC375A3FFD59A13B575967ADBB664D>.

⁵⁴ CSP takú úpravu obsahuje v § 95 a z pripomienok v MPK je zjavné, že na túto bolo v revidovanom návrhu explicitne cieleňé. SSP obsahuje obdobnú úpravu v § 32 ods. 3. Navyše, s odkazom na § 25 je možné uvažovať aj o primeranom použití § 95 CSP.

⁵⁵ Ú. v. EÚ L 305, 26.11.2019, s. 17 – 56.

⁵⁶ ABAZI, V.: The European Union Whistleblower Directive: A ‘Game Changer’ for Whistleblowing Protection?, In *Industrial Law Journal*, vol. 49, no. 4, s. 647, <https://doi.org/10.1093/indlaw/dwaa023>.

⁵⁷ EC, COM(2018) 218 final 2018/0106, Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL FMT:Underlineon/FMT the protection of persons reporting on breaches, EXPLANATORY MEMORANDUM, sec 1, 23.4.2018, [cit. 2.8.2025], Dostupné na internete:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52018PC0218&utm_source=chatgpt.com>.

⁵⁸ Smernica WB recitál 1.

⁵⁹ Smernica WB recitál 38.

skupinami oznamovateľov podľa toho, či pôsobia vo verejnej alebo súkromnej sfére. Konkrétny procesný a inštitucionálny rámec však v Smernici explicitne upravený nie je.

Súčasný slovenský Zákon o oznamovateľoch neobsahuje žiadnu výnimku z ochrany pre príslušníkov Policajného zboru. Takúto výnimku neobsahoval ani jeho predchodca, zákon č. 307/2014 Z. z. o niektorých opatreniach súvisiacich s oznamovaním protispoločenskej činnosti (ďalej aj „Prvý zákon“). Zákon o oznamovateľoch stanovuje výnimky z osobnej pôsobnosti len pre profesionálnych vojakov, príslušníkov Slovenskej informačnej služby, Vojenského spravodajstva a Národného bezpečnostného úradu. Pre úplnosť je potrebné dodať, že pozitívne vymedzenie osobnej pôsobnosti zákona uvedené v § 2 písm. e) uvádza, že ochrana sa vzťahuje aj na osoby v služobnom pomere.⁶⁰ V dôvodovej správe k Zákonu o oznamovateľoch je toto ustanovenie bližšie vysvetlené nasledovne: „*To znamená, že zákon sa bude vzťahovať na zamestnancov, štátnych zamestnancov, ale aj na ďalšie osoby, ako sú napríklad policajti, hasiči, colníci, profesionálni vojaci.*“⁶¹

Zákonodarca zároveň už v dôvodovej správe k Prvému zákonu výslovne riešil otázku vzťahu medzi povinnosťou mlčanlivosti a oznámením protispoločenskej činnosti. Uviedol: „*V súčasnosti nejasný vzťah medzi dodržiavaním povinnosti mlčanlivosti a oznámením protispoločenskej činnosti sa navrhuje jednoznačne vymedziť tak, že policajti neporušia povinnosť mlčanlivosti o skutočnostiach, s ktorými sa oboznámil pri plnení úloh Policajného zboru alebo v súvislosti s nimi a ktoré si v záujme právnických alebo fyzických osôb vyžadujú, aby zostali utajené pred nepovolanou osobou, ak na základe nich oznámi protispoločenskú činnosť.*“⁶² Tým zákonodarca osobitne zdôraznil potrebu ochrany policajtov v postavení oznamovateľov a verejný záujem na nimi oznamovaných nekalostiach. To pomerne jasne indikuje, že samotné postavenie dotknutej skupiny oznamovateľov v celom kontexte zákona nie je osobitným dôvodom pre odlišné zaobchádzanie, resp. odlišný stupeň poskytnutej ochrany.

IV. DISKUSIA

Z analýzy vyššie vyplýva, že obidva senáty zhodne identifikovali ako problém nedôslednosť v úprave účasti ÚOO v Zákone o oznamovateľoch. Zdá sa tiež, že obidva senáty odlišnosť v použití pojmu „sporové strany“ v Zákone o oznamovateľoch, namiesto „strany sporu“ používaného v CSP nevyhodnotili ako úmysel zákonodarcu, ale ako nedôslednosť, ktorú odstraňovali výkladom s odkazom na dôvodovú správu.

V tom, ako narábali s dôvodovou správou sa však senáty začali rozchádzať. Zatiaľ čo Senát 3S ju použil pre zistenie predmetu a účelu predmetnej úpravy, Senát 5S napohľad použil konštatovanie v dôvodovej správe („*obdobne sa v civilnom procese*“) na doprecizovanie gramatického výkladu normy cez argument *a contrario*. Podrobnejšie preskúmanie legislatívneho procesu danej normy však ukazuje, že obmedzenie na CSP a osobitne na inštitút intervenienta bolo pôvodne zamýšľané v návrhu zákona doručeného do medzirezortného pripomienkového konania a v nadväznosti na doručené pripomienky bol text upravený do

⁶⁰ § 2 písmeno, e) Zákon o oznamovateľoch „pracovnoprávnym vzťahom (je) pracovný pomer, dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru, štátnozamestnanecký pomer alebo služobný pomer.

⁶¹ VLÁDA SR, 2018, Dôvodová správa k návrhu zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti, Všeobecná časť, 6.11.2018, [cit. 2.8.2025], Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=459228>>.

⁶² VLÁDA SR, Dôvodová správa k návrhu zákona o niektorých opatreniach súvisiacich s oznamovaním protispoločenskej činnosti, Všeobecná časť, 20.8.2014, [cit. 2.8.2025], Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=403178>>.

všeobecnejšej podoby (z pripomienok je zrejmé aj to, že bolo cieľným rozhodnutím neuvádzať odkaz na CSP do poznámky pod čiarou).⁶³

Je však zaujímavé, že v ďalšom kroku oba senáty zhodne identifikovali, že neumožnenie účasti ÚOO v konaní podľa SSP by viedlo ku vytvoreniu dvoch kategórií oznamovateľov, kde iba jedna z kategórií (oznamovatelia v sporoch podľa CSP) by mohla ťažiť z podpory orgánu s celoštátnou pôsobnosťou, ktorý z podstaty svojej pozície kumuluje všetku judikatúru a dobrú prax v otázke ochrany oznamovateľov.

Senát 3S tento argument rozvinul a vyhodnotil, že neexistuje rozumný verejný záujem na vytvorení takýchto dvoch kategórií oznamovateľov. Z hľadiska právnej doktríny je tak možné uvažovanie Senátu 3S považovať za uplatnenie výkladu *e ratione legis*.

Senát 5S zdá sa ponechal otázku testovania verejného záujmu otvorenú, kde pomerne stručne načrtol ako najpodstatnejší problém pripustenia účasti nad rámec zákona ochranu osobných údajov (tu je pozoruhodné, že jeden člen senátu legitímnosť tohto dôvodu spochybnil v odlišnom stanovisku) a iba naznačil úvahy, či účel sledovaný účasťou ÚOO nemôže byť naplnený inými inštitútmi (povinným zastúpením advokáta, prípadne už samotnou existenciou správneho súdneho konania). Domnievame sa, že tieto úvahy by si zaslúžili zo strany Senátu 5S podrobnejšie rozvinutie vo svetle pozície ÚOO podľa Zákona o oznamovateľoch a všetkých jeho funkcií.

Z vyššie uvedeného sa tak zdá, že podanie prejudiciálnej otázky zo strany Senátu 5S mohlo byť predčasné (až hraničiace s hypotetickým charakterom položených otázok). Je totiž možné sa iba domnievať, že Senát 5S dospel k záveru, že s použitím štandardných metód výkladu a s prihliadnutím na povinnosť ústavnokonformného výkladu⁶⁴ by bol povinný odmietnuť účasti ÚOO v konaní a takýmto postupu by potenciálne bránil už len eurokonformný výklad.

S ohľadom na vyššie uvedené by sme sa skôr priklonili k záverom Senátu 3S, t.j. že pripustenie účasti ÚOO je plne v súlade s predmetom a účelom dotknutej normy. Naopak, neboli identifikované také (ústavnoprávne relevantné) dôvody, ktoré by odôvodnili vytvorenie dvoch kategórií oznamovateľov, kde jediným relevantným odlišným dôsledkom by bola práve účasť ÚOO v súdnom konaní, ktoré sa ich týka.

V. ZÁVER

Naša analýza ukázala, že rozdielny prístup správnych súdov k účasti ÚOO v konaniach podľa CSP a SSP vyplýva predovšetkým z odlišného čítania pojmu „sporová strana“ použitého v Zákone o oznamovateľoch.

Pri bližšej analýze textu dotknutej normy sa však javí, že naviazanie pojmu „sporová strana“ na terminológiu v CSP je len zdanlivé a skôr je vhodné ho uplatňovať a vykladať ako autonómny pojem Zákona o oznamovateľoch. Z histórie tvorby právneho predpisu zachytenej vo vyhodnotení medzirezortného pripomienkového konania je navyše zjavné, že nebolo zámerom tvorca predpisu, aby ÚOO získal v CSP postavenie intervenienta (kde v SSP obdobný inštitút prítomný nie je a úprava intervencie je výslovne vylúčená).

Správne sudy zhodne identifikovali, že neumožnenie účasti ÚOO v konaniach podľa SSP by vytváralo dve kategórie oznamovateľov s rozdielnou úrovňou procesnej ochrany. Takýto stav by nielen narušal zásadu rovnosti, ale zároveň by mohol mať odstrašujúci účinok na ochotu oznamovať protispoločenskú činnosť v prostredí služobných pomerov.

⁶³ Vyhodnotenie medzirezortného pripomienkového konania doručené na rokovanie vlády SR (č. Materiálu UV-37987/2018) [Online] <https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=8348147C6BE64C07A45C883814B91AE5-F4CC375A3FFD59A13B575967ADBB664D>.

⁶⁴ Viď v tomto kontexte právne vety rozhodnutí Ústavného súdu SR vo veciach sp. zn. I. ÚS 155/2017, uverejnená v Zbierke názovov a uznesení ÚS SR 28/2017 a Pl. ÚS 1./2012 uverejnená v Zbierke názovov a uznesení ÚS SR 3/2013.

To súčasne umožňuje dospieť k výkladu *e ratione legis*, kombinovaného s ústavnokonformným výkladom vylučujúcim svojvoľnú diskrimináciu, ktorý pripúšťa účasť ÚOO aj v konaniach podľa SSP. Tento výklad umožňuje ÚOO vystupovať v správnom súdnom konaní v pozícii ochrancu verejného záujmu a súčasne lepšie odráža aj zmysel právnej úpravy oznamovania, ktorá stojí na princípoch integrity, podpory nahlasovania a dôvery v právnu ochranu. Navyše, taký výklad je plne kompatibilný s požiadavkami vyplývajúcimi zo Smernice, ktorá zdôrazňuje potrebu vysokej a jednotnej úrovne ochrany oznamovateľov bez ohľadu na ich pracovnoprávny status.

Hoci by bolo možné konštatovať, že interpretačnému sporu by predišla dôslednejšia formulácia predmetného ustanovenia, s ohľadom na to, že je možné očakávať vyriešenie skúmaného problému výkladom sa potreba úpravy textácie zákona nejaví byť akútnou.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Ochrana oznamovateľov, účastníctvo Úradu na ochranu oznamovateľov v súdnych konaniach, rovnaké zaobchádzanie s oznamovateľmi

KEY WORDS

whistleblower protection, Whistleblower Protection Office involvement in judicial proceedings, equal treatment of whistleblowers

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ABAZI, V.: The European Union Whistleblower Directive: A ‘Game Changer’ for Whistleblowing Protection?, In: *Industrial Law Journal*, vol. 49, no. 4, 2020, p. 640–667. <https://doi.org/10.1093/indlaw/dwaa023>
2. COOTER, M. – ULEN, T.: *Law and Economics*. 6th ed. Addison-Wesley, 2011. ISBN 978-0-13-254065-0
3. EBERSOLE, David: The Role of Legal Standards in Whistleblower Reporting Dynamics. In: DWORKIN, T. M. – BROWN, A. J.: *Regulatory Policies and Practices to Optimize Corporate Whistleblowing*. Cheltenham: Edward Elgar, 2019, p. 45–63.
4. EC, COM(2018) 218 final 2018/0106, Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL FMT:Underlineon/FMT the protection of persons reporting on breaches, EXPLANATORY MEMORANDUM, sec. 1, 23.4.2018, Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52018PC0218&utm_source=chatgpt.com>.
5. FOCUS pre Úrad na ochranu oznamovateľov, Prieskum, zber 2.6.-9.6.2025, Dostupné na internete: <https://www.oznamovatelvia.sk/vyrazne-stupa-ochota-slovakov-oznamovat-korupciu-a-podvody/> a graf na Instagrame post ÚOO 23.7.2025
6. HODÁS, M.: Odstraňovanie kontradiktórnosti noriem v aplikačnej praxi a doktrína racionálneho zákonodarcu. In: *Právny obzor*, roč. 94, č. 4, 2011, s. 365–377. ISSN 2729-9228
7. CHORDIYA, R. et al: Organizational protection for whistleblowers: A cross-national study. In *Public Management Review*, 2020, vol. 22, no. 4, p. 527–552. Zdroj: BALJIJA, S. – MIN, K.: Evaluating the effectiveness of whistleblower protection: A new index. *Data & Policy*. 2023, vol. 5, no. 13, p. e28-4, Dostupné na internete: <<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/4091BBC5D3453D516BE10992E35F065D/S2632324923000202a.pdf/evaluating-the-effectiveness-of-whistleblower-protection-a-new-index.pdf>>. <https://doi.org/10.1080/14719037.2019.1599058>

8. INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION. ISO 37002:2021 – Whistleblowing management systems — Guidelines, [online]. Geneva: ISO, 2021, Dostupné na internete: <<https://www.iso.org/standard/65035.html>>.
9. LEONTIEV, M.: Majú dostať policajti ochranu oznamovateľov a ako ju efektívne nastaviť?, In VARGA, P. (ed.) a kol.: *Aktuálne výzvy právnej úpravy ochrany oznamovateľov protispoločenskej činnosti v EÚ a v SR*, Trnava, Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2024, s. 45 – 60
10. LEONTIEV, M.: Postavenie Úradu na ochranu oznamovateľov v rámci ochrany oznamovateľa – zamestnanca pred nerovným zaobchádzaním. In: *Est naturalis favor pro laborantibus: Pocta prof. Helene Barancovej*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2024, s. 115–132.
11. NADER, R. – PETKAS, P. J. – BLACKWELL, K. (eds.): *Whistle Blowing: The Report of the Conference on Professional Responsibility*. New York: Grossman Publishers, 1972.
12. NATIONAL ACADEMIES OF SCIENCES, ENGINEERING, AND MEDICINE: *Whistleblower Protection: Principles for Research and Practice*. Washington, D.C.: National Academies Press, 2018, Dostupné na internete: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK519622>.
13. OECD, *Committing to Effective Whistleblower Protection*, [online], Paris: OECD Publishing, 2016, s. 3. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1787/9789264252639-en>>.
14. PENDER, K. (Principal Author): *Beyond Paper Rights: Implementing Whistleblower Protections in Central and Eastern Europe*, [online] Praha: CEELI Institute, 2023, s. 7, Dostupné na internete: <https://whistleblowingnetwork.org/WIN/media/pdfs/CEELI-Beyond-Paper-Rights.pdf?utm_source=chatgpt.com>.
15. SCHWEPPE, J. (ed.): *Legal Research Methods – Principles and Practicalities*. Dublin: Clarus Press Limited, 2016.
16. ÚOO, *Who protects whistleblowers in Europe, Members of the Network of European Integrity and Whistleblowing Authorities and their Competence*, december 2022, str. 77, Dostupné na internete: <https://www.oznamovatelia.sk/wp-content/uploads/2024/10/competence-of-neiwa-members-comparative-report_2022.pdf>.
17. ÚOO, *O nás*, Dostupné na internete: <www.oznamovatelia.sk/o-nas/#o-urade>.
18. ÚOO, *Súd nám dal za pravdu, oznamovateľka z Košíc dostala výpoveď neprávom*, Facebook ÚOO, 24. 5. 2024, Dostupné na internete: <<https://www.facebook.com/oznamovatelia.sk>>.
19. ÚOO, *Výročná správa za rok 2023*, Dostupné na internete: <https://www.oznamovatelia.sk/wp-content/uploads/2024/10/vyroczna_sprava_UOO_za_rok_2023.pdf>.
20. ÚOO, *Výročná správa za rok 2024*, Dostupné na internete: <https://www.oznamovatelia.sk/wp-content/uploads/2025/03/vyroczna_sprava_UOO_2024_SK.pdf>.
21. VANDEKERCKHOVE, W. – PHILLIPS, A.: *Whistleblowing as a Protracted Process: A Study of UK Whistle-blower Journeys*. In: *Journal of Business Ethics*, vol. 159, no. 1, 2019, s. 201–219. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3727-8>
22. VLÁDA SR, *Dôvodová správa k návrhu zákona o niektorých opatreniach súvisiacich s oznamovaním protispoločenskej činnosti, Všeobecná časť*, 20.8.2014, Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=403178>>.

23. VLÁDA SR, 2018, Dôvodová správa k návrhu zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti, Všeobecná časť, 6.11.2018, Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=459228>>.
24. ZIMMERMANN, P.: Governing by protection: Studying the problematization of whistleblower protection in the EU. In *Administrative Theory & Praxis*, vol. 45, no. 3, 2022, Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1080/10841806.2022.2066381>>.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA**Mgr. Marianna Leontiev**

ORCID 0009-0004-7000-2623

Interná doktorandka

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Kollárova 10, 917 01 Trnava

Katedra pracovného práva a sociálneho zabezpečenia

Telefónne číslo: +421 905 967 871,

E-mail: leontiev@leontiev.sk**doc. JUDr. Ing. Matej Kačaljak, PhD.**

ORCID 0000-0002-0289-1885

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

A.K.F. Legal, s.r.o.

Telefónne číslo: +421 903 955 303,

E-mail: matej.kacaljak@gmail.com

UNLAWFULLY OBTAINED EVIDENCE IN THE PROCESS OF DETECTING TAX OFFENCES

NEZÁKONNE ZÍSKANÉ DŮKAZY PRI ODHAĽOVANÍ DAŇOVÝCH TRESTNÝCH ČINOV

Vladimír Petřila¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2026-1-04>

ABSTRACT

The detection of tax crimes, particularly those related to value-added tax fraud, represents a complex process involving the interaction between tax authorities, the Financial Administration, and criminal justice bodies. In practice, various forms of operational and investigative activities, analytical tools, and information originating from tax proceedings are often used to enhance the effectiveness of investigations. However, these procedures carry an increased risk of violating the principle of the legality of evidence and of generating so-called unlawfully obtained evidence. This article focuses on situations where information obtained during tax audits or through independent analytical activities of the Financial Administration of the Slovak Republic is used as evidence in criminal proceedings without properly meeting the standards set by the Criminal Procedure Code.

ABSTRAKT

Odhaľovanie daňových trestných činov, najmä tých spojených s podvodmi na dani z pridanej hodnoty, predstavuje zložitý proces, v ktorom sa prelína činnosť daňových orgánov, finančnej správy a orgánov činných v trestnom konaní. V snahe o zabezpečenie efektívnosti vyšetrovania sa v praxi často využívajú rôzne formy operatívno-pátracej činnosti, analytické nástroje a informácie pochádzajúce z daňového konania. Tieto postupy však so sebou prinášajú zvýšené riziko porušenia zásady zákonnosti dôkazov a vzniku tzv. nezákonne získaných dôkazov. Pozornosť v článku sústreďujeme na situácie, keď sú informácie získané počas daňovej kontroly alebo samostatnej analytickej činnosti Finančnej správy Slovenskej republiky využité ako dôkazy v trestnom konaní, bez náležitého splnenia štandardov v zmysle Trestného poriadku.

I. INTRODUCTION

The detection and clarification of tax crimes presents a particular challenge for law enforcement authorities (hereinafter referred to as "LEAs"), particularly in terms of evidence gathering, procedural guarantees, and the material legality of the obtained evidence. Given the nature of tax crime, which often involves complex chains of various legal actions, fictitious business relationships, and sophisticated economic operations in the form of various taxable transactions, criminal proceedings in these matters are inevitably linked to the activities of administrative bodies, i.e., tax authorities. The result of this cooperation is the transfer of various types of information and materials, primarily based on conducted tax audits, but also on analytical reports from relevant units of the Financial Administration of the Slovak Republic (hereinafter referred to as "FASR") or other administrative proceedings, into the criminal process, where they further serve as evidentiary materials in criminal proceedings.

---

¹ JUDr., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University, Faculty of Law, Slovak Republic.

Such an overlap between administrative proceedings and criminal proceedings naturally raises fundamental questions concerning the procedural admissibility of evidence produced outside the framework of the Criminal Procedure Code (Act No. 301/2005 Coll., as amended; hereinafter the "*Criminal Procedure Code*"). The key issue is whether, and under what conditions, law enforcement authorities may rely on materials originating from tax proceedings as evidence, particularly where the manner in which such materials were obtained or the extent of the interference with the rights of the affected person would not be permissible in criminal proceedings. The case law of the Court of Justice of the European Union (hereinafter the "*CJEU*") and of national courts indicates that the use of evidence obtained in other types of proceedings is not excluded per se; however, it is subject to a strict test of legality, proportionality, and the preservation of the rights of the accused.

Judicial authorities, as well as the academic community, have in recent years focused primarily on the question of the conditions under which evidence originating from criminal proceedings may be used in tax proceedings. A significant contribution in this regard is provided by the judgment of the CJEU in Case C-419/14 *WebMindLicenses Kft.* and by the decision of the Supreme Administrative Court of the Slovak Republic, file no. 4Sfk/110/2022, which confirm that the transfer of evidence between criminal and tax proceedings is possible, albeit only under strictly defined conditions.² It is essential that such evidence be obtained in accordance with the law, that its use have a clear legal basis, and that the taxable person be guaranteed the right to defence, including the opportunity to become acquainted with the evidence and to comment on it. At the same time, case law emphasises that not every procedural act of LEAs (for example, a decision on the initiation of criminal prosecution or the bringing of charges) constitutes evidence that may, without further assessment, be used as a basis for a decision by an administrative authority.³

These conclusions, however, naturally give rise to the opposite, "*mirror*" question, which has not yet been systematically addressed in Slovak legal theory and practice: under what conditions may evidence originating from tax proceedings be used in criminal proceedings, in particular tax audit reports, findings of the financial administration, analytical outputs, or other materials obtained under Act No. 563/2009 Coll. on the Administration of Taxes (the Tax Code), as amended (hereinafter the "*Tax Code*").⁴ This is an issue situated at the intersection of criminal procedure, tax procedure, and constitutional guarantees of fundamental rights and freedoms, whose practical significance becomes particularly evident in cases where tax proceedings precede criminal prosecution or are conducted in parallel with it.

A specific feature of tax proceedings lies in their distinct "*procedural philosophy*", as different principles apply than in criminal proceedings. Tax proceedings are based on the principle of cooperation of the taxable person and on a different allocation of the burden of proof. In the course of a tax audit, the taxable person is required to prove facts that affect the correct determination of tax liability, facts that they are obliged to state in tax returns or other filings submitted under special legislation, facts the substantiation of which has been requested by the tax authority in the administration of taxes, as well as the credibility, accuracy, and

---

² Court of Justice of the European Union (Third Chamber). Judgment of 17 December 2015, *WebMindLicenses Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó- és Vámigazgatósága*, Case C-419/14, ECLI:EU:C:2015:832. [online] Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:62014CJ0419> [Accessed 9. november 2025].

³ JAROŠOVÁ, B. Evidence in Tax Proceedings and Evidence from Criminal Proceedings. DAUČ.sk. Bratislava: Poradca podnikateľa, 2022. [online] Available from: <https://www.dauc.sk/clanky/5325/dokazovanie-v-danovom-konani-a-dokazy-z-trestneho-konania> [Accessed 9. november 2025].

⁴ BELNAP, A. - HOOPE, J.L. - MAYDEW, E.L. et al. : Real effects of tax audits. In: *Review of Accounting Studies*, 2024, roč. 29, s. 665–700. [online] Available from: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11142-022-09717-w> [Accessed 9. november 2025]. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11142-022-09717-w>.

completeness of records and documentation that they are obliged to keep.⁵

It is precisely this increased duty of cooperation imposed on the taxable person that entails a heightened potential for interference by public authorities with the individual's fundamental rights. Any interference by public authorities with individual rights, including interferences carried out within the framework of administrative proceedings, must meet the requirements of legality, proportionality, and necessity; exceeding these limits results in an unacceptable infringement of fundamental rights.⁶

Accordingly, the mechanical transfer of evidence from tax proceedings into criminal proceedings, without taking into account these differences and the inherent disproportions between the respective procedural regimes, entails a risk of violating procedural safeguards, particularly where evidence obtained in the formally more „*lenient*“ administrative or tax proceedings is used in isolation to justify a criminal-law interference with the rights of the accused.

In assessing the admissibility of evidence originating from tax proceedings in criminal proceedings, practice demonstrates the need for a combined approach that reflects the differences between tax procedure and criminal procedure. It is relevant to examine not only whether the evidence was obtained in accordance with the rules governing tax proceedings, but also whether its subsequent use in criminal proceedings respects the principles of criminal procedure and constitutional guarantees. For this reason, it is analytically appropriate to apply a dual set of criteria: (i) the formal legality of the acquisition of the evidence in tax proceedings, and (ii) the preservation of material procedural integrity in its use in criminal proceedings.⁷

This issue also arises in a broader context within the comparative approaches of certain European jurisdictions, which examine the extent to which the transfer of evidence between administrative and criminal proceedings can be accepted without undermining the integrity of a fair trial. These considerations focus primarily on situations in which procedural standards at the administrative level are insufficiently rigorous, which may subsequently give rise to problems concerning the legality and admissibility of evidence in criminal proceedings.⁸

In light of the foregoing, the central question addressed by this paper is whether, and under what conditions, LEAs may use evidence originating from tax proceedings – such as tax audit reports, statements of taxable persons, or various analytical reports of the FASR - as evidentiary means in criminal proceedings. Closely related to this is the need to examine whether such evidence must be retaken or reproduced in accordance with the Criminal Procedure Code, what the scope of review of the legality of its acquisition should be, and where the boundary lies between the permissible use of such information and its procedural inadmissibility.

The methodological framework of this paper is based on a combination of several research methods typical of legal scholarship. Their purpose is to provide a detailed examination of the legality and procedural admissibility of evidence transferred between tax proceedings and criminal proceedings. Primarily, an analytical–doctrinal method is employed, through which the structure and content of the relevant legal regulations are examined, in particular the Criminal Procedure Code, the Tax Code, constitutional norms, and the relevant international

---

⁵ Section 24(1) of the Tax Procedure Code.

⁶ ŠTRKOLEC, M. Restriction of Fundamental Rights and Imposition of Obligations in the Exercise of Public Authority. In: Milestones of Law in the Central European Area 2013. Bratislava: Comenius University, 2013, pp. 147–154. ISBN 978-80-7160-368-9.

⁷ ZAJAC, K. The Admissibility of Tainted Evidence in Criminal Proceedings as a Rule of Law Issue under the ECHR. Criminal Law Forum, 2025, vol. 36, no. 1, pp. 33–62. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10609-024-09496-w>.

⁸ CARBONE, V. Penal Evidence in the Tax Process: The Lawful Use of Illegitimately Acquired Criminal Evidence in Italy. In: Internal and Criminal Investigations of Criminal Offences Affecting the EU Financial Interests. Miskolc: University of Miskolc, 2022, pp. 146–167. ISBN 978-615-5869-38-2. [online] Available from: https://euiniv.uni-miskolc.hu/files/20573/Hercule_tanulmanykotet_fedel_beliv_1_502old.pdf#page=146 [Accessed 12. november 2025].

legal obligations of the Slovak Republic.

The primary source for verifying the legal conclusions is jurisprudential analysis, encompassing decisions of the general courts, the Supreme Court of the Slovak Republic (hereinafter the "SCSR"), the Constitutional Court of the Slovak Republic (hereinafter the "CCSR"), and the CJEU. This method makes it possible to precisely identify interpretative trends in judicial decision-making, established practice in assessing the legality of evidence, and the limits of transferring information between different procedural regimes.

The paper also employs the comparative method, applied primarily to the so-called "fruit of the poisonous tree" principle, with the aim of identifying how foreign legal systems address the consequences of unlawfully obtained evidence and to what extent these concepts are relevant for the Slovak legal order. Comparative analysis serves as a tool for the critical evaluation of domestic solutions and enables the identification of gaps or potential risks in current legal practice.

The analysis is further supplemented by a normative–critical method, which serves to assess the current state of the law (*de lege lata*), to identify problematic areas, and to formulate scholarly reflections and recommendations (*de lege ferenda*), particularly with regard to the rules governing the transfer of evidence between tax proceedings and criminal proceedings and the assessment of the material legality of evidence.

This methodological combination makes it possible to develop an integrated and multidimensional perspective on the issue under examination, with an emphasis on preserving constitutional guarantees, respecting the principles of a fair trial, and taking into account broader European standards.

II. LEGAL FRAMEWORK OF EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Evidence-taking in criminal proceedings constitutes a fundamental pillar and the 'core' of criminal procedural activities of law enforcement authorities as well as courts. Its objective is to establish the facts of the case in such a manner that no reasonable doubts remain.⁹

Closely linked to the process of evidence-taking is the principle of the legality of evidence, which requires that every piece of evidence be obtained, produced, and evaluated exclusively in a manner consistent with procedural rules. Although the Criminal Procedure Code does not expressly define the concept of "evidence", established legal doctrine understands it as any piece of information reflecting objective reality that is capable of contributing to the establishment of the facts of the case and that has been obtained in accordance with the law.¹⁰ The principle of the legality of evidence also serves as a "corrective" to the principle of the free evaluation of evidence, which allows law enforcement authorities to assess evidence according to their own inner conviction, but always on the basis of the law, logical reasoning, and the circumstances arising from the factual context of the investigated case. Any evidence obtained in a manner contrary to the law or constitutional guarantees is excluded from criminal proceedings as procedurally inadmissible.¹¹ Such exclusion serves to prevent the state from employing unlawful methods to achieve the objectives of criminal prosecution and to preserve the legitimacy of the criminal process as an integral component of the rule of law.

---

⁹ IVOR, J. Subject and Scope of Evidence in Pre-Trial Criminal Proceedings. In: Proceedings of the Scientific Conference "Current Issues of Pre-Trial Criminal Proceedings". Bratislava: Paneuropean University, 2014, pp. 38–41. [online] Available from: http://www.paneurouni.com/wp-content/uploads/2017/03/00-zbornik-akt_probl_pripr_konania_trestneho_tisk4_final.pdf [Accessed 12. november 2025].

¹⁰ ŠTRKOLEC, M. Introduction to Criminal Procedural Law. Košice: Pavol Jozef Šafárik University, 2022. ISBN 978-80-8152-983-1. [online] Available from: <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2022/pravf/uvod-do-trestneho-prava-procesneho.pdf> [Accessed 12. november 2025].

¹¹ LAJOŠOVÁ, I. Unlawfully Obtained vs. Unlawfully Taken Evidence in Civil Litigation. Legestic, 2024, vol. 2, pp. 16–23. Available from: <https://legestic.org/index.php/journal/article/view/9> [Accessed 13. november 2025].

The constitutional foundation of this principle can be found in Articles 16, 17, and 46 to 50 of the Constitution of the Slovak Republic, as well as in Articles 6 and 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. These provisions establish, inter alia, that no one may be compelled to testify against themselves (the principle of *nemo tenetur se ipsum accusare*), and that interferences with an individual's private life may be carried out only on the basis of law, to the extent necessary, and subject to judicial oversight.¹²

Consequently, any violation of these rights in the process of obtaining evidence results in its procedural inadmissibility, and the court is obliged to disregard such evidence. This requirement has been repeatedly affirmed by the case law of the CCSR¹³ and SCSR¹⁴, according to which the legality of evidence constitutes a fundamental prerequisite of a fair trial. These premises simultaneously constitute the theoretical framework from which the fundamental principles of criminal proceedings are derived. It is precisely through these principles that evidence-taking is ensured not to be merely a technical process of gathering information, but also a value-based activity that respects individual rights, the principle of a fair trial, and the constitutional balance between the powers of the state and the protection of the individual.

The principles of criminal proceedings form a coherent system of legal principles aimed at ensuring a balance between the protected interest of society in the punishment of criminal offenders and the protection of individual rights.¹⁵ These principles constitute not only an interpretative framework but also a criterion for the legality and fairness of proceedings. Any evidence-taking that does not comply with these principles cannot, in light of the foregoing, serve as a basis for a decision in a criminal case.

A key principle is the legality of evidence, which derives from Sections 2(10) and 119(1) of the Criminal Procedure Code. Pursuant to these provisions, law enforcement authorities are obliged to obtain and produce evidence in accordance with the law, and every piece of evidence must be obtained by lawful means and in a manner that respects the fundamental rights and freedoms of the persons concerned. Evidence obtained in violation of the law is, as a rule, procedurally inadmissible.¹⁶ This principle is also of fundamental importance when assessing the possibility of using evidence originating from other types of proceedings, such as tax proceedings, where different procedural standards apply.

Pursuant to Section 2(10) of the Criminal Procedure Code, LEAs are obliged to establish the facts of the case in such a manner that no reasonable doubts remain, both in favour of and to the detriment of the accused. The public interest requires that evidence incriminating the accused and evidence in their favour be sought with equal diligence. This principle also gives rise to the obligation of LEAs to examine the credibility and legality of evidence originating from other proceedings - such as tax audit reports or other analytical outputs produced by the FASR - before relying on them as evidentiary means in criminal proceedings.

The principle of the presumption of innocence is constitutionally enshrined in Article 50(2) of the Constitution of the Slovak Republic, as well as in Section 2(4) of the Criminal Procedure Code, and constitutes one of the most important guarantees of a fair trial. This principle also

---

¹² LOVICH, D. Requirements for Reasoning Orders for Interception of Telecommunications in the Case Law of Slovak Supreme Courts and the Court of Justice of the EU. *Studia Iuridica Cassoviensia*, 2024, vol. 12, no. 1, pp. 158–169. ISSN 1339-3995.

¹³ Constitutional Court of the Slovak Republic. Resolution, Case No. I. ÚS 426/2014, 13 August 2014.

¹⁴ Supreme Court of the Slovak Republic, Case No. 6Asan/9/2017, 21 February 2018.

¹⁵ JANKO, S. Historical Development of the Fundamental Principles of Criminal Proceedings. Nitra: Academy of the Police Force, 2019. [online] Available from: <http://87.197.171.168:8080/webisnt/fulltext/clanky/NIA2019-2/JANKO%20SEBASTI%C3%81N%20%20Historick%C3%BD%20v%C3%BDvoj%20z%C3%A1kladn%C3%BDch%20z%C3%A1s ad%20trestn%C3%A9ho%20konania.pdf> [Accessed 13. november 2025].

¹⁶ MICHALOV, L.; TOMÁŠ, L. The Fruit of the Poisonous Tree Doctrine in Current Constitutional Court Case Law. *Bulletin of the Slovak Bar Association*, 2022, vol. 28, no. 7–8. ISSN 1335-1079.

has a direct impact on the assessment of evidence originating from tax proceedings, as LEAs may not base the guilt of the accused solely on administrative or "tax" findings that have not undergone a criminal-procedural test of legality.

At the same time, it is necessary to emphasise that the procedural admissibility of evidence originating from tax proceedings cannot circumvent the principle of the presumption of innocence and the prohibition of self-incrimination.¹⁷ LEAs must therefore always take into account whether the content of a tax-related document arose as a result of the taxable person's duty to cooperate, which is significantly broader in tax proceedings than in criminal proceedings. The transfer of evidence from a situation in which an individual is de facto compelled to testify or to provide information under the threat of sanctions into proceedings governed by the prohibition of compelled self-incrimination may constitute an impermissible circumvention of constitutional safeguards.¹⁸

If there are doubts as to whether evidence was obtained or produced in compliance with criminal procedural law, the decision must be made in favour of the accused, in accordance with the principle of *in dubio pro reo*.

Another key principle is the free evaluation of evidence, as set out in Section 2(12) of the Criminal Procedure Code. Neither the court nor other authorities are bound by formal rules of evidence; rather, they assess evidence according to their own inner conviction, based on a careful consideration of all the circumstances of the case. This, however, does not imply arbitrariness - the inner conviction must be rationally justified and grounded in evidence obtained by lawful means. In the context of using evidence originating from tax proceedings, the principle of the free evaluation of evidence is of particular importance. The court or LEAs must carefully assess the manner in which tax evidence was obtained, whether its use interferes with constitutionally guaranteed safeguards, and must also evaluate its relevance and probative value within the criminal-law context.

The principle of establishing the facts of the case beyond reasonable doubt expresses the requirement for a complete and reliable determination of the factual circumstances of the case. A finding of guilt and a conviction may be rendered only where no rational doubts arise as to the facts forming the basis of the accused's guilt. In practice, this means that if doubts exist regarding the truthfulness or legality of evidence obtained from tax proceedings, such evidence must either be excluded or assessed with appropriate "caution", depending on the nature of the factual circumstances of the case.

The legal framework governing evidence in criminal proceedings is built upon a system of principles that guarantee legality, fairness, and the right to a fair trial. The application of these principles is equally crucial when assessing evidence originating from other legal proceedings. Any evidence that has not been obtained in a manner consistent with the requirements of the Criminal Procedure Code and constitutional guarantees must be regarded as inadmissible in criminal proceedings. Respect for these principles therefore represents not only a legal obligation of LEAs, but also a necessary condition for maintaining a fair trial and public confidence in the criminal justice system.

---

¹⁷ CATERINI, M. The Presumption of Innocence in Europe: Developments in Substantive Criminal Law. *Beijing Law Review*, 2017, vol. 8, pp. 100–140. [online] Available from: https://www.researchgate.net/publication/315697177_The_Presumption_of_Innocence_in_Europe_Developments_in_Substantive_Criminal_Law. [Accessed 13. november 2025] DOI: <https://doi.org/10.4236/blr.2017.81007>.

¹⁸ KREMENS, K. Criminal Process Faced with the Challenges of Scientific and Technological Development. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2021, vol. 29, no. 2, pp. 123–145. DOI: <https://doi.org/10.1163/15718174-12340097>.

III. ADMISSIBILITY OF EVIDENCE FROM TAX PROCEEDINGS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The issue of the admissibility of evidence produced in tax proceedings has also been addressed by the Supreme Court, which held that: "Tax proceedings constitute proceedings that are separate and independent from criminal proceedings and are not governed by the regulations governing the procedural conduct of law enforcement authorities. If the actions of the tax authorities are affected by unlawfulness -for example, due to the involvement of a territorially incompetent tax authority or the failure to comply with statutory time limits - then the entire tax proceeding is tainted by unlawfulness. However, this does not mean that the results of tax audits embodied in tax audit reports or records of oral hearings before the tax authority, etc., cannot be used in criminal proceedings."¹⁹ The cited conclusion is based by the Supreme Court on the premise that, in criminal proceedings, anything that may contribute to the proper clarification of the case may serve as evidence, provided that it has been established through evidentiary means in accordance with this Act or a special statute.²⁰

The Supreme Court further elaborates on these conclusions and expresses the view that it cannot be asserted that the tax returns submitted by the accused in the case at hand lack evidentiary admissibility for the purposes of criminal proceedings solely because the entire tax proceeding was, according to the Supreme Court's decision in administrative proceedings, unlawful.²¹ In this context, the court further concluded that: "Law enforcement authorities did not violate the law in obtaining this evidence, and these evidentiary materials contain expert information relevant to criminal proceedings. Their unlawfulness for the purposes of tax proceedings, consisting in a formal defect in the conduct of the tax audit by a territorially incompetent authority, does not entail a loss of their substantive content.' In our view, this approach insufficiently reflects the distinction between the formal and the material legality of evidence. The results of a tax audit and the precise determination of the scope of an excessive tax deduction possess substantive value for criminal proceedings as expert assessments and therefore constitute evidence relevant to criminal proceedings. In criminal proceedings, provided that they have been or will be produced at the main hearing in a lawful manner, such evidence may be used in the process of evidence-taking, and in particular in the process of its evaluation."²²

In this respect, and in view of the subject matter of this paper, it is necessary to express disagreement with this legal conclusion as formulated, for several reasons.

It is an undisputed fact that tax proceedings are governed by the rules arising from the Tax Code. Evidence collected during a tax audit, and subsequently in follow-up tax proceedings after the issuance and service of a tax audit report, is recorded in official records or minutes in accordance with the provisions of the Tax Code.²³ The subsequent "transfer" of these findings into criminal proceedings cannot, under any circumstances, occur in a "mechanical" manner; rather, it is necessary to carry out the individual pieces of evidence in accordance with the provisions of the Criminal Procedure Code (for example, the examination of witnesses from a tax audit, for which minutes were drawn up pursuant to the Tax Code).²⁴

By virtue of the differences between tax proceedings and criminal proceedings, procedural irregularities in tax proceedings may have different consequences than irregularities in criminal proceedings; consequently, the interpretation of tax procedural rules tends to be more "lenient"

---

¹⁹ Supreme Court of the Slovak Republic. Judgment, Case No. 3Tdo/8/2018, 15 May 2019.

²⁰ Section 119(2) of the Criminal Procedure Code.

²¹ Supreme Court of the Slovak Republic. Judgment, Case No. 3Tdo/8/2018, 15 May 2019.

²² Ibid.

²³ Section 47 of the Tax Procedure Code.

²⁴ LAJOŠOVÁ, I. An unlawfully obtained vs. unlawfully taken evidence in civil litigation. *Legestic*, 2024, roč. 2, s. 16–23.

from a formal perspective. For example, the expiry without effect of the 30-day or 60-day time limit for issuing a decision by a second-instance tax authority (or the 120-day time limit in cases where the deadline for issuing a decision by a superior authority has been extended²⁵) it is established that failure to comply with a statutory time limit, in itself, does not generally constitute grounds for declaring a decision unlawful, provided that such failure has not resulted in a substantial violation of the principle of legality, the right to a fair trial, or an interference with the fundamental rights of the taxable person.²⁶ By contrast, the case law of the competent courts concerning the passage of time in the context of tax audits – during which there is a direct interference with the rights of taxable persons - indicates that if the duration of a tax audit exceeds the maximum period prescribed by law, despite the fact that the audited taxable person did not refuse the required cooperation with the tax authority, the report from such a tax audit constitutes unlawfully obtained evidence and may not be used in tax proceedings.²⁷

In the context of the disagreement expressed with the above-cited judgment of the SCSR, it is therefore appropriate to refer to the so-called "*fruit of the poisonous tree*" doctrine and to examine the interpretation of the cited judgment from this perspective as well. The fruit of the poisonous tree doctrine is most commonly applied in legal theory in connection with the process of evidence-taking in criminal proceedings, although its application is not strictly limited to this area. This approach also finds strong support in comparative legal scholarship. For example, extensive analyses of the legal systems of several countries – including the United States, Germany, and Spain - demonstrate that the use of evidence derived from originally unlawful evidence leads to a chain of procedural inadmissibility, which fundamentally undermines the legitimacy of criminal proceedings.²⁸ The issue of the applicability and limits of this doctrine has also been addressed implicitly by the European Court of Human Rights, which does not work with this doctrine explicitly; however, through the concept of a fair trial and the protection of the core of fundamental rights, it effectively arrives at outcomes comparable to those entailed by the doctrine described above.²⁹

The doctrine is based on the principle that evidence obtained in violation of the law (so-called primary evidence) also "contaminates" subsequent evidence if such evidence is derived from it, whether directly or indirectly. In other words, the unlawfulness of the originally obtained evidence is transferred to derivative evidence, thereby resulting in a chain of procedural inadmissibility.³⁰

From this perspective, the fruit of the poisonous tree doctrine acquires particular significance, as it emphasises the material aspect of the legality of evidence and prevents subsequently obtained "secondary" evidence from legitimising initial procedural irregularities. In the context of interactions between tax law and criminal law, the application of this doctrine constitutes, in my view, an effective corrective against the risk of circumventing procedural safeguards through formally less stringent administrative procedures.³¹

²⁵ Section 65(2) of the Tax Procedure Code.

²⁶ Supreme Court of the Slovak Republic. Judgment, Case No. 9Sžsk/162/2018, 30 October 2019.

²⁷ Constitutional Court of the Slovak Republic. Resolution, Case No. III. ÚS 24/2010-57, 29 June 2010.

²⁸ PAŮL, Á. Admissibility of Evidence Before the Inter-American Court of Human Rights. *Revista Direito GV*, 2017, vol. 13, no. 2. [online] Available from: <https://ssrn.com/abstract=3024649> [Accessed 14. november 2025]] DOI: <http://dx.doi.org/10.1590/2317-6172201726>.

²⁹ MACULA, L. The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: A Swiss Perspective. In: GLESS, S.; RICHTER, T. (eds.) *Do Exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 74. Cham: Springer, 2019. [online] Available from: https://www.researchgate.net/publication/332488654_The_Potential_to_Secure_a_Fair_Trial_Through_Evidence_Exclusion_A_Swiss_Perspective [Accessed 13. december 2025] DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-12520-2_2.

³⁰ BURDA, E. Commentary on Section 119 of the Criminal Procedure Code. In: ČENTÉŠ, J. – KURILOVSKÁ, L. – ŠIMOVCĚK, I. – BURDA, E. et al. *Criminal Procedure Code I. Sections 1–195*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, p. 749.

³¹ THUYEN, T. D. Fruit of the Poison Tree Doctrine in U.S. Criminal Proceedings and Regulations on the Exclusion of Evidence in Vietnamese Criminal Proceedings. *International Journal for the Semiotics of Law*, 2025, vol. 38, no. 2, pp.

As noted above, and as also cited by the Supreme Administrative Court of the Slovak Republic, even if LEAs in the case at hand acted in accordance with criminal law and the Criminal Procedure Code and committed no procedural irregularities in the criminal proceedings themselves, it nevertheless remains relevant, in light of the aforementioned doctrine, to pose the following question: are the subsequently produced items of evidence in criminal proceedings not unlawful if the initial indicator suggesting the very existence of a criminal offence was tainted by unlawfulness (even if it originated in a different - separate - type of proceedings)?

According to relevant scholarly views, it follows in this context that where it is apparent in legal practice that a particular piece of evidence would not have been obtained in criminal proceedings in the ordinary course of law enforcement activity, and where the only rational explanation for its serving as the basis of a specific decision lies in its derivation from an originally unlawful piece of evidence, and no reasonable grounds exist to conclude otherwise, it is imperative to apply the fruit of the poisonous tree doctrine and to exclude such evidence from criminal proceedings.³² In view of the foregoing, it is, in our opinion, appropriate to rely on the aforementioned doctrine, since without the findings contained in the tax audit report, LEAs would not have had the necessary indicators to initiate criminal prosecution in the matter at all.³³

In the context of the formulation adopted by the SCSR, according to which *"in the case at hand, law enforcement authorities obtained all tax-related materials for the purposes of criminal prosecution lawfully, including statements of tax office employees in the form of their examinations as witnesses pursuant to the Criminal Procedure Code, tax audit reports, records of oral hearings, tax returns, and similar documents"* it is appropriate to draw attention to the fact that individual, "isolated" items of evidence produced in tax proceedings - such as a VAT control statement - constitute, in themselves, merely formal documents and do not objectify the facts declared therein (similarly to, for example, an invoice or a tax return). The data contained in a VAT control statement do not, in themselves, have legally binding character and cannot be attributed constitutive effects; rather, they represent information of a declaratory nature, serving primarily informational and supervisory purposes for the tax authority. In this regard, the SCSR concluded that: *"the data contained in a VAT control statement may be regarded as data of an evidentiary nature, declared by the taxable person; however, similarly to an invoice, it is necessary for the accuracy of such data to be credibly demonstrated and for them to reflect reality. A VAT control statement and the data contained therein may therefore be considered as one of the pieces of evidence serving to prove the occurrence of a taxable supply (similarly to, for example, an invoice), but it cannot be accepted that a VAT control statement alone (i.e. without additional evidence) could be regarded as relevant evidence proving the actual occurrence of a taxable supply beyond any doubt."*³⁴

Naturally, in light of the foregoing, the question arises as to why a record drawn up during a tax audit - i.e. within tax proceedings - could not serve as a basis for initiating criminal prosecution (given that relevant information necessary for initiating criminal proceedings

---

443–461. [online] Available from: https://www.researchgate.net/publication/379079492_Fruit_of_the_Poison_Tree_Doctrine_in_US_Criminal_Proceedings_and_Regulations_on_the_Exclusion_of_Evidence_in_Vietnamese_Criminal_Proceedings [Accessed 13. december 2025] DOI: 10.1007/s11196-024-10129.

³² ŠTRKOLEC, M. Legality in Criminal Law. Bratislava: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-8232-017-9.

³³ HODGSON, J. Constructing the Pre-Trial Role of the Defence in French Criminal Procedure: An Adversarial Outsider in an Inquisitorial Process? *The International Journal of Evidence & Proof*, 2002, vol. 6, no. 1, pp. 1–16. [online] Available from: https://www.researchgate.net/publication/228134955_Constructing_the_Pre-Trial_Role_of_the_Defence_in_French_Criminal_Procedure_An_Adversarial_Outsider_in_an_Inquisitorial_Process [Accessed 13. december 2025] DOI: <https://doi.org/10.1177/136571270200600101>.

³⁴ Supreme Court of the Slovak Republic. Judgment, Case No. 3Sžfk/94/2019, 30 June 2021.

cannot be extracted solely from data contained in a tax return, an invoice, or a VAT control statement). At this point, it is precisely in light of the "*fruit of the poisonous tree*" doctrine that attention must be drawn to the effects of the unlawfulness of the tax audit report itself. An unlawful tax audit report results in the unlawfulness of the entire tax audit and of the acts preceding it, including any subsequent related tax proceedings, such as assessment proceedings.³⁵ This means that, in a model situation, even if LEAs were to rely on information contained in the record of a witness examination conducted during a tax audit or within tax proceedings, such a procedural act would still be tainted by unlawfulness. Consequently, the same question arises as to whether subsequent evidence produced in criminal proceedings is likewise unlawful and affected by the same defect of illegality as the very basis for initiating criminal prosecution in this case, the record of a witness examination conducted in tax proceedings.

The results of the present analysis also indicate the need for legislative and jurisprudential clarification of the boundaries governing the transfer of evidence between tax proceedings and criminal proceedings, particularly with regard to defining the criteria for the legality of derivative evidence, clearly delineating the limits of cooperation between the financial administration and LEAs, and regulating procedural safeguards in the use of administrative materials in criminal proceedings. When formulating exclusionary rules, it is not possible to abstract from the broader context of the mass collection of information by public authorities.³⁶ An overly narrow conception of the unlawfulness of evidence may lead to a de facto weakening of the protection of fundamental rights. Strengthening these rules may significantly contribute to legal certainty, the protection of the fundamental rights of the persons concerned, and the prevention of procedural errors that have the potential to adversely affect the outcome of criminal prosecution.

IV. CONCLUSION

The issue of using evidence originating from tax proceedings in criminal proceedings constitutes a particularly sensitive area in which two procedural regimes with differing philosophies, purposes, and degrees of interference with fundamental rights intersect. As demonstrated by the analysed domestic and European case law, the transfer of evidence between these proceedings cannot be carried out mechanically or formalistically, but requires a thorough assessment of the legality, proportionality, and material integrity of each individual piece of evidence.

The analysis conducted shows that although Slovak courts have, in certain decisions, acknowledged the procedural admissibility of outcomes of tax proceedings in criminal proceedings, such conclusions cannot be understood as universally and unconditionally applicable. On the contrary, there is a clear need for a precise assessment of the manner in which the evidence was obtained and of its procedural context, particularly where there is a risk that it was acquired in breach of the rules governing tax proceedings or constitutional guarantees. Circumstances such as exceeding the statutory time limit for conducting a tax audit, interference with privacy without a legal basis, or the absence of an opportunity for the affected party to acquaint themselves with the materials of the proceedings give rise to serious doubts as to the procedural admissibility of such evidence.

In conclusion, it may be stated that the question of the admissibility of evidence originating from tax proceedings in criminal proceedings will continue to be of fundamental importance in the field of detecting and prosecuting tax crime. In a state governed by the rule of law, however,

---

³⁵ Supreme Administrative Court of the Slovak Republic. Judgment, Case No. 3Sfk/41/2022, 28 August 2023.

³⁶ PANZAVOLTA, M. Exclusion of Evidence in Times of Mass Surveillance: How General Can Exclusionary Rules Be? *International Journal of Evidence & Proof*, 2022. [online] Available from: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/13657127221088328> [Accessed 13. december 2025] DOI: 10.1177/13657127221088328.

the effectiveness of criminal prosecution cannot take precedence over the protection of fundamental rights; accordingly, public authorities are obliged to proceed in this area with particular caution, consistency, and in conformity with the constitutional principles of a fair trial.

These conclusions simultaneously open space for further academic discussion, particularly with regard to a more precise delineation of the criteria governing the procedural admissibility of derivative evidence and the limits of transferring evidence between tax and criminal proceedings. Special attention in future research should also be paid to the extent to which information obtained through administrative procedures may subsequently serve as a basis for criminal prosecution without risking the circumvention of procedural safeguards inherent in criminal proceedings. These issues therefore represent a significant challenge for further doctrinal, judicial, and legislative development in this field.

KEY WORDS

illegally obtained evidence, evidence, criminal proceedings, tax offences, tax procedure, legality of evidence, procedural admissibility of evidence, Code of Criminal Procedure

KLÚČOVÉ SLOVÁ

nezákonne získané dôkazy, dokazovanie, trestné konanie, daňové trestné činy, daňové konanie, zákonnosť dôkazov, procesná použiteľnosť dôkazov, Trestný poriadok

BIBLIOGRAPHY

1. BURDA, E. Commentary on Section 119 of the Criminal Procedure Code. In: ČENTĚŠ, J. – KURILOVSKÁ, L. – ŠIMOVČEK, I. – BURDA, E. et al. Criminal Procedure Code I. Sections 1–195. Bratislava: C. H. Beck, 2021, p. 749.
2. BELNAP, A.; HOOPEs, J. L.; MAYDEW, E. L. et al. Real Effects of Tax Audits. *Review of Accounting Studies*, 2024, vol. 29, pp. 665–700. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11142-022-09717-w>.
3. CARBONE, V. Penal Evidence in the Tax Process: The Lawful Use of Illegitimately Acquired Criminal Evidence in Italy. In: *Internal and Criminal Investigations of Criminal Offences Affecting the EU Financial Interests*. Miskolc: University of Miskolc, 2022, pp. 146–167. ISBN 978-615-5869-38-2. Available from: https://euiniv.unimiskolc.hu/files/20573/Hercule_tanulmanykotet_fedel_beliv_1_502old.pdf#page=146
4. CATERINI, M. The Presumption of Innocence in Europe: Developments in Substantive Criminal Law. *Beijing Law Review*, 2017, vol. 8, pp. 100–140. [online] Available from: https://www.researchgate.net/publication/315697177_The_Presumption_of_Innocence_in_Europe_Developments_in_Substantive_Criminal_Law. DOI: <https://doi.org/10.4236/blr.2017.81007>.
5. HODGSON, J. Constructing the Pre-Trial Role of the Defence in French Criminal Procedure: An Adversarial Outsider in an Inquisitorial Process? *The International Journal of Evidence & Proof*, 2002, vol. 6, no. 1, pp. 1–16. [online] Available from: https://www.researchgate.net/publication/228134955_Constructing_the_Pre-Trial_Role_of_the_Defence_in_French_Criminal_Procedure_An_Adversarial_Outsider_in_an_Inquisitorial_Process. DOI: <https://doi.org/10.1177/136571270200600101>.
6. IVOR, J. Subject and Scope of Evidence in Pre-Trial Criminal Proceedings. In: *Proceedings of the Scientific Conference “Current Issues of Pre-Trial Criminal Proceedings”*. Bratislava: Paneuropean University, 2014, pp. 38–41. Available from: <http://www.paneurouni.com/wp-content/uploads/2017/03/00-zbornik->

- akt_probl_pripr_konania_trestneho_tisk4_final.pdf
7. JANKO, S. Historical Development of the Fundamental Principles of Criminal Proceedings. Nitra: Academy of the Police Force, 2019. Available from: <http://87.197.171.168:8080/webisnt/fulltext/clanky/NIA2019-2/JANKO%20SEBASTI%C3%81N%20-%20Historick%C3%BD%20v%C3%BDvoj%20z%C3%A1kladn%C3%BDch%20z%C3%A1sad%20trestn%C3%A9ho%20konania.pdf>
  8. JAROŠOVÁ, B. Evidence in Tax Proceedings and Evidence from Criminal Proceedings. DAUČ.sk. Bratislava: Poradca podnikateľa, 2022. Available from: <https://www.dauc.sk/clanky/5325/dokazovanie-v-danovom-konani-a-dokazy-z-trestneho-konania>.
  9. KREMENS, K. Criminal Process Faced with the Challenges of Scientific and Technological Development. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2021, vol. 29, no. 2, pp. 123–145. DOI: <https://doi.org/10.1163/15718174-12340097>.
  10. LAJOŠOVÁ, I. Unlawfully Obtained vs. Unlawfully Taken Evidence in Civil Litigation. *Legestic*, 2024, vol. 2, pp. 16–23. Available from: <https://legestic.org/index.php/journal/article/view/9>.
  11. LOVICH, D. Requirements for Reasoning Orders for Interception of Telecommunications in the Case Law of Slovak Supreme Courts and the Court of Justice of the EU. *Studia Iuridica Cassoviensia*, 2024, vol. 12, no. 1, pp. 158–169. ISSN 1339-3995.
  12. MACULA, L. The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: A Swiss Perspective. In: GLESS, S.; RICHTER, T. (eds.) *Do Exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 74. Cham: Springer, 2019. 2019 [online] Available from: https://www.researchgate.net/publication/332488654_The_Potential_to_Secure_a_Fair_Trial_Through_Evidence_Exclusion_A_Swiss_Perspective. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-12520-2_2.
  13. MICHALOV, L.; TOMÁŠ, L. The Fruit of the Poisonous Tree Doctrine in Current Constitutional Court Case Law. *Bulletin of the Slovak Bar Association*, 2022, vol. 28, no. 7–8. ISSN 1335-1079.
  14. ŠTRKOLEC, M. Introduction to Criminal Procedural Law. Košice: Pavol Jozef Šafárik University, 2022. ISBN 978-80-8152-983-1. Available from: <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2022/pravf/uvod-do-trestneho-prava-procesneho.pdf>.
  15. ŠTRKOLEC, M. Legality in Criminal Law. Bratislava: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-8232-017-9.
  16. ŠTRKOLEC, M. Restriction of Fundamental Rights and Imposition of Obligations in the Exercise of Public Authority. In: *Milestones of Law in the Central European Area 2013*. Bratislava: Comenius University, 2013, pp. 147–154. ISBN 978-80-7160-368-9.
  17. PANZAVOLTA, M. Exclusion of Evidence in Times of Mass Surveillance: How General Can Exclusionary Rules Be? *International Journal of Evidence & Proof*, 2022. [online] Available from: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/13657127221088328> DOI: <https://doi.org/10.1177/13657127221088328>.
  18. PAÚL, Á. Admissibility of Evidence Before the Inter-American Court of Human Rights. *Revista Direito GV*, 2017, vol. 13, no. 2. DOI: <http://dx.doi.org/10.1590/2317-6172201726>.
  19. THUYEN, T. D. Fruit of the Poison Tree Doctrine in U.S. Criminal Proceedings and Regulations on the Exclusion of Evidence in Vietnamese Criminal Proceedings.

- International Journal for the Semiotics of Law, 2025, vol. 38, no. 2, pp. 443–461. [online] Available from: https://www.researchgate.net/publication/379079492_Fruit_of_the_Poison_Tree_Doctrine_in_US_Criminal_Proceedings_and_Regulations_on_the_Exclusion_of_Evidence_in_Vietnamese_Criminal_Proceedings. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11196-024-10129>.
20. ZAJAC, K. The Admissibility of Tainted Evidence in Criminal Proceedings as a Rule of Law Issue under the ECHR. *Criminal Law Forum*, 2025, vol. 36, no. 1, pp. 33–62. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10609-024-09496-w>.
  21. Slovak Republic. Act No. 301/2005 Coll., Criminal Procedure Code.
  22. Slovak Republic. Act No. 563/2009 Coll., on Tax Administration (Tax Code), as amended.
  23. Constitutional Court of the Slovak Republic. Resolution, Case No. I. ÚS 426/2014, 13 August 2014.
  24. Constitutional Court of the Slovak Republic. Resolution, Case No. III. ÚS 24/2010-57, 29 June 2010.
  25. Supreme Administrative Court of the Slovak Republic. Judgment, Case No. 3Sfk/41/2022, 28 August 2023.
  26. Supreme Court of the Slovak Republic. Judgment, Case No. 3Sžfk/94/2019, 30 June 2021.
  27. Supreme Court of the Slovak Republic. Judgment, Case No. 3Tdo/8/2018, 15 May 2019.
  28. Supreme Court of the Slovak Republic. Judgment, Case No. 9Sžsk/162/2018, 30 October 29. 2019.
  30. Supreme Court of the Slovak Republic, Case No. 6Asan/9/2017, 21 February 2018.
  31. Court of Justice of the European Union (Third Chamber). Judgment of 17 December 2015, *WebMindLicenses Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó- és Vámigazgatósága*, Case C-419/14, ECLI:EU:C:2015:832.

CONTACT DETAILS OF THE AUTHOR

JUDr. Vladimír Petrila

ORCID:0009-0008-2780-3707

Internal PhD Candidate

Pavol Jozef Šafárik University in Košice

Faculty of Law, Department of Criminal Law

Kováčska 26, 040 75 Košice

Phone number: +421910312931

E-mail: vladimir.petrila@student.upjs.sk

PAYING WITH DATA: THE PROTECTION OF PERSONAL DATA IN CONSUMER CONTRACTS IN THE DIGITAL AGE

PLATBA DATY: OCHRANA OSOBNÍCH ÚDAJŮ VE SPOTŘEBITELSKÝCH SMLOUVÁCH V DIGITÁLNÍM VĚKU

Roman Pozhodzhuk¹ - Tetiana Pozhodzhuk²

<https://doi.org/10.33542/SIC2026-1-05>

ABSTRACT

The contractual regulation of civil (consumer) relations in the digital economy is still in its infancy. In this connection, the use of a natural person's personal data as a "payment" or counter-performance in a consumer contract is of great importance. The author suggests that the personal data of a natural person may be a special object of obligation, as well as a type of "payment" under a contract, other than money, given that they are inherent in the information, value, and property nature, as well as the ability to be as a means of exchange. A consumer contract in which personal data is a "payment" for content or services contains certain elements inherent in barter agreements and transactions for the disposal of intellectual property rights. The possibility of turnover of personal data requires special legal regulation and proper supervision of the state regarding contractual relations with personal data. Also, it is important to note that the issue of determining the limits of exercising the rights of participants in consumer contractual relations regarding personal data is open since, for a natural person, his/her data has not only property but also non-property value.

ABSTRAKT

Smluvní úprava občanskoprávních (spotřebitelských) vztahů v digitální ekonomice je stále v plenkách. V této souvislosti má velký význam použití osobních údajů fyzické osoby jako „platby“ nebo protiplnění ve spotřebitelské smlouvě. Autor naznačuje, že osobní údaje fyzické osoby mohou být zvláštním předmětem závazku, stejně jako druhem „platby“ ze smlouvy, jiným než peněžní, vzhledem k tomu, že jim inherentně patří informační, hodnotová a majetková povaha, jakož i schopnost sloužit jako prostředek směny. Spotřebitelská smlouva, v níž jsou osobní údaje „platbou“ za obsah nebo služby, obsahuje určité prvky inherentní směnným smlouvám a transakcím o nakládání s právy duševního vlastnictví. Možnost obratu osobních údajů vyžaduje zvláštní právní regulaci a řádný dohled státu nad smluvními vztahy s osobními údaji. Důležité je také poznamenat, že otázka stanovení mezí výkonu práv účastníků spotřebitelských smluvních vztahů ohledně osobních údajů je otevřená, protože pro fyzickou osobu mají její údaje nejen majetkovou, ale i nemajetkovou hodnotu.

---

¹ PhD., National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship, Kyiv, Ukraine
Národná akadémia právnych vied Ukrajiny, Vedeckovýskumný ústav súkromného práva a podnikania akademika F. H. Burčaka, Kyjev, Ukrajina.

² PhD., Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
Národná univerzita Tarasa Ševčenko v Kyjeve, Ukrajina.

I. INTRODUCTION

In the digital era, consumers are frequently provided with certain benefits in exchange for their data. The essence of these relations is that the consumer is provided with a service or access to an intellectual property object free of charge in exchange for personal data. Later, such personal data may be used by a business entity or other entities for a specific purpose, in particular, to obtain profit. Such legal relations in terms of free provision are conditionally free, as the consumer provides data to the business entity. These relations are contractual, but their legal regulation is ambiguous, and there are lively discussions about this in science. The significant aspect of such talks is the possibility of considering personal data as a circulated object that can be commercialized.

The dual nature of personal data as a fundamental right and a possible good, and the changes in the EU legal environment governing this conflict in the context of consumer contracts, serve as two basic foundations of the theoretical framework. Although Article 8 of the European Convention on Human Rights³ and Articles 7 to 8 of the EU Charter of Fundamental Rights⁴ protect personal data as a fundamental right, EU contract law increasingly recognises that data can serve as counter-execution in digital contracts. This raises the question of how personal information can be transferred in contracts with clients without prejudice to their fundamental rights.

In addition, the increasing reliance of consumers on digital channels leads to a decline in the protection of personal data, as greater usage results in more personal information being shared and stored through these platforms⁵.

The opinions of researchers who do not support and support the commercialization of personal data are also being considered. For example, in their research, Custers and Malgieri⁶ examine business models considering personal data a commodity and point out that such business models are problematic under the EU data protection law, which disqualifies personal data as a commodity. They argue that the right to data protection is an inalienable right, and that “paying” with data is not a transfer of ownership of personal data but a transfer of rights to personal data, the granting of the right to collect and process data. Therefore, they do not recognize ownership of personal data and allow the transfer of personal data only within the scope of personal data protection law. Instead, Mak⁷, in her paper, studies data use in contractual relations, questioning how data use influences the autonomy of contracting parties and the transparency of contractual relations, determining the balance of contractual fairness, and examining payment by data. Therefore, the author allows for “payment” with data in the contract and analyzes the problems that should be solved for this purpose.

The second pillar addresses the implications of this duality for consumer contracts. Specifically, it examines the legal feasibility of recognizing personal data as a form of “payment” or counter-performance under contractual obligations. This includes the

---

³ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (1950): Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights). Available online: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (accessed on 27 July 2025).

⁴ EUROPEAN UNION. (2012): Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2012/C 326/02. Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT> (accessed on 27 July 2025).

⁵ ROBUL, Y., LYTVYNENKO, K., LYTVYNENKO, O., BOKSHAN, H., POPOVYCH, I. (2023): Marketing in the digital age: Cultural values as agents of socially responsible marketing in the digital economy. *Amazonia Investiga* 12(62), pp. 45–55.

⁶ CUSTERS, B., MALGIERI, G. (2022): Priceless data: Why the EU fundamental right to data protection is at odds with trade in personal data. *Computers, Law & Security Review* 45, 105683.

⁷ MAK, V. (2018): Contract and consumer law. In: Mak, V., Tjong Tjin Tai, E., Berlee, A. (eds.): *Research handbook in data science and law*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar, pp. 17–38.

implications of Directive (EU) 2019/770⁸, which acknowledges the exchange of digital content or services for personal data, and the necessity of balancing such arrangements with stringent data protection regulations like the GDPR⁹. The theoretical construct also incorporates comparative analyses with intellectual property rights, emphasizing the necessity for specialized legal regimes that account for the unique characteristics of personal data.

Today, there are some attempts to commercialize personal data in consumer contracts. For example, Durovic and Lech¹⁰ argue that widespread algorithm-driven decision-making disrupts the individual-centered consent and autonomy principles, which are foundational in the EU consumer law. In addition, it poses risks of discriminatory outcomes and compromises consumer privacy. They believe that it is necessary to focus on creating a contractual environment in which the consumer can be properly informed about material issues. By building on the fundamental rights provided for consumers (as data subjects) in the GDPR, EU consumer law, in their view, can provide more effective remedies and extend traditional consumer protection to the supply of digital services and content. Therefore, they explore the possibility of creating a contractual landscape where consumers can be adequately informed about material matters and de facto support the commercialization of personal data.

Moreover, the conceptualization of personal data is strictly connected with the right to information. In this context, it is important to realize that “the legal regulation of the right to information and other informational rights is not limited to the norms of constitutional law, but is an interdisciplinary institution and includes the norms of administrative, civil, financial, environmental, criminal and other legislation”¹¹. Thus, looking at the right to information from the perspective of civil law, it can be concluded that information may be the subject of a consumer contract.

By integrating these pillars, the framework provides a basis to address critical questions: Can personal data, as information with economic value, be treated as a legitimate object of civil turnover? What safeguards are required to protect fundamental rights while enabling its contractual use? This dual perspective—rooted in human rights and commercial law—offers a comprehensive lens to analyze and propose solutions for emerging challenges in the digital economy.

Our goal is to distinguish between personal data protection as a fundamental right and personal data as a civil (consumer) right. We will also substantiate the conceptualization of personal data within consumer contracts, enabling the development of legal regulations for scenarios where consumers 'pay' with their data in exchange for access to content or services. Therefore, we will explore the right to personal data protection, examine the objectification of personal data, and argue for its commercialization and transferability within the context of consumer contracts. The overall aim of this study is to explore how these concepts can be applied to the legal system of Ukraine, even if its main focus is on EU legal instruments and practice. In addition to the theoretical approach, the comparison of EU and US methods aims to help guide future changes in Ukraine, in particular regarding digitalization and compliance with EU legislation within the framework of European integration.

---

⁸ EUROPEAN PARLIAMENT, COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (2019): Directive (EU) 2019/770 “On certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services”. Available online: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/770/oj> (accessed on 27 July 2025).

⁹ EUROPEAN PARLIAMENT, COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (2016): Regulation (EU) 2016/679 “On the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC” (General Data Protection Regulation). Available online: <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/2016-05-04> (accessed on 27 July 2025).

¹⁰ DUROVIC, M., LECH, F. (2021): A consumer law perspective on the commercialization of data. *European Review of Private Law* 29(5), pp. 701–732.

¹¹ FEDOROV, V., FEDOROVA, T., DRONOV, V. (2023): The right to information from the point of view of legal theory, international law and international relations. *Amazonia Investiga* 12(68), pp. 324–332.

II. METHODOLOGY

The study is based on the judicial practice of the Court of Justice of the EU and the ECtHR, the *acquis communautaire* and the doctrinal analysis of the legislation of Ukraine and the EU. The dual nature of personal data is clarified, legal models of their circulation are determined, and discrepancies between data protection legislation and consumer law in the field of contracts are revealed using dialectical, analytical, comparative and system-structural methodology. Its complex regulatory system and Ukraine's path to harmonization of legislation as a candidate state for joining the EU justify the emphasis on EU legislation. Alternative concepts of data as an economic asset are also illustrated by giving specific US efforts.

We based our research forum on geographical considerations, using Europe as the foundation for examining the legal regulation of personal data commercialization in consumer contracts. This choice was made because the EU was the first to establish laws on this topic. As a result, we studied the works of European scholars extensively. Additionally, we recognized that there were some legislative initiatives in the United States addressing these issues. Therefore, to provide a comprehensive perspective, we also consulted studies by American scholars.

Sources were selected using precise criteria to guarantee repeatability and transparency. Normative acts were included on the basis of their legal force, application to the legal environment of the EU, Ukraine or the USA, as well as relevance for personal data regulation in consumer contracts. Peer-reviewed legal journals and reputable academic resources (such as HeinOnline, SSRN, and JSTOR) were used to select doctrinal articles. Preference was given to works relating in particular to the commercialisation of data, digital contracts and fundamental rights. The choice of case law was based on its doctrinal effect and precedent value. Clarification of the dual nature of personal data, analysis of legal models of their circulation, identification of conceptual inconsistencies and development of solutions for legal harmonization were carried out with the help of dialectical, comparative, analytical, system-structural, inductive and deductive methodologies.

Furthermore, a critical analysis was conducted to investigate the admissibility of transferring personal data. This examination highlighted the necessity of defining specific limits on such transferability, particularly when it comes to commercial purposes. Consequently, we have also proposed effective regulations to govern the commercialization of personal data.

In addition to references to current Ukrainian legal norms regarding personal data and civil obligations, the study also identifies any gaps or discrepancies that can be corrected by adapting relevant EU standards, especially those contained in the GDPR and Directive 2019/770. This makes it possible to develop useful legislative proposals for Ukraine, as well as to gain theological understanding.

III. RESULTS AND DISCUSSION

1. Right to the protection of 'personal data'

Article 8(1) of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms stipulates, "every person is entitled to respect for their private and family life"¹². This article was historically formed as one that obliges to respect the private and family life of a natural person, however, in 1950, when the mentioned Convention was adopted, widespread digitization of the economy and corresponding contractual relations did not exist, and therefore, the detailing of this right was not required. Nevertheless, the ECHR considers that the personal data safeguarding is essential for natural persons, exercising their right to respect for private

---

¹² THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (n 1).

and family life as per Article 8¹³. Thus, we can state that the right of the protection of personal data is the fundamental right.

A more modernized approach is contained in the Treaty on the Functioning of the European Union, Article 16 of which, in particular, defines that “every person is entitled to the protection of their personal data”¹⁴. Therefore, the act of the primary source of law of the European Union (EU) defines the ‘right to the protection of personal data’ as a separate right and establishes the basis of its legal regime. Article 8(1) of the Charter of Fundamental Rights envisages that “every person is entitled to the protection of their personal data.” Any information relating to an identified or identifiable natural person shall be considered personal data under Article 4 (1) of the GDPR. According to preambular paragraph 26, a natural person is considered to be identified if he can be identified “directly or indirectly”, taking into account all the methods likely to be used¹⁵.

However, following Article 8(1), “personal data shall be handled duly as and when required, subject to prior consent from the person concerned or some other legitimate grounds laid down by law”¹⁶. Consent is a legitimate basis for the processing of personal data in accordance with Article 6(1)(a) of the GDPR, if it is given voluntarily, clearly, precisely and consciously¹⁷. In preambular paragraph 32, it is emphasized that silence, pre-flagged or omission cannot be invoked to conclude authorization; instead, a clear affirmative act is required. In addition, consent must be able to be withdrawn at any time without consequence, in accordance with Article 7.

The need for permission to be “voluntarily granted” is particularly difficult in contracts where personal data serves as counter-execution. Clients often face information asymmetries and a lack of real alternatives, which can compromise voluntariness. Sellers must provide clear, detailed options and refrain from combining non-essential processing (such as profiling or targeted advertising) with access to essential services in order to comply with GDPR rules.

Clear, transparent messages are needed to obtain “informed” and “specific” permission, which describe what data is collected, for what reasons, during what time and with whom it is transmitted. In practice, this requires direct and prior disclosure at the time of contract formation, in addition to comprehensive policies. “unambiguous” consent requires separate subscriptions for various reasons and the same simple revocation procedure.

In the EU case law, the decision in *Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt* (C-29/69)¹⁸ is important, as it is one of the first to recognize de facto the right of a person to personal data, albeit in an exploratory manner. Dynamic IP addresses were considered to be personal data in the *Breyer* case (C-582/14)¹⁹ when it was reasonably possible to obtain additional information that would allow identification of the individual. The examination script and observations were

---

¹³ EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. (1997): *Z v. Finland*, Application no. 22009/93. Available online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58002> (accessed on 27 July 2025).

¹⁴ EUROPEAN UNION. (2016): Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02016ME%2FTXT-20200301> (accessed on 27 July 2025).

¹⁵ EUROPEAN PARLIAMENT and COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (n 7).

¹⁶ EUROPEAN UNION (n 2).

¹⁷ EUROPEAN DATA PROTECTION BOARD. (2019): Guidelines 2/2019 on the processing of personal data under Article 6(1)(b) GDPR in the context of the provision of online services to data subjects. Available online: https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-2019-processing-personal-data-under-article-61b_en (accessed on 27 July 2025).

¹⁸ COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION. (1969): Case C-29/69, *Erich Stauder v. City of Ulm – Sozialamt*. Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX%3A61969CJ0029> (accessed on 27 July 2025).

¹⁹ COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION. (2016): Case C-582/14, *Patrick Breyer v Bundesrepublik Deutschland*. Available online: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=184668&doclang=en> (accessed on 25 November 2025).

considered personal data in Nowak case (C-434/16)²⁰ because they documented the candidate's performance. In Jehovan todistajat case (C-25/17)²¹, the Court found that religious communities could act as joint controllers and that notes taken during door-to-door preaching could constitute personal data. This case law demonstrates how EU law treats personal data as a legally protected category related to identification and not as property or goods. However, the GDPR does not prohibit people from consenting to the processing of their personal information under contractual terms. Instead, it sets strict limits on this type of processing. As long as the processing is limited, targeted and revocable, it allows the use of personal data as counter-execution in consumer contracts.

The Constitutional Court of Ukraine²² also recognizes the right to personal data as a fundamental right. The Court defines a person's information about their private and family life as any information or data about a person and their family members related to non-property and property relations, events, circumstances, etc. The Civil Code of Ukraine (CCU) does not specifically define the right to personal data or the right to protection of personal data, but in Article 301(1)(2)(3) provides for the following:

- “1. A natural person is entitled to a private life.
2. A natural person independently determines what is defined as their personal life and what can be disclosed to other persons.
3. A natural person is entitled to the confidentiality of the circumstances of their personal life”²³.

Paragraph two of part one of Article 302 of the CCU prohibits other persons from collecting, storing, using, and disseminating information about a natural person's life without the prior consent. An exception is made only in cases prescribed by law and solely in the interest of national security, economic welfare, and human rights²⁴. These provisions of the articles are interrelated, as personal life and information about personal life intersect, but they are contained in different articles that define different rights of a natural person. This approach shows that it is impossible to single out a certain right in its pure form and protect it under uniform norms. If we take the situation of storing information about a person's personal life without his consent, then two rights of a natural person - to information and to personal life - will be violated. Therefore, in general, the distribution of rights is appropriate if it helps the effectiveness of their protection. We want to note that these articles are mostly concerned with the entire private life and all information about it. The right to personal data is individualized and related to the rights mentioned in Articles 301 and 302 of the CCU, but it requires separation and special legal regulation.

---

²⁰ COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION. (2017): C-434/16, Peter Nowak v Data Protection Commissioner. Available online: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=198059&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=11458816> (accessed on 25 November 2025).

²¹ COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION. (2018): Case C-25/17, Tietosuojaalvautettu v. Jehovan todistajat. Available online: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=203822&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=11453806> (accessed on 25 November 2025).

²² CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE. (2012): Decision No. 2-pp/2012 of 20.01.2012: In the case of the constitutional application of the Zhashkiv District Council of Cherkasy region regarding the official interpretation of the provisions of parts one and two of Article 32, parts two and three of Article 34 of the Constitution of Ukraine. Available online: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v002p710-12#Text> (accessed on 27 July 2025).

²³ VERKHOVNA RADA OF UKRAINE. (2003): Law of Ukraine “On the Civil Code of Ukraine” No. 435-IV (as amended). Available online: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (accessed on 27 July 2025).

²⁴ Ibid.

In particular, about such a separation and its justification, we should cite the views of Romaniuk²⁵, who defines “the right of a person to his/her own personal data” as personal non-property information right of a natural person, which is a complex formation in the system of personal non-property rights of a natural person ensuring his/her social existence, and currently combines the informational component of the right to personal life - the right to privacy, the right to other types of secrets, the right to name, the right to own image, informational components of the right to individuality and the right to personal papers, as well as the right to secrecy of correspondence”. This approach of the author reflects the complex nature of the right to privacy and distinguishes its type through the prism of information, which allows us to talk about different objects of civil (consumer) rights, and hence the expediency of special legal regulation of relations relating to each of them.

In turn, Belova²⁶ rightly noted that “the right to personal data is a personal non-property right, the specificity of which lies in its: object - personal data; purpose - protection of the right to privacy and other personal non-property rights in connection with the processing of personal data; content - active and passive powers, as well as the power of protection, which can be exercised in both absolute and relative legal relations”. Therefore, the author has provided a fairly accessible justification for the expediency of distinguishing a separate personal non-property right. We support the authors' positions, as they meet the requirements of the times, and mostly, the separation of such a right is compliant with the *acquis communautaire*.

In civil law, the right to personal data is revealed through the ability of a person to possess such data and to allow or prohibit their use, which is consistent with the right to privacy. In other words, it is more about the special disposal of personal data by a party of private law relations. If personal data is *de facto* information, it may be a distinct object of civil rights, in particular in the economic aspect. In this context, it is a rather complicated issue to determine the turnover of such an object and the possibility of determining its property nature²⁷.

2. Legal nature of “personal data” as object of civil (consumer) rights

The exercise of the right to personal data within contractual relations largely depends on how personal data is defined, as a particular sectoral legal regulation should have boundaries and not overlap with another.

Belova²⁸ defines “the concept of personal data as information or a set of information that directly or indirectly relates to a natural person, regardless of his/her citizenship, permanent place of residence, or other legal relationship with the state, who is their carrier and allows to “directly” or “indirectly” identify him, provided that such information has been processed by collection, registration, accumulation, storage, adaptation, changes, renewal, use, dissemination of depersonalization, destruction, including with the use of information (automated) systems”. At the same time, Apetyk²⁹ considers personal data “as a special type of information about a natural person with a special legal regime, the necessity of which is due to a serious potential danger of harming the rights and freedoms of a person in case of violation of processing rules”. This special legal regime, in our opinion, is also due to the intersectoral nature of personal data.

---

²⁵ ROMANIUK, I.I. (2015): Protection of right to personal data in Ukraine (civil aspect). Kyiv: Kyiv National University named after Taras Shevchenko.

²⁶ BELOVA, YU.D. (2021): Civil and law relationships on personal data. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi University of Management and Law named after Leonid Yuzkov of the Khmelnytskyi Regional Council.

²⁷ POZHODZHUK, R. (2025): Civil law support for the development of consumer relations: A monograph. Kyiv: Yurinkom Inter.

²⁸ BELOVA (n 24).

²⁹ APETYK, A.M. (2021): The legal nature of personal data. In: Havryltsiv, M.T. (ed.): Modern constitutionalism: Problems of theory and practice: Materials of the scientific seminar. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, pp. 6–10.

Thus, personal data in the framework of the protection of rights to them may be the subject of various legal relations and it is essential to distinguish between the legal regulations underlying them. Logically, responsibility for the violation of this right should correspond to the essence of the legal relationship and branch affiliation. When discussing civil law, personal data can be seen as an object of non-property and property relations.

If we talk about the observance of the absolute rights of an individual, we can talk about the prohibition of infringement of the right to personal data as a result of interference with the private life of a natural person. In this aspect, personal data will be attributed to personal non-property benefits, which Malyuga³⁰ defined “as certain essential qualitative features or conditions of a person and other socially valuable features of a person that determine the autonomy, individuality, value of a person and ensure his or her physical, spiritual, social self-sufficiency and fulfillment as such”.

In the context of an individual's disposal of their own personal data as information (for example, granting permission to use their data for commercial purposes to third parties), this will be related to property relations. Therefore, personal data will have a turnover capacity. This allows us to assume that personal data can be the subject of a contract, without prejudice to the protection of personal data under legislation other than civil or consumer law.

According to Romaniuk³¹ “the personal data of an individual, as information about a person, is endowed with all the necessary features for their ability to be an object of civil turnover: objectivity, separateness, severability, and the ability to be monetized. She believes that the possibility of commercial use of a person's personal data does not change the essential features of a person's right to his or her own personal data: his or her identity, inextricable link with the person who is the subject of personal data, and non-property status”. This opinion is interesting and progressive, as it allows for a certain distinction between the objects of legal relations in the context of the exercise and protection of the right to personal data.

Karetnyk³² noted that “it is impossible to explain the nature of the personal data of a natural person using only public legal instruments. Public law cannot ignore the fact that the personal data of a natural person is a legal means of his or her individualization in a wide range of private legal relations. The prerequisite for the formation of a legal institute of personal data is the need for legal individualization of a natural person as a subject of civil law. ... The informational personification of a natural person also becomes a prerequisite for the realization of his legal personality, as it is a necessary component of entering into the relevant civil legal relations”. Consequently, a participant in a civil legal relationship not only individualizes himself or herself but, in modern conditions, may also use personal data as a means of establishing such a relationship.

Bedir³³ rightly notes that the grounds for collecting and processing consumer data are contractual relations and their economic value, where consumers get free digital goods and services from businesses in exchange for their data. Meantime, Durovic and Lech³⁴ argue that the growing commercialization of consumer data calls into question the traditional consumer approach. Kotsios³⁵ believes that viewing personal data as a form of commodity, asset, or

---

³⁰ MALYUGA, L.V. (2004): Personal non-property rights of natural persons in the civil law: theoretical grounds and problems of legal provision. Kyiv: V.M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine.

³¹ ROMANIUK (n 23).

³² KARETNYK, O. (2014): On the legal nature of individual's personal data: Civilistic aspects. *Law of Ukraine: A Legal Journal* 9, pp. 192–200.

³³ BEDIR, C. (2020): Contract law in the age of big data. *European Review of Contract Law* 16(3), pp. 347–365.

³⁴ DUROVIC and LECH (n 8).

³⁵ KOTSIOS, A. (2023): Some new nuances of fairness in consumer law: The case of protecting consumers' personal data. In: Mascarenhas de Ataíde, R., Barroso Rodrigues, A., De Araujo Meirelles Magalhães, F., et al. (eds.): *Consumer*

currency exchanged by the consumer in dealings with a trader creates a foundation for addressing such exchanges within the framework of consumer protection law. However, there is no consensus among scholars on the turnover of personal data. There is a rather intense academic discussion about the possibility of using data as a “payment”.

Langhanke and Schmidt-Kessel³⁶ quite rightly point out that there is a need to develop rules on the definition of 'personal data' as an object of contractual obligations. At the same time, they talk about the commercialization of personal data. This vision, in our opinion, is progressive and can be enshrined in legislation.

By defining “personal data” as an object of civil rights, which will be an intangible good but will have a property nature in certain cases, it is quite possible to make it the subject of contractual obligations and commercialize it. This requires looking at “personal data” from different perspectives. If we talk about 'personal data' as a non-property good that has no economic content and the infringement of rights in respect of which may occur through the use of personal data to the detriment of a person, then this object of civil rights cannot be the object of a contractual obligation.

If we consider “personal data” as an information about an individual who can consent to the processing of such information by another person, then we should talk about an intangible good that has economic value. Accordingly, such an object of civil rights can be the object of an obligation. Moreover, this object must be commercialized, as it is a source of profit for the business entity.

As noted by Mak³⁷, while data holds significant value, applying contract law to data-related transactions presents two key challenges. The first is the difficulty in assigning an exact value to the data of a single consumer, as its real worth emerges only when aggregated with the data of hundreds or even thousands of others. At the same time, she notes that consumer data is valuable to the company. Therefore, Mak³⁸ allows the extension of contract law to contractual relations where there is a counter-performance of obligations to receive goods or services by 'paying' with data. Secondly, Mak³⁹ argues that when applied to personal data, the contract law raises concerns, as such data is governed by data protection laws in numerous jurisdictions, which impose stringent requirements. These regulations are often viewed as an extension of fundamental rights protection, making the contractual approach more complex. Therefore, the turnover of personal data depends on their qualification within specific legal relations. To solve the problems identified by the author, it is necessary to distinguish between the objectivity of personal data within specific legal relations.

However, not everyone agrees that personal data can be circulated and commercialised. Buttarelli⁴⁰ attributes the right to data protection to a fundamental one that cannot be monetized and subjected to a simple commercial transaction, even when the data subject is personally involved in the transaction. His position certainly deserves attention since the fundamental right is inalienable. Custers and Malgieri⁴¹ argue that data protection as a fundamental right implies its inalienability, and therefore individuals cannot waive or transfer this right. In their view,

---

protection in the European Union – Challenges and opportunities. Luxembourg: Publications Office of the European Union, pp. 117–134.

³⁶ LANGHANKE, C., SCHMIDT-KESSEL, M. (2015): Consumer data as consideration. *Journal of European Consumer and Market Law* 4(6), pp. 218–223.

³⁷ MAK (n 5).

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ BUTTARELLI, G. (2017): Address to socialists and democrats group workshop on the proposed digital content directive. Available online: https://www.edps.europa.eu/sites/default/files/publication/17-01-12_digital_content_directive_sden.pdf (accessed on 27 July 2025).

⁴¹ CUSTERS and MALGIERI (n 4).

fundamental rights are not commodities, so from a fundamental rights perspective, it makes sense not to allow trade in personal data or any right to data protection.

However, allowing for the possibility of commercialization of personal data, it is not necessary to refer the fundamental right itself to contractual relations. The most important issue here is the distinction between the fundamental right and the context of contractual relations. This can be achieved by distinguishing between the objects of legal relations: consumer and personal data protection. At the same time, if the actual contractual relationship has led to an infringement of the rights of a personal data subject, then not only contractual liability but also other types of liability should be imposed.

A negative attitude to the turnover of personal data can be seen in paragraph 54 of the Guidelines 2/2019 on the processing of personal data under Article 6(1)(b) GDPR in the context of the provision of online services to data subjects, which provides that data protection is recognized as a fundamental right under Article 8 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union, and considering that a core objective of the GDPR is to entitle individuals to control their personal information, such data cannot be regarded as a tradable commodity. Although data subjects may consent to personal data processing, this consent does not equate to the ability to waive or transfer their fundamental rights⁴².

This rather strict position nevertheless does not deny the fact that the subject of personal data may give permission for their processing and to some extent dispose of them. And if we take the actual relationship, for example, between social networks or other services and consumers, the latter provide their data for processing. And these actual relationships should also be subject to appropriate legal regulation. In addition, the Guidelines use the word 'commodity' rather than the broader term 'goods', which indicates that the focus is on the commodity rather than any object of civil rights.

The CCU also does not allow the commercialization of personal non-property rights to a certain extent (including the right to personal data). Thus, according to part two of Article 269 of the CCU, the personal non-property rights of a natural person have no economic content⁴³. So, if we consider personal data only in terms of personal non-property rights, then it really does not seem possible to make them value with an economic meaning or to determine their value at the moment. However, if we consider personal data as the totality of information, we can talk about the object of civil rights, which is intangible and may have a property nature, i.e., give it economic content⁴⁴.

3. Ukrainian legal framework and prospects for implementation

The Law "On the Protection of Personal Data"⁴⁵, which defines the general principles of processing, the rights of data subjects and the obligations of the controller, as well as the Civil Code of Ukraine, which protects privacy as a personal non-property right, are the main ways in which Ukrainian legislation recognizes the right to personal data. However, Ukrainian law does not yet recognize personal data as an object of civil circulation and does not regulate consumer transactions in which personal data is offered instead of money. Because of this, it mainly focuses on privacy protection and ignores the transactional and economic aspects of personal data in online markets.

However, Ukrainian legislation currently lacks a clearly defined legal framework for consumer contracts in which personal data is used as a form of counter-performance rather than monetary payment, unlike Directive 2019/770 on some aspects of contracts for the supply of

---

⁴² EUROPEAN DATA PROTECTION BOARD (n 15).

⁴³ VERKHOVNA RADA OF UKRAINE (n 21).

⁴⁴ POZHODZHUK (n 25).

⁴⁵ VERKHOVNA RADA OF UKRAINE. (2010): Law of Ukraine "On Personal Data Protection" No. 2297-VI (as amended). Available online: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (accessed on 27 July 2025).

digital content and digital services. The law considers personal data mainly through the prism of information protection and privacy, ignoring the economic and transactional dimension of data circulation in digital markets. It does not recognize personal data as a separate object of civil law, as well as a product, service or legally recognized means of exchange.

Although article 715 of the Civil Code recognizes the idea of barter and permits the exchange of goods or services, it does not apply to the unique legal status of intangible digital assets, such as personal data, which have both non-property and property-like characteristics.

There is an obvious need to bring Ukrainian legislation closer to EU norms, taking into account Ukraine's status as a candidate for EU membership and its declared path to harmonizing legislation with the *acquis communautaire*. This includes the creation of sectoral legal provisions under Regulation 2016/679 (GDPR) and Directive 2019/770 that regulate digital transactions based on the exchange of data for access to content or services; the introduction of legal recognition of the use of personal data as counter-performance in consumer contracts; and the establishment of precise criteria and safeguards for lawful processing, valid consent and consumer remedies in such contracts.

Customers who often use “free” digital platforms such as social networks, cloud storage or streaming services to provide their personal data will have better rights thanks to this amendment, which will eliminate the regulatory vacuum in Ukrainian civil and consumer law. Ukraine will be better prepared to reach a compromise between respecting fundamental rights and encouraging innovation in a data-driven economy if a unique legal framework is created for these contractual relationships. In turn, this will contribute to the modernization and Europeanization of national private law in the digital age and bring Ukrainian legislation closer to the legal framework of the EU Digital Single Market.

4. Legal nature of personal data: terminological framework and multidisciplinary approach

From the point of view of civil law, personal data function simultaneously in three ways: as a component of the fundamental right to privacy, as an object of contractual obligations and as an economically valuable intangible asset. Personal data serves as non-property benefits protected from interference within the framework of privacy; but, when a person agrees to certain processing, it also serves as information that can be exchanged to access services. Personal data is economically important in digital markets because it often supports business strategies based on profiling and personalized advertising. Thanks to its multifaceted structure, it is possible to create a legal basis where the inalienability of the fundamental right to data protection coexists with limited and purposeful contractual use of personal data.

The right to privacy, which is guaranteed by European law as a separate basic protection, manifests itself in several ways, particularly in the field of personal data. Both the right to the protection of personal data and the right to respect for private life are separate, albeit related, rights protected by Article 8 of the European Convention on Human Rights and Articles 7 and 8 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union. In the context of digitalisation, where the volume and methods of processing personal data are growing rapidly, this separation is particularly important. Recent jurisprudence emphasizes that the protection of personal data is a key component of privacy protection, in particular the decisions in *Z v. Finland*⁴⁶ and *S. and Marper v. Great Britain*⁴⁷. In this respect, personal information is not a commodity and

---

⁴⁶ EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS (n 11).

⁴⁷ EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. (2008): *S. and Marper v. the United Kingdom*, Applications nos. 30562/04 and 30566/04. Available online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-90051> (accessed on 27 July 2025).

cannot be alienated; any intervention in this area requires a justified purpose, proportionality and legal basis⁴⁸.

At the same time, personal information can be the subject of obligations under civil circulation law and contractual legislation. This allows the subject to voluntarily and knowingly waive his position of personal non-property rights, for example by agreeing to the processing or use of his data in exchange for a certain service or content. This strategy is similar to the legal licensing process in that it authorizes limited use of information for specific, well-defined purposes rather than transferring ownership⁴⁹.

Article 1107 of the Civil Code of Ukraine directly concerns the transferability of the right to use intellectual property objects, which can be compared with the legal framework that regulates personal data as information that can be used temporarily with permission. At the same time, transactions involving the transfer of personal data under a contract require a certain legal framework, which must take into account both civil and public legal restrictions, in particular the requirements of Articles 5–6 of the GDPR regarding the legality, proportionality, purpose and minimization of processing.

Consequently, it is not possible to limit the legal nature of personal data to just one plane, such as the right to privacy, the purpose of the contract or an economic asset. An interdisciplinary approach that takes into account institutional (public-law), private-law, as well as legal and economic aspects is necessary for their regulation. Such a strategy is necessary for the creation of new contractual models in the digital sphere, as well as an effective legal framework for the protection of the rights of persons who provide personal data.

5. Conceptualization of “personal data” in a consumer contract

A considerable number of business entities, especially those engaged in digital content or digital services, provide these to consumer in exchange for data. Assuming that such content or services are provided in exchange for money, the relevant consumer law provisions apply. The problem arises when the “payment” is de facto “personal data”.

Directive 2019/770 is the pioneer act of the *acquis communautaire*, providing for content and services to be received in exchange for personal data. Article 3(1) of Directive 2019/770 stipulates that this Directive shall be applicable where the trader supplies or is obliged to supply digital content or service, and the consumer, in turn, provides or commits to provide personal data to the trader; however, an exception is made when the trader processes the consumer’s personal data solely for the purpose of delivering the digital content or service as stipulated in the Directive, or for fulfilling legal obligations imposed on the trader. In such cases, the Directive does not apply, provided that the data are not processed for any additional purposes beyond those specified⁵⁰. These provisions allow consumers to exchange their personal data for digital content or services.

The wording of Article 3(1) at the stage of the legislative proposal stated that this Directive shall be in use for any contract where the digital content is or shall be provided by the supplier to the consumer and, in return, the consumer either pays a monetary price or offers another form of counter-performance, such as the active provision of personal data or other types of

---

⁴⁸ DRECHSLER, L. (2018): Data as counter-performance: A new way forward or a step back for the fundamental right of data protection? *Jusletter IT* 22, pp. 35–43.

⁴⁹ RITTER, J., MAYER, A. (2018): Regulating data as property: A new construct for moving forward. *Duke Law & Technology Review* 16(1), pp. 220–277.

⁵⁰ EUROPEAN PARLIAMENT and THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (n 6).

data⁵¹. Thus, in the said version, the phrase “provides counter-performance” was used on a par with payment of the “price”, which caused some discussion.

The European Data Protection Supervisor⁵² (EDPS) commented on this version, stating that the Proposal still raises some concerns due to its applicability for two cases: digital content is provided in exchange for monetary payment or granted in return for a non-monetary counter-performance (personal data or other forms of data). The EDPS cautions against any legislative provision that would equate the payment made by personal data with a monetary transaction. Such an approach risks undermining the fundamental nature of the right to personal data protection. Personal data should not be treated as a tradable commodity, nor should fundamental rights be reframed merely as consumer interests.

These comments were taken into account and Article 3(1) was redrafted to its current wording. However, Recital 24 of Directive 2019/770 reveals the essence of counter-performance and its functioning within the contractual relationship. Thus, the European Parliament and the Council of the European Union⁵³ state that in many cases, digital content or services are provided to consumers in return for the provision of personal data. These business models, which are widespread across various sectors of the digital market, reflect a significant shift in the nature of consumer-trader exchanges. Although personal data cannot be regarded as a tradable commodity due to its status as a fundamental right, the Directive seeks to ensure that consumers participating in such arrangements are still entitled to appropriate contractual remedies.

The above Recital 24 clearly defines the protection of personal data as a fundamental right. However, it recognizes that there are business models where the consumer does not pay a price for the service provided, but rather provides personal data to the business entity. In our opinion, this is exactly what is meant by personal data as information, but the limit of its circulation is maintained. This limit is maintained, in particular, by emphasizing that personal data is not a commodity in the sense of a consumer item (Directive 2019/770 also uses the word “commodity” rather than the broader meaning of “goods”). Such an approach preserves the significance of the protection of personal data without denying the possibility of their circulation. At the same time, in the best traditions of the *acquis communautaire*, as an exception, Member States are allowed to decide on the validity of contracts in such situations.

Nekit⁵⁴ quite rightly pointed out that if a certain phenomenon is recognized as valuable and exchangeable for other goods (exchange value), this is nothing more than the implementation of this phenomenon in civil circulation. In her opinion, the provisions of Directive 2019/770 are the first step towards revising the concept of personal data and possibly even extending the legal regime of property to it. We support the author's position, as Directive 2019/770 has to some extent legalized the turnover of personal data and recognised the possibility of its commercialization.

The turnover of personal data as information must have its limits. These limits are set to some extent by the provisions of the Regulation (EU) 2016/679. Thus, Article 6 of the GDPR defines the cases when data processing is lawful, and one of these cases is when the data subject

---

⁵¹ EUROPEAN COMMISSION. (2015): Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content COM/2015/0634 final - 2015/0287 (COD). Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52015PC0634> (accessed on 27 July 2025).

⁵² EUROPEAN DATA PROTECTION SUPERVISOR. (2017): Summary of the Opinion on the Proposal for a Directive on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content. Available online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52017XX0623\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52017XX0623(01)) (accessed on 27 July 2025).

⁵³ EUROPEAN PARLIAMENT and THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (n 6).

⁵⁴ NEKIT, K. (2020): Personal data and industrial data as objects of ownership: Evaluation of perspectives. *Journal of Civilistics: Scientific and Practical Journal* (36), pp. 57–64.

has given consent to the processing of his or her personal data for one or more specific purposes⁵⁵. At the same time, Recital 32 of the GDPR preamble clarifies that the “consent must be expressed through a clear, affirmative action that demonstrates the data subject’s voluntary, specific, informed, and unequivocal agreement to the processing of their personal data. This can be conveyed through a written declaration, including verbal or electronic form. ... Accordingly, consent cannot be implied through silence, pre-selected options, or lack of action”⁵⁶.

In the case *IAB Europe v Gegevensbeschermingsautoriteit* (C-604/22), Court of Justice of the European Union⁵⁷ confirmed that the objective pursued by the GDPR consists, among other things, in safeguarding that human fundamental rights and freedoms are protected at a high level; this primarily concerns their right to privacy in personal data processing, as per in EU Primary Law. Thus, Directive 2019/770 and the GDPR distinguish between the legal regulation of relations involving personal data, and in certain cases, the latter complements the former.

In view of this, counter-performance by providing the personal data of the consumer in exchange for goods and services is possible. In addition, we believe that in the case of a kind of 'payment' with personal data for goods or services, we should talk about the compliance of such a transaction with the Latin expression “quid pro quo”, which means “something for something”. In other words, it is an exchange in general, but in these legal relations, it is a special exchange.

Scholars have also expressed opinions on the admissibility of “payment” with data in a contract. Thus, Mak⁵⁸ believes that there are compelling reasons to support the permission of payment with personal data under contract law. First, the personal data possesses market value for traders, which entails the need to provide consumers with corresponding monetary rights. Second, the permission of payment with personal data under contract law has the potential to strengthen consumer autonomy by allowing individuals to make informed choices about the use of their data in exchange-based transactions. Agreeing with the author's argument, we note that the ability to use one's personal data *de facto* is an integral part of the fundamental right that was objected to as to its turnover.

In this context, it is worth citing a rather similar essence reasoning of Bobryk⁵⁹, who believes that “the right to privacy is a separate, absolute personal non-property right that belongs to every natural person from birth, regardless of the extent of legal capacity, and consists of the following powers: to have a private life; to determine one's private life and the regime of access to information about it; to require other (obliged) persons to refrain from interfering in this area of life (not to violate its inviolability, secrecy and confidentiality)”.

The determination of the regime of access to information on personal life can be considered not only in the context of a purely non-property right but also in the context of information that can be disposed of. In accordance with Article 8(1) of the Law of Ukraine “On Protection of Information in Information and Communication Systems”, the terms of processing information in the system are determined by the system owner in accordance with the agreement with the

---

⁵⁵ EUROPEAN PARLIAMENT and COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (n 7).

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION. (2024): Case C-604/22, *IAB Europe v. Gegevensbeschermingsautoriteit*. Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62022CJ0604> (accessed on 27 July 2025).

⁵⁸ MAK (n 5).

⁵⁹ BOBRYK, V.I. (2008): *Personal life as an object of civil law protection*. Kyiv–Ternopil: Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the Academy of Law Sciences of Ukraine; Textbooks and Manuals.

information owner, unless otherwise provided by law⁶⁰. This means that the information actually becomes the object of the contract.

In this context, Drechsler's⁶¹ argument is also quite interesting, as she believes that “fundamental rights protection and the status of personal data as an economic asset therefore seem to at least not exclude each other per se” and she also notes that “accepting that personal data can be an economic asset without undermining its fundamental rights nature also implies the legitimacy of the business model”. In their turn, Ritter and Mayer⁶² noted that “economic models are advancing to monetize data as property that would benefit from greater clarity of ownership”. The legal regulation of these models can be seen in the example of Directive 2019/770, which has been implemented in Ukrainian law.

In addition, it should be noted that a contract between a consumer and a business entity regarding the provision of services for the use of social networks, digital content, or digital services in exchange for the consumer's personal data should be considered a consumer contract. This type of consumer contract has a certain similarity with a mining contract. Pursuant to Article 715(1) and (5) of the CCU “under an exchange (barter) contract, each party undertakes to transfer ownership of one good to the other party in exchange for another good” and “the contract may provide for the exchange of property for works (services)”⁶³.

Lysenko⁶⁴ identified “the following features of an exchange contract, which include the following: a) an exchange contract is aimed at transferring property; b) an exchange contract is bilateral, and the obligations arising from it are mutual; c) an exchange contract is compensatory, but the nature of the counterpart under the contract is special: each party undertakes to provide goods (in some cases, the results of works or services); d) an exchange contract may be both consensual and real if performed at the time of conclusion”. Therefore, it is the exchange of goods that is similar to the use of personal data as a “payment”. However, the peculiarities of the exchange agreement identified by the author allow us to speak only of certain similarities, not identicalities.

Exchange (barter) in this legislative version cannot comply with the legal regulation of new business models, in particular those where digital content and services are exchanged for personal data. If we talk about the exchange of personal data for digital content or services, such data is information that is not considered a commodity. At the same time, when it comes to the exchange of personal data for services, the provisions of Article 715 of the CCU are theoretically applicable. However, we believe that personal data as information that is de facto 'payment' under a contract for the supply of digital content or digital services should have a special legal regime and not be considered a commodity. Personal data should be considered a special type of sensitive information, consent to the processing and use of which may be granted by a consumer to a business entity for a certain period of time and for specifically defined purposes. This is logical because information is a complex concept. As some authors rightly argue, “in today's conditions of information activity, the search, acquisition, and dissemination of information continue to ... contribute to the formation of new views, approaches, and concepts' legislation”⁶⁵.

---

⁶⁰ VERKHOVNA RADA OF UKRAINE. (1994): Law of Ukraine “On Protection of Information in Automated Systems” No. 80/94-BP (as amended). Available online: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed on 27 July 2025).

⁶¹ DRECHSLER (n 46).

⁶² RITTER and MAYER (n 47).

⁶³ VERKHOVNA RADA OF UKRAINE (n 21).

⁶⁴ LYSENKO, V.V. (2012): Civil law regulation of relations under the contract of exchange (barter). Kyiv: Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of National Academy of Legal Sciences of Ukraine.

⁶⁵ FEDOROV and others (n 9).

In addition, if we consider a consumer contract from the perspective of the classical understanding of an exchange (barter) contract, it is somewhat difficult to determine the degree of separation between information as a “payment” and information as a means of exchange, the same as other assets. It seems to us that in this case information is both a kind of “payment” and a means of exchange.

In order for 'personal data' to be considered 'payment', the consent of the data subject is also required, which reflects the nature of contractual relations regarding the disposal of intellectual property rights. In particular, we can trace similarities with a license to use an intellectual property object or a license agreement (Article 1107(1) and (2) of the CCU).

Karetnyk⁶⁶ has already drawn attention to a certain identity between the rights to the results of intellectual activity and the rights related to the circulation of personal data of a natural person. In particular, she noted that given that information about a natural person (personal data) may be valued in monetary terms, the rights to it, in addition to non-property rights, have a property nature. This feature is also characteristic of the objects of intellectual property rights. Therefore, in the author's opinion, this indicates that the circulation of personal data of a natural person, as well as relations to the rights to the results of intellectual activity, may be regulated by the legal mechanism of exclusive rights.

In the United States, Senator D. Kennedy introduced the “Own Your Own Data Act”, which provided that “each individual owns and has an exclusive property right in the data that an individual generates on the internet under section 5 of the Federal Trade Commission Act (15 U.S.C. 45)”⁶⁷. The draft law required social media to obtain licenses to use data of an individual. At the same time, the draft law did not receive any votes, but it is valuable for scholars.

Relations regarding the granting of consent to the processing of personal data and relations regarding the granting of a license to use objects of intellectual property rights are indeed similar. However, in our opinion, these relations are not identical, since the nature of personal data and objects of intellectual property rights are different. Personal data is quite strongly intertwined with the fundamental right of a natural person, and the object of the intellectual property right does not have such a degree of connection. Moreover, it is difficult to consider personal data as the result of intellectual, creative activity, since it is not about creating something unique, but about identifying a human as a unique being.

We believe that a consumer contract where personal data is a “payment” for digital content or service contains certain elements inherent in exchange (barter) contracts and transactions involving the disposal of intellectual property rights, including the granting of a license. In this case, personal data, as special information, will be exchanged for goods or services as a result of granting a license to use it (scope, purposes, etc.). This exchange on the part of the personal data subject will be considered as granting temporary access to third parties to use their personal data. Therefore, we do not reduce personal data to a commodity but only allow for the possibility of their limited use by a third party in exchange for another benefit.

We hope our perspective leads to practical implications for personal data ownership. Custers and Malgieri⁶⁸ argue that data can be owned in the EU legal framework, but there is no legal recognition of ownership of personal data. At the same time, they point out that data ownership exists in the field of intellectual property rights, and there are even *sui generis* property rights to databases that are not subject to other copyright. However, we think that it is possible to create special regulations on transferring personal data in consumer contracts. The establishment of a specific legal framework aimed at permitting the commercialization of

---

⁶⁶ KARETNYK (n 30).

⁶⁷ UNITED STATES CONGRESS. (2019): Own Your Own Data Act, S. 806, 116th Cong. Available online: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/806/text> (accessed on 27 July 2025).

⁶⁸ CUSTERS and MALGIERI (n 4).

personal data is a response to the increasing prevalence of situations where consumers receive digital content or services in exchange for their personal information. Consequently, the regulation of these relationships will align with civil and consumer laws. This will result in business entities having certain civil obligations toward consumers, while consumers will gain additional rights. As a result, the level of consumer protection will be enhanced.

This is a serious problem to determine the limits of exercising the rights of participants in consumer contractual relations, since, for an individual, his or her personal data has not only property but also non-property value. Although we admit the possibility of personal data turnover and commercialization, we believe that contractual relations with personal data require special legal regulation and proper state supervision⁶⁹. We agree with Kerry and Morris⁷⁰ who have noted that “privacy legislation should empower individuals through more layered and meaningful transparency and individual rights to know, correct, and delete personal information in databases held by others”. It should also take into account that “owning” personal data could encourage economically disadvantaged and vulnerable individuals to monetize their data, potentially deepening existing social and economic inequalities⁷¹. At that point, we share the views of certain scholars who argue that enhancing personal data protection necessitates a systemic approach by establishing clear regulations governing access to such data and reinforcing safeguards against unauthorized access and misuse⁷².

In connection with our study, it should be noted that while it contains valuable recommendations, it recognizes certain limitations. These limitations include the lack of empirical research on the impact of data commercialization in consumer contracts on consumer protection. This gap primarily arises from the relatively short period since the European Union established minimum legislative regulations in 2019 that govern contractual relationships involving consumers who provide personal data in exchange for digital content or services. Consequently, there is also a lack of established case law on these issues.

IV. CONCLUSION

Personal data of an individual, in our opinion, may be a special object of obligation, as well as a kind of “payment” under the contract, other than money, given that they have an inherent information nature; value nature; property nature; and means of exchange. A consumer contract in which personal data is a “payment” for content or services contains certain elements inherent in barter agreements and transactions for the disposal of intellectual property rights. Personal data, as special information, will be exchanged for content or services as a result of granting a license to use it (scope, purposes, etc.).

Such an exchange by the data subject will be considered as granting temporary access to third parties to use their personal data. Therefore, we allow for the possibility of a limited use of personal data of a natural person by a third party in exchange for another benefit. The correct definition of the legal nature of personal data as “payment” or “counter-performance” in a consumer contract will improve consumer protection. Separately, we note that the issue of determining the limits of exercising the rights of participants in consumer contractual relations regarding personal data is open, since for a natural person, his/her personal data has not only property, but also non-property value. Therefore, the possibility of turnover and

---

⁶⁹ POZHODZHUK (n 25).

⁷⁰ KERRY, C.F., MORRIS, J.B. (2019): Why data ownership is the wrong approach to protecting privacy. Available online: <https://www.brookings.edu/articles/why-data-ownership-is-the-wrong-approach-to-protecting-privacy/> (accessed on 27 July 2025).

⁷¹ WORLD BANK. (2021): World Development Report 2021. Available online: <https://wdr2021.worldbank.org/spotlights/who-owns-personal-data/> (accessed on 27 July 2025).

⁷² ROBUL and others (n 3)

commercialization of personal data requires special legal regulation and proper supervision of the state regarding contractual relations with personal data.

A special legal framework should be established for the transferability of personal data within consumer contracts. This requires updating legislation in the Ukrainian environment so that it reflects the values and protection contained in EU rules. Determining the legal status of personal data as a potential topic of contractual exchange requires special consideration in order to ensure the fundamental right to data protection. Although Directive 2019/770 has been implemented in Ukraine through the Law “On Digital Content and Digital Services”, some of its provisions, in particular regarding the legal status of personal data and the definition of consumer contracts using them, have not yet been fully reflected in the Civil Code of Ukraine. In order to improve the regulation of consumer relations in this area, draft law No. 12021 of 06.09.2024 “On Amendments to the Civil Code of Ukraine” has been developed, which proposes to supplement and clarify contractual norms. Therefore, legislators should pay attention to this draft law for the further harmonized development of legal regulation. The relevant legislative provisions will stipulate that consumer protection laws apply to contractual relationships where the consumer provides data in exchange for digital content or digital services instead of using money.

This research may be beneficial for future studies on the legal regulation of payment relationships involving personal data in consumer contracts. It could encompass investigations into assessing the value (including the cost) of personal data for both consumers and businesses. Additionally, since the concept of using personal data as a form of 'payment' in consumer contracts is relatively new, conducting further empirical studies on the effects of personal data regulation on these contracts would be valuable.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Spotřebitelská smlouva; Ochrana osobních údajů; Fyzická osoba; Předmět občanských (spotřebitelských) práv; Osobní údaje; Zboží a služby; Ekonomická hodnota

KEY WORDS

Consumer Contract; Data Protection; Natural Person; Object of Civil (Consumer) Rights; Personal Data; Goods and Services; Economic Value

BIBLIOGRAPHY

1. APETYK, A.M. (2021): The legal nature of personal data. In: Havryltsiv, M.T. (ed.): Modern constitutionalism: Problems of theory and practice: Materials of the scientific seminar. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, pp. 6–10.
2. BEDIR, C. (2020): Contract law in the age of big data. *European Review of Contract Law* 16(3), pp. 347–365. <https://doi.org/10.1515/ercl-2020-0020>.
3. BELOVA, Yu.D. (2021): Civil and law relationships on personal data. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi University of Management and Law named after Leonid Yuzkov of the Khmelnytskyi Regional Council.
4. BOBRYK, V.I. (2008): Personal life as an object of civil law protection. Kyiv–Ternopil: Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the Academy of Law Sciences of Ukraine; Textbooks and Manuals.
5. BUTTARELLI, G. (2017): Address to socialists and democrats group workshop on the proposed digital content directive. Available online: https://www.edps.europa.eu/sites/default/files/publication/17-01-12_digital_content_directive_sd_en.pdf (accessed on 27 July 2025).
6. Constitutional Court of Ukraine. (2012): Decision No. 2-пп/2012 of 20.01.2012: In the case of the constitutional application of the Zhashkiv District Council of Cherkasy

- region regarding the official interpretation of the provisions of parts one and two of Article 32, parts two and three of Article 34 of the Constitution of Ukraine. Available online: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v002p710-12#Text> (accessed on 27 July 2025).
7. Council of the European Union. (1950): Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights). Available online: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (accessed on 27 July 2025).
  8. Court of Justice of the European Union. (1969): Case C-29/69, Erich Stauder v. City of Ulm – Sozialamt. Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX%3A61969CJ0029> (accessed on 27 July 2025).
  9. Court of Justice of the European Union. (2016): Case C-582/14, Patrick Breyer v Bundesrepublik Deutschland. Available online: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=184668&doclang=en> (accessed on 25 November 2025).
  10. Court of Justice of the European Union. (2017): C-434/16, Peter Nowak v Data Protection Commissioner. Available online: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=198059&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=11458816> (accessed on 25 November 2025).
  11. Court of Justice of the European Union. (2018): Case C-25/17, Tietosuojavaltuutettu v. Jehovan todistajat. Available online: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=203822&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=11453806> (accessed on 25 November 2025).
  12. Court of Justice of the European Union. (2024): Case C-604/22, IAB Europe v. Gegevensbeschermingsautoriteit. Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62022CJ0604> (accessed on 27 July 2025).
  13. CUSTERS, B., MALGIERI, G. (2022): Priceless data: Why the EU fundamental right to data protection is at odds with trade in personal data. *Computers, Law & Security Review* 45, 105683. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2022.105683>.
  14. DRECHSLER, L. (2018): Data as counter-performance: A new way forward or a step back for the fundamental right of data protection? *Jusletter IT* 22, pp. 35–43.
  15. DUROVIC, M., LECH, F. (2021): A consumer law perspective on the commercialization of data. *European Review of Private Law* 29(5), pp. 701–732. <https://doi.org/10.54648/erpl2021038>.
  16. European Commission. (2015): Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content COM/2015/0634 final - 2015/0287 (COD). Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52015PC0634> (accessed on 27 July 2025).
  17. European Court of Human Rights. (1997): *Z v. Finland*, Application no. 22009/93. Available online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58002> (accessed on 27 July 2025).
  18. European Court of Human Rights. (2008): *S. and Marper v. the United Kingdom*, Applications nos. 30562/04 and 30566/04. Available online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90051> (accessed on 27 July 2025).
  19. European Data Protection Board. (2019): Guidelines 2/2019 on the processing of personal data under Article 6(1)(b) GDPR in the context of the provision of online services to data subjects. Available online: https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-22019-processing-personal-data-under-article-61b_en (accessed on 27 July 2025).

20. European Data Protection Supervisor. (2017): Summary of the Opinion on the Proposal for a Directive on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content. Available online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52017XX0623\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52017XX0623(01)) (accessed on 27 July 2025).
21. European Parliament, Council of the European Union. (2016): Regulation (EU) 2016/679 “On the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC” (General Data Protection Regulation). Available online: <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/2016-05-04> (accessed on 27 July 2025).
22. European Parliament, Council of the European Union. (2019): Directive (EU) 2019/770 “On certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services”. Available online: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/770/oj> (accessed on 27 July 2025).
23. European Union. (2012): Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2012/C 326/02. Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT> (accessed on 27 July 2025).
24. European Union. (2016): Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02016ME%2FTXT-20200301> (accessed on 27 July 2025).
25. FEDOROV, V., FEDOROVA, T., DRONOV, V. (2023): The right to information from the point of view of legal theory, international law and international relations. *Amazonia Investiga* 12(68), pp. 324–332. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.68.08.30>.
26. KARETNYK, O. (2014): On the legal nature of individual's personal data: Civilistic aspects. *Law of Ukraine: A Legal Journal* 9, pp. 192–200.
27. KERRY, C.F., MORRIS, J.B. (2019): Why data ownership is the wrong approach to protecting privacy. Available online: <https://www.brookings.edu/articles/why-data-ownership-is-the-wrong-approach-to-protecting-privacy/> (accessed on 27 July 2025).
28. KOTSIOS, A. (2023): Some new nuances of fairness in consumer law: The case of protecting consumers' personal data. In: Mascarenhas de Ataíde, R., Barroso Rodrigues, A., De Araujo Meirelles Magalhães, F., et al. (eds.): *Consumer protection in the European Union – Challenges and opportunities*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, pp. 117–134. <https://doi.org/10.2838/457132>.
29. LANGHANKE, C., SCHMIDT-KESSEL, M. (2015): Consumer data as consideration. *Journal of European Consumer and Market Law* 4(6), pp. 218–223.
30. LYSENKO, V.V. (2012): Civil law regulation of relations under the contract of exchange (barter). Kyiv: Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of National Academy of Legal Sciences of Ukraine.
31. MAK, V. (2018): Contract and consumer law. In: Mak, V., Tjong Tjin Tai, E., Berlee, A. (eds.): *Research handbook in data science and law*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar, pp. 17–38.
32. MALYUGA, L.V. (2004): Personal non-property rights of natural persons in the civil law: theoretical grounds and problems of legal provision. Kyiv: V.M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine.
33. NEKIT, K. (2020): Personal data and industrial data as objects of ownership: Evaluation of perspectives. *Journal of Civilistics: Scientific and Practical Journal* (36), pp. 57–64. <https://doi.org/10.32837/chc.v0i36.202>.
34. POZHODZHUK, R. (2025): Civil law support for the development of consumer relations: A monograph. Kyiv: Yurinkom Inter.

35. RITTER, J., MAYER, A. (2018): Regulating data as property: A new construct for moving forward. *Duke Law & Technology Review* 16(1), pp. 220–277.
36. ROBUL, Y., LYTVYENENKO, K., LYTVYENENKO, O., BOKSHAN, H., POPOVYCH, I. (2023): Marketing in the digital age: Cultural values as agents of socially responsible marketing in the digital economy. *Amazonia Investiga* 12(62), pp. 45–55. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.3>.
37. ROMANIUK, I.I. (2015): Protection of right to personal data in Ukraine (civil aspect). Kyiv: Kyiv National University named after Taras Shevchenko.
38. United States Congress. (2019): Own Your Own Data Act, S. 806, 116th Cong. Available online: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/806/text> (accessed on 27 July 2025).
39. Verkhovna Rada of Ukraine. (1994): Law of Ukraine “On Protection of Information in Automated Systems” No. 80/94-BP (as amended). Available online: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed on 27 July 2025).
40. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003): Law of Ukraine “On the Civil Code of Ukraine” No. 435-IV (as amended). Available online: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (accessed on 27 July 2025).
41. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010): Law of Ukraine “On Personal Data Protection” No. 2297-VI (as amended). Available online: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (accessed on 27 July 2025).
42. World Bank. (2021): World Development Report 2021. Available online: <https://wdr2021.worldbank.org/spotlights/who-owns-personal-data/> (accessed on 27 July 2025).

AUTHOR CONTACT DETAILS

Roman Pozhodzhuk, PhD.

ORCID: 0000-0002-6414-4797

Senior Researcher

National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Institute of Private Law and Entrepreneurship

Department of Private Law and Procedure,

Academician F. H. Burchak Scientific Research

E-mail: 1rp@ukr.net

Tetiana Pozhodzhuk, PhD.

ORCID: 0009-0004-9840-6988

Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Educational and Scientific Institute of Law

Department of Economic Law and Economic Litigation,

E-mail: tshtym@ukr.net

CONCENTRATIONS AND SHARE PURCHASE CONTRACTS IN KOSOVO: ALIGNING WITH EU LEGAL STANDARDS

KONCENTRÁCIE A ZMLUVY O KÚPE AKCIÍ V KOSOVE: ZOSÚLADENIE S PRÁVNymi ŠTANDARDMI EÚ

Bashkim Preteni¹ - Egzone Osmanaj²

<https://doi.org/10.33542/SIC2026-1-06>

ABSTRACT

This paper examines the regulation and impact of business concentrations, including mergers and acquisitions, in Kosovo, with a focus on cases handled by the Kosovo Competition Authority (KCA). The study aims to assess how concentrations are evaluated and their effects on market competition and consumer protection. The methodology combines legislative analysis, review of KCA practices, and examination of cases from 2016 to 2024. Findings indicate that while concentrations are important for corporate growth, enforcement of competition rules faces challenges. The KCA has approved many cases but also addressed violations through penalties and corrective measures. The study highlights the need for stronger legislation and proactive enforcement to ensure fair competition, benefiting both consumers and businesses in Kosovo.

ABSTRACT

Tento príspevok skúma reguláciu a dopad podnikových koncentrácií, vrátane fúzií a akvizícií, v Kosove, so zameraním na prípady riešené Kosovským úradom pre hospodársku súťaž (KCA). Cieľom štúdie je posúdiť, ako sú koncentrácie hodnotené a aký majú vplyv na trhovú súťaž a ochranu spotrebiteľa. Metodika kombinuje analýzu legislatívy, preskúvanie praktík KCA a skúmanie prípadov z rokov 2016 až 2024. Zistenia naznačujú, že koncentrácie sú dôležité pre rast firiem, ale uplatňovanie pravidiel hospodárskej súťaže čelí výzvam. KCA schválila mnoho prípadov, ale riešila aj porušenia prostredníctvom sankcií a nápravných opatrení. Štúdia poukazuje na potrebu silnejšej legislatívy a proaktívnejšieho presadzovania, aby bola zabezpečená férová konkurencia a prospech pre spotrebiteľov aj podniky v Kosove.

I. INTRODUCTION

In a rapidly evolving economic environment, the monitoring and control of business concentrations are vital for maintaining competition and safeguarding consumer interests. Mergers and acquisitions, in particular, can significantly influence market dynamics and the distribution of economic power. This issue is especially relevant for developing economies like Kosovo, which is undergoing a critical phase of economic transformation and EU integration. In this context, Kosovo is committed to aligning its competition framework with EU standards, with particular attention to the regulation of business concentrations, including share purchase transactions.

---

¹ prof. ass. dr. iur., University of Pristina, Faculty of Law, Pristina, Kosovo
Univerzita v Prištine, Právnická fakulta „Hasana Prishtinu, Priština, Kosovo.

² prof. asoc. Dr., University for Business and Technology, Faculty of Law, Pristina, Kosovo
Univerzita pre podnikanie a technológie, Právnická fakulta, Priština, Kosovo.

Despite the growing importance of this area, studies on the regulation and practical enforcement of concentration control in Kosovo remain limited. Existing research has primarily focused on general competition law (Asllani et al., 2019; Vula & Asllani, 2018) and institutional challenges (Mucaj & Vlahek, 2020), while specific analyses of concentration cases are scarce. This highlights the need to understand how legal provisions on concentrations are applied in practice, what challenges arise in enforcement, and how these practices compare with EU norms, particularly the principles established under the EU Merger Regulation (Council Regulation (EC) No 139/2004). The aim of this paper is to examine how business concentrations are regulated and enforced in Kosovo and to identify the practical challenges in implementing the legal framework. The study addresses the following research questions:

1. *How are business concentrations legally defined and regulated in Kosovo, and to what extent is the legal framework aligned with EU standards?*
2. *How does the KCA monitor, assess, and enforce concentration cases in practice?*
3. *What are the main challenges in the application of concentration rules, and how do these challenges affect market competition?*

This study employs a mixed-method approach to examine the regulation and enforcement of business concentrations in Kosovo. It combines legislative analysis, practical case evaluation, and literature review to provide a comprehensive understanding of both the normative framework and its practical application. Legislative analysis involves reviewing Kosovo's laws and regulations on business concentrations and assessing their alignment with EU standards.

Practical case evaluation focuses on concentration cases handled by the Kosovo Competition Authority (KCA) during the period 2016–2024. This timeframe was selected because only the decisions published on the official KCA website are available for these years. Moreover, the KCA was established in 2008 and functioned normally until 2013. Between 2013 and 2016, it was largely non-functional due to an incomplete composition of the Competition Commission, the executive body of the authority. The KCA resumed full operations in 2016 and continued functioning until 2021, after which it became partially inactive until the end of 2022. As of 2024, the authority remains incomplete and not fully operational. The study analyzes investigatory procedures, decisions, enforcement practices, and identifies challenges in their application during this period. Additionally, a literature review of empirical studies, comparative analyses, and institutional assessments provides theoretical context and highlights gaps in existing research. By integrating these approaches, the study aims to assess how business concentrations are regulated, how legal provisions are applied in practice, and what obstacles exist in enforcement. The periods of non-functionality have had significant implications for market competition and consumer protection, as limited enforcement capacity and incomplete institutional operation reduced oversight of mergers and acquisitions, potentially allowing anti-competitive practices to occur unchecked and adversely affecting consumer welfare and fair market conditions.

II. LITERATURE REVIEW

Studies that directly address concentrations in Kosovo are limited, reflecting the relatively late development of this field within competition law and policy in the country. Nevertheless, the existing literature provides several valuable analyses on this topic and establishes a foundation for further research. In addition, a number of other studies have examined competition policy more broadly, focusing on the challenges of the competition authority, institutional development, and harmonization with European Union standards.

One of the most important contributions is the study by Asllani, Grima, and Citaku (2021), which analyzes the regulation of competition in Kosovo with particular emphasis on the control of concentrations. The authors highlight that concentrations, whether domestic or international, can create unequal market conditions, generating monopolistic positions. For this reason, the role of the Competition Authority in supervising these processes is crucial to ensuring fair and functional competition. They also point out that competition in Kosovo is still in a developmental stage and requires significant improvement, particularly in terms of alignment with EU directives.³

Asllani and Grima (2022) further emphasize that, despite moderate progress, challenges remain in addressing potential abuses during mergers and acquisitions. They underscore the complexity of joint ownership structures and joint ventures in Kosovo, which often necessitate rigorous supervision to prevent anti-competitive outcomes.⁴ These observations echo the principles of the EU Merger Regulation (Council Regulation (EC) No 139/2004), particularly the assessment of whether a concentration may result in a significant impediment to effective competition (SIEC). Comparatively, KCA decisions tend to focus primarily on local market shares, with less systematic consideration of competitive dynamics or cross-border effects.

In addition to works that deal directly with concentrations, a number of studies provide a broader context on the development of competition law and the functioning of institutions in Kosovo. Mucaj (2020) examines the legal framework of competition and the role of the EU in promoting competition policies in countries aspiring to membership, emphasizing the challenges of the Kosovo Competition Authority and the limited number of cases it has handled.⁵ At an earlier stage, Çeku (2015) discusses the initial problems and challenges of the Law on the Protection of Competition, highlighting weaknesses in its practical implementation and the lack of institutional capacities.⁶

With regard to the judicial enforcement of competition law, Mucaj and Zejna (2023) analyze the role of the judiciary in Kosovo and find that enforcement has been weak for a decade, while the establishment of the Commercial Court in 2022 is seen as a promising development.⁷ In another study, Mulaj (2022) contributes with an analysis of abuse of dominant positions and anti-competitive agreements, emphasizing the obligations of the Authority to safeguard competition.⁸ Similarly, Mucaj (2020) discusses the challenges of following EU jurisprudence in the field of antitrust, pointing out the discrepancies between the legal framework and actual practice in Kosovo.⁹

Another important dimension is addressed by Asllani, Spiteri, and Grima (2019), who, through an empirical analysis, examine the level of economic competition in the Gjilan region. Their findings show that, although economic sectors are perceived as relatively competitive, there are areas vulnerable to monopolistic practices, particularly in the banking, insurance, and pharmacy

---

³ ASLLANI G, GRIMA S, CITAKU S: Competition Regulation in Kosovo: An Emphasis on Enterprises Concentration. In *New Challenges for Future Sustainability and Wellbeing* 2021 May 21, p. 429.

⁴ ASLLANI G, GRIMA S: Regulation and Protection of Competition in Kosova: Control of Enterprise Concentration. In *Managing Risk and Decision Making in Times of Economic Distress, Part A* 2022 Mar 1, Vol. 108, p. 127.

⁵ MUCAJ A: Competition Law Framework in Kosovo and the Role of the EU in Promoting Competition Policies in Other Countries and Regions Wishing to Join the Block. *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies (YARS)*. 2020;13(22), p.89.

⁶ ÇEKU M.O: Competition law in Kosovo: problems and challenges. *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies (YARS)*. 2015;8(11), p. 101.

⁷ MUCAJ A, ZEJNA I: The Role of the Judiciary in Effective Enforcement of Competition Law in New Jurisdictions: the Case of Kosovo. *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies*. 2023; 16(27) p. 133.

⁸ MULAJ V: Protection of Competition from Abuse with Dominant Positions and Anticompetitive Agreements in the Kosovo Market. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2022;31(2), p. 207.

⁹ MUCAJ A: Antitrust Law in Kosovo: Challenges in Following the EU Enforcement Jurisprudence. *Journal of European Competition Law & Practice*. 2020 Mar;11(3-4) p. 166.

sectors. The authors suggest strengthening the role of the Competition Authority to prevent harmful practices.¹⁰

At a regional level, Vula and Asllani (2018) discuss the challenges of developing economic competitiveness in the Western Balkan countries, including the case of Kosovo. They emphasize the importance of building strong national competition authorities and ensuring their alignment with EU rules, including in the area of concentrations.¹¹

In another study, Mucaj (2020) examines the challenges of public enforcement of competition law in Kosovo, analyzing the period 2009–2013 and the decisions of the Competition Authority and relevant courts up to 2018. They conclude that the approach of local institutions has been limited and often ineffective, highlighting the urgent need to strengthen institutional capacities and to adopt a more coherent interpretation of the law in line with EU standards.¹²

From a comparative perspective, Ajeti (2024) examines competition protection in Kosovo and Albania, analyzing the level of harmonization with the EU acquis.¹³ Finally, Mucaj (2025) provides a chronological overview of the development of competition law and policy in Kosovo, including recent legal amendments and future enforcement challenges.¹⁴

From this literature review, it is clear that studies on concentrations in Kosovo are limited, but those that exist (Asllani et al., 2021; Asllani & Grima, 2022) provide an important theoretical and practical foundation. The broader literature on competition, including empirical studies (Asllani et al., 2019), comparative analyses (Vula & Asllani, 2018; Ajeti, 2024), and assessments of institutional and judicial enforcement (Mucaj & Vlahek, 2020; Mucaj & Zejna, 2023), enriches the overall analytical framework. A common element across nearly all studies is the observation that, despite legal progress and alignment with the EU, the practical enforcement of competition law in Kosovo remains weak, making the role of the Competition Authority and the courts crucial for the future development of this field.

Recent findings from the European Commission's 2025 Progress Report confirm and complement these observations. The report notes that Kosovo's legislative framework on mergers and antitrust is only partially aligned with EU standards, while enforcement remains constrained by institutional vulnerabilities, including staffing shortages and governance instability.¹⁵ Analytically, combining the literature with the EC findings illustrates a clear pattern: while Kosovo has established a legal framework for concentration control, weak institutional capacity and limited enforcement reduce its effectiveness, leaving certain markets susceptible to anti-competitive practices. These insights reinforce the importance of applying EU standards, including the SIEC assessment, and building the capacity of the KCA to ensure that business concentrations do not hinder competition or harm consumers.

---

¹⁰ ASLLANI G, SPITERI JV, GRIMA S: Economic competition in Kosovo: an empirical analysis. *International Journal of Economics & Business Administration*, 2019, 7(2), p. 39.

¹¹ VULA V, ASLLANI G: Economic Competitiveness Development Challenges In The Western Balkan Countries-Kosovo Case. *International Multidisciplinary Scientific GeoConference: SGEM*. 2018;18(5.4) p. 401.

¹² MUCAJ A: Challenges of Public Enforcement of Competition Law in Kosovo (Doctoral dissertation, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta). 2020.

¹³ AJETI A: Comparative Aspects of the Protection of Competition in Kosovo and Albania. *International Comparative Jurisprudence*. 2024;10(2), p. 235.

¹⁴ MUCAJ A: Competition Law and Policy in Kosovo. In *Competition Law and Policy in the Western Balkans 2025* Aug 2 (pp. 121-156). Cham: Springer Nature Switzerland.

¹⁵ European Commission, *Kosovo 2025 Report*. Brussels, p. 70.

III. DEFINITIONS AND TYPES OF CONCENTRATIONS

Concentrations are considered as mergers or acquisitions of specific business entities.¹⁶ Concentrations are structural changes in the market that occur when some business entities merge or when one entity gains control over another. These processes significantly affect market dynamics and competition.

1. Mergers occur when two or more entities combine to form a new entity. In this case, the original entities cease to exist as separate businesses, and their assets and liabilities are transferred to the new company. This process typically involves mutual negotiation and equal sharing of responsibilities and benefits.
2. Acquisitions involve one entity gaining control over another, often through the purchase of a majority of shares or assets. Unlike mergers, acquisitions do not always require an equal sharing of responsibilities, and the acquiring company may not assume all liabilities of the acquired company.¹⁷

Under Kosovo's Law on Protection of Competition, concentrations are defined as a permanent change in control of enterprises, occurring when independent enterprises merge or when one or more enterprises acquire direct or indirect control over all or part of another enterprise. This control can be acquired through means such as the purchase of shares, gaining majority voting rights, or other methods specified by the applicable law.

The acquisition of control refers to the transfer of rights, through a contract or other means, that enables enterprises to exercise decisive and lasting influence over another enterprise. This can be achieved by transferring ownership or rights, including the ability to control decision-making bodies, or other contractual arrangements.¹⁸

However, the law excludes certain transactions from being considered as concentrations, including:

- Purchases for resale by financial institutions, provided the buyer does not exercise voting rights and sells the shares within twelve months (with a possible extension if justified).
- Internal restructuring or the acquisition of joint control through mergers or ownership transfers.
- Transfers of control to a bankruptcy administrator or liquidator under applicable law.
- Establishing joint ventures by independent enterprises that function as separate economic entities without substantially coordinating competitive behavior.¹⁹

Mergers are typically categorized into three main types:

- Horizontal Mergers: Occur when two companies in the same industry and market segment combine, often to enhance competitive position.
- Vertical Mergers: Involve the combination of companies within the same supply chain, helping to increase efficiency and reduce risks associated with suppliers.
- Conglomerate Mergers: Involve companies in unrelated industries, aimed at diversifying business operations and reducing exposure to sector-specific risks.²⁰

In Kosovo, as part of its ongoing efforts to align with EU standards, the Kosovo Competition Authority (KCA) plays a critical role in regulating concentrations to ensure that they do not unduly

---

¹⁶ JASHARI, A: *Subjektët e së Drejtës Afariste*, Tetovë, 2009, p. 389.

¹⁷ ROBERTS, A; WALLACE W, & MOLES, P: *Mergers and Acquisitions*. Edinburgh Business School. Heriot-Watt University, 2016, p. 1-2.

¹⁸ Law No.08/1-056 on protection of competition, Official Gazette of the Republic of Kosovo, no.14 (7 June 2022), art 11 par.1, 2, 3.

¹⁹ *Ibid*, art 11 par.4.

²⁰ OSMANAJ E, & JASHARI, A: *E drejta e konkurrences*, Kolegji UBT, 2021, p. 224-225.

restrict competition or harm consumer interests. The KCA's focus is on monitoring mergers and acquisitions that have the potential to significantly alter market dynamics. In the following sections, this paper will focus on how Kosovo's legal framework and the KCA address concentrations, with an emphasis on merger and acquisition control and their impact on market competition in Kosovo. It will also include a comparison with the EU Merger Control Law, analyzing the similarities and differences between the two systems and examining Kosovo's efforts to align with international standards.

IV. THE EVOLUTION OF MERGER CONTROL IN KOSOVO'S COMPETITION LAW

Competition law in Kosovo has a relatively short history when compared to the European Union (EU) member states and other countries in the region. The evolution of Kosovo's competition legislation can be divided into two main phases.

The first phase began in 1999, with the conclusion of the Kosovo War.²¹ A key step in this phase was the adoption of the Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo by the Kosovo Assembly in 2001. This framework set out the fundamental principles and institutions on which the new political, legal, and economic system would be built, based on a market economy.²² In 2007, the Kosovo Assembly adopted Law No. 2004/36 on Competition, which represented a significant step in regulating anti-competitive practices.²³ The law aimed to ensure the development of a sustainable market economy in Kosovo by prohibiting actions that would restrict or distort competition. However, it did not include provisions related to concentrations of enterprises. The law also provided for the creation of an independent institution responsible for enforcing competition law. In 2008, Kosovo entered a new era. On February 17, 2008, the Assembly of the Republic of Kosovo declared Kosovo's independence, and on May 9, 2008, it adopted the Constitution of the Republic of Kosovo, which came into force on June 15, 2008. Another important milestone in competition law came in 2008 with the establishment of the KCA.²⁴ Under Law No. 2004/36 on Competition, the Kosovo Competition Authority was officially founded by the Kosovo Assembly on November 7, 2008. The KCA was created as an independent institution with the responsibility to enforce competition law and promote fair competition between enterprises, while also protecting consumers in Kosovo. Recognizing the need to align competition practices with the European Union's regulations, the Kosovo Assembly adopted Law No. 03/L-229 on Protection of Competition in 2010, which was amended once in 2014. This law included provisions related to the concentration of enterprises, marking a significant development in Kosovo's legal framework for competition.²⁵ Under the 2010 law, an enterprise was considered to have a dominant position in the market if it held more than 40% of the market share.²⁶ However, with the 2014 amendments, this threshold was lowered to 25%.²⁷

According to the 2010 law, in order for a concentration to be approved, the participants were required to notify the KCA if the following conditions were met:

---

²¹ OSMANAJ, E & JASHARI, A: *Agreements, Concerted Practices, and Decisions by Associations of Undertakings in the EU, Kosovo, North Macedonia, and Albania: Comparative Overview*. *Eur. Competition & Reg. L. Rev.* 6, 2022, p. 222.

²² OSMANAJ, E, & JASHARI, A, (n 20) p. 68.

²³ See Law no.2004/36 on Competition, Official Gazette of the provisional institutions of self-government in Kosovo/Prishtina: Year/II no.14/01 July 2007.

²⁴ NEZAJ, N. X: *The development of competition law in Kosovo* (No. 6/15). 2015. Discussion Paper, p. 5.

²⁵ OSMANAJ, E, & JASHARI, A, (n 20) p. 69.

²⁶ See Law no.03/l-229 on protection of competition, official gazette of the Republic of Kosova /Prishtina: Year V/No.88/25 November 2010, art 10. par. 2.

²⁷ See Law no. 04/l-226 on amending and supplementing the law no. 03/l-229 on protection of competition, Official Gazette of the Republic of Kosova/nr.17/10 march 2014, art 6.

- The combined turnover of the participating enterprises in the international market exceeded €100 million (based on the financial reports from the year prior to the concentration), and at least one participant had its headquarters in Kosovo; or
- The total turnover of at least two participants in the domestic market exceeded €3 million (according to the financial reports from the year prior to the concentration).²⁸

Following the 2014 amendments, the €100 million threshold was replaced with €20 million, reflecting an effort to better regulate and monitor concentrations that could impact the competition.²⁹ In June 2022, Kosovo adopted a new Competition Protection Law, which introduced several changes to align more fully with EU legislation. Among the most notable revisions was the reversion to the 40% market share threshold for dominant positions, as well as adjustments to the concentration notification thresholds. These changes reflect Kosovo's ongoing efforts to improve its competition law framework, ensuring it is in line with EU standards and practices. The reports of the last three years (2023-2025) from the European Commission assess Kosovo's efforts to approximate its antitrust and concentration legislation with EU standards. However, it is recommended that Kosovo continue its efforts to further harmonize and fully implement these standards.³⁰ Efforts to harmonize with EU *acquis* and the Commission's recommendations emphasize the importance of continuous improvement and implementation of the law to ensure a fair and competitive environment that aligns with international standards. In addition to LPC, there are also subordinate regulations that assist in the implementation of the law and in aligning Kosovar legislation with EU *acquis*. The subordinate regulations with a direct impact on the field of concentrations are:

1. Guideline No. 03/2023 on the Assessment of Non-Horizontal Concentrations: This guideline is important to ensure that the Authority has clear instructions for assessing concentrations occurring in different markets. It helps analyze the impact of concentrations in various markets and prevents concentrations that could create unfair advantages for enterprises.
2. Guideline No. 02/2023 on the Assessment of Horizontal Concentrations: This guideline is necessary for addressing cases where enterprises are competitors in the same market. It ensures that horizontal concentrations, which occur when competitors merge, are carefully analyzed to prevent harm to competition and the creation of monopolies in the relevant markets.
3. Simplified Concentration Notification Form: This form standardizes the information that must be submitted when a concentration is notified to the Authority. It helps increase transparency and streamline the process for enterprises and the Competition Authority.
4. Guideline No. 02/2023 on the Procedure for Filing Requests for Concentration Approval: This guideline outlines the procedures and content required for concentration approval requests, aiding in the standardization of the process and ensuring the necessary information for the Authority's assessment.
5. Guideline No. 03/2023 on Criteria for Imposing Fines: This guideline establishes the criteria the Authority must consider when imposing fines for violations of the Competition Law (LPC). This document is crucial for ensuring that penalties are fair and proportional, and for maintaining a competitive and fair environment.

---

²⁸ Law no.03/1 -229 (n26) art 15.

²⁹ Law no. 04/1-226 (n27) art 8.

³⁰ See European Commission, *Kosovo Report 2024*, Strasbourg, 30.10.2024. p.66.; European Commission, *Kosovo Report 2023*, Strasbourg, 8 October 2023, pp. 96-97.

6. Regulation No. 01/2023 on the Investigation Procedures of the Competition Authority: This regulation helps define the procedures for investigations conducted by the Authority, ensuring that investigations are carried out in a clear and structured manner.

Kosovo's merger control legislation is largely aligned with EU standards, providing clear rules for assessing and approving concentrations. However, its effective implementation depends on the Competition Commission, the executive decision-making body of the KCA. Composed of five members appointed by the Assembly upon government proposal, the Commission has often been inactive due to delays in appointments.³¹ Currently, from 2024 it remains non-functional after a member's resignation.

This highlights that, despite a solid legal framework, enforcement and adoption of secondary regulations are hindered without a fully operational Commission, limiting the Authority's ability to protect competition and consumers effectively.

4.1. Main elements of the LPC regarding merger control

The LPC outlines the conditions under which concentrations must be notified to the KCA for review. The law focuses on preventing concentrations that could significantly distort competition, particularly those that create or strengthen a dominant market position. Concentrations are defined broadly in the LPC, including:

- Mergers or acquisitions of independent enterprises.
- The acquisition of control, either directly or indirectly, through the acquisition of shares, voting rights, or other means.
- The creation of joint ventures that perform all the functions of an autonomous economic entity.³²

Participants in a concentration are required to seek prior approval from the KCA if certain financial thresholds are met. Specifically:

- a) The participants in the concentration must have a combined total turnover exceeding €20 million in the international market, and one of the participants must have a turnover of €1 million or more in Kosovo.
- b) Alternatively, at least two participants in the concentration must have over €3 million in turnover in Kosovo.³³

These thresholds ensure that significant mergers and acquisitions are reviewed to determine whether they may harm competition. Turnover for the purpose of determining whether a concentration meets the notification thresholds is calculated using the financial reports from the previous year:

- If the financial reports for the most recent year are unavailable at the time of submitting the concentration application, turnover will be based on the latest available financial year.
- If a concentration involves a group of associated enterprises, the revenues of all enterprises in the group are considered, with the exception of internal transactions within the group.³⁴

This method ensures a comprehensive assessment of the financial impact of the concentration by including all relevant entities and their combined turnover.

The KCA evaluates whether a concentration would significantly harm competition, particularly in terms of creating or strengthening a dominant position in the market. This assessment considers

---

³¹ Law no. 08/1-056 (n18) art 21.

³² *Ibid*, art 11.

³³ *Ibid*, art 13.

³⁴ *Ibid*, art 13. par. 2.

factors like market shares, barriers to entry, and the effect on consumer choice and prices. A company is considered to hold a dominant position in the market if its market share exceeds 40%. This aligns with the EU's approach, though Kosovo's previous version of the law had set the dominance threshold at 25%, reflecting a more stringent approach.³⁵

Certain transactions are excluded from merger control under the LPC. These exclusions are designed to avoid unnecessary regulatory oversight on transactions that are unlikely to significantly impact competition. Excluded transactions include:

- Internal restructuring of a company, where there is no change in the overall market structure.
- Purchase of shares by financial institutions for resale, provided the buyer does not exercise voting rights and sells the shares within 12 months (with an option for a 12-month extension if the buyer proves they couldn't sell the shares within the original timeframe).
- Transfer of control during bankruptcy proceedings to a bankruptcy administrator or liquidator, as governed by applicable insolvency laws.³⁶

These exclusions help streamline the process for certain types of transactions while focusing the KCA's resources on those that may have a significant competitive effect. The KCA has the authority to block a concentration or impose fines if companies fail to comply with the notification requirements or if their merger threatens market competition. These fines can reach up to:

- a) 1% of the total turnover of the involved enterprises for failure to notify.
- b) 10% of the turnover for executing a prohibited concentration.³⁷

These penalties mirror those imposed by the EU's competition authorities, aiming to deter anti-competitive practices. However, this approach raises questions about proportionality and its relevance given Kosovo's economic context. Kosovo's legal and economic context is different from the EU, where the competition system is more mature and the market is larger.

4.2. Comparison with EU Merger Control Law

LPC and the EU Merger Regulation share several similarities in their objectives, structure, and the procedures they establish for reviewing concentrations. However, there are also some differences, particularly in the scope of implementation and the level of experience in merger control. Below is a comparison based on the key elements:

4.2.1. Definition of Concentration

Both Kosovo's LPC and the EUMR adopt a broad definition of concentration. They cover mergers between previously independent companies, acquisitions of control through shares or voting rights, and the establishment of full-function joint ventures. At first glance, the definitions are closely aligned, reflecting Kosovo's intention to harmonize its legislation with EU standards.

However, the two systems differ considerably in the depth of interpretation that accompanies these definitions. The EU has developed more than three decades of case law and administrative guidance clarifying what constitutes "control," "decisive influence," and the borderline between cooperative joint ventures and genuine concentrations.³⁸ Kosovo, by contrast, lacks an equivalent

---

³⁵ See OSMANAJ, E., & ZENJULLAHU, N: *Prohibition of Abuse of Enterprises with a Dominant Position in the Market According to the Competition Law in Albania and Kosovo*, 2023, CoRE, p. 118.

³⁶ Law no. 08/l-056 (n18) art 11 par. 4.

³⁷ *Ibid*, art 57 and 58.

³⁸ See Council Regulation (EC) No 139/2004 of 20 January 2004 on the control of concentrations between undertakings (the EC Merger Regulation), art 3; See WHISH, R., & BAILEY, D. (2021). *Competition Law* (9th ed.). Oxford University Press. pp. 852-871.

body of interpretative case law. While the legal text mirrors the EU rules, many practical scenarios remain underexplored. For example, the EU has dealt extensively with situations involving minority shareholdings, veto rights, cross-border joint ventures, and complex ownership structures.³⁹ Kosovo's Competition Authority has had far fewer opportunities to develop similar doctrines. Consequently, the interpretation of concentration concepts in Kosovo remains largely legislative rather than practice-based, which limits predictability and depth of assessment.

4.2.2. Notification Requirements

Under the LPC, concentrations must be notified to the KCA if certain turnover thresholds are met. Specifically, participants in a concentration must have a combined turnover exceeding €20 million internationally, and one participant must have a turnover of €1 million in Kosovo, or at least two participants must have a combined turnover of €3 million in Kosovo.⁴⁰ EU Merger Regulation requires notification when the combined turnover of the parties exceeds €5 billion worldwide, with at least two parties having a turnover of more than €250 million within the EU, unless each of the parties achieves more than two-thirds of its turnover in one member state.⁴¹ Both Kosovo and the EU impose financial thresholds based on the turnover of the participants in a concentration to determine whether a transaction should be reviewed by the relevant competition authorities. The EU threshold for notification is considerably higher than Kosovo's, reflecting the scale and economic size of the EU market compared to Kosovo's. This also means that the number of transactions requiring notification is higher in the EU due to its larger market.

The lower thresholds under the LPC make merger review accessible even for relatively small transactions, which is appropriate given Kosovo's smaller market structure. However, this also raises questions about the balance between regulatory oversight and administrative efficiency. As noted by Völcker (2024), the EU's original mandate in 1989 aimed to limit the Commission's competence to large transactions with clearly defined thresholds, yet over time, the Commission developed practices such as "call-in" powers to review mergers below these thresholds.⁴² This demonstrates that while thresholds are essential for defining the scope of merger control, their practical effect depends on procedural tools and enforcement experience. However, as highlighted by Bradford, Jackson, and Zytnick (2018), the practical effects of these thresholds are not determined solely by their numeric value. Their empirical study of over 5,000 mergers reported to the European Commission between 1990 and 2014 shows that concerns about protectionism such as systematically targeting non-E.U. acquirers were largely anecdotal and unsupported by evidence. In fact, non-E.U. acquirers were statistically less likely to face challenges, emphasizing that procedural rigor, neutrality, and institutional capacity are critical for fair enforcement.⁴³

A recent development in the EU illustrates the practical significance of thresholds and jurisdiction: the *Illumina/Grail* case (ECJ, 2024). *Illumina*, a US-based company, acquired *Grail*, a start-up with no EU revenue. Since the transaction did not meet either the EU or any Member State turnover thresholds, it was initially not subject to merger control review. Following a complaint, several National Competition Authorities (NCAs) requested the European Commission to intervene under Article 22 EUMR. The Commission accepted the referral and prohibited the

---

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Law no. 08/1-056 (n18) art 15.

⁴¹ See von KOPPENFELS U. A fresh look at the EU merger regulation? The European Commission's White Paper "Towards more effective EU merger control". *Liverpool Law Review*. 2015 Apr;36(1):7-31.

⁴² VÖLCKER SB. Back to the future: Merger control outside the Merger Regulation. *Common Market Law Review*. 2024 Oct 1;61(5).

⁴³ BRADFORD A, JACKSON JR RJ, ZYTNICK J. Is EU merger control used for protectionism? An empirical analysis. *Journal of Empirical Legal Studies*. 2018 Mar;15(1), p. 165.

transaction, also imposing fines for breaching the standstill requirement (“gun jumping”). However, on appeal, the ECJ ruled that the Commission does not have jurisdiction to review transactions referred by NCAs if they fall below the national thresholds of the referring Member States. The judgment emphasizes that the scope of EUMR is intentionally limited by turnover thresholds to balance legal certainty, enforcement efficiency, and predictability for businesses. The ruling underscores the potential complexities of below-threshold transactions and highlights alternative enforcement mechanisms, including the use of Article 102 TFEU or new national thresholds introduced by Member States.⁴⁴ This case provides an important lesson for Kosovo while lower thresholds capture more transactions, enforcement capacity and legal clarity are equally critical to ensure effective merger control.

4.2.3. Exemptions and Exclusions

The LPC excludes certain transactions from merger control, including internal restructuring, purchases of shares for resale by financial institutions (if certain conditions are met), and transfers of control during bankruptcy proceedings. These exclusions aim to reduce unnecessary burdens for transactions unlikely to affect competition.⁴⁵ The EU also has exclusions for certain transactions, such as acquisitions that do not meet the turnover thresholds or transactions that are unlikely to affect competition. Financial institutions' purchases of shares for resale and certain internal restructuring are also exempt from review, as in the Kosovo LPC. Both regimes exclude certain transactions from merger control, primarily to reduce regulatory burdens on transactions that are unlikely to harm competition.⁴⁶ While the LPC aligns with EU principles, it remains more limited in practice due to Kosovo's smaller market and less frequent enforcement experience.

4.2.4. Fines and Penalties

Similar to the EU regulations, the LPC provides for fines for failing to notify concentrations or for carrying out prohibited concentrations. Both frameworks allow for penalties up to 1% of turnover for failure to notify and up to 10% for the realization of prohibited concentrations. However, it is important to note that as of now, the KCA has not yet imposed a fine for executing a prohibited concentration. It has only imposed fines for failure to notify, which can be up to 1% of the total turnover of the involved enterprises.⁴⁷ This reflects Kosovo's relatively newer experience in merger control enforcement.

The EU has a longer history of enforcement, with more cases involving the imposition of fines for prohibited concentrations. However, as Koenig (2024) notes, even in the EU the vast majority of fines remain well below the 10% turnover cap, which has attracted some criticism regarding their deterrent effect.⁴⁸ The EU's well-established case law and more extensive experience in merger control provide a more developed framework for the assessment of concentrations compared to Kosovo.⁴⁹ Kosovo has made significant progress in creating a legal framework for competition protection. However, further steps are needed to achieve full alignment with the EU

---

⁴⁴ Court of Justice of the European Union (ECJ). (2024). *Illumina Inc. v. European Commission; Grail LLC v. European Commission* (Joined Cases C-611/22 P and C-625/22 P). ECLI:EU:C:2024.

⁴⁵ Law no. 08/I-056 (n18) art 11 par. 4.

⁴⁶ Council Regulation (EC) No 139/2004 (n38), art 3 par. 5.

⁴⁷ Law no. 08/I-056 (n18), art 14.

⁴⁸ Koenig C. *Magnitude of Fines*. *Elgar Encyclopedia of Competition Law* (Edward Elgar Publishing) [forthcoming]. 2024 Apr, p.8.

⁴⁹ For a general approach on European case law in merger control, see: CALLERMO, J: *Case Law in European Merger Control*. *International Review of Law & Economics*, 2025, p. 1-9.

acquis, which includes not only legislative harmonization but also improvements in the implementation and enforcement of competition rules. The comparison highlights that Kosovo has made substantial progress in adopting a framework that mirrors EU merger control, including detailed procedures, thresholds, and sanctions. However, full alignment extends beyond legislation. The effectiveness of the LPC depends critically on the operational capacity of the KCA and, in particular, the functional status of the Competition Commission, the executive decision-making body. Historically, the Commission has often been inactive due to delays in appointments, notably during the periods 2013–2016, 2021–2022, and currently since 2024 following a member's resignation. This recurring non-functionality has directly limited the Authority's ability to review and enforce merger regulations, underscoring that, despite sound legal provisions, practical implementation remains constrained. Institutional stability and continuity of the Commission are therefore crucial for Kosovo to fully realize its merger control framework and achieve effective convergence with EU practices.

V. THE ROLE OF THE KCA IN THE ASSESSMENT OF CONCENTRATIONS

The KCA plays a critical role in regulating concentrations and ensuring that competition is protected. The KCA is an independent agency accountable to the Assembly of the Republic of Kosovo, tasked with enforcing competition rules and overseeing the review of mergers and acquisitions. KCA is independent in its operations, and any political or private interference is prohibited to preserve impartiality.⁵⁰ The organizational structure of the KCA consists of two main bodies:

1. *The Secretariat;*
2. *The Commission for Protection of Competition (CPC).*⁵¹

The Secretariat is the administrative body that provides professional support to the Commission for Protection of Competition during its proceedings. The Secretariat includes:

The General Director-The Chief administrative officer who reports to the Commission. The General Director manages the Secretariat's overall operations, supervises the implementation of Commission decisions, presents cases under investigation for decision-making, coordinates primary and secondary legislation drafting in collaboration with the Commission, and manages the KCA's finances and resources.

Legal and Administrative Department-This department develops staff policies and plans for personnel management, coordinates legislation drafting, ensures compliance with EU legislation and Kosovo's laws, and prepares the budget with the Commission and the Directorates.⁵²

Market Surveillance Department-This department's primary mission is to maintain and restore effective competition in the market. It supervises market activities through investigation procedures, proposes corrective measures for anticompetitive practices, and manages unannounced inspections of business premises. It also plays a key role in raising awareness about the role of competition policy. The Market Surveillance Department has four divisions:

- a) Division of Prohibited Agreements
- b) Division of Dominant Position
- c) Division of Concentrations

---

⁵⁰ *Ibid*, art 21.

⁵¹ Regulation No.3-2018 on the internal organization and systematization of jobs and job description in the Secretariat of the Kosovo Competition Authority. No. 207/18-02/13. Date 25.05.2018, art 4.

⁵² *Ibid*, art 9-10.

d) Division of Analysis, Methodology, and Exclusive Rights.⁵³

The Commission is the primary executive body of the KCA, responsible for managing its operations. It consists of five members, including the President, who is appointed by the Kosovo Assembly upon the Government's proposal. Commission members and president must meet the following criteria:

- They must be citizens of the Republic of Kosovo.
- They must hold a high qualification in law, economics, or a related field.
- They must have at least seven years of professional experience in their field.
- They must not have had conflicts of interest or direct involvement in enterprises within Kosovo for a specified period.⁵⁴

The President of the Commission represents the KCA and coordinates its work, ensuring its professional accountability. The Commission is responsible for initiating investigations, imposing fines, approving or rejecting concentrations, and ensuring the effective restoration of competition. It also promotes public awareness about market competition and cooperates with international institutions on competition-related matters.⁵⁵ The KCA's role is essential in ensuring that concentrations do not harm competition or consumer welfare. The authority has the power to approve or reject mergers and acquisitions based on their potential impact on the market. In cases of prohibited concentrations, the KCA can impose fines. If a concentration is executed without KCA approval or violates the prohibition on harmful concentrations, the KCA can impose a fine of up to 10% of the global turnover of the participating enterprises for the previous financial year.

The penalty structure is designed to ensure that companies comply with competition laws. The penalty for less serious infringements is capped at no more than 1% of the total turnover of the preceding financial year, both in Kosovo and the EU. While this approach mirrors the EU's legal framework, it raises questions regarding its applicability in the context of Kosovo. Specifically, the EU's rules are designed for countries with more developed economies, whereas Kosovo's economy is relatively smaller. This discrepancy might raise concerns about whether the same penalty structures are appropriate for Kosovo's market size and economic realities. Kosovo's smaller economy may face challenges in absorbing such high fines, particularly for local companies with more limited financial capacities. Therefore, it may be necessary to evaluate whether the same penalty levels are entirely appropriate for Kosovo's market size and economic realities. Furthermore, the comparison to EU standards remains relevant as Kosovo continues to align its legal framework with EU regulations in the process of integration. However, there is a need to balance the ambition of harmonizing with EU standards with the practical considerations of Kosovo's market characteristics. From 2016 to August 2024, the KCA handled a total of 81 concentration cases. The number of cases handled has significantly increased in 2022, 2023, and 2024, likely reflecting higher economic activity and a growing number of concentrations in the market. The periods of non-functioning of the KCA in 2013-2016 and 2021-2022 have influenced the number of cases handled, as fewer cases were processed during those times.

In terms of decision outcomes, the KCA has approved a majority of the concentrations. Out of the 81 cases, 71 were approved, which may raise questions about the perceived permissive approach of the KCA. It is important to clarify that the high approval rate does not necessarily indicate a lack of rigor in the assessment process. The KCA evaluates each concentration thoroughly, and the high approval rate likely reflects that the majority of the cases did not present

---

⁵³ Regulation No.3-2018 (n45), art 11.

⁵⁴ Law no. 08/l-056 (n18) art 22-23.

⁵⁵ *Ibid*, art 26.

substantial risks to market competition. In these cases, the KCA determined that the concentrations did not harm or distort effective competition, in line with its mandate to protect the competitive process. While this high approval rate could be interpreted as a permissive approach, it is important to note that the KCA carefully examines each concentration on a case-by-case basis. In instances where there are concerns about potential anti-competitive effects, the KCA has initiated detailed investigations. Out of the 81 cases, 8 required detailed investigations, with five still ongoing as of 2024 (see Table 1). This demonstrates the KCA's proactive stance in investigating complex cases and ensuring that concentrations do not negatively impact competition. Only one case has been rejected, which indicates that the KCA has found very few concentrations to be harmful to competition. Furthermore, only one case was fined for failing to notify a concentration in 2023, underscoring the KCA's focus on ensuring compliance with procedural requirements.

Table 1: Number of Concentration Cases Handled by the Kosovo Competition Authority (2016-August 2024)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	August-2024
Number of Cases Handled	1	2	3	4	4	2	10	31	24
Approval	1	2	3	4	4	2	8	28	19
Rejection	-	-	-	-	-	-	-	1	-
A detailed investigation procedure has been initiated	-	-	-	-	-	-	2	1	5
Imposition of a fine	-	-	-	-	-	-	-	1	-

Source: Prepared by the authors based on the decisions published on KCA's official website.

In the following sections, we will review some of the major cases for which a detailed investigation procedure has been initiated, as well as the cases for which negative decisions or fines have been imposed.

VI. CASES WITH DETAILED INVESTIGATION PROCEDURE

Case 1: The Acquisition of 100% of the Shares of "Kujtesa Net" LLC by "Devolli Corporation" LLC

In Kosovo's telecommunications sector, "Kujtesa Net" LLC, a significant player in cable services, has been acquired by "Devolli Corporation" LLC. The KCA raised serious concerns regarding this transaction as it was completed without submitting the required notification as mandated by the LPC. This notification is a legal obligation aimed at enabling the KCA to assess the potential impact of the concentration on market competition and consumer interests.⁵⁶

The transaction in question could have significant consequences for competition in the cable telecommunications market. Specifically, the concentration of ownership could lead to a reduction in competition, potentially resulting in higher prices and lower service quality for consumers. As is known, the cable telecommunications sector in Kosovo is already concentrated, and market share consolidation between major players could lead to a situation where only a few dominant

⁵⁶ Kosovo Competition Authority. Conclusion No.32/2024, Date 20.03.2023, p. 2-3.

companies remain. This could create barriers to entry for new competitors and limit the potential for sectoral development.

The KCA's investigation will focus on assessing the possible effects this concentration could have on the competitive structure of the market. If the KCA determines that the transaction strengthens a dominant position or reduces competitive dynamics, it may seek to block the transaction or, in less severe cases, impose conditions that ensure competition is maintained.

Case 2: The Acquisition of Shares of Several Enterprises by "Artmotion LLC" and "Kujtesa Net LLC"

In December 2022, the KCA initiated an investigation into the share acquisition transactions between "Artmotion LLC" and "Kujtesa Net LLC". The KCA's inquiry was triggered by reasonable suspicions that these companies had acquired shares in several other enterprises without submitting the required mandatory notifications, as stipulated by the LPC. The failure to notify these acquisitions raises concerns, as such notifications are critical for the KCA to analyze the potential effects on market competition. A key concern in this case is that the KCA suspects the possibility of anti-competitive agreements or coordinated practices between the parties involved. These may include agreements or actions that directly or indirectly affect market prices, control over production and distribution, and allocation of market resources. Specifically, the KCA is investigating whether these companies have colluded to fix prices, divide markets, or engage in exclusionary practices that would harm competition in the relevant markets, which are primarily in the telecommunications and cable sectors.⁵⁷

The potential anti-competitive agreements, if proven, could have detrimental effects on market competition, especially in the cable telecommunications industry, which already faces challenges from limited competition. For consumers, this could lead to higher prices, reduced service quality, or fewer choices in the marketplace, as dominant firms may engage in practices that stifle innovation or block new entrants. Additionally, smaller competitors might be forced out of the market, further reducing the diversity of offerings available to consumers.

In its investigation, the KCA must carefully assess whether the share acquisitions were made with the intent or effect of creating a dominant position in the market. Such a position could harm the fair and free operation of competition by limiting the ability of other companies to compete effectively. Moreover, this case underscores the importance of maintaining a competitive environment in the telecommunications and cable markets, where market access is often already difficult due to high entry barriers and existing monopolistic or oligopolistic structures. By rigorously investigating these transactions and any suspected anti-competitive behavior, the KCA plays a crucial role in safeguarding a competitive and fair marketplace. This investigation is a critical step in ensuring that the market remains open to new players, that existing companies compete on a level playing field, and that consumers' interests are protected.

Case 3: Acquisition of Shares of "Fiberlink" LLC by "Elektra" Telkos LLC

In March 2024, during a routine preliminary market investigation into Kosovo's telecommunications and cable services sector, the Kosovo Competition Authority (KCA) raised concerns about a share acquisition transaction involving "Elektra" Telkos LLC and "Fiberlink" LLC. The transaction in question involved the purchase of shares in "Fiberlink" LLC, a company that operates within the telecommunications and cable services sector. The KCA found that this

---

⁵⁷ Kosovo Competition Authority. Conclusion No.58/22, Date 20.12.2022, pp. 1-3.

acquisition was completed without submitting the mandatory notification to the KCA, as required under the Law on Protection of Competition (LPC). This failure to notify is significant because the mandatory notification serves as a critical mechanism for ensuring that the KCA can examine the potential effects of such acquisitions on market competition.⁵⁸

The KCA's concerns primarily revolve around the impact of this acquisition on the level of competition in the relevant market. In markets like telecommunications, where competition is already somewhat limited, reducing the number of independent competitors can have far-reaching negative effects. When competition diminishes, consumers may face higher prices, reduced service quality, and fewer choices in the marketplace. The transaction may also lead to the creation or strengthening of a dominant position within the market, further diminishing the prospects for fair competition and leaving consumers at a disadvantage. In its investigation, the KCA is assessing whether this acquisition could significantly alter the competitive dynamics of the telecommunications and cable services market in Kosovo. Specifically, the authority will evaluate whether the concentration has the potential to reduce competition by enabling "Elektra" Telkos LLC to hold excessive market power. A key concern is that this concentration could result in a monopoly or an oligopoly, which would harm market efficiency, reduce innovation, and lead to less favorable outcomes for consumers. This case illustrates the importance of regulatory oversight in maintaining healthy competition in the telecommunications sector. By failing to submit the mandatory notification, "Elektra" Telkos LLC has raised significant concerns regarding market concentration and its potential to harm consumers and competitors alike. The KCA's investigation will be essential in determining the long-term impact of this transaction and whether any remedial actions are necessary to preserve a competitive market environment.

Case 4: Acquisition of Shares in "NKL Limited" by "Balfin Group"

The acquisition of shares in NKL Limited by Balfin Group has raised significant concerns for the KCA due to potential issues related to market concentration and compliance with legal notification requirements. In this case, Balfin Group has acquired shares in NKL Limited, a company that directly controls New Co Ferronikel L.L.C, which is involved in the mining and processing of nickel. Given the size and scope of the transaction, the KCA has initiated a review to ensure that the acquisition complies with the LPC and that the required concentration notification was submitted to the KCA. In 2018, the KCA had previously approved the concentration involving the acquisition of 100% of the shares in New Co Ferronikeli Complex LLC by NKL Limited, but at that time, Balfin Group was not a shareholder in NKL Limited. The inclusion of Balfin Group in this new transaction raises questions about their role in the current acquisition and whether it creates any undue market effects or conflicts with the prior regulatory approval. This discrepancy has led the KCA to scrutinize the transaction closely, especially since Balfin Group's new involvement could significantly alter the competitive landscape in the relevant markets.⁵⁹ Key Competition Concerns:

- The acquisition by Balfin Group could result in increased concentration within the relevant market, which is especially critical in industries such as mining and processing, where high barriers to entry and limited competition already exist. If the transaction results in the creation of a dominant player, it could lead to the reduction of competitive pressures in the market.;

---

⁵⁸ Kosovo Competition Authority. Conclusion No.28/24, Date 13.03.2024, pp. 1-3.

⁵⁹ Kosovo Competition Authority. Conclusion No.31/23, Date 17.03.2023, pp. 2-3.

- The transaction involves the vertical integration of Balfin Group into a company that already controls significant mining and processing operations (through New Co Ferronikel L.L.C). This could potentially limit the ability of other companies to access necessary resources or distribution channels, particularly if Balfin Group seeks to leverage its increased market power to hinder competitors' access to critical inputs or markets;
- Given that Balfin Group is a large and influential conglomerate with significant control over multiple sectors, including mining and retail, the acquisition may lead to the creation or strengthening of a dominant market position;
- By not notifying the KCA about the acquisition, the parties involved potentially bypassed an important regulatory step that allows the KCA to assess the impact of the transaction on market competition. This failure could delay the KCA's ability to monitor and regulate the transaction effectively, leaving the market vulnerable to anti-competitive behavior.

The KCA's investigation is key to ensuring that the acquisition does not negatively affect market competition or consumer welfare, thereby maintaining a fair and competitive environment in Kosovo.

Case 5: Acquisition of Shares of "Spar Kosova JSC SHA" by "Meridian Corporation SHPK"

In this case, we are dealing with an investigation by the KCA concerning a significant transaction in the wholesale and retail sector in the Republic of Kosovo. It is suspected that "Meridian Corporation" LLC has acquired the shares of "Spar Kosova JSC" JSC. "Spar Kosova JSC" JSC is engaged in the wholesale and retail trade of products in the Republic of Kosovo. KCA has raised a reasonable suspicion that the transaction was carried out without submitting the mandatory notification for the concentration, as required by the LPC.⁶⁰ Therefore, a detailed investigative procedure has been initiated to analyze the potential impact of the transaction on market competition. If the KCA finds no legal violations and determines that the transaction does not harm competition, the investigation may be concluded. However, if violations are found, the KCA may seek to block or modify the transaction to maintain fair competition in the market. The KCA's investigation is a crucial step to ensure that large transactions in the retail sector do not undermine fair competition. A careful and thorough analysis of the impacts of this transaction is essential to preserve market integrity and protect consumer interests.

Case 6: Acquisition of Shares of "Kumanova Cable" SH.P.K by "AE Holdin" L.L.C

The KCA is investigating the acquisition of shares in Kumanova Cable SH.P.K by AE Holdin L.L.C, as it suspects that AE Holdin did not notify the KCA of the transaction, as required by the LPC.⁶¹

The LPC mandates that businesses notify the KCA of any concentration that could affect market competition. Failure to submit the notification prevents the KCA from assessing the potential impacts on market competition, making it more difficult to ensure that the market remains open and competitive.

The KCA is concerned that the acquisition may reduce market competition by reducing the number of competitors, potentially leading to a dominant position for AE Holdin, which could harm the market. A detailed investigation has been initiated to evaluate the transaction's impact. If violations are found, the KCA may impose fines or corrective measures to maintain fair competition.

---

⁶⁰ Kosovo Competition Authority. Conclusion No.47/24, Date 13.05.2024, pp. 1-2.

⁶¹ Kosovo Competition Authority. Conclusion No.29/24, Date 13.03.2023, pp. 1.

VII. NEGATIVE DECISION

Rejected Case: Acquisition of 100% of the Shares of "NET PLUS D.O.O" by "MTS D.O.O"

After receiving the notification request regarding the acquisition of 100% of the shares of NET PLUS D.O.O by MTS D.O.O, the KCA has initiated the procedure to evaluate this transaction. The notification request was made because both parties involved in the transaction, MTS D.O.O and NET PLUS D.O.O, are registered companies in the Republic of Kosovo and operate in the sector of providing internet and cable television services.⁶² According to the KCA's assessment, this transaction has the potential to create and reinforce a dominant position in the relevant market. The KCA has reviewed the possible impact of the transaction and found that market concentration in the area where these businesses operate is already high. The transaction would lead to an increase in market concentration in this area, given the limited number of operators providing internet and cable television services. Based on market analysis, the KCA has determined that high concentration in this sector could restrict competition and harm consumers by creating a situation where a limited number of operators have significant dominance. For this reason, the KCA has decided to block the concentration involving NET PLUS D.O.O and MTS D.O.O regarding the acquisition of 100% of the shares of NET PLUS D.O.O. The KCA's decision to block the concentration is justified and supported by the market analysis. The decision aims to protect market competition and ensure that consumers have access to high-quality services at reasonable prices.

VIII. FINING DECISION

Fined Case: The company "MT D.O.O" has been penalized with a fine of €1,563,959

The KCA has found that MTS D.O.O has completed the acquisition of 100% of the shares in four companies: VGN NET d.o.o, LIKA (IMPULS), P.P., RKDS-IMPULS, and HERC INTERNATIONAL d.o.o. The KCA conducted a single procedure for all these transactions due to the similarity in factual and legal circumstances, aiming to streamline the process and manage the case more efficiently. The KCA determined that MTS D.O.O carried out these transactions without submitting the mandatory notification for the concentration, as required by the LPC. This constitutes a significant violation of competition protection rules and the legal procedure for registering concentrations. MTS D.O.O has been fined €1,563,959.⁶³ This decision has been made to ensure that businesses adhere to legal procedures and to prevent practices that could harm market competition. The amount of the fine is significantly high, reflecting the seriousness of the violation and the effort to compel businesses to comply with competition rules. Such fines are a tool to ensure that all businesses follow legal procedures and to maintain a fair and open market. A positive aspect of the case is the cooperation of MTS D.O.O with the KCA during the investigation and the timely provision of the required documents. The KCA considered MTS D.O.O's cooperation with the authority during the investigation as a mitigating circumstance, including the timely submission of all requested documents. This cooperation helped expedite the investigative process and resolve the case. This case serves as an important example of the application of competition protection law and the impact of punitive measures in maintaining a fair and open market. The analysis of this case highlights the importance of adhering to legal procedures and cooperating with authorities to ensure a competitive and balanced market environment.

---

⁶² Kosovo Competition Authority. Decision No.114/23, Date 12.12.2023, pp. 2-3.

⁶³ See Kosovo Competition Authority. Decision No.120/23, Date 18.12.2023, p. 1.

IX. APPROVAL DECISION

Case 1: Acquisition of 100% of the Shares of "Hygea Hospital" by "American Hospital"

This transaction involved the acquisition of a hospital established in Albania and has potential implications for the healthcare market in both Albania and Kosovo. "American Hospital," based in Albania, is involved in medical and health services, managing private hospitals and clinics, including "American Hospital Kosova Sh.P.K." in Kosovo. "Hygea Hospital Tirana" is a hospital in Albania owned by "Diagnostic and Therapeutic Center of Athens Hygeia SA," a Greek company. Hygeia Tirana operates in Albania in the field of providing healthcare services. Hygeia Tirana does not operate in Kosovo, although it has established a branch in Kosovo, "Hygea Hospital Tirana Branch in Kosovo," which is solely for market research and public opinion surveys. "American Hospital" S.A. has acquired 100% of the shares of "Hygea Hospital" S.A., thus becoming the sole owner of this hospital. The KCA has determined that the acquisition of "Hygea Hospital" by "American Hospital" will not create a dominant position in Albania or Kosovo. The market structure, post-concentration, will remain at similar levels, and competition in the market will not be negatively affected. Considering that "Hygea Hospital" does not provide active services in Kosovo and "American Hospital Kosova" operates as a separate entity, the KCA assessed that this transaction will not have a significant impact on the Kosovar market. According to the LPC, large concentrations and acquisitions require mandatory notification to allow for the assessment of potential market impact. In this case, the parties followed the necessary procedures and provided the required information for evaluation. While the transaction price has been kept confidential, the LPC and administrative guidance do not require price transparency for such concentrations unless it is important for assessing market impact. The KCA has considered all circumstances of the case, including the potential harmful weight on the concentration participants and the effects on competition.⁶⁴ The KCA's assessment indicates that this transaction has been thoroughly reviewed, and there are no indications of negative impacts on market competition. However, it is important for the KCA to continue monitoring and evaluating the potential effects of concentrations in the future. In conclusion, the KCA has approved the transaction involving the acquisition of "Hygea Hospital" shares by "American Hospital," based on a detailed analysis of market impacts and ensuring that competition remains unaffected. This case reflects the KCA's commitment to protecting competition and consumer interests by adhering to the standards and procedures set forth in the LPC.

Case 2: Sale of Shares of "NLB" and "KBC" by Sava Re d.d. and NLB Vita d.d.

In this case, Nova Ljubljanska Banka (NLB) and KBC Insurance NV (KBC) decided to sell their shares in the Slovenian joint life insurance venture, NLB Vita, to Sava Re, one of the three largest insurance groups in the Adriatic region. Sava Re, a joint-stock company registered in Slovenia, operates in Kosovo through various entities such as Illyria Sh.A., Illyria Life Sh.A., and Illyria Hospital Sh.P.K. The KCA has analyzed that NLB Vita does not have a branch in Kosovo and does not have horizontal or vertical interactions with Sava Re entities in the Kosovar market. The activities of the companies involved in this concentration are distinct and operate in different markets. The KCA has concluded that there are no horizontal overlaps (in the same field of insurance) or vertical effects (impact on a related sector) that could affect competition in the Republic of Kosovo. Based on the examination of data and analyses, the KCA has determined that this concentration will not result in negative effects on competition in Kosovo. None of the parties

---

⁶⁴ Kosovo Competition Authority. Decision No 59/18, Date 15.08.2018, pp. 2-4.

involved in the transaction has any direct impact on the Kosovar market that could lead to unusual dominance or harm fair competition.⁶⁵ Even though Illyria Hospital is registered, it currently does not conduct the declared activities in Kosovo, and thus has no direct impact on the local market. The KCA has approved the concentration, concluding that this transaction does not have any negative effects on market competition in the Republic of Kosovo. The decision was made considering the market structure and the potential impact of the concentration on the relevant sectors. This decision illustrates the KCA's commitment to protecting fair competition and ensuring that international market developments do not harm consumer interests and competition at the local level.

Case 3: Acquisition of 41% of Shares by Deutsche Lufthansa AG (Buyer) in Italia Trasporto Aereo S.p.A. (Target) and the Ministry of Economy and Finance of Italy (Seller)

This case involved a transaction where Deutsche Lufthansa AG (DLH) acquired 41% of the shares in Italia Trasporto Aereo S.p.A. (ITA), within the context of ITA's privatization. DLH is one of the largest airlines in Europe, operating services to over 320 destinations in 104 countries with a fleet of more than 700 aircraft. ITA is a company established by the Italian government and is active in the passenger air transport industry both nationally and internationally. DLH has purchased 41% of ITA's shares with the possibility of acquiring additional shares in the future and obtaining special decision-making and veto rights. This transaction is part of ITA's privatization process, which has thus far been government-owned.⁶⁶ The reason for the notification request to the KCA is that the notifying party, DLH, provides air services in Kosovo. AKK has confirmed that ITA does not currently offer air services in Kosovo and has no plans to do so in the future. Therefore, this acquisition will not have a direct impact on competition in the Kosovo market. KCA has analyzed that this transaction will not alter the horizontal (competition between similar companies) or vertical (various links in the supply chain) structure in the Kosovo market. KCA has also assessed that the transaction will not reinforce a dominant position for DLH in the Kosovo market and will not have negative effects on competition in this market.⁶⁷ In conclusion, this transaction has been approved as it does not pose threats to competition in the Kosovo market. Although DLH will become a significant shareholder in ITA and may have the opportunity to increase its investment in the future, this is not expected to negatively impact competition in Kosovo due to ITA's lack of direct presence in this market. Overall, this case illustrates how competition analyses can assess potential impacts at various market levels and how privatization policies and international investments can influence competition dynamics.

Case 4: Acquisition of 50% of Beta Pura by "Helix Beteiligungs GmbH" and "Agrana Sale & Marketing"

This case involved the acquisition of 50% of Beta Pura GmbH by two related enterprises: Helix Beteiligungs GmbH and Agrana Sale & Marketing (ASM). Helix Beteiligungs GmbH is a company established under Austrian law and is involved in various fields. Similarly, Agrana Sale & Marketing (ASM) is also established in Austria and has a registered subsidiary in Kosovo, Argana Student Kosovo L.L.C, which primarily engages in the sale of sugar in Kosovo. Beta Pura GmbH is a company registered in Austria, co-owned by Agrana Sale & Marketing and Amalgamated

---

⁶⁵ Kosovo Competition Authority. Decision No.20/2020, Date 02.03.2020, pp. 1-3.

⁶⁶ Kosovo Competition Authority. Decision No.42/24, Date 29.04.2024, pp. 2-3.

⁶⁷ *Ibid*, 4

Sugar Company (USA).⁶⁸The notification of the concentration to the KCA was made because the acquiring party has an indirect presence in Kosovo through sales, while the party that remains a 50% shareholder in the target company has subsidiaries registered in Kosovo. KCA has assessed that the transaction does not affect any relevant markets and does not have negative effects on competition in Kosovo. The participants in the concentration do not operate in the same sector in Kosovo, and no changes in the competitive structure in this market are expected.⁶⁹In conclusion, the transaction involving the sale of 50% of Beta Pura GmbH's shares does not negatively impact competition in the Kosovo market. Given that Beta Pura is not active in Kosovo and the other involved parties operate in different sectors within the Kosovar market, the overall effect is minimal. The transaction is primarily guided by international frameworks and regulations, resulting in negligible significance for competition in Kosovo.

Case 5: Acquisition of 100% of Braingroup AG by Netcetera Group AG

Netcetera Group AG, a software company registered in Switzerland that provides IT development services for its clients, has acquired 100% of the shares of Braingroup AG, also a Swiss-registered company, which offers financial software consulting and digital transformation services. Since Netcetera Group AG operates in Kosovo and generates revenue through its authorized distributors there, the transaction was notified to the KCA. This notification was made to assess the potential impact of the concentration on competition in the Kosovar market. According to the KCA's assessment, this transaction will not have negative effects on competition in the Kosovar market. The KCA concluded this because the transaction does not enhance the dominant position of Netcetera Group AG in the Kosovar market among economic operators or consumers.⁷⁰This assessment is important to ensure that the new buyer does not unfairly benefit from a strong position that could harm local market competition. This case underscores the importance of evaluating the impacts of concentrations on local markets even when transactions occur abroad. The KCA has conducted a careful assessment and concluded that this transaction will not adversely affect market competition in Kosovo, thus ensuring that competition rules are respected and consumer protection is upheld.

X. CONCLUSIONS

This paper has examined the role and impact of concentrations in the Kosovo market, focusing on practical cases handled by the Competition Authority and the analysis of the regulatory framework. Based on the findings, several important conclusions can be drawn:

- Concentrations, including mergers and acquisitions, represent an important mechanism for the growth and consolidation of companies in Kosovo. They expand market influence but simultaneously pose potential risks to fair competition.
- The legal framework on antitrust and concentrations in Kosovo is undergoing continuous harmonization with EU standards.
- The KCA has increased its activity and investigative scope, especially in cases of failure to notify concentrations, with the telecommunications and internet sectors showing recurring challenges.
- While most concentrations were approved, KCA has also taken corrective actions, including sanctions, which demonstrate a growing awareness of the need to enforce compliance.

---

⁶⁸ Kosovo Competition Authority. Decision No 37/23, Date 14.04.2023, p.1.

⁶⁹ *Ibid*, 2-3.

⁷⁰ Kosovo Competition Authority. Decision No 117/2023, Date 18.12.2023, pp. 1-3.

Nevertheless, the enforcement of merger control in Kosovo has been hampered by periods of inactivity within the Competition Commission, the KCA's executive decision-making body. Delays in appointments and recurring non-functionality have limited the Authority's capacity to assess concentrations effectively and consistently. This institutional weakness poses a challenge to fully implementing the LPC and achieving the intended level of market oversight, which could undermine the predictability and credibility of competition enforcement in Kosovo.

In conclusion, while concentrations are essential for economic development, their regulation and oversight remain crucial to safeguard fair competition. Strengthening Kosovo's legal and institutional framework in line with EU standards, combined with active engagement by KCA, will ensure a competitive, transparent, and sustainable market environment. Future studies should expand comparative analyses between Kosovo and EU member states, focusing on the effectiveness of enforcement mechanisms. Additionally, empirical research on the economic impact of concentrations in Kosovo's key industries could provide valuable insights for policymakers and practitioners.

KEYWORDS

Concentrations, Mergers, Kosovo, Case analysis, Enforcement, Market competition, Kosovo Competition Authority, Consumer protection

KLÚČOVÉ SLOVÁ

koncentracie, fúzie, Kosovo, analýza prípadov, presadzovanie, trhová súťaž, Kosovský úrad pre hospodársku súťaž, ochrana spotrebiteľa

BIBLIOGRAPHY

1. Callermo, Johan: Case law in European Merger Control. International Review of Law & Economics. Netherlands, 2025. <https://doi.org/10.1016/j.irle.2024.106236>
2. Court of Justice of the European Union (ECJ). (2024). Illumina Inc. v. European Commission; Grail LLC v. European Commission (Joined Cases C-611/22 P and C-625/22 P). ECLI:EU:C:2024. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62022CJ0611>
3. Jashari, A: Subjektët e së Drejtës Afariste, Tetovë, 2009. ISBN 9989296707, 9789989296703
4. Roberts, A: Wallace W, & Moles, P: Mergers and Acquisitions. Edinburgh Business School. Heriot-Watt University, 2016. <https://ebs.online.hw.ac.uk/EBS/media/EBS/PDFs/Mergers-Acquisitions-Course-Taster.pdf>
5. Osmanaj, E, & Jashari, A: *Agreements, Concerted Practices, and Decisions by Associations of Undertakings in the EU, Kosovo, North Macedonia, and Albania: Comparative Overview*. Eur. Competition & Reg. L. Rev. 6 (2022): P.222-236. DOI <https://doi.org/10.21552/core/2022/3/6>
6. Osmanaj E, & Jashari, A: *E drejta e konkurrencës (në BE, Kosovë dhe Maqedoninë e Veriut)*, Publisher UBT (Universiteti për Biznes dhe Teknologji), 2021 ISBN 9951550487, 9789951550482.
7. Osmanaj, E. , & Zejnullahu, N: *Prohibition of Abuse of Enterprises With a Dominant Position in the Market According to the Competition Law in Albania and Kosovo*, European Competition and Regulatory Law Review Volume 7, Issue 4 (2023) DOI <https://doi.org/10.21552/core/2023/4/5>

8. Asllani G, Grima S, Citaku S: *Competition Regulation in Kosovo: An Emphasis on Enterprises Concentration*. In *New Challenges for Future Sustainability and Wellbeing* 2021 May 21 (pp. 429-440). Emerald Publishing Limited. Doi: <https://doi.org/10.1108/978-1-80043-968-920211023>
9. Asllani G, Grima S: *Regulation and Protection of Competition in Kosova: Control of Enterprise Concentration*. In *Managing Risk and Decision Making in Times of Economic Distress, Part A* 2022 Mar 1 (Vol. 108, pp. 127-136). Emerald Publishing Limited. Doi: <https://doi.org/10.1108/S1569-37592022000108A036>
10. Bradford A, Jackson Jr RJ, Zytneck J. Is EU merger control used for protectionism? An empirical analysis. *Journal of Empirical Legal Studies*. 2018 Mar;15(1):165-91. <https://doi.org/10.1111/jels.12176>
11. Mucaj A: *Competition Law Framework in Kosovo and the Role of the EU in Promoting Competition Policies in Other Countries and Regions Wishing to Join the Block*. *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies (YARS)*. 2020;13(22):89-116. DOI:10.7172/1689-9024.YARS.2020.13.22.4
12. European Commission, Kosovo 2025 Report. Brussels. Available at: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/127563ea-4c03-44a4-b56c-2d569afd86a5_en?filename=kosovo-report-2025.pdf
13. Çeku M.O: *Competition law in Kosovo: problems and challenges*. *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies (YARS)*. 2015;8(11):101-27. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2741630> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2741630>
14. Mucaj A, Zejna I: *The Role of the Judiciary in Effective Enforcement of Competition Law in New Jurisdictions: the Case of Kosovo*. *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies*. 2023; 16(27):133-52. DOI 10.7172/1689-9024.YARS.2023.16.27.5
15. Mulaj V: *Protection of Competition from Abuse with Dominant Positions and Anticompetitive Agreements in the Kosovo Market*. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2022;31(2):207-27. DOI: 10.17951/sil.2022.31.2.207-227
16. Mucaj A: *Antitrust Law in Kosovo: Challenges in Following the EU Enforcement Jurisprudence*. *Journal of European Competition Law & Practice*. 2020 Mar;11(3-4):166-72. <https://doi.org/10.1093/jeclap/lpz069>
17. Ajeti A: *Comparative Aspects of the Protection of Competition in Kosovo and Albania*. *International Comparative Jurisprudence*. 2024;10(2):235-48. <https://doi.org/10.13165/j.icj.2024.12.005>
18. Mucaj A: *Competition Law and Policy in Kosovo*. In *Competition Law and Policy in the Western Balkans 2025* Aug 2 (pp. 121-156). Cham: Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-93756-9_4
19. Mucaj A: *Challenges of Public Enforcement of Competition Law in Kosovo* (Doctoral dissertation, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta). 2020.
20. Asllani G, Spiteri JV, Grima S: *Economic competition in Kosovo: an empirical analysis*. *International Journal of Economics & Business Administration*, 2019, 7(2), 39-49. DOI: 10.35808/ijeba/213
21. Vula V, Asllani G: *ECONOMIC COMPETITIVENESS DEVELOPMENT CHALLENGES IN THE WESTERN BALKAN COUNTRIES-KOSOVO CASE*. *International Multidisciplinary Scientific GeoConference: SGEM*. 2018;18(5.4):401-7. DOI:10.5593/sgem2018/5.4/S23.051

22. von Koppenfels U. A fresh look at the EU merger regulation? The European Commission's White Paper "Towards more effective EU merger control". *Liverpool Law Review*. 2015 Apr;36(1):7-31. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781802203462>
23. Völcker SB. Back to the future: Merger control outside the Merger Regulation. *Common Market Law Review*. 2024 Oct 1;61(5). <https://doi.org/10.54648/cola2024080>
24. Whish, R., & Bailey, D. (2021). *Competition Law* (9th ed.). Oxford University Press.
25. Nezaj, N. X: *The development of competition law in Kosovo* (No. 6/15). Discussion Paper. Europa-Kolleg Hamburg, Institute for European Integration, Hamburg. Available at: <https://hdl.handle.net/10419/110957>
26. European Commission, *Kosovo Report 2023*, Strasbourg, 8 October 2023. Available at: https://enlargement.ec.europa.eu/kosovo-report-2023_en
27. European Commission, *Kosovo Report 2024*, Strasbourg, 30.10.2024. Available at: https://enlargement.ec.europa.eu/kosovo-report-2024_en Udhezues Nr.02/2023 për vlerësimin e përqendrimeve horizontale (Guideline No.02/2023 on the Assessment of Horizontal Concentrations) Available at: <https://ak.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/U.A/UDHEZUES%20NR.%2002%202023%20PER%20VLERESIMIN%20E%20PERQENDRIMEVE%20HORIZONTALE.pdf>
28. Udhëzimi Administrativ Nr. 02/2023 për Procedurën e parashtrimit të kërkesave për lejimin e përqendrimit dhe kriteret për konstatimin e përqendrimit. Available at: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=78621>
29. Udhëzimi Administrativ Nr. 03/2023 mbi kriteret për shqiptimin e gjobave. Available at: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=78626>
30. Udhëzues Nr.03 2023 për vlerësimin e përqendrimeve jo horizontale. Available at: <https://ak.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/U.A/UDHEZUES%20NR.%2003%202023%20PER%20VLERESIMIN%20E%20PERQENDRIMEVE%20JO%20HORIZONTALE.pdf>
31. Koenig C. Magnitude of Fines. *Elgar Encyclopedia of Competition Law* (Edward Elgar Publishing) [forthcoming]. 2024 Apr. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4807908>
32. Kosovo Competition Authority. Conclusion No.28/24, Date 13.03.2024
33. Kosovo Competition Authority. Conclusion No.29/24, Date 13.03.2023
34. Kosovo Competition Authority. Conclusion No.31/23, Date 17.03.2023
35. Kosovo Competition Authority. Conclusion No.32/2024, Date 20.03.2023
36. Kosovo Competition Authority. Conclusion No.47/24, Date 13.05.2024
37. Kosovo Competition Authority. Conclusion No.58/22, Date 20.12.2022
38. Kosovo Competition Authority. Decision No 117/2023, Date 18.12.2023
39. Kosovo Competition Authority. Decision No 37/23, Date 14.04.2023
40. Kosovo Competition Authority. Decision No 59/18, Date 15.08.2018
41. Kosovo Competition Authority. Decision No.114/23, Date 12.12.2023
42. Kosovo Competition Authority. Decision No.120/23, Date 18.12.2023
43. Kosovo Competition Authority. Decision No.20/2020, Date 02.03.2020
44. Kosovo Competition Authority. Decision No.42/24, Date 29.04.2024
45. Kosovo Competition Authority, Simplified Concentration Notification Form. Available at: [https://ak.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/5%20FORMULARI%20I%20THJESHTUAR%20I%20NJOFITIMIT%20T%C3%8B%20P%C3%8BRQENDRIMEVE%20\(1\).pdf](https://ak.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/5%20FORMULARI%20I%20THJESHTUAR%20I%20NJOFITIMIT%20T%C3%8B%20P%C3%8BRQENDRIMEVE%20(1).pdf)

46. Law no. 08/1-056 on protection of competition, Official Gazette of the Republic of Kosovo, no.14 (7 June 2022). Available at: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2727>
47. Law no.03/1-229 on protection of competition, official gazette of the Republic of Kosova /Pristina: Year V/No.88/25 November 2010. Available at: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2727>
48. Law No.04/1-226 on amending and supplementing the law no. 03/1-229 on protection of competition, Official Gazette of the Republic of Kosova/nr.17/10 march 2014. Available at: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2727>
49. Law no.2004/36 on Competition, Official Gazette of the provisional institutions of self-government in Kosovo/Prishtina: Year/II no.14/01 July 2007. Available at: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2727>
50. Regulation No. 01/2023 on the Investigation Procedures of the Competition Authority. Available at: <https://ak.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/Rregulloret/RREGULLORE%20NR.%2001-2023%20P%C3%8BR%20PROCEDURAT%20HETIMORE%20T%C3%8B%20AUTORITETIT%20T%C3%8B%20KONKURRENC%C3%8BS.pdf>
51. Council Regulation (EC) No 139/2004 of 20 January 2004 on the control of concentrations between undertakings. Official Journal L 024, 29/01/2004 P.0001-0022. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2004/139/oj/eng>
52. Regulation No.3-2018 on the internal organization and systematization of jobs and job description in the Secretariat of the Kosovo Competition Authority. No. 207/18-02/13. Date 25.05.2018. Available: https://ak.rks-gov.net/kuadri_ligjor

CONTACT DETAILS OF THE AUTHOR

prof. ass. dr. iur. Bashkim Preteni

ORCID: 0000-0002-2297-5584

professor asistent

University of Pristina, Faculty of Law – Hasan Prishtina

Pristina, Kosovo

Email: bashkim.preteni@uni-pr.edu

prof. asoc. Dr., Egzone Osmanaj

ORCID: 0000-0002-8474-4212

University for Business and Technology, Faculty of Law

Pristina, Kosovo

Email: egzona.osmanaj@ubt-uni.net

ADMINISTRATÍVNOPRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ ZA ÚČASŤ NA AKADEMICKOM PODVODE: FYZICKÉ A PRÁVNICKÉ OSOBY V SYSTÉME SPRÁVNEHO TRESTANIA

ADMINISTRATIVE LIABILITY FOR PARTICIPATION IN ACADEMIC FRAUD: NATURAL PERSONS AND LEGAL ENTITIES IN THE ADMINISTRATIVE PUNISHMENT SYSTEM

*Stanislava Sopková*¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2026-1-07>

ABSTRAKT

Predkladaný článok sa zameriava na kritickú analýzu právnej úpravy správneho trestania účasti na akademickom podvode, ktorý sa do slovenského právneho poriadku zaviedol novelizáciou zákona o vysokých školách v roku 2022. Osobitná pozornosť sa sústreďuje na odôvodnenosť primeranosti sankčných mechanizmov, ktoré zákon de lege lata upravuje, a to najmä pri zohľadnení výšky pokuty ukladanej za priestupok fyzickým osobám, ako aj obmedzeným možnostiam individualizácie sankcie pri správnych deliktach právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb. Článok zároveň poukazuje na zásadné rozdiely v postavení týchto subjektov v správnom konaní, a to najmä v kontexte procesných práv a záruk pre páchatel'ov deliktov. Kriticky tak reflektuje aj na absenciu jednotnej a systematickej právnej úpravy správneho trestania právnických osôb v slovenskom právnom prostredí a upozorňuje na riziká, ktoré z toho vyplývajú z hľadiska dodržania základných práv judikovaných rozhodovacou činnosťou Európskeho súdu pre ľudské práva pri výklade Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Cieľom článku nie je len reagovať na súčasné znenie zákona o vysokých školách, ale poskytnúť návrhy de lege ferenda, ktoré by mohli dopomôcť pri zefektívnení postupov správnych orgánov v konaní.

ABSTRACT

The paper focuses on the critical analysis of the legal regulation of administrative penalties for participation in academic fraud (including contract cheating and paper mills), which was incorporated into the Slovak legal system by the amendment to the Higher Education Act in 2022. Particular attention is drawn to the grounds for the proportionality of the sanction mechanisms regulated by the Act de lege lata, especially in the light of the value of the fines imposed on natural persons for misdemeanors and the limited possibilities for the individualisation of sanctions in the case of administrative offences committed by legal entities. The article also points to fundamental differences in the status of these entities in administrative proceedings, particularly in the context of procedural rights and guarantees for offenders. It also critically reflects on the absence of a unified and structured legal regulation of administrative punishment of legal entities in the Slovak legal environment and indicates the risks that arise from that in terms of compliance with the fundamental rights recognised by the

---

¹ Mgr., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Slovenská republika
Comenius University Bratislava, Faculty of Law, Slovak republic.

case law of the European Court of Human Rights and its interpretation of the European Convention on Human Rights. The aim of this paper is not to only react to the current legislation, but also to provide proposals de lege ferenda that could be helpful in improving the efficiency of administrative bodies' practices.

I. ÚVOD

V posledných rokoch čoraz častejšie rezonujú v slovenskom akademickom aj spoločenskom prostredí otázky čestnosti a etiky vysokoškolského štúdia. Zvýšený záujem verejnosti o túto problematiku podnietil slovenského zákonodarcu k legislatívnej reakcii na narastajúci počet prípadov akademických podvodov. V nadväznosti na tieto podnety zákonodarca v roku 2022 novelizoval zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o vysokých školách“)², čím rozšíril diapazón administratívnoprávnej zodpovednosti za porušovanie pravidiel akademickkej integrity. Novelizáciou bol do zákona o vysokých školách zakotvený správny disciplinárny delikt akademického podvodu, ako aj nové skutkové podstaty priestupku a správneho deliktu účasti na akademickom podvode. Uvedené skutkové podstaty pritom systematicky priamo nadväzujú na správny disciplinárny delikt akademického podvodu a umožňujú v administratívnom konaní sankcionovať aj osoby stojace mimo akademickkej obce, ktoré sa na akademickom podvode podieľajú.

Akademický podvod vo sfére verejného práva však nemožno považovať za úplné novum, ktoré by sa svojim premietnutím do zákonnej právnej úpravy vymykalo tradičnému prístupu iných zákonodarcov v európskom priestore. Zákonné ukotvenie nachádza nielen v slovenskom zákone o vysokých školách, ale je súčasťou právnych poriadkov aj iných európskych krajín, a to napríklad Rakúskej republiky³, Írskej republiky⁴ či Čiernej Hory⁵. Práve Čierna Hora sa javí ako jedna z prvých krajín, ktorá delikt akademického podvodu nezakotvuje len priamo v zákone o vysokých školách⁶, ale prijala samostatný zákon o akademickkej integrite, čím flexibilnejšie reflektuje na pretrvávajúce formy porušovania pravidiel akademickkej integrity a zdôrazňuje potrebu pre ich systematické celospoločenské odsúdenie.⁷

Predmetný zákon sa vzťahuje na všetkých členov akademickkej obce ako aj na ďalšie osoby stojace mimo akademického prostredia, ktoré získali vysokoškolský titul,⁸ a zakazuje akékoľvek formy plagiátorstva, autoplagiátorstva či parafrázovania cudzích myšlienok alebo textov bez uvedenia ich pôvodného zdroja⁹. Článok 12 tohto zákona detailne vymedzuje aj ďalšie formy porušovania akademickkej integrity, medzi ktoré zaraďuje aj tzv. *gifted authorship*. Predmetný pojem zahŕňa najmä kupovanie vysokoškolských prác (seminárnych, diplomových,

² Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov bol novelizovaný zákonom č. 137/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

³ Rakúsky zákon o vysokých školách, oficiálne ako Universitätsgesetz 2002 sowie Änderung des Bundesgesetzes über die Organisation der Universitäten und des Bundesgesetzes über die Organisation der Universitäten der Künste (NR: GP XXI RV 1134 AB 1224 S. 111. BR: 6697 AB 6717 S. 690.), dostupné online z: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/2002_120_1/2002_120_1.pdf>. [cit. 11.11.2025].

⁴ Írsky zákon o kvalifikáciách a zabezpečení kvality (Vzdelávanie a odborná príprava) z roku 2012, oficiálne ako Qualifications and Quality Assurance (Education and Training) Act 2012, dostupné online z: <<https://www.irishstatutebook.ie/eli/2012/act/28/enacted/en/print.html>>. [cit. 11.11.2025].

⁵ Čiernohorský zákon o akademickkej integrite, „Law on Academic Integrity, The Official Register of Montenegro, No. 017/19“, ďalej ako „zákon č. 017/19 o akademickkej integrite“, dostupné online z: <https://www.uceg.ac.me/skladiste/blog_6/objava_159199/fajlovi/00-0202%20The%20Law%20on%20Academic%20Integrity.pdf>. [cit. 11.11.2025].

⁶ Respektíve v obdobnom právnom predpise, ktorý upravuje vysoké školstvo a jeho organizáciu.

⁷ CALOVIC NENEZIC, Sanja – KRTOLICA, Milena – JELIC, Milica – SEKARIC, Suzana. Perceptions of Students and Teachers of the University of Montenegro on Academic Integrity. In *CEPS Journal 13 (2023) 3*, s. 77. [online]. [cit. 12.11.2025]. Dostupné online z: <<https://doi.org/10.26529/cepsj.1589>>.

⁸ Článok 1 zákona č. 017/19 o akademickkej integrite.

⁹ Ibidem, články 10 a 11.

dizertačných a ďalších kategórií vedeckých či literárnych diel), ako aj vyhotovovanie týchto prác alebo ich častí za inú osobu.¹⁰ Podľa príslušnej právnej úpravy je orgánom vyvodzujúcim zodpovednosť za porušovanie pravidiel akademickej integrity Etická rada ako orgán menovaný a odvolávaný vládou na funkčné obdobie štyroch rokov.¹¹

Obdobné zavedenie administratívnoprávnej zodpovednosti osôb stojacich mimo akademickeho prostredia aj v Slovenskej republike možno preto vnímať ako významný krok smerujúci k ochrane jeho integrity limitovaním externých vplyvov na výsledky duševnej činnosti vysokoškolských študentov. Napriek tomu, aktuálna právna úprava prirodzene vyvoláva otázky o odôvodnenosti a primeranosti sankčných mechanizmov, ako aj obmedzenej možnosti ich individualizácie, vrátane výšky pokút či zohľadnenia miery zavinenia páchatel'a v priestupkovom konaní. Zároveň, novoprijatá zákonná úprava vyvoláva impulz k potrebe ďalšieho vedeckého bádania, keďže vymedzenie správneho deliktu právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb len čoraz viac zdôrazňuje aplikačné výzvy vyplývajúce z absencie jednotného, systematizovaného rámca, ktorý by zabezpečoval uplatňovanie základných zásad správneho trestania aj v predmetných prípadoch.

Cieľom predkladaného príspevku je preto identifikovať vybrané problematické aspekty právnej úpravy zodpovednosti za účasť na akademickom podvode v zákone o vysokých školách so zameraním na nesúlad medzi závažnosťou protiprávneho konania a zákonom predpokladanou sankciou. Osobitná pozornosť sa súčasne venuje aj širšej otázke potreby systematizácie správneho trestania formou všeobecne záväzného právneho kódexu. Môže byť absencia jednotného kódexu jednou z príčin disproporcionality a nedostatku právnych záruk pri ukladaní sankcií za účasť na akademickom podvode?

Za účelom zodpovedania týchto otázok sa príspevok opiera o nasledujúce hypotézy:

- 1) Výška hroziacej pokuty pri postihovaní fyzických osôb z páchania priestupku účasti na akademickom podvode je neproporcionálna.
- 2) Súčasná právna úprava zákona o vysokých školách v prípade priestupku účasti na akademickom podvode dostatočne v konaní nezohľadňuje subjektívnu stránku skutkovej podstaty vo vzťahu k miere zavinenia páchatel'a, čím nediferencuje medzi závažnejšími a menej závažnými formami páchatel'stva.
- 3) Absencia možnosti použitia zákona o priestupkoch na konanie o správnych deliktach právnických osôb a podnikajúcich fyzických osoby zapríčiňuje nerovnomerné postavenie účastníkov vo vzťahu ku garancii práv a procesných záruk v administratívnom konaní, pričom kodifikovaná právna úprava správnych deliktov môže tieto nepriaznivé následky zmierniť.

Pri vypracovaní predloženého príspevku sú využité predovšetkým metódy právnej analýzy, teleologického výkladu, ako aj normatívna a komparatívna metóda, so zameraním na posúdenie súladu zákonnej úpravy s relevantnými zásadami správneho trestania, a to najmä so zásadou proporcionality a individuálneho prístupu správnych orgánov k páchatel'om pri ukladaní sankcií.

II. FYZICKÉ OSOBY AKO PÁCHATELIA PRIESTUPKU ÚČASTI NA AKADEMICKOM PODVODE

Účasť na akademickom podvode bola inkorporovaná do zákona o vysokých školách prostredníctvom zavedenia skutkovej podstaty priestupku, ktorého sa v zmysle ustanovenia § 1081 ods. 2 písm. a) a písm. b) tohto zákona môže dopustiť každá fyzická osoba, ktorá pre iného

---

¹⁰ Ibidem, článok 12.

¹¹ Ibidem, článok 13.

vyhotoví alebo zabezpečí vyhotovenie záverečnej, rigoróznejšej alebo habilitačnej práce alebo jej časti, prípadne propaguje, ponúka alebo sprostredkuje vyhotovenie záverečnej, rigoróznejšej alebo habilitačnej práce či jej časti¹². Kým zavedenie predmetnej skutkovej podstaty do zákona o vysokých školách možno hodnotiť kladne, keďže poukazuje na zreteľný záujem zákonodarcu reagovať na narastajúci počet porušovania zásad akademickej integrity, problematickým aspektom sa z hľadiska zachovania proporcionality v správnom trestaní preukazuje najmä vymedzenie subjektívnej stránky skutkovej podstaty správneho deliktu vo vzťahu k sankciám, ktoré páchatel'ovi za protiprávne konanie hrozia.

V kontexte ustanovenia § 3 zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“) na vyvodenie zodpovednosti páchatel'a postačuje, ak je protiprávne konanie (príp. omisívne konanie), ktoré naplňa materiálne a formálne znaky priestupku, spáchané z nedbanlivosti. Uvedené sa uplatňuje za predpokladu, ak osobitný právny predpis, v tomto prípade zákon o vysokých školách, neustanoví, že pre naplnenie znakov skutkovej podstaty sa vyžaduje páchatel'ov úmysel.¹³

Keďže zákonodarca v ustanovení § 1081 ods. 2 zákona o vysokých školách explicitne nevyžaduje pre spáchanie priestupku účasti na akademickom podvode úmyselné konanie, možno dospieť k záveru, že zodpovednosť možno vyvodit' aj pri konaní z nedbanlivosti. Na druhej strane, z hľadiska účelu zakotvenia právnej úpravy v zákone o vysokých školách sa javí, že zákonodarca pri prijímaní predmetného ustanovenia chcel postihovať predovšetkým také fyzické osoby, ktoré vedome a zámerne vyhotovia záverečnú alebo kvalifikačnú prácu, prípadne jej časť, pre iné osoby, a to najmä s cieľom dosiahnuť určitý zisk. Súčasné znenie zákona o vysokých školách však výslovne nevyžaduje, aby páchatel' konal so zámerom dosiahnuť akýkoľvek finančný či iný prospech alebo zvýhodnenie, prípadne aby mal vedomosť o tom, že ním vyhotovené dielo bude skutočne použité ako záverečná alebo kvalifikačná práca inej osoby.

Napriek tomu, že cieľ ako fakultatívny znak zavinenia sa v rámci právnej úpravy správnych deliktov vyskytuje skôr výnimočne,¹⁴ možno sa domnievať, že v konkrétnom prípade by mal byť výslovne zohľadnený v skutkovej podstate predmetného priestupku. Hoci je účelom ustanovenia § 3 zákona o priestupkoch poskytnúť správnomu orgánu v konaní určitú mieru flexibility, najmä s cieľom zmierniť nároky na dokazovanie zavinenia pri menej závažných správnych deliktoch,¹⁵ výška pokuty, ktorá za dané konanie hrozí, túto výhodu značne relativizuje. Práve vzhľadom na prísnosť sankcií by kritérium zavinenia malo byť reflektované už v samotných obligatórnych znakoch skutkovej podstaty priestupku. Tento rozpor je evidentný aj napriek skutočnosti, že zákonodarca vo všeobecnosti vychádza z premisy, podľa ktorej páchanie správnych deliktov predstavuje nižšiu mieru spoločenskej škodlivosti ako páchanie trestných činov, čo sa prejavuje najmä vo forme miernejších sankcií, ktoré môžu byť v správnom konaní uložené.¹⁶ Tým vzniká značný nepomer medzi zámerom, ktorý by mal zákonodarca právnou normou sledovať a dopadom, ktorý právny stav *de lege lata* má v konkrétnych prípadoch sankcionovania na páchatel'ov daného priestupku.

V súlade s ustanovením § 1081 ods. 3 zákona o vysokých školách je správny orgán oprávnený uložiť fyzickej osobe za dané protiprávne konanie pokutu vo výške od 10 000 do

¹² Ustanovenie § 1081 ods. 2 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹³ Ustanovenie § 3 zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

¹⁴ HORVAT, Matej. Pojem, predmet, systém a pramene správneho práva trestného. In HAMULÁKOVÁ, Zuzana – HORVAT, Matej. *Základy správneho práva trestného*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 33.

¹⁵ HORVAT, Matej. Zákon o priestupkoch. Všeobecná časť. In SREBALOVÁ, Mária a kolektív. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. Bratislava : C. H. Beck, 2020, s. 15-23.

¹⁶ HORVAT, Matej. Pojem, predmet, systém a pramene správneho práva trestného. In HAMULÁKOVÁ, Zuzana – HORVAT, Matej. *Základy správneho práva trestného*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 22-27.

50 000 eur. Pri recidíve páchatel'a do dvoch rokov od právoplatnosti rozhodnutia o spáchaní priestupku mu môže byť uložená pokuta v rozmedzí od 20 000 do 100 000 eur.¹⁷ Práve existencia mimoriadne vysokej spodnej hranice pokuty vyžaduje kritickú reflexiu jej proporcionality vo vzťahu k povahe a závažnosti konania. Suma 10 000 eur v súčasnosti predstavuje viac ako šesťnásobok priemerného mesačného zárobku¹⁸, čo v praxi môže predstavovať pre fyzickú osobu, ktorá sa dopustí protiprávneho konania čo i len z neobľúbivosti, nielen neprimeranú, ale až likvidačnú¹⁹ správnu sankciu. Uvedené ustanovenie tak v aplikačnej praxi výrazne limituje priestor orgánov verejnej správy na individuálne posúdenie nevyhnutnosti a primeranosti uloženia sankcie, čím determinuje aplikačný rámec, v ktorom pri výkone svojich právomocí nemôžu orgány verejnej správy plnohodnotne naplniť požiadavku vyplývajúcu z článku 5 Odporúčania Výboru ministrov Rady Európy CM/Rec(2007)7 o dobrej verejnej správe, podľa ktorej majú povinnosť uplatňovať opatrenia zasahujúce do práv alebo záujmov súkromných osôb len v nevyhnutnom rozsahu potrebnom na dosiahnutie žiadúceho cieľa²⁰ a zdržať sa prijímania takých opatrení, ktoré by boli svojou intenzitou považované za neproporcionálne vzhľadom na sledovaný účel²¹. Napriek tomu, že predmetné odporúčanie nie je adresované zákonodarcovi, jeho význam spočíva v nastavení štandardov výkonu verejnej správy, ktorých dodržiavanie je v dôsledku rigidnej zákonnej úpravy v aplikačnej praxi orgánov verejnej správy značne obmedzované.

Možno predpokladať, že zákonodarca v tomto kontexte počítal s určitým korektívom v podobe aplikácie ustanovenia § 11 ods. 1 zákona o priestupkoch, ktoré umožňuje správnomu orgánu ukladať fyzickým osobám okrem pokuty aj iné druhy sankcií. V aplikačnej praxi však práve pokuta predstavuje najčastejšie využívaný sankčný prostriedok v správnom konaní.²² Navyše, vzhľadom na povahu protiprávneho konania je zrejmé, že alternatívne druhy sankcií, ako napríklad zákaz činnosti²³ či zhabanie vecí, v konkrétnych prípadoch spravidla nemôžu prichádzať do úvahy. Uloženie primeraného druhu a výšky sankcie správnym orgánom už v konaní na prvom stupni je pritom smerodajné aj v prípade využitia práva podať voči rozhodnutiu riadny alebo mimoriadny opravný prostriedok. Ak účastník konania podá voči danému rozhodnutiu rozklad, druhostupňový orgán už nemôže pristúpiť k zmene druhu či výšky sankcie uloženej prvostupňovým správnym orgánom, ak nezistí žiadne nové podstatné skutočnosti.²⁴ Praktická realizácia zákonnej úpravy tak významne obmedzuje možnosti

¹⁷ Ustanovenie § 108l ods. 3 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁸ Priemerná mesačná mzda v Slovenskej republike za prvý štvrtrok roku 2025 bola 1 518 eur. Dostupné online.

¹⁹ Napriek tomu, že v slovenskom právnom poriadku doposiaľ nebola zavedená legálna definícia „likvidačného charakteru pokuty“, podľa uznesenia Ústavného súdu Slovenskej republiky môže byť za takú sankciu považovaná pokuta, ktorá má potenciál finančne zlikvidovať subjekt, ktorému sa ukladá, pričom je potrebné ju skúmať vždy individuálne vo vzťahu ku konkrétnej osobe (fyzickej alebo právnickej). Dôkazné bremeno pri tom znáša dotknutý subjekt, ktorý tvrdí, že pokuta má likvidačný dopad na jeho majetkové pomery. K tomu bližšie pozri: Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 11. decembra 2019, sp. zn. IV. ÚS 147/2019.

²⁰ Článok 5 ods. 2 Odporúčania Výboru ministrov Rady Európy CM/Rec(2007)7 o dobrej verejnej správe.

²¹ Článok 5 ods. 3 druhá veta Odporúčania Výboru ministrov Rady Európy CM/Rec(2007)7 o dobrej verejnej správe.

²² HAMULÁKOVÁ, Zuzana. Priestupkové právo hmotné. In HAMULÁKOVÁ, Zuzana – HORVAT, Matej. *Základy správneho práva trestného*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 104-105.

²³ Zákaz činnosti je v zmysle ustanovenia § 14 ods. 1 zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov možné uložiť len vtedy, ak tento zákon alebo osobitný právny predpis, v danom prípade zákon o vysokých školách, predmetnú sankciu explicitne umožňuje pri konkrétnej skutkovej podstate daného priestupku. K tomu bližšie pozri: VRABKO, Marián. Zákon o priestupkoch. Konanie o priestupkoch. In SREBALOVÁ, Mária a kolektív. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. Bratislava : C. H. Beck, 2020, s. 70-75.

²⁴ DUDOR, Ladislav – ANDOROVÁ, Petra. Niekoľko úvah k uplatňovaniu zásady *reformatio in peius* v správnom konaní. In KOŠIČAROVÁ, Soňa. (ed.) *Princípy administratívno-právnej zodpovednosti – právna úprava a právna prax*. Trnava : Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2016, s. 14. Tu možno konkrétne poukázať aj na ustanovenie § 82 zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov, ktorým zákonodarca zásadu zákazu *reformatio in peius* explicitne formuluje.

individualizácie sankcie a vo väčšine prípadov vedie k ukladaniu finančných pokút síce v zákonom stanovenej, avšak neprimeranej výške.

Ak už zákonodarca pristúpil k sankcionovaniu fyzických osôb za spáchanie priestupku účasti na akademickom podvode, nedostatočne potom rozlišuje napríklad tie situácie, keď fyzická osoba poskytne jazykovú alebo štylistickú korektúru textu, prípadne text pripomienkuje či doplní o vlastné myšlienky, a študent alebo účastník rigorózneho či habilitačného konania tieto pripomienky priamo prevezme do svojho vlastného textu. Hoci je možné predpokladať, že takáto osoba mohla mať vedomosť o účele ďalšieho použitia jej textu, prípadne mohla predvídať, že sa svojim konaním dopúšťa priestupku, automaticky to neznamená, že konala s úmyslom vyhotoviť záverečnú alebo kvalifikačnú prácu pre tretiu osobu. Vzhľadom na nezvyčajne vysokú spodnú hranicu minimálnej finančnej sankcie je však potrebné, aby zákonodarca sankcionoval práve závažnejšie formy protiprávneho konania. Z tohto dôvodu možno aktuálne vymedzenie subjektívnej stránky skutkovej podstaty predmetného správneho deliktu považovať za neproporcionálne a potenciálne neprimerané k závažnejším formám participácie na vypracovaní záverečných alebo kvalifikačných prác.

Nemožno však opomenúť, že podľa ustanovenia § 12 ods. 1 zákona o priestupkoch sú správne orgány povinné prihliadať nielen na spôsob spáchania priestupku, jeho následky a okolnosti, ale aj na osobu páchatela, mieru jeho zavinenia a pohnútky, ktoré ho viedli k protiprávnemu konaniu.²⁵ Napriek tomu možno v aplikačnej praxi predpokladať, že rozhodujúcim spôsobom bude prevládať ukladanie finančných pokút, a to najmä vzhľadom na obmedzený rozsah aplikovateľných alternatívnych sankcií. V súlade so zásadou zákonnosti pri ukladaní sankcií nemôže správny orgán uložiť pokutu nižšiu, ako je zákonom stanovená minimálna hranica, teda vo výške 10 000 eur, čo v konkrétnych prípadoch bude viesť k porušovaniu zásady proporcionality.

Ustanovenie výšky pokuty pre fyzickú osobu v priestupkovom konaní v rozpätí od 10 000 do 50 000 eur predstavuje v slovenskom právnom prostredí výnimočný stav. Zatiaľ čo zákon o priestupkoch vo všeobecnosti neumožňuje správnomu orgánu uložiť v konaní sankciu vyššiu ako 3 319 eur (príkladom možno uviesť priestupok na úseku podnikania podľa ustanovenia § 24 ods. 2 tohto zákona), osobitné právne predpisy obsahujú rôzne prístupy k určovaniu výšky pokút, vrátane odlišných mechanizmov ich výpočtu alebo stanovenia ich maximálnej hranice.²⁶ Rozmedzie výšky pokuty v rozsahu, v akom je upravené v ustanovení § 108l ods. 3 zákona o vysokých školách, predstavuje v slovenskom právnom poriadku skôr výnimočné riešenie, ktoré svojou prísnosťou vyčnieva spomedzi bežných sankčných mechanizmov.

Navzdory uvedenému však predmetný prístup zákonodarcu predstavuje len ďalšiu z obvykle pertraktovaných tendencií vedúcich k sprísňovaniu sankčných mechanizmov v oblasti správneho trestania, ku ktorej dochádza aj napriek absencii ich dostatočného odôvodnenia.²⁷ Obdobnú perspektívu zaujal zákonodarca aj v prípade priestupku účasti na akademickom

²⁵ Ustanovenie § 12 ods. 1 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

²⁶ Konzistentne s určením hornej hranice pokuty v rámci zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov pristupuje zákonodarca napríklad aj k ustanoveniu hornej hranice pokuty v prípade priestupku porušenia povinnosti dodržiavať mlčanlivosť podľa ustanovenia § 18 v spojení s ustanovením § 32 ods. 1 zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, pričom v zmysle ustanovenia § 32 ods. 2 tohto zákona zákonodarca umožňuje uložiť fyzickej osobe za predmetné protiprávne konanie pokutu totožne do výšky 3 319 eur; spodnú hranicu pri tom zákon neustanovuje vôbec. Podobne: HAMULÁKOVÁ, Zuzana. Priestupkové právo hmotné. In HAMULÁKOVÁ, Zuzana – HORVAT, Matej. *Základy správneho práva trestného*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 104.

²⁷ MOLITORIS, Peter. Vzťah medzi zákonnosťou a prípustnosťou dôkazov vo veciach správneho trestania. In *Studia Iuridica Cassoviensia*, č. 1, roč. 6, 2018, s. 34. [online]. [cit. 18.11.2025]. Dostupné online z: <https://sic.pravo.upjs.sk/files/4/molitoris_-_vztah_medzi_zakonnostou_a_pripustno.pdf>.

podvode, k čomu je možno dospieť najmä poukázaním na strohosť dôvodovej správy k novelizačnému návrhu zákona o vysokých školách²⁸.

V závere tejto časti považujeme za potrebné zdôrazniť, že zákonom ustanovené rozpätie pokuty pri priestupku účasti na akademickom podvode možno vnímať ako neprimerané, najmä ak sa zohľadní možnosť nedbanlivostného zavinenia či absencia cieľa páchatel'a. Odporúčame, aby zákonodarca zväzil doplnenie skutkovej podstaty priestupku o úmyselné konanie a výslovné zakotvenie cieľa páchatel'a, čím by sa eliminovalo riziko postihu osôb, ktoré sa na akademickom podvode podieľali bez vedomého zámeru. Zároveň odporúčame znížiť zákonom stanovenú spodnú hranicu pokuty alebo alternatívne zväžiť jej úplné odstránenie, ako to umožňujú aj iné osobitné právne predpisy v oblasti priestupkového práva, na ktoré sme poukázali hore v texte.

Z tohto dôvodu navrhujeme, aby zákonodarca zväzil novelizáciu ustanovenia § 108l ods. 2 zákona o vysokých školách v nasledujúcom znení:

„Fyzická osoba sa dopustí priestupku, ak v úmysle získať majetkový prospech pre iného

- a) vyhotoví alebo zabezpečí vyhotovenie záverečnej, rigoróznej alebo habilitačnej práce alebo jej častí, alebo*
- b) propaguje, ponúka alebo sprostredkuje priamo alebo nepriamo vyhotovenie záverečnej, rigoróznej alebo habilitačnej práce alebo jej časti; to platí, aj ak následkom nie je akademický podvod.“*

III. SPRÁVNE TRESTANIE PRÁVNICKÝCH OSÔB A PODNIKAJÚCICH FYZICKÝCH OSÔB PRI ÚČASTI NA AKADEMICKOM PODVODE

Zákon o vysokých školách ustanovením § 108l zavádza do právneho poriadku okrem priestupkovej zodpovednosti fyzických osôb za účasť na akademickom podvode aj administratívnoprávnu zodpovednosť právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb. Rovnako ako v prípade fyzických osôb, aj v prípade vyššie uvedených subjektov je protiprávne konanie posudzované podľa totožnej skutkovej podstaty, ktorá spravidla postihuje vyhotovenie, sprostredkovanie alebo propagovanie záverečných alebo kvalifikačných prác pre inú osobu.²⁹ Cieľom uvedeného ustanovenia je rozšíriť administratívnu zodpovednosť na subjekty, ktoré sa systematicky podieľajú na narúšaní akademickej integrity, pričom tak konajú za účelom dosiahnutia majetkového zisku. Týmto subjektom je správny orgán v zmysle ustanovenia § 108l ods. 3 zákona o vysokých školách oprávnený uložiť pokutu v rozsahu od 10 000 do 50 000 eur.³⁰

Z pohľadu správnoprávnej teórie, ale aj z hľadiska aplikačnej praxe, vznikajú zakotvením ustanovenia § 108l ods. 1 a ods. 3 tohto zákona viaceré problematické aspekty, ktoré opätovne poukazujú na disproporcionalitu právnej úpravy a nedostatky pri správnom trestaní právnických osôb ako takých.

V prvom rade je potrebné zdôrazniť, že zákonodarca pri vymedzení rozmedzia výšky pokuty nediferencuje medzi jednotlivými subjektami protiprávneho konania, a oproti fyzickým osobám prakticky neupravuje odlišné kritériá či mechanizmy pre uloženie pokuty páchatel'om, ktorí sú právnickými osobami alebo podnikajúcimi fyzickými osobami. Výška pokuty je pre obidva druhy subjektov totožná, a to napriek tomu, že ekonomické postavenie právnických osôb sa oproti fyzickým osobám v zásadnej miere odlišuje.

²⁸ Dôvodová správa k zákonu č. 137/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších prepisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. [cit. 20.08.2025]. Dostupné online z: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=505390>>.

²⁹ Ustanovenie § 108l ods. 1 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších prepisov.

³⁰ Ustanovenie § 108l ods. 3 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších prepisov.

Na druhej strane, zákon o vysokých školách v ustanovení § 108l ods. 3 poskytuje správny orgánom len výrazne limitované možnosti individualizácie sankcie vo vzťahu ku konkrétnej právnickej osobe. Napriek tomu, že podľa ustanovenia § 108l ods. 4 tohto zákona sú správne orgány povinné pri ukladaní sankcie zohľadniť povahu protiprávneho konania, zákonodarca neustanovuje povinnosť prihliadať na individuálne pomery konkrétnej právnickej osoby ani na jej ekonomickú silu. Individualizácia sankcie sa v konečnom dôsledku môže prejavovať výlučne určením konkrétnej výšky pokuty v rámci zákonom stanoveného rozsahu, keďže pokuta predstavuje jediný druh sankcie, ktorý možno právnickej osobe za dané protiprávne konanie uložiť.

Navyše, na rozdiel od právnej úpravy v zákone o priestupkoch, ktorá v súlade s ustanovením § 11 ods. 3 umožňuje správny orgán upustiť od potrestania páchatel'a³¹, pri administratívnom trestaní právnických osôb si správny orgán musí vystačiť s taxatívnym výpočtom sankcií, ktoré ustanovuje osobitný právny predpis. V kontexte zákona o vysokých školách je v súčasnosti jediným druhom sankcie pokuta. Určitý „materiálny korektív“ zákona o priestupkoch, ktorý umožňuje správny orgán prihliadať na konkrétne okolnosti protiprávneho konania, nie je v danom prípade aplikovateľný ani analogicky, keďže správny orgán pri prejednávaní a rozhodovaní o správnych deliktach právnických osôb disponuje diskrečionálnou právomocou, ktorá by mu umožnila protiprávne konanie nepotrestať, len v tých prípadoch, ak to konkrétny právny predpis explicitne formuluje a dovoľuje.³² Rozptýlenosť nejednotnej právnej úpravy, ktorú nezocel'uje žiadny jednotný kódex, je potom možné preklenúť len podrobnou a vyčerpávajúcou právnou úpravou v každom osobitnom zákone.

Vzhľadom na povahu protiprávneho konania vymedzeného v ustanovení § 108l ods. 1 zákona o vysokých školách je namieste zvážiť, či by nebolo účinnejšie doplniť do predmetného ustanovenia aj iné druhy sankcií, ktoré by mali potenciál byť pre páchatel'ov odstrašujúcejšie. Ako vhodnou alternatívou k pokute sa javí sankcia zákazu činnosti, ktorá patrí medzi druhú najčastejšie ukladanú sankciu v rámci správneho trestania právnických osôb.³³

Zároveň je však potrebné upozorniť aj na závažnejší dopad tejto sankcie na život právnickej osoby ako takej. Sankcia zákazu činnosti predstavuje obrovský zásah do práv konkrétnej právnickej osoby a jej podnikateľskej činnosti,³⁴ pričom by v konečnom dôsledku mohol byť jej dopad na právnickú osobu likvidačný. Z tohto dôvodu je potrebné dôsledne pristupovať k určovaniu miery proporcionality pri jej ukladaní tak, aby sledovala svoj účel a zamedzila by možnosti opakovaného protiprávneho konania.³⁵ Keďže zákonodarca v ustanovení § 108l ods. 3 zákona o vysokých školách už *de lege lata* reflektuje na recidívu páchatel'a zvýšením sadzby pokuty v rozpätí od 20 000 do 100 000 eur, práve v uvedených prípadoch by bolo efektívne, aby správny orgán disponoval možnosťou uložiť právnickej osobe alternatívne sankciu zákazu činnosti.

V tomto ohľade nemožno opomenúť, že nepostačuje, ak zákonodarca zakotví daný druh sankcie v rámci ustanovenia § 108l ods. 3 zákona o vysokých školách, ale zároveň musí určiť trvanie zákazu činnosti, inak by bola sankcia prakticky nevykonateľná. Dvojročný časový úsek, počas ktorého môže dôjsť k recidíve, je už v predmetnom ustanovení obsiahnutý, pričom ho

³¹ Ustanovenie § 11 ods. 3 zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

³² MASLEN, Michal. Povinnosť dokazovania ako princíp a právna úprava správneho trestania. In: *Přestupky a řízení o nich z pohledu teorie a praxe. Sborník z mezinárodní vědecké konference konané dne 4. října 2013*. Praha : Policejní akademie České republiky, 2014, s. 161.

³³ HORVAT, Matej. *Administratívno-právna zodpovednosť právnických osôb*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 142.

³⁴ Ibidem, s. 143.

³⁵ Ibidem, s. 144.

možno považovať za primeraný, a to najmä vzhľadom k samotnej závažnosti už opakovaného protiprávneho konania.³⁶

Absenciou subsidiarity akéhokoľvek procesnoprávneho predpisu, ktorý by bol v konaní aplikovateľný a značnou roztrieštenosťou právnej úpravy správnych deliktov, môže dochádzať pri rozhodovacej činnosti správneho orgánu k závažným nedostatkom vedúcim k nejednotnosti postihovania právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb.³⁷ Z totožného predpokladu pritom vychádzal aj český zákonodarca pred prijatím zákona č. 250/2016 Sb. o zodpovednosti za prešľupky a řízení o nich, ktorým nahradil dovtedajšiu právnú úpravu so zámerom zjednotenia správneho trestania fyzických a právnických osôb, a tým naplnenia svojich medzinárodných záväzkov vyplývajúcich z práva Európskej únie, medzinárodných zmlúv a judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva.³⁸

Na potrebu systematického prístupu zákonodarcu k sankcionovaniu právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb poukazuje aj Matej Horvat, ktorý identifikuje absenciu jednotného prístupu zákonodarcu ako jednu z hlavných prekážok k naplneniu princípov správneho trestania.³⁹ Túto úlohu pri správnom trestaní nedokáže nahradiť ani správny poriadok⁴⁰ ako všeobecný procesnoprávny predpis správneho konania, keďže svojím charakterom nielen, že nereflektuje na nevyhnutné kritériá v požadovanom rozsahu,⁴¹ ale súčasne sa v zmysle ustanovenia § 108l ods. 6 zákona o vysokých školách na konanie o správnych deliktoch podľa tohto zákona subsidiárne vôbec nevzťahuje.⁴² Napriek tomu, že zákonodarca ustanovením § 108l ods. 4 zákona prikazuje správnomu orgánu pri ukladaní sankcií zohľadniť závažnosť, spôsob, dĺžku a následky protiprávneho konania, prípadne reflektovať na recidívu páchatel'a či porušenie viacerých povinností,⁴³ nie je možné konštatovať, že páchatel'ovi budú zvoleným spôsobom zaručené všetky imanentné práva a procesné záruky v konaní.

Zuzana Hamul'áková zároveň upozorňuje, že správne delikty právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb naplňajú v slovenských právnych predpisoch predovšetkým tretie, prípadne druhé engelovské kritérium⁴⁴, a to najmä s ohľadom na prítomnosť hroziacich sankcií, a je preto potrebné ich v Slovenskej republike na účely Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Európsky dohovor“)⁴⁵ považovať za

³⁶ Zákonodarca vo všeobecnosti považuje opakované protiprávne konanie za závažnejšie, čo sa primerane odzrkadľuje v prísnejších sankciách, ktoré za recidívne konanie umožňuje príslušným orgánom ukladať. Zároveň je však na mieste zdôrazniť, že právne predpisy najčastejšie upravujú túto dobu v trvaní len jedného roka. K tomu pozri napríklad: ustanovenie § 50 ods. 4 zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov alebo ustanovenie § 98 ods. 2 zákona č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Podobne: HAMULÁKOVÁ, Zuzana. Priestupkové právo hmotné. In HAMULÁKOVÁ, Zuzana – HORVAT, Matej. *Základy správneho práva trestného*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 104.

³⁷ HAMULÁKOVÁ, Zuzana. Zodpovednosť právnickej osoby a podnikajúcej fyzickej osoby za správny delikt – subjekty ako páchatelia, liberácia, prechod zodpovednosti. In HORVAT, Matej (ed.). *Zákon o priestupkoch – návrh hmotnoprávnej úpravy*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023, s. 41.

³⁸ VĚTEŠNÍK, Pavel. In JEMELKA, Luboš – VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích. Komentář. Třetí vydání*. Praha : C. H. Beck, 2025, s. 45-67.

³⁹ HORVAT, Matej. *Administrativní právní zodpovědnost' právnických osob*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 59-60 a s. 70.

⁴⁰ Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov.

⁴¹ HORVAT, Matej. *Administrativní právní zodpovědnost' právnických osob*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 59.

⁴² Ustanovenie § 108l ods. 6 Zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁴³ Ustanovenie § 108l ods. 4 Zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁴⁴ Na účely aktivácie článku 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd postačuje, ak delikt splní čo i len jedno z engelovských kritérií, aby sa považovalo za „trestné obvinenie“.

⁴⁵ Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení dodatkových protokolov.

„trestné obvinenie“.⁴⁶ K obdobnému záveru sa prikláňa aj Radomír Jakab, ktorý poukazuje na represívnu povahu ukladania sankcií pri páchaní správnych deliktov právnickými osobami a podnikajúcimi fyzickými osobami. Odkazuje pri tom najmä na závažnosť hroziacej sankcie, najmä pokuty, ktorá sa v prípade predmetnej kategórie subjektov môže pohybovať až do výšky niekoľko miliónov eur.⁴⁷

Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva už v súčasnosti poskytuje ucelený a systematický rámec pre posudzovanie deliktov podľa článku 6 Európskeho dohovoru. Týmto spôsobom umožňuje členským štátom jednak určiť, či sa konkrétny delikt posudzuje v zmysle predmetného článku, a ak áno, tak či patrí pod jeho civilnoprávnu alebo trestnoprávnu vetvu, a jednak ponúka jasné usmernenia pre členské štáty o tom, aké práva musia byť účastníkom konania v závislosti od charakteru deliktu zaručené.⁴⁸ Zabezpečenie týchto práv pritom nemôže mať len čisto formálny charakter, ale musí pre páchatel'ov deliktov vytvárať faktickú možnosť tieto práva v konaní uplatňovať. Na základe uvedeného možno dospieť k záveru, že Slovenská republika si pri právnej úprave *de lege lata* nedostatočne plní svoje pozitívne záväzky vyplývajúce z Európskeho dohovoru. Zo znenia zákona o vysokých školách totiž správne orgánú nevyplýva explicitná povinnosť zabezpečiť obvinenému všetky základné práva v konaní. Príkladom možno uviesť právo obvineného na obhajobu v konaní, právo na tlmočníka alebo uplatnenie zásady prezumpcie neviny, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou v konaniach o trestných veciach v zmysle článku 6 Európskeho dohovoru. Vzniknutú právnu medzeru je možno v určitých ohľadoch vyplniť analogickým použitím inštitútov trestného práva, a to aj napriek skutočnosti, že používanie analógie vo veciach trestania by malo pri aplikácii práva predstavovať možnosť *ultima ratio*⁴⁹ a zákonodarca by mal uprednostniť explicitnú právnu úpravu, ktorá minimalizuje riziko vydávania nezákonných rozhodnutí orgánmi verejnej správy.

Ako „odrazový mostík“ pre rekodifikáciu správnych deliktov v Slovenskej republike môže pritom poslúžiť aj súčasná podoba slovenského zákona o priestupkoch, ktorá sa doposiaľ preukazuje ako najkomplexnejší zákon podieľajúci sa na zabezpečení garancie práv a procesných záruk pre páchatel'a v konaní o priestupku v porovnaní s ostatnými zákonmi upravujúcimi správne delikty, ktoré obsahujú nanajvýš čiastkovú právnu úpravu.⁵⁰

Pozitívne preto možno vyzdvihnúť aj niekoľkoročné snahy akademickej obce o vzbudenie záujmu zo strany zákonodarcu o zásadné „prekopanie základov“ správneho trestania tak, aby spĺňalo nároky kladené na členské štáty Rady Európy článkom 6 Európskeho dohovoru, čím by sa zabezpečil rovnaký rozsah práv a procesných záruk v administratívnom konaní aj pre právnické osoby, a to práve prijatím jednotného kódexu, ktorý by tvoril všeobecný predpis pre správne trestanie fyzických osôb ako aj právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb.⁵¹

⁴⁶ HAMULÁKOVÁ, Zuzana. *Správne delikty právnických osôb – vybrané inštitúty a problémy*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 123-126.

⁴⁷ JAKAB, Radomír. Uplatnenie práva na spravodlivý súdny proces vo veciach správneho trestania podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. In KOŠIČIAROVÁ, Soňa (ed.) *Princípy trestania a správne delikty: zborník príspevkov z česko-slovenskej vedeckej konferencie konanej 23. septembra 2016 v Trnave*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave. Právnická fakulta, 2016, s. 98.

⁴⁸ Jedným zo spôsobov, ktorým Európsky súd pre ľudské práva približuje a vykladá svoje rozhodnutia, je prostredníctvom tzv. sprievodcov článkom 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd pre civilnoprávnu aj trestnoprávnu vetvu. K tomu pozri: Council of Europe. 2013. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a Fair Trial (Civil Limb). 66 s. [online]. [cit. 22.08.2025]. Dostupné online z: <<https://rm.coe.int/1680700aaf>>; Council of Europe. 2014. Guide on Article 6 . Right To a Fair Trial (Criminal Limb). 64 s. [online]. [cit. 22.08.2025]. Dostupné online z: <<https://rm.coe.int/1680304c4e>>.

⁴⁹ LUKÁŠ, Tomáš. Restoratívne prvky v správnom trestaní. In *Právny obzor*, 104, 2021, č. 2, s. 162. [online]. [cit. 17.11.2025]. Dostupné online z: <<https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2021.2.05>>.

⁵⁰ HORVAT, Matej. *Administratívno-právna zodpovednosť právnických osôb*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 59.

⁵¹ K tomu pozri: HORVAT, Matej (ed.). *Zákon o priestupkoch – návrh hmotnoprávnej úpravy*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023, 107 s. [online]. [cit. 24.08.2025]. ISBN 978-80-7160-708-3. Dostupné online z: <https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KSEP/zborniky_a_cvicebnice/2023-zbornikAPVVHP_uprava.pdf>; HAVELKOVÁ, Mária – GREŠOVÁ, Lenka – BLEHO, Šimon (ed.). *Nová právna úprava správneho*

IV. ZÁVER

Aj napriek tomu, že novelizácia zákona o vysokých školách priniesla do slovenského právneho poriadku novum, ktoré možno vzhľadom na narastajúci počet podvodných konaní pri písaní záverečných alebo kvalifikačných prác uvítať, nie je možné tak urobiť bez kritického náhľadu do novozavedených skutkových podstát správneho deliktu účasti na akademickom podvode.

Na základe analýzy skutkovej podstaty priestupku účasti na akademickom podvode možno dospieť k záveru, že právna úprava prijatá zákonodarcom nenapĺňa požiadavku proporcionality pri ukladaní sankcií, keďže zákonom určené rozpätie pokuty v hodnote od 10 000 do 50 000 eur neproporčne vyčnieva spomedzi právnej úpravy pokút pri priestupkoch a vzhľadom na jej minimálnu výšku môže mať na páchatel'a až likvidačný následok. Uvedené nadobúda osobitný rozmer aj s ohľadom na zakotvenie totožnej výšky peňažnej sankcie v prípade právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb. Z tohto dôvodu sa možno nazdávať, že zákonodarca žiadnym spôsobom nerozlišuje medzi ekonomickým postavením jednotlivých subjektov v konaní napriek tomu, že formálne odlišuje predmetné protiprávne konanie na priestupok a iný správny delikt.

Vykonanou analýzou sme súčasne dospeli k záveru, že práve vzhľadom na neobvykle prísnu sankciu by sa mal zákonodarca v skutkovej podstate precíznejšie vysporiadať so závažnosťou konania a mierou zavinenia páchatel'a. Nedbanlivostné spáchanie priestupku, ktoré môže viesť k uloženiu pokuty minimálne vo výške 10 000 eur, rozhodne presahuje sledovanie účelu nielen individuálnej, ale aj generálnej prevencie. A to najmä ak pripustíme premisu, že účelom ustanovenia by malo byť predovšetkým sankcionovanie tých fyzických osôb, ktoré sa vedome a úmyselne, prevažne s cieľom dosiahnuť majetkový zisk, podujmú vypracovania záverečnej alebo kvalifikačnej práce za tretiu osobu. Hypotézy 1 a 2, ktoré sme si stanovili v úvode príspevku, tak považujeme za verifikované.

Za týmto účelom sme navrhli, aby zákonodarca zväzil:

- zníženie spodnej hranice výšky pokuty, alternatívne aby zväzil jej úplné odstránenie,
- zavedenie úmyselného zavinenia páchatel'a do ustanovenia § 108l ods. 2 zákona o vysokých školách; prípadne aby zväzil zakotvenie cieľa páchatel'a ako obligatórny znak subjektívnej stránky skutkovej podstaty daného priestupku.

V druhej časti príspevku sme sa zamerali na analýzu správneho deliktu účasti na akademickom podvode páchanom právnickými osobami a podnikajúcimi fyzickými osobami. Dospeli sme k zisteniu, že aktuálny právny stav neumožňuje správnomu orgánu uložiť týmto subjektom iný druh sankcie ako pokutu, a to ani v prípade opakovaného, resp. recidívneho protiprávneho konania. Z tohto dôvodu sme navrhli, aby zákonodarca zväzil začlenenie sankcie zákazu činnosti do ustanovenia § 108l ods. 3 zákona o vysokých školách, keďže môže svojim charakterom plniť preventívnu funkciu efektívnejšie ako pokuta, a to predovšetkým v prípade ekonomicky silnejších právnických osôb, ktoré spravidla neodstrašuje ukladanie finančných sankcií vo výške od 10 000 do 50 000 eur, respektíve 20 000 až 100 000 eur pri recidíve páchatel'a.

Zároveň sme poukázali na ustanovenie § 108l ods. 4 zákona o vysokých školách, ktoré usmerňuje správny orgán pri ukladaní predmetných sankcií právnickým osobám. Ustanovenie však predstavuje len veľmi strohú právnu úpravu, ktorá nemá ambíciu napĺňať požiadavky kladené na členské štáty článkom 6 Európskeho dohovoru. Hypotézu 3, ktoré bola stanovená v úvode, tak považujeme za čiastočne verifikovanú. Zákon o priestupkoch ako čiastočne

---

trestania. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2021, 70 s. [online]. [cit. 24.08.2025]. ISBN 978-80-7160-616-1. Dostupné online z: <https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KSEP/zborniky_a_cvicebnice/ZBORNIKAPVVnova_uprava_spravneho_trestania_2021.pdf>.

kodifikovaný právny predpis totiž napĺňa podmienky, ktoré ukladá článok 6 Európskeho dohovoru⁵² a ktoré napriek tomu absentujú v právnej úprave správneho deliktu účasti na akademickom podvode páchanom právnickými osobami. Z tohto dôvodu je zrejmé, že postavenie účastníkov nie je v konaní rovnocenné.

Úplným záverom sa nazdávame, že prijatie jednotného kódexu pre oblasť správneho trestania, ktorý by zlúčil kategóriu priestupkov a správnych deliktov právnických osôb, by mohlo napomôcť pri preklenutí nedostatkov osobitných právnych predpisov, ktoré obsahujú len čiastkovú úpravu správnych deliktov a spravidla opomínajú zakotvenie ustanovení, ktoré by priznávali právnickým osobám rovnaký rozsah procesných práv v konaní ako majú fyzické osoby. Tento zámer sa javí ako o to naliehavejší práve v situáciách, keď sa na konanie subsidiárne nevzťahuje ani správny poriadok, ako je tomu v prípade konania o správnych deliktoch právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb podľa zákona o vysokých školách.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

akademický podvod, správne delikty, právnické osoby, správne trestanie

KEY WORDS

academic fraud, administrative offences, legal entities, administrative punishment

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. CALOVIC NENEZIC, Sanja – KRTOLICA, Milena – JELIC, Milica – SEKARIC, Suzana. Perceptions of Students and Teachers of the University of Montenegro on Academic Integrity. In *CEPS Journal 13 (2023) 3*, s. 75-104. [online]. [cit. 12.11.2025]. Dostupné online z: <<https://doi.org/10.26529/cepsj.1589>>.
2. Council of Europe. 2013. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a Fair Trial (Civil Limb). 66 s. [online]. [cit. 22.08.2025]. Dostupné online z: <<https://rm.coe.int/1680700aaf>>.
3. Council of Europe. 2014. Guide on Article 6. Right To a Fair Trial (Criminal Limb). 64 s. [online]. [cit. 22.08.2025]. Dostupné online z: <<https://rm.coe.int/1680304c4e>>.
4. Dôvodová správa k zákonu č. 137/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších prepisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. [cit. 20.08.2025]. Dostupné online z: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=505390>>.
5. DUDOR, Ladislav – ANDOROVÁ, Petra. Niekoľko úvah k uplatňovaniu zásady reformatio in peius v správnom konaní. In KOŠIČIAROVÁ, Soňa. (ed.) *Princípy administratívnoprávnej zodpovednosti – právna úprava a právna prax*. Trnava : Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2016, s. 13-23.
6. Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení dodatkových protokolov.
7. HAMUĽÁKOVÁ, Zuzana – HORVAT, Matej. *Základy správneho práva trestného*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, 308 s.
8. HAMUĽÁKOVÁ, Zuzana. *Správne delikty právnických osôb – vybrané inštitúty a problémy*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, 316 s.
9. HAVELKOVÁ, Mária – GREŠOVÁ, Lenka – BLEHO, Šimon (ed.). *Nová právna úprava správneho trestania*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2021, 70 s. [online]. [cit. 24.08.2025]. ISBN 978-80-7160-616-1.

⁵² HORVAT, Matej. *Administratívnoprávna zodpovednosť právnických osôb*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 59.

- Dostupné online z:
<https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KSEP/zborniky_a_cvicebnice/ZBORNI_K_APVV_nova_uprava_spravneho_trestania_2021.pdf>.
10. HORVAT, Matej. *Administratívnoprávna zodpovednosť právnických osôb*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, 264 s.
  11. HORVAT, Matej (ed.). *Zákon o priestupkoch – návrh hmotnoprávnej úpravy*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023, 107 s. [online]. [cit. 24.08.2025]. ISBN 978-80-7160-708-3. Dostupné online z: <https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KSEP/zborniky_a_cvicebnice/2023-zbornikAPVV_HP_uprava.pdf>.
  12. JAKAB, Radomír. Uplatnenie práva na spravodlivý súdny proces vo veciach správneho trestania podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. In KOŠIČIAROVÁ, Soňa (ed.) *Princípy trestania a správne delikty: zborník príspevkov z česko-slovenskej vedeckej konferencie konanej 23. septembra 2016 v Trnave*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave. Právnická fakulta, 2016, s. 93-101.
  13. JEMELKA, Luboš – VETEŠNÍK, Pavel. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích. Komentář. Třetí vydání*. Praha : C. H. Beck, 2025, 1195 s.
  14. Law on Academic Integrity, The Official Register of Montenegro, No. 017/19.
  15. LUKÁŠ, Tomáš. Restoratívne prvky v správnom trestaní. In *Právny obzor*, 104, 2021, č. 2, s. 155-169. [online]. [cit. 17.11.2025]. Dostupné online z: <<https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2021.2.05>>.
  16. MASLEN, Michal. Povinnosť dokazovania ako princíp a právna úprava správneho trestania. In *Přestupky a řízení o nich z pohledu teorie a praxe. Sborník z mezinárodní vědecké konference konané dne 4. října 2013*. Praha : Policejní akademie České republiky, 2014, s. 153-171.
  17. MOLITORIS, Peter. Vzťah medzi zákonnosťou a prípustnosťou dôkazov vo veciach správneho trestania. In *Studia Iuridica Cassoviensia*, č. 1, roč. 6, 2018, s. 33-41. [online]. [cit. 18.11.2025]. Dostupné online z: <https://sic.pravo.upjs.sk/files/4_molitoris_-_vztah_medzi_zakonnostou_a_pripustno.pdf>.
  18. Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy CM/Rec(2007)7 o dobrej verejnej správe.
  19. Qualifications and Quality Assurance (Education and Training) Act 2012.
  20. SREBALOVÁ, Mária a kolektív. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. Bratislava : C. H. Beck, 2020, 512 s.
  21. Universitätsgesetz 2002 sowie Änderung des Bundesgesetzes über die Organisation der Universitäten und des Bundesgesetzes über die Organisation der Universitäten der Künste (NR: GP XXI RV 1134 AB 1224 S. 111. BR: 6697 AB 6717 S. 690.).
  22. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 11. decembra 2019, sp. zn. IV. ÚS 147/2019.
  23. Zákon SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
  24. Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
  25. Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

Mgr. Stanislava Sopková

ORCID: 0009-0003-8589-5957

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra správneho a environmentálneho práva

Šafárikovo nám. č. 6, P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

E-mail: stanislava.sopkova@flaw.uniba.sk

REFLECTING LEGAL FUTUROLOGY AS A SCIENTIFIC APPROACH TO THE FUTURE OF LAW¹

ZAMYSLENIE NAD PRÁVNOU FUTUROLOGIOU AKO VEDECKÝM PRÍSTUPOM K BUDÚCNOSTI PRÁVA

Dominik Šoltys²

<https://doi.org/10.33542/SIC2026-1-08>

ABSTRACT

This article presents legal futurology as a new analytical and predictive framework for legal thinking, based on the need to anticipate future social, technological, and environmental challenges in the law. The author focuses on the general characteristics of futurology and legal futurology, the classification of its internal areas, and analyzes the possibilities of using relevant futurological methods (e.g., backward planning, scenario analysis) in the context of law. At the same time, he distinguishes futurological thinking from utopian thinking. The text confronts legal-futurological foresight with traditional forms of prediction that appear in existing legal theory, philosophy, and practice in the form of future-oriented legal considerations. The aim of the paper is to open up space for further research into the future of law as dynamic and open knowledge, capable of reflecting dominant social trends that may fundamentally influence the nature and functioning of law in the future.

ABSTRAKT

Príspevok predstavuje právnu futurologiu ako nový analyticko-predikčný rámec právneho myslenia, vychádzajúci z potreby anticipovať spoločenské, technologické a environmentálne výzvy budúcnosti v právnej oblasti. Autor sa zameriava na všeobecnú charakteristiku futurologie a právnej futurologie, klasifikáciu jej vnútorných oblastí a analyzuje možnosti využitia relevantných futurologických metód (napr. spätné plánovanie, scenárová analýza) v kontexte práva. Zároveň odlišuje futurologické myslenie od myslenia utopistického. Text konfrontuje právno-futurologickú predvídavosť s tradičnými formami predvídavosti, ktoré sa objavujú v doterajšej právnej teórii, filozofii a praxi vo forme právnych úvah orientovaných na budúcnosť. Zámerom príspevku je otvoriť priestor pre ďalší výskum budúcnosti práva ako dynamického a otvoreného poznania, schopného reflektovať dominantné spoločenské trendy, ktoré môžu zásadne ovplyvniť povahu i fungovanie práva v budúcnosti.

I. INTRODUCTION

The current period of accelerating social, technological, and environmental change leads us to reflect on the ability of legal science to quickly identify future challenges and clarify the place, function, and form of law in them. The law, which aims to regulate an increasingly complex reality, must be able to identify and scientifically capture the uncertainty arising from the future and, if possible, dispel it. In this sense, it must anticipate development trends, identify new regulatory needs, but above all, consider whether these trends represent factors of future change in its nature and functioning. It is at this crossroads that legal futurology emerges, as an

---

¹ This article presents partial results of the APVV project No. 21/0336 “Analysis of court decisions using artificial intelligence methods.”

² JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University, Faculty of Law, Slovak Republic.

interdisciplinary field exploring possible, probable, or even desirable versions of the future of law.

Legal futurology is an analytical and predictive way of thinking about law that focuses legal thinking on the future. It shows that merely reacting to problems with descriptive or analytical responses is no longer sufficient; instead, we must anticipate and recognize future challenges on time. In this way, it complements the reactive side of legal science. It is based on the assumption that the development of law is not an isolated event, but part of broader social dynamics. Today, these are shaped by megatrends such as digitalization, rapid technological development (e.g., in the fields of artificial intelligence, machine learning, and natural language processing), climate transformation and the search for renewable resources, demographic changes (ageing population, ethnocultural diversity, and migration), and changes in society (accompanied by its polarization and fragmentation). In the context of social dynamics, law cannot remain static, but must learn to "think toward the future." The promise of the development of legal futurology is not only the description of possibilities and scenarios for the future development of law, nor is it only normative considerations about its desirable future form, although both are part of legal futurology. The purpose of legal futurology is, so to speak, to capture the legal future in the hands of legal science.

This article aims to present legal futurology as a methodologically and substantively layered framework that allows us to consider the future of law with an emphasis on its nature, methodological aspects, and normative and practical dimensions. The article will be divided into six parts. The first and second parts will focus on a general introduction to futurology and legal futures as a brief presentation of each. The third part will be devoted to the internal heterogeneity and possibilities of classification of legal futurology, which is influenced by related areas of legal research. It will also be shaped by an open and dynamic thematic classification reflecting current social trends and megatrends with an impact on law. The fourth part will describe foresight, prediction, and predictability in current legal theory, philosophy, and practice. This part will seek to argue in favor of foresight, prediction, and predictability as an inherent part of current thinking about law. The fifth part will present futurological foresight as a special part of thinking about law, which is the result of interdisciplinarity and the application of futurological methodology in legal science. The result is foresight about law as a special group of legal consciousness and conclusions of legal science. The sixth part will aim to distinguish the legal-futurological approach from the objection that it is only utopian thinking about the future place of law in society. The basic starting point here will be the difference between the anticipatory aspect of futurological thinking as opposed to the purely idealistic nature of utopian thinking. The framework of this paper is thus to show and justify the possibilities for integrating legal futurology into legal science and its subsequent development in terms of the specifics that appear in its preliminary form.

The purpose of this paper is not to thoroughly examine and verify the functionality of the methodology and methods of legal futurology. Rather, its purpose is to reflect on the possibilities of applying futurology in the legal field and to define the basic features of the framework of legal futurology. In this sense, this paper can serve as a basis for further research, teaching, and interdisciplinary discussions on the possibilities of researching the future of law. Although due to the preliminary nature of legal futurology, the system, methodology, and place of legal futurology in legal science have not yet been described more conceptually, I proceed from the assumption that legal futurology is not merely an academic exercise, but has a practical dimension. Methodology and the place of legal futurology in legal science have not yet been described in a more conceptual manner. However, I assume that legal futurology is not just an academic exercise but is intended to serve as a practical tool for strategic legal thinking in times of ongoing and upcoming social change.

II. GENERAL OVERVIEW OF THE EARLY DEVELOPMENT OF FUTUROLOGY AS A SCIENTIFIC FIELD: THE IDEA, ESSENCE, FUNCTIONS, AND OBJECT OF STUDY OF FUTUROLOGY

The term futurology can generally be understood as a scientific approach to understanding the future and a theory of the future. Futurology encompasses a general philosophy of the future, but also more specific teachings about forecasts, predictions, and projects whose purpose is to program and plan certain steps for future development.³ Its subject and area of scientific research are mainly perspectives that focus on social processes.⁴

The origins of futurology as a scientific discipline date back to 1949, when it was introduced as a scientific concept by German lawyer, political scientist and futurologist Ossip K. Flechtheim.⁵ Flechtheim is also considered the founder of modern futurology.⁶ In its early days, futurology was formulated as a science of predictive probability.⁷ In his book *Futurologie: Der Kampf um die Zukunft*, he shapes futurology as a science that is supposed to be a critical counterbalance to the influence of ideologies in society, based on the following principles:⁸

- The world is dynamic, changing, and always bringing something new;
- The structure and basic laws of change in the world are knowable;
- Changes in the world can be roughly predicted;
- Different predictions are valuable because they can foreshadow future crises and problems;
- Freedom of choice and opportunities for implementation play a role;
- The future is shaped by knowledge of what is necessary, possible, and desirable.

Last but not least, futurology also pursues a specific purpose. According to Flechtheim, this is not just the ability to make bare predictions, but above all to contribute to the elimination of wars and the consolidation of peace, the eradication of hunger and poverty, the stabilization of population numbers, the elimination of exploitation and oppression, and to contribute to the democratization of the state and society. According to him, other purposes of futurology include stopping the devastation of nature and ensuring the protection of nature and humans from humanity itself. Furthermore, it also includes the elimination of alienation and the creation of a new creative human being.⁹ All these purposes, which normatively define the possible purpose and contribution of futurology, are highly attractive due to their relevance at the beginning of the second quarter of the 21st century.

³ BALÁŽOVÁ, E. et al. (eds.) Slovník súčasného slovenského jazyka. 1. zväzok, A-G. Bratislava: VEDA, 2006, p. 1036.

⁴ KRAUS, J., PETRÁČKOVÁ, V. et al. Slovník cudzích slov. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997, p. 307.

⁵ Ossip K. Flechtheim was also the first person to use the term "futurology" in 1942, when he used it in private letters, and also in 1943, when he used it in an article published in the Atlantic University magazine Phylon. See KLINEC, I. Ossip K. Flechtheim a vznik futurologie. In RUSKO, M., SLOVENSKÁ SPOLOČNOSŤ PRE ŽIVOTNÉ PROSTREDIE. (eds.) Sustainability - Environment - Safety 2016: recenzovaný zborník príspevkov zo VI. medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre životné prostredie v spolupráci so STRIX n. f. Žilina, 2016, p. 32.

⁶ TOFFLER, A. The Futurists. New York: Random House, 1972, p. 264.

⁷ BUTLER, A. M. Futurology. In LATHAM, R. (ed.) The Oxford Handbook of Science Fiction. New York – Oxford: Oxford University Press, 2014, pp. 513-523.

⁸ See FLECHTHEIM, O. K. Futurologie: Der Kampf um die Zukunf. Cologne: Verlag Wissenschaft und Politik, 1971, pp. 1-40.

⁹ See more FLECHTHEIM, O. K. History and Futurology. Meisenheim am Glan: Hain, 1966, pp. 28-29.

Even today, futurology can still be broadly defined as the science that studies the future.¹⁰ In addition, there are other names for future study, such as prognostics.¹¹ The term prognostics directly reveals what futurology is about – forecasting, i.e., predicting and making predictions. Forecasting is an activity that consists of gathering knowledge, experience, and ideas about the future, obtained through rational procedures and logical reasoning, which is then completed by formulating statements about possible variants of development.¹² A prediction is a systematic and reliably derived statement about the future that is expected to occur under certain conditions and at a certain time or time range.¹³ However, these predictions can be of various types, and therefore, futurology creates a certain classification between them depending on the method used, the purpose set, the time range, etc.

The development of futurology is largely dependent on a combination of knowledge from various scientific disciplines. It combines these appropriately for the purpose of studying future developments.¹⁴ Therefore, it can be said that futurology is, by its very nature, an interdisciplinary study that also has its own range of methods and methodologies for researching the future. Thus, futurology can be said to be a science that deals with detailed research into the future based on and using all the means available to science.¹⁵ This emphasizes not only its interdisciplinary nature but also its scientific nature. Futurology therefore seeks to use scientific methods. In this case, it is not about creating space to publish subjective, intuitive assumptions, estimates, or opinions.¹⁶

To address skepticism regarding the validity of such forward-looking research, it is essential to highlight that legal futurology does not aim for absolute certainty, but for scientific probability. Historical precedents show that systematic foresight can successfully anticipate major changes. For example, Richard Susskind's predictions from the 1990s regarding the dominance of the internet and email in legal practice, which were once viewed with doubt, have become the standard reality of modern law. By identifying weak signals today, legal futurology provides a framework to manage the transition toward future legal paradigms rather than simply guessing their form.

In summary, it can be added that futurology is a science and, like any science, it can be related to the idea of Nobel Prize winner in chemistry, Ilya Prigogine, according to which science is, in a sense, an expression of culture that is simultaneously framed by dialogue with

---

¹⁰ KLINEC, I. Futurologia a anticipatívne vládnutie. In RUSKO, M., KOLLÁR, V., KLINEC, I. (eds.) Globálne existenciálne riziká 2013. Zborník z medzinárodnej konferencie. Žilina Stix, n.f. v spolupráci so Slovenskou spoločnosťou pre životné prostredie, 2013, p. 64.

¹¹ See, for example KLUFOVÁ, R., POLÁKOVÁ, Z. Demografické metódy a analýzy: demografie české a slovenské populace. Praha: Wolters Kluwert ČR, 2010, p. 249.

¹² VESELÝ, A., NEKOLA, M. (eds.) Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe. Praha: Slon, 2007, p. 274.

¹³ Ibid., pp. 274-275.

¹⁴ A similar approach can be found in the novels of the English writer and founder of science fiction Herbert George Wells. This artist is associated with futurology mainly because of his ability to use contemporary scientific knowledge to predict the future development of various phenomena in society. It is possible to find that he predicted the emergence of airplanes, tanks, satellite television, and even the internet, which are now commonly established inventions. Although Wells did not write explicitly about futurology during his lifetime, in 1932 he spoke out in favor of scientific research into the future. He asked the following question: "It seems strange to me that although we have thousands and thousands of professors and hundreds of thousands of history students studying events from history, there is not a single person anywhere who is engaged full-time in predicting the future consequences of new inventions and new devices." Wells thus presented a protoversion of the science of the future positive and negative consequences of fundamental scientific discoveries of the time, which he called "Foresight." See, for example, WELLS, H. G. Wanted – Professors of Foresight! (1932). In *Futures Research Quarterly*. Vol. 3, No. 1 1987, pp. 89-91.

¹⁵ DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. et al. Kriminológia. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, p. 69.

¹⁶ For more on the methodology and methods of futurology, see section "5. Futurological foresight and visions in law" of this article.

nature.¹⁷ Futurology is dynamic and, together with other sciences, it is constantly changing under the influence of trends and scenarios relevant to the current, but especially the future, course of society.

The development of futurology has also led to its split into specific areas of science. Last but not least, it is a subject taught at universities.¹⁸ Fragmentation has also led to the emergence of legal futurology. In this process, the calls for closer cooperation and mutual support between the various branches of futurology should definitely not be ignored, along with the strengthening of the epistemological, philosophical, and ethical aspects of futurology.¹⁹ This can contribute to the creation of scientific knowledge about the world that also anticipates global negative scenarios, sets natural limits to anthropocentrism, and is prepared to face lurking injustices with more or less concrete positive steps.

III. INTRODUCTORY DEFINITION OF LEGAL FUTUROLOGY: THE FEATURES OF THE SCIENCE OF PREDICTING FUTURE LAW

Legal futurology is currently a relatively young subdiscipline of legal science.²⁰ It is distinguished from the rest of legal science primarily because its conclusions are not limited to the law in its present forms. Its conclusions are not exclusively normative considerations of law. Moreover, its considerations are not limited by the history of law, although examining the future of law can be an invitation to study history and learn from it.²¹ Back in the 1980s, David Funk argued in favor of the development of legal futurology by comparing it to the space in legal science and academia that is usually devoted to the study of the history of the state and law. Funk argued that the teaching of legal history receives considerable attention and that there is personnel and institutional support to ensure historical legal research. On the contrary, the study of the future of law is random and seems to be on the margins of interest, with minimal or no personal and institutional support.²²

Legal futurology seeks to predict the nature, form, and functioning of law in the future. This means that it attempts to define the future forms and manifestations of law, legal systems, and legal practice. The main and at the same time most generally expressed subject of legal futurology thus becomes the future of law. This involves knowledge that synthesizes insights

---

¹⁷ PRIGOGINE, I. Science, reason and passion. In MASINI BARBIERI, E. (ed.) Art and science: studies from the world academy of art and science. World Futures, Budapest: Gordon and Breach, 1993, p. 42.

¹⁸ KLINEC, I. Z histórie svetového futurologického myslenia II. Ossip K. Flechtheim a vznik futurologie. In RUSKO, M., PROCHÁZKOVÁ, D., ANDRÁŠ, P., KOLLÁR, V. (eds.) METES 2020: Motivation - Education - Trust - Environment - Safety 2020 : recenzovaný zborník z V. medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre životné prostredie v spolupráci so STRIX n. f. Žilina, 2020, s. 56.

¹⁹ See, for example, MASINI, E. B. New challenges for futures studies. In Futures. Vol. 33, 2001, p. 646.

²⁰ See, for example, HAGUE INSTITUTE FOR THE INTERNATIONALISATION OF LAW. Law Scenarios to 2030: Signposting the legal space of the future [online]. Hague: Hague institute for the internationalisation of law, 2011, 39 p., 2011, p. 8 [accessed on 2024-09-17]. Available on: <<https://www.foresightfordevelopment.org/sobipro/download-file/46-1188/54>>.

²¹ MACEY, G. P. Legal Futurism [online]. July 3, 2013 [accessed on 2025-04-18]. Available on: <<https://prawfsblawg.blogs.com/prawfsblawg/2013/07/the-future.html>>.

²² See FUNK, D. Legal Futurology: The Field and its Literature. In Law Library Journal. Vol. 73, No. 3, 1980, pp. 625-633.

into dominant trends, known as megatrends²³²⁴ and weak signals²⁵, together with knowledge of law, to create scientific ideas about future law.²⁶ In this sense, legal futurology brings concepts of future law and can be understood as a scientific discipline that systematically deals with legal futures.²⁷ Thus, legal futurology is knowledge about how law should, could, or must develop in the future.

The significance of legal futurology lies in the fact that it provides defined ideas about future law on a general and specific level. However, these ideas are not immutable. It is necessary to revisit and update them over time.²⁸ In connection with this, the ability to make long-term predictions about law is often subject to the objection that it is itself determined by many factors, including culture, economics, politics, the degree of development, and the technical level of a country, etc.²⁹ This means that making certain predictions here may be impossible, highly risky, or even useless, because the scope of uncertainty increases proportionally to the number of determining factors.³⁰ Furthermore, it is also true that supranational and international organizations have an impact on law, which may seemingly evoke a harmonizing effect towards the same or similar development of law in the world (or at least in certain areas of law and the world); it must also be realized that these entities enter into different national conditions, which can transform and adapt them.³¹ Law is therefore subject to a certain social complexity and national diversity, which can hinder the development of the ability to make successful predictions about the future form of law.

The influence of social complexity can be reduced by limiting research and thus correctly setting the scientific objective. At the same time, this does not necessarily exclude the possibility of developing abstract legal-philosophical considerations within legal futurology. National conditions can also have an identifiable form and weight, and all of this can be considered when making predictions about future impacts on law. The unpredictability of certain events, which can be simply interpreted as chance, and subsequently their impact, does not necessarily play a role. It should also be noted that general futurology takes into account the possibility of sudden emerging issues and unexpected but highly effective phenomena known as wild cards. The incorporation of an analysis of these facts leads to the updating and correction of originally expressed predictions, thereby making prediction not a static activity but a continuous and dynamic creative intellectual process.

²³ This term and its meaning are derived from the sense in which it was used by John Naisbitt. See NAISBITT, J. *Megatrends: Ten New Directions Transforming our Lives*. New York: Warner Books, 1984. 333 pp. ISBN 0-446-32922-3.

²⁴ For the purposes of this article, a megatrend can be simply defined as a long-lasting factor of change with global significance that influences thinking and behavior across multiple areas of social life. Compare KAIVO-OJA, J., SANTONEN, T. *Global Megatrends and Global GDP in 2004-2021: An Empirical Big data Look at John Naisbitt's 12 Key Global Megatrend Variables and Global GDP PPP*. In UDEN, L., TING, I-H. (eds.) *Knowledge Management in Organizations: 17th International Conference, KMO 2023*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2023, p. 170 and HANSEN, H. O. *Megatrends in Agriculture, Food Industry and Food Markets: An Empirical and Holistic Approach*. Cham: Palgrave Macmillan, 2024, p. 1.

²⁵ Weak signals are, in comparison with megatrends, undeveloped forces of change in society. In other words, they are emerging trends that may or may not later become megatrends. For more details, see HILTUNEN, E. *The Future Sign and its Three Dimensions*. In *Futures*. Vol. 40, Iss. 3, 2008, pp. 251 et seq.

²⁶ See About Legal Futurism [online]. In *Law 2050: A Forum about Legal Future* [accessed on 2025-09-17]. Available on: <<https://law2050.com/about-legal-futurism/>>.

²⁷ See *ibid*.

²⁸ VASILEVIČ, G. A. *Juridičeskaja nauka: otaženie dejstvitel'nosti i formirovanie obraza buduščego*. In *Izvestija Nacional'noj akademii nauk Belarusi. Serija gumanitarnych nauk*. Vol. 70, No. 1, 2025, p. 73

²⁹ See, for example, MEZEY, N. *Law as Culture*. In SARAT, A. D., SIMON, J. (eds.) *Cultural Analysis, Cultural Studies, and the Law: Moving Beyond Legal Realism*. Durham - London: Duke University Press, 2003, pp. 37-72.

³⁰ See KOTOWSKI, A. *Legal futurology – potential of foresight research in legal sciences: could legal futurology be treated as an independent science in jurisprudence?* In *GIS Odyssey Journal*. Vol. 2, No. 2, 2022, p. 95.

³¹ See, for example, MICHAELS, R. *Global Problems in Domestic Courts*. In MULLER, S., ZOURIDIS, S., FRISHMAN, M., KISTEMAKER, L. (eds.) *The Law of the Future and The Future of Law*. Oslo: Torkel Opsahl Academic EPublisher, 2011, p. 166.

In this sense, the established methods of legal futurology in legal science are not clearly defined. As a result, the possibilities of its current independence become questionable, as it does not have developed methods that would be specific to it. Therefore, it does not have methods that would be typical for it and applied in examining the future of law. Its place in the current system of legal sciences also raises doubts.³²

In general, however, legal futurology represents more of an interdisciplinary approach, the aim of which is to predict what social, economic, technological, environmental, and other factors may influence law in the future. An essential part of legal futurological considerations will be to take into account external factors which, although not of a legal nature, may have a fundamental impact on law (socio-economic factors, demographic factors, cultural, civilizational, moral, ethical, etc.).³³ The interdisciplinary nature of legal futurology presupposes that, as a science, it is linked to a broader vision of the future shape of society. This interdisciplinary science seeks to anticipate the place, form, and significance of law for future society. As a result, legal futurology must strive to identify dominant trends in society, together with scenarios for its development, which will also have a fundamental impact on law, thereby influencing its future development. Properly functioning legal futurology is therefore largely dependent on a well-targeted analytical approach.

However, the result of legal futurology needs not only predictions, but also reflections on the possibilities, scenarios, and challenges that future social, political, environmental, economic, and technological changes will bring to legal systems, the legal profession, and everything related to law. When reflecting on future possibilities of the law, we can consider an activity or a method known as futurecasting. Futurecasting is not about accurate predictions, but rather focuses on various scenarios of future legal developments that may occur. Legal futurology is thus limited to the predictability of certain events, challenges, and needs, for which it expresses the probability that they will occur. This makes it a scientific method to think about legal possibilities and alternatives for the future. This implies that it does not have to yield one single, sharply delineated, and precisely articulated future conception of law.

Regardless of the problems, the uncertainty that is inherently linked to the future, or the opinions that may view the effort to make predictions as futile, it must be recognized that legal futurology can have a primarily preventive and preparative function, thus pointing to impending problems in the development of law.³⁴ In other words, it can help anticipate certain future problems of law and future social challenges that the law is likely to face. Legal futurology thus provides an opportunity to prepare for them in advance and bring them under control. It can hypothetically present legal problems that do not currently exist but may arise in the future, and therefore it will be necessary to deal with them in some way or prepare for them.³⁵ Similarly, Jack Kieffaber points out that for futurologists, it is not a question of whether machines will be able to replace judges and other legal professions in the future – he considers this a certainty. According to him, the real challenge is to answer the question of whether this will be the right thing.³⁶ Therefore, from a broader perspective, it will be necessary to take into account not only the bare development of law towards the future but also the existing purposes of law, the principles of the rule of law, and the broader framework of social values, and to reconcile them

---

³² See KOTOWSKI, A. Legal futurology – potential of foresight research in legal sciences: could legal futurology be treated as an independent science in jurisprudence? In *GIS Odyssey Journal*. Vol. 2, No. 2, 2022, pp. 102-103.

³³ VASILEVIĆ, G. A. Juridičeskaja nauka: otkraženie dejstviteľnosti i formirovanie obraza buduščego, p. 73.

³⁴ WIDDISON, R. Electronic Law Practice: An Exercise in Legal Futurology. In *The Modern Law Review*. Vol. 60, No. 2, 1997, p. 163.

³⁵ MUZAKIR, M. The Legal Futurology as a Criticism of Law Enforcement in Indonesia. In *Ratio Legis Journal*. Vol. 1, No. 4, 2022, p. 772.

³⁶ See KIEFFABER, J. Predictability, AI, and Judicial Futurism: Why Robots will Run the Law and Textualists Will Like It (Preprint) [online]. p. 1 [accessed on 2025-04-18]. Available online: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4966334>.

with the advantages and disadvantages of trends that are likely to influence the form and functioning of law in the future.

At this point, it is possible to consider the normative aspect of legal futurology, or rather the construction of normative legal futurology. In summary, it can be said that legal futurology will primarily be part of legal science, which takes its conclusions into account and seeks to create a synthesis in the form of a triangle of legal science, society, and future. A characteristic feature of legal futurology is its openness to what the future will or may bring.

IV. DEFINITION OF POSSIBLE AREAS AND TOPICS OF LEGAL FUTUROLOGY

Legal futurology, as a reflective and anticipatory discipline, does not represent a unified methodological whole, but rather a spectrum of thematic and analytical approaches that seek to capture the dynamics of future legal developments. In this context, based on its current state of development, it can be divided into three related areas:³⁷

- ***The future of law.*** In this sense, legal futurology can address questions such as how thinking about law will change as a result of its altered form and nature due to the influence of globalization, the electronization of the state, the application of advanced legal tools in legal practice (especially concerning artificial intelligence, machine learning, natural language processing), stronger protection of particularly vulnerable groups or minorities, environmental factors, climate change, etc. All this creates fertile ground for us to start looking at law differently than we have done under traditional legal frameworks and creates space for the application of abstract, i.e., philosophically and theoretically profound ideas about future law.
- ***The future of legal practice.*** This, as a field of legal futurology, focuses on the practice of the legal profession in the future under the influence of technological progress. This progress will streamline the manual activities of lawyers or even eliminate them through automation.³⁸ Socio-technological changes may also change the form of practice of traditional legal professions as we know them today. A controversial topic and a major question mark is the potential elimination of certain legal professions or their replacement by artificial intelligence.³⁹ In this context, it is not yet clear whether the application of hybrid intelligence in law will become relevant in the long term.⁴⁰
- ***The future of legal education.*** This topic, as an area of interest in legal futurology, must respond to possible changes in law by adapting the education of students at law schools and also the continuing education of legal practitioners. Technological progress and increasing automation in legal practice can change not only the content of this education but also its form, function, and purpose.⁴¹ Similarly, the climate change crisis calls for changes in the way education is provided, ensuring that raising student's environmental

---

³⁷ About Legal Futurism [online]. In Law 2050: A Forum about Legal Future [accessed on 2025-09-17]. Available on: <<https://law2050.com/about-legal-futurism/>>.

³⁸ This issue is also addressed by the legal futurists Richard E. Susskind and his son Daniel Susskind. See SUSSKIND, R. E., SUSSKIND, D. *The Future of the Professions: How Technology will Transform the Work of Human Experts*. Oxford: Oxford University Press, 2015, e.g. pp. 119 et seq., 164, 183, 214.

³⁹ See, for example, KIEFFABER, J. *Predictability, AI, and Judicial Futurism: Why Robots will Run the Law and Textualists Will Like It* (Preprint), pp. 1 et seq.

⁴⁰ Hybrid intelligence is understood here as the simultaneous application of artificial and natural (human) intelligence. See WU, T. *Will Artificial Intelligence Eat the Law? The Rise of Hybrid Social-Ordering Systems*. In *Columbia Law Review*. Vol. 119, No.7, 2019, pp. 2001-2028.

⁴¹ For more details, see GOLDSWORTHY, D. *The Future of Legal Education in the 21st Century*. In *Adelaide Law Review*. Vol. 41, No. 1, 2020, pp. 243 et seq., and also DOLIDZE, T. *The Evolving Role of Artificial Intelligence in Legal Education and Research*. In *Law and World*. Vol. 11, Iss. 1, 2025, pp. 93 et seq.

awareness becomes an integral part of the curriculum.⁴² A certain general response to the impact of all these current challenges is the opinion of Martha Nussbaum, according to whom it is essential to provide education for lawyers that corresponds to the breadth and complexity of the current challenges facing societies and the possible future threats that arise from them.⁴³

In addition to the above, legal futurology can be classified into thematic frameworks. Given the current state of society, it can be argued that legal futurology can thus provide predictions about the future of law that will be marked by the acceleration (or completion) of globalization, planarization, and rapid advances in technological progress.⁴⁴ Last but not least, it is also worth mentioning megatrends such as the climate crisis and rapidly changing societies with value and political implications. In the context presented, legal futurology can be divided thematically as follows:

- ***The impact of technology on law in the future.*** Legal futurological research must reflect more closely on topics such as the challenges of a wide range of technological innovations, e.g. the application of artificial intelligence⁴⁵ and robotics⁴⁶, the importance of blockchain technology⁴⁷, virtual currencies⁴⁸, smart contracts⁴⁹, etc. All these areas also have an impact on the law and may cause more permanent changes to its nature and functioning.
- ***The impact of ecology, or rather ecological changes and the climate crisis, on future law.*** The fundamental impact of climate change raises the question of human survival on Earth. In this sense, anthropocentric political and scientific thinking is being called into question. Anthropocentric discourse is being challenged by concepts such as the rights of nature or the legal subjectivity of nature.⁵⁰ The limitations of the anthropocentric approach to law naturally lead to considerations of correcting or changing existing legal concepts, terms, and institutions at their very foundations.⁵¹ More precisely, it is pointed out that they may not be inherently adapted only for and according to humans.

---

⁴² See, for example, PRESTON, B. Mainstreaming Climate Change in Legal Education. In *Griffith Law Review*. Vol. 32, Iss. 4, 2023, pp. 431-454.

⁴³ See NUSSBAUM, M. Why Lawyers Need a Broad Social Education [online]. *The Future of Australian Legal Education*, August 11-13, 2017, p. 22 [accessed on 2024-10-22]. Available online: <<https://entreabogadosteveas.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/05/nussbaum-why-lawyers-need-a-broad-social-education.pdf>> and NUSSBAUM, M. Cultivating Humanity in Legal Education. In *The University of Chicago Law Review*. Vol. 70, No. 1, 2003, pp. 256-279.

⁴⁴ See SMITH, J. M. Whither the Future of Law? Concluding Remarks. In MULLER, S., ZOURIDIS, S., FRISHMAN, M., KISTEMAKER, L. (eds.) *The Law of the Future and The Future of Law*. Volume II. Oslo: Torkel Opsahl Academic EPublisher, 2012, p. 468.

⁴⁵ For selected legal-philosophical issues concerning the application of artificial intelligence in law, see, for example, BRÖSTL, A. Artificial Intelligence, Law-Making and Law-Application. In MEZZETTI, L. (ed.) *Science, Technology and Law: Mutual Impact and Current Challenges*. Bologna: Bologna University Press, 2024, pp. 85-93.

⁴⁶ For example, Resolution 2015/2103(INL), adopted by the European Parliament on February 16, which concerns recommendations to the Commission on civil law rules in the field of robotics, also addresses the issue of the possible legal personality of more advanced and autonomous robots.

⁴⁷ See, for example, RODRIGUES, U. R. Law and the Blockchain. In *Iowa Law Review*. Vol. 104, 2018-2019, pp. 679-743.

⁴⁸ See, for example, ŠTRKOLEC, M., SÁBO, J., POPOVIČ, A. *Virtuálne meny v digitálnej ekonomike*. Praha: Leges, 2023. 111 p. ISBN 978-80-7502-727-6; PUTERA, M., ŠTRKOLEC, M. Taxation of Income from the Sale of Virtual Currencies in the Slovak Republic. In *Interaction of Law and Economics: Sustainable Development*. Brno: Sciendo, 2023, s. 175-182; HRABČÁK, L., ŠTRKOLEC, M. EU Regulation of the Crypto-Assets Market. In *Białostockie Studia Prawnicze*. Vol. 29, No. 1., pp. 27-45.

⁴⁹ RÜHL, G. Smart (Legal) Contracts, or: Which (Contract) Law for Smart Contracts? In CAPPIELLO, B., CARULLO, G. (eds.) *Block, Chain, Law and Governance*. Cham: Springer, 2021, pp. 159-180.

⁵⁰ See, for example, CICORIA, M. Legal Subjectivity and Absolute Rights of Nature. In *New Legal Reality: Challenges and Perspectives II*. Riga: University of Latvia Press, 2022, pp. 65-87.

⁵¹ See, for example, BORRÁS, S. New Transitions from Human Rights to the Environment to the Rights of Nature. In *Transnational Environmental Law*. Vol. 5, Iss. 1, 2016, pp. 113-143.

- ***The influence of biotechnology and neurotechnology on the law and its possible application in the law.*** This topic raises the question of whether the law will only regulate the areas of cognitive autonomy, neural data, and human enhancement, or whether it is itself capable of using them reasonably to some extent.⁵²
- ***The law and the changing society.*** Legal-futurological research should capture the broadest possible changes in the structure of society and its value and political functioning. In this regard, we need not only to discuss the electronic functioning of the state and public administration or the possible practical application of the concept of e-democracy. The current struggle for minority rights and the elimination of discrimination and marginalization in the state and society may also fall within the scope of these considerations. Other current issues include the growing polarization⁵³ and fragmentation⁵⁴ of society, the rise of populism in democratic states, and the spread of hoaxes and disinformation, which can test the resilience of the rule of law. There are also a number of other issues that can have a negative impact on democracy and democratic values expressed in and through the law system.⁵⁵

With regard to this last classification, it should be noted that its openness makes it dynamic. Thus, some topics may be added during development (e.g., a global phenomenon such as the strengthening of ethnocultural diversity as a result of migration), or individual thematic areas may be narrowed, but always according to current events. All these new challenges pose ethical problems for the law, complementing traditional legal dilemmas and expanding the possibilities for their resolution⁵⁶. This means that, compared to the previous classification into areas, the thematic division is more open, that is, it can change by expanding or narrowing the topics. However, it is important to realize how, from the perspective of futurology and legal futurology, the influence of individual topics can be combined to influence law, legal systems, legal regulations, legal professions, and the legal behavior of subjects. For instance, the focus on technology and nature – which displaces anthropocentrism (that is, treating humans and the human being as the standard for designing all constructs) from the legal sphere – is a defining feature in the evolution of posthuman law theory.⁵⁷ However, what I want to say in conclusion to this section is that, given the number of these topics, it is necessary to anticipate their future impact on law to avoid some originally unintended difficulties, and that is precisely the task and very meaning/purpose of legal futurology.

---

⁵² See, for example, FILIPOVA, I. A. Neurotechnologies in Law and Law Enforcement: Past, Present and Future. In *Pravoprimenenie*. Vol. 6, No. 2, 2022, pp. 32-49.

⁵³ See, for example, KÜPPER, B., VÁRADI, L. Polarization in Europe: Positioning for and against an open and diverse society [online]. In *Demokratie gegen Menschenfeindlichkeit* (English Translation), 1/2021, pp. 9-19 [accessed on 2025-05-02]. Available online: <https://www.firstlinepractitioners.com/wp-content/uploads/2021/07/01_Kuepper_Varadi.pdf> and also in connection with undemocratic, authoritarian, and totalitarian regimes KATUNINEC, M. Value-based democracy and civic responsibility. Trnava: Dobrá kniha, 2007, pp. 27 and 84 et seq.

⁵⁴ This phenomenon is quite natural in today's society and, despite globalization, also quite paradoxical. See, for example, HEDAYATIFAR, L., BAR-YAM, Y., MORALES, A. Social Fragmentation at Multiple Scales [online]. In *Journal of the Royal Society Interface*. Vol. 16, Iss. 159, 2019 [accessed on 2025-05-02]. Available on: <<http://dx.doi.org/10.1098/rsif.2019.0509>>.

⁵⁵ For more details, see, for example, DASANDI, N. *Selhala demokracie?* Praha: Euromedia Group, Universum, 2018, pp. 106 et seq.

⁵⁶ For solutions to selected traditional ethical dilemmas in law, see DOBROVIČ, E., SMALIK, M. Ethics of business relations in relation with the problems of setting the equitable and justified purchase price (*pretium iustum*). In *Comparative European Research*. Issue II. London: Science Publishing, 2015, pp. 226-227.

⁵⁷ For more details, see BRAMAN, S. Posthuman Law: Information Policy and the Machinic World [online]. In *First Monday*. Vol. 7, No. 12, 2002. [accessed on 2025-05-03]. Available on: <<https://doi.org/10.5210/fm.v7i12.1011>>.

V. FORESIGHT, PREDICTION, AND PREDICTABILITY IN LAW

The purpose of this section of the article is to show that foresight, prediction, and predictability are one of the fundamental pillars of legal thinking and legal practice, and thus how the law works. It also aims to show that the law wants and is capable of having social impacts. In legal theory, predictability is closely linked to the concept of legal certainty. This is one of the fundamental principles of the rule of law. In legal philosophy, such predictions exemplify how legal thinking illuminates the character of law and what counts as definitive knowledge about it. In legal practice, foresight has always been something that helps lawyers and legislators to know and understand the consequences of their decisions. As I will point out, the current, so to speak, common and established understanding of foresight, prediction, and predictability has several dimensions in law.

In this sense, I will distinguish between dogmatic foresight and predictability, which emphasize legal certainty and the prescriptive and prospective nature of law. As dogmatic components of law, they ensure the protection of individual trust in the stability and continuity of law. I will also touch on prediction and predictability, the purpose of which is to understand the law with regard to its application by courts and public authorities in the future. Here, predictions and predictability manifest themselves as an assessment of the behavior of decision-making authorities, i.e., primarily courts and other public authorities. Finally, I will present practical foresight as a professional component and as a component in the regulation of social relations. The ability to anticipate social impacts – and to use the law effectively for that purpose – manifests itself as an essential skill for well-done and effective professional or legislative work.

Foresight, prediction, and predictability thus appear to be multidimensional attributes of law – they are theoretical components, key to understanding the nature of law and its knowledge, as well as practical working tools for lawyers and legislators. Foresight can be understood as the ability to predict the future, to anticipate what will happen or what will have to happen. Prediction manifests itself as knowledge about the future. Predictability is understood as the state or degree to which foresight is applied and, in general, to which it is possible to objectively predict something. However, all three are focused on the future, and their occurrence in law connects law with the future in various ways. Therefore, my goal in this part of the article will be to show that law and the future have been closely related in legal theory, legal philosophy, and legal practice to date.

A potential objection may arise that traditional legal foresight – often limited to short-term predictability – shares little with the long-term horizons of futurology. However, this chapter argues that the two are connected by a continuum of legal logic. To understand how law will function in a fundamentally different world decades from now, we must first master how it manages "the future" within its current dogmatic boundaries. By analyzing how judges already anticipate the consequences of their decisions or how legislators model social impacts, we establish the conceptual legitimacy for extending these existing cognitive processes toward the more distant futurological horizon. Without this "bridge" from current legal theory, legal futurology would remain an isolated discipline; with it, it becomes a natural evolution of legal thinking.

1. Dogmatic foresight and predictability of law as a component of an authoritative and regulatory legal system

At the foundation of law lies its capacity to act upon the future – that is, to prescribe it. Legal norms often employ prescriptive linguistic forms⁵⁸, such as "shall be," which indicate that something, subject to certain prescribed conditions, is to occur, or "ought to be," which expresses what should occur. However, legal norms do not necessarily require prescriptive phrasing; they may also be expressed in the present tense. This does not negate their hypothetical nature nor their attribution of legal consequences that may materialize in the future.⁵⁹ Hans Kelsen described the potential future effect of a legal norm as a purely psychological fact that initiates a causal relationship: the cause being the legal norm itself, the awareness of its existence and binding nature, and the effect being behavior in accordance with it – which occurs in a hypothetical future.⁶⁰

The law applies *pro futuro*.⁶¹ Therefore, the law stipulates that something must happen in the future.⁶² Therefore, retroactivity causes problems in legal theory and practice and generally represents a gross negative interference with the legal certainty of legal subjects.⁶³ The retroactive effect of law is only allowed in very exceptional cases, and, if it occurs, it must be justified in a democratic society and the rule of law.⁶⁴

The American legal philosopher Lon L. Fuller included the prohibition of retroactivity, or predictability of law, among the eight requirements of the internal morality of law.⁶⁵ The essence of his argument is that if the law is to be an effective means of enabling its addressees to behave in the desired manner, it must also be prospective. This means that it must be known in advance so that it can have an effect in the future after its publication.⁶⁶ This can generally have two levels: first, the individual level of law enforcement, and second, the institutional level of law-making and law application. The individual level assumes that legal subjects are rational and autonomous actors who are able to foresee the legal consequences of their actions in the future. To this end, they can adapt or choose appropriate alternatives for their actions. Thus, the possible assumption of potential or actual legal liability presupposes the possibility of considering all the legal consequences of actions that may arise in the future. The behavior of certain subjects is always assessed (with exceptions) according to the law in force at the time it was carried out. The law thus creates a prerequisite for the law addressees who act in good faith at a given time, and therefore are not aware of future legislation that could have a retroactive effect, to be able to rely on the legal consequences of their actions occurring in the present and having an effect in the future.⁶⁷

The institutional level is based not only on the principle of enumerative public law claims, and thus that public authorities can only act based on and within the limits of the law, but also

---

⁵⁸ Karl Llewellyn refers to this as "*paper rules*," which capture the authoritative and prescriptive dimension of something "ought" to be or something "*ought*" to happen. See LLEWELLYN, K. A Realistic Jurisprudence – The Next Step. In *Columbia Law Review*. Vol. 30, No. 4, 1930, pp. 447–451.

⁵⁹ For more on this, see KELSEN, H. *General Theory of Law and State*. 3rd printing. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1949, p. 45.

⁶⁰ *Ibid.*, p. 43.

⁶¹ See, for example, ONDROVÁ, J. *Abstraktná kontrola ústavnosti právnych predpisov pred Ústavným súdom Slovenskej republiky a Ústavným súdom Českej republiky*. Banská Bystrica: Belianum Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2016, p. 136.

⁶² BRÖSTL, A. et al. *Teória práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, p. 79.

⁶³ CVRČEK, F., NOVÁK, F. et al. *Legislation: Theoretical Foundations and Problems*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, p. 50.

⁶⁴ See PRUSÁK, J. *Teória práva*. Krásno nad Kysucou: Kalligram/Absynt, 2023, pp. 491–492.

⁶⁵ For more on Fuller's concept of internal morality in law, see FULLER, L. L. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998, pp. 44–46.

⁶⁶ *Ibid.*, p. 54.

⁶⁷ OTTOVÁ, E. *Základy teórie práva*. Brno: Institut Dalšího vzdělávání, 2002, p. 105.

on the fact that the actions and decisions of state authorities must be within legal limits that are predictable and calculable for citizens⁶⁸. In this context, predictability is derived from the preservation of legal certainty, which in turn is based on a combination of orientational certainty, sociological certainty, and continuity of legal order.⁶⁹ In this sense, it refers to the activities of public authorities that become predictable from a future perspective, and their actions or decisions themselves become expected. Legal certainty also means the ability to foresee the development of legislation.⁷⁰ Although the development of law must respond to the dynamic nature of an ever-changing society, it is also desirable that all these changes reflect the current legal situation and, so to speak, follow on from it to a certain extent in continuity.

In summary, it can be added that law essentially presupposes the future as the sphere of its effect. These effects are based on the foresight derived from the legal dogma. Legal theory and practice are based on the assumption that the legal norms of the present should guide the behavior of individuals and public authorities forward, that is, anticipate and shape future conduct. Although the law is anchored in the present, it is also dogmatically inseparable from the idea of a regulated future.

2. Prediction is the ability to know the law

Up to this point, it might have appeared that the legal norms themselves, backed by legal theory and by reflection of their prescriptive and prospective nature, favored the notion of connecting law with the future. However, legal thinking may also be influenced by considerations that do not take into account only legal norms. It may even concern prediction based on relativizing the significance of legal norms and replacing them with the influence of non-legal factors. A typical example of how such legal thinking works can be found in representatives of American legal realism.⁷¹ Non-legal factors that shape prediction in law include economic, political, ethical, psychological, and other reasons. In summary, Oliver Wendell Holme's predictive theory can be mentioned to demonstrate this position in law. It was his theory that defined the law as a prediction of how courts will actually decide.⁷² In this sense, a substantial part of lawyer's thinking is shaped as a prediction of future legal decisions in individual cases – not based on a purely textual interpretation of norms, but based on the expected practice of courts, their experience, value attitudes, and social context. This is similar to what Holmes expressed in his famous idea: "The life of the law has not been logic; it has been experience."⁷³

Another representative of American legal realism, Karl Llewellyn, relativizes the significance of written legal norms as "paper rules." Llewellyn preferred the implementation and application dimension in social and professional practice, represented by the so-called "real rules." Real rules are, therefore, statements about how legal norms will be implemented and applied in practice. However, it is important to note that these are not statements in a procedural sense, e.g., about how a court conducts a dispute or what procedural rights and obligations the parties to the dispute have. In contrast, according to Llewellyn, these statements are nothing more than lawyer's predictions about how the court will decide on a given dispute.⁷⁴

---

⁶⁸ See BRÖSTL, A. O právnom štáte. Krásno nad Kysucou: Kalligram/Absynt, 2024, p. 132.

⁶⁹ See BRÖSTL, A. et al. Základy štátovedy. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2007, pp. 177-178.

⁷⁰ BALOG, B. Umenie tvoriť zákony: Schvaľovanie zákonov v Slovenskej republike. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, p. 52.

⁷¹ HRDINA, I. A., MASOPUST, Z. Chrestomatie ke studiu filozofie práva. Praha: Leges, 2011, p. 387.

⁷² See HOLMES, O. W. The Path of The Law. The Floating Press, 2009, pp. 3, 5, and 17.

⁷³ HOLMES, O. W. The Common Law. Cambridge, MA – London, UK: The Belknap Press of Harvard University Press, 2009, p. 3.

⁷⁴ LLEWELLYN, K. A Realistic Jurisprudence – The Next Step, pp. 448, 450.

Moreover, such an approach not only tells us what law is, i.e., that it is an intellectual activity oriented toward making predictions, but also becomes the key to understanding law. More precisely, the actual normative and regulatory content of the law is understood after the final authoritative decision of the case. This knowledge is, in fact, an *ex post facto* confirmation or refutation of a previously thought or expressed prediction. This means that lawyers are not just "interpreters of the law," but analysts of the likely behavior and decisions of courts or other public authorities.

The ability to predict and the predictability of court decisions were fundamental issues in American legal realism and were one of the topics that shaped its legacy.⁷⁵ However, in general, it led to a split among its representatives into two camps.⁷⁶ The first camp relied on sociological explanations that emphasized the living social context when predicting court decisions. Among these representatives were Karl Llewellyn, Underhill Moor, and Herman Oliphant. They believed in the possibility of using sociological knowledge about social events to reach a final decision in court cases. According to them, significant social events and trends can have a fundamental impact on the conscience of judges and ultimately reflect in court decisions. Since judges are not isolated from current events in society, significant social events are identifiable, and their influence is recognizable; it is possible to successfully predict decisions in these cases. Therefore, case decisions are predictable.

However, American legal realists such as Jerome Frank and Joseph Hutcheson came to the opposite conclusion, emphasizing idiosyncratic explanations. They highlighted the influence of the judge's psychological impulses and personality. In extreme cases, even random and short-term psychological states of the judge can play a role.⁷⁷ Similarly, at this point, we can raise the question of the correctness and quality of a particular judge's decisions, where talent comes into play.⁷⁸ Due to their irrational nature and random occurrence, it is impossible to predict the overall impact on the final form of specific court decisions.⁷⁹

In fact, American legal realism is not the only theory that exploits the potential of predictions in law, although its individual representatives have placed it at the center of their considerations. The law and economics movement and the behavioral economic analysis of law also work with predictions in law.⁸⁰ The law and economics movement explains the predictability of the legal behavior of legal actors with regard to achieving efficiency.⁸¹ It works with the assumption of predictability in the form of which reflects models of rational choice by (neo)classical economics.⁸² In contrary, behavioral economic analysis of law can predict or take into account the effects of cognitive biases⁸³ (e.g., framing, *status quo* bias, loss aversion, sunk cost trap, omission bias, anchoring, etc.) in the decision-making process.⁸⁴ These can correct the

---

⁷⁵ See also MOSKOWITZ, D. H. The American Legal Realists and an Empirical Science of Law. In Villanova Law Review. Vol. 11, Iss. 3, 1966, pp. 486 et seq.

⁷⁶ LEITER, B. Realism, Legal. In GRAY, CH. B. (ed.) The Philosophy of Law- An Encyclopedia. Volume I-II, A-Z. New York – Oxon: Routledge, 2012, pp. 722-723.

⁷⁷ For a discussion of this topic, see PRIEL, D. Law is What the Judge Had for Breakfast: A Brief History of an Unspeakable Idea. In Buffalo Law Review. Vol. 68, No. 3, 2020, pp. 899-930.

⁷⁸ See TUSHNET, M. American Legal Realism Today: An Idiosyncratic Restatement . In Northwestern Law Journal des Refusés. Vol. 1, Iss. 1, 2024, p. 55.

⁷⁹ See more FRANK, J. What Courts Do in Fact (Part I & Part II). In Illinois Law Review. Vol. 26, 1931-1932, pp. 645-666 and 761-784.

⁸⁰ See more ŠOLTYS, D. Súčasný podoby právnej filozofie: postmoderna, právo a literatúra, právo a ekonómia, kritika liberálneho legalizmu, patriarchy, rasizmu a heterosexizmu v práve. Praha: Leges, 2022, pp. 71-116.

⁸¹ See RILEY, S. Legal Philosophy. Essex: Pearson Education Limited, 2013, p. 239.

⁸² See DOHERTY, M. (ed.). Jurisprudence: The Philosophy of Law.^{2nd} edition. London: Old Bailey Press, 2001, p. 56.

⁸³ For a definition of cognitive biases, see, for example, CHERRY, K. What is Cognitive Bias? [online]. 2020 [accessed on 2025-05-20]. Available on: <<https://www.verywellmind.com/what-is-a-cognitive-bias-2794963/>>.

⁸⁴ See LIPTÁKOVÁ, K. Behaviorálna analýza v ekonómii, politológii a práve. In GÁBRIS, T. et al. (eds.) Nedogmatická právna veda: Od marxizmu po behaviorálnu ekonómiu. Praha: Wolters Kluwer, 2017, p. 161.

assumption of straightforward rational behavior with assumptions about the possible effects of irrational biases.

In conclusion, it should be noted that predictability in law is not based solely on norms but also on the ability to estimate how these norms will be interpreted and applied in specific situations. Such predictability cannot be determined without considering relevant non-legal reasons, which, however, ultimately contribute to the formation of law, or rather to the definitive determination of the content of law when deciding a case. Prediction manifests itself here as the anticipation of an authoritative conclusion of a case that may occur either hypothetically or in reality in the future. The purpose of these predictions is to know the law by anticipating the expected legal consequences. All this is true, but at the same time, it is necessary to remember that the prediction of legal realists is narrowly focused on knowing the currently applicable law. Thus, such predictive ability has the task of providing answers to the question "what is law?" with the help of a decision in a specific case.

3. Practical legal foresight

Another dimension of foresight in law is what I will refer to as practical foresight. This can be individual or social in nature. The individual one is revealed by the example of a lawyer preparing a contract for a client. If a lawyer is to provide a quality legal service, then in preparing and drafting such a contract, he or she must take into account not only the possible text of laws and the decision-making of public authorities, but also all non-legal circumstances, the motives and objectives of the contracting parties, or even possible future amendments to the contract, etc.⁸⁵ The intention here is to provide the client with legal services that solve their problem without creating another problem or a tangle of further problems. The lawyer must anticipate potential problems and take further professional steps accordingly.

Social foresight is particularly evident in lawmaking and legislative activity. If we assume that law-making is a systematic and purposeful process carried out by law-making bodies, resulting in the codification of models of behavior in the form of legal norms⁸⁶, then this process cannot be formally autonomous, random, arbitrary, or purely ideological, but must be based on a thorough analysis of social phenomena⁸⁷, the behavior of individuals and groups, as well as their needs, possible conflicts, and expectations. Thus, law-making represents not only the normative modeling of reality, but also the responsibility for its effective regulation, with an emphasis on anticipating application problems and possible undesirable consequences of legal regulation.⁸⁸ For example, Viktor Knapp distinguished between the purely legal dimension and its social dimension.⁸⁹ It is precisely the social dimension that reflects the future impact of legal norms on social relations, and thus the anticipated impact of legislative intent on society. The anticipated impact of the legislative intent should be as effective as possible. It should come as close as possible to the intended purpose. Therefore, according to him, this activity must be primarily scientifically based⁹⁰ – although Knapp admitted that it is also political. In this regard, it is assumed that legislation will be based on qualified findings, i.e., it will be carried out based

⁸⁵ GÁBRIŠ, T. Úvod – externá a interná právna veda. In GÁBRIŠ, T. et al. (eds.) *Nedogmatická právna veda: Od marxizmu po behaviorálnu ekonómiu*, pp. 12-13.

⁸⁶ JÚDA, V. *Teória práva. 2. doplnené a podstatne prepracované vydanie*. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2020, p. 91.

⁸⁷ Especially in the case of the threat of new, but poor-quality legislation. A thorough analysis of the proposed new legislation is also necessary due to the threat of juridogenic interventions. These are legal interventions in the existing legal order that may worsen the social situation or bring about a number of other, originally unintended problems as a result of neglecting preliminary preparations and a thorough analysis of the current state of society. For more details, see SMART, C. *Feminism and the Power of Law*. London – New York: Routledge, 1989, p. 161.

⁸⁸ See FÁBRY, B. *Teoretické problémy tvorby práva*. Bratislava: A-medi management, 2018, p. 138.

⁸⁹ See KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, pp. 108-110.

⁹⁰ *Ibid.*, p. 108.

on the collection and evaluation of a large amount of information using scientific procedures and scientific methods by professionally qualified individuals or teams of experts.⁹¹ Knapp saw the strength of cybernetics in law in its ability to evaluate the amount of information needed to create new, effective, and scientifically sound legislation.⁹² He also acknowledged that "cybernetic machines" would be of great importance for processing the necessary information and data.⁹³ The application of cybernetics in law made it possible to plan new legislation and anticipate changes in the legal system that would need to be implemented in the foreseeable future.

A special type of practical foresight is a judge's decision in an individual case. I do not want to address the question of the extent to which a judge creates, shapes, or can rewrite the law. Instead, we will focus on an interesting case of practical foresight on the part of a judge. This is presented by Richard Posner in his analysis of the pragmatic approach to judicial decision-making, which reflects the attitude referred to as "*everyday pragmatism*."⁹⁴ On this occasion, Posner mentions twelve characteristics that characterize pragmatic judicial decision-making.⁹⁵ It is worth combining the impact of the consequences of a future decision and the legal rules in a specific case, which the judge approaches in the process of deciding specific cases.⁹⁶ The judge must therefore consider not only the alternatives of possible ways of deciding in a given case but also the consequences of these decisions. What enriches legal thinking is the judge's ability to anticipate the possible social impacts of his or her decision. In this regard, he or she may modify the text of formal sources of law, which in a sense become secondary.⁹⁷ When deciding whether or not to modify the text of formal sources of law and what impact his decision will have, the judge must draw on current knowledge of the social sciences.⁹⁸ The judge must therefore anticipate the consequences of his decision in the case, which will lead him to the best possible decision with regard to the current and future needs of society. To this end, he chooses the decision in the case that will have the most favorable impact.

The specificity of this foresight lies in the very impact of the decision. These impacts can generally be individual in nature, but if the decided case becomes a precedent or case law, then the judge's decision will have a much broader social impact and should influence social practice until the impact of decisions in the same or similar cases changes fundamentally (e.g., legislation changes, social practice changes, or the social sciences reach a new state of knowledge).

In summary, practical foresight represents the ability of lawyers, legislators, and judges to anticipate the consequences of their professional decisions with regard to the broader social context. Its essence is a focus on the future, analytical thinking, consideration of non-legal factors, and sensitivity to the dynamics of the legal and broader social environment – anticipating possible situations, assessing risks, identifying the degree of expected problems, evaluating social impacts, identifying alternative solutions, etc. All this takes place as if in a hypothetical future in an effort to find answers to the questions: What could happen, and how can undesirable situations be prevented? The application of practical foresight in law raises the question of the appropriate level of responsible performance of professionally qualified

⁹¹ CVRČEK, F., NOVÁK, F. et al. *Legislativa: Teoretická východiska a problémy*, p. 16.

⁹² KNAPP, V. *O možnosti použití kybernetických metod v právu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963, pp. 12, 14, 84 et seq.

⁹³ See *ibid.*, pp. 92-102 and KNAPP, V. *Teorie práva*, p. 227.

⁹⁴ For more on this, see ŠOLTYS, D. *Súčasný podoby právnej filozofie: postmoderna, právo a literatúra, právo a ekonómia, kritika liberálneho legalizmu, patriarchy, rasizmu a heterosexizmu v práve*, pp. 90 et seq.

⁹⁵ See POSNER, R. A. *Law, Pragmatism, and Democracy*. Cambridge, Massachusetts – London, England: Harvard University Press, 2003, pp. 59-85.

⁹⁶ Posner does not speak of judge's total resignation from formal legal rules. Instead, he constructs a so-called constrained pragmatism, which recognizes the judge's binding nature to the text of legal norms. See *ibid.*, p. 254.

⁹⁷ See POSNER, R. A. *Pragmatic Adjudication*. In *Cardozo Law Review*. Vol. 18, No. 1, 1996, p. 5.

⁹⁸ See *ibid.*, p. 8.

activities. Practical foresight is more than a technical issue; it represents a form of responsibility in legal practice and in the drafting and enforcement of laws, taking into account their genuine long-term impact.

VI. FUTUROLOGICAL FORESIGHT AND VISIONS IN LAW

The above dimensions of foresight in law, legal thinking, and legal practice are not the only possible representations of considerations about the future in law. In the next section of this article, I will focus on foresight, which is so specific in nature that its application in legal science may indicate the development of a new approach to the law. This way of thinking about law opens up knowledge of future forms of law. That is, the possibilities, development scenarios, and problems that the law will have to deal with in the future. Such foresight, predictions, and predictability are the subjects of legal futurology. In summary, they can be described as futurological foresight, or as predictions about law, or predictions about the development of law in the future.

As I have shown above, legal science to date has worked with the future, foresight, prediction, and predictability of law, but not in the same way as legal futurology. They are derived from existing legal dogma, existing texts of sources of law, existing and possible decisions by public authorities, or current legal and social practice. It is essential to realize that the framework for all the above dimensions of foresight, prediction, and predictability is the stability and function of the legal system. Current law serves as a point of reference for finding answers to questions such as "*What is law?*", "*What applies as law in a given case?*" or "*What social or legal situations may arise?*" Foresight, prediction, and predictability in law are important not only because they link thinking about law and legal problems to the future, but above all because they are intrinsically linked to law and, to a certain extent, enable it and thus the overall functioning of law. Law – whether as theory, social blueprint, professional craft, or legislative project – only has power if it endures. Its very meaning depends on an unbroken line into the future.

However, legal futurology is not entirely about finding answers to these questions, because legal science, legal theory, legal philosophy, and legal practice can answer them. The subject of futurological foresight, and thus its scenarios and predictions, can be much broader if we apply general assumptions about futurology to them. Foresight in law, which is applied in legal futurology, is a prospective activity with respect to the broader social framework and a more abstract or concrete understanding of law. This framework provides incentives for monitoring, identifying, and subsequently evaluating decisive trends, such as technological developments, political directions at the national and global (planetary) levels, the impact of renewable resources, the adaptation of technological innovations in society, etc. However, in this regard, legal futurology may encounter the same stumbling block as futurology. This is the use of its own methods.⁹⁹

Predictions and scenarios about future law are the results of a scientific journey towards legal futures. Legal futurology should be scientific knowledge of future law. In this regard, it must have a scientific methodology that results in predictions about law. In general, the purpose of futurological research is to systematically examine, create, and test possible and probable situations or desirable ideas about the future.¹⁰⁰ In addition to its own methods, futurology can also use methods from other disciplines, such as sociology, economics, political science, and

---

⁹⁹ POLI, R. A note on the classification of future-related methods [online]. In *European Journal of Futures Research*. Vol. 6, 2018 [accessed on 2025-05-17]. Available on: <<https://doi.org/10.1186/s40309-018-0145-9>>.

¹⁰⁰ GLENN, J. C. *Futures Research Methodology*. In *The 10th Federal Forecasters Conference – 1999*. Washington: U.S. Department of Education, Office of Educational Research and Improvement, 1999, p. 193.

law, which are adapted to predict the future.¹⁰¹ Methods used in futurology include, for example, the Delphi method, forecasting and strategic management, analysis of megatrends and weak signals (or identification of weak signals), scenario analysis, criticism, simulation modeling, backcasting, STEeP/PESTLE analysis, and three horizons (3H) analysis.¹⁰²

To clarify the application of these methods, consider scenario Analysis as a primary tool. Unlike simple linear forecasting, this method involves identifying key drivers of change (e.g., AI autonomy or climate migration) and mapping their interactions to create multiple "plausible futures." For example, in the context of AI, a researcher might construct a scenario where hybrid intelligence becomes the norm for judicial decision-making, then use backcasting to determine what legislative steps (such as defining algorithmic transparency) must be taken in the present to reach a desirable version of that future. This transition from abstract speculation to systematic modeling is what distinguishes legal futurology as a rigorous scientific discipline.

Of course, futurology methods can also be combined in appropriate ways.¹⁰³ Some futurology methods do not have to focus exclusively on the future. They can simultaneously combine the past, present, and future. This approach is also known as the futures triangle. It is a forecasting tool that is used to map probable futures with respect to three key dimensions: the pull of the future, the pressure of the present, and the weight of the past.¹⁰⁴ In fact, the backcasting method, or reverse planning or reverse forecasting, is like a reverse process in futurology, moving from the future to the present. It does not predict the future in the true sense, but rather sets out the future and, to that end, helps to determine the steps that need to be taken in the present in order to achieve the desired state in the future.¹⁰⁵

Following on from these ideas, it is currently necessary to recognize that legal futurology is not a science with a developed methodology or applied and proven methods. In this context, it is possible to consider applying the above-mentioned methods and, at the same time, adapting them to the law. It is also possible to consider combining existing legal methods with futurological methods after their subsequent adaptation. An important aspect of development is to determine and limit the subject of legal futurology research on a specific scale. Here we are faced with the question of what legal futurology should deal with and to what specific extent. Should it focus on the future forms of law in general, the development of a specific area of law or subarea¹⁰⁶, the future form of a specific legal regulation or legal institution¹⁰⁷, or should it also deal, for example, with the prejudicial ruling of a specific socially significant court case¹⁰⁸? At this point, we encounter not only what should be the subject of legal futurology, but also what can be predicted with relative reliability and within what time range. In this sense, legal

---

¹⁰¹ POLI, R. *Ibid.*

¹⁰² See GLENN, J. C. *Ibid.*; SLAUGHTER, R. A. The Knowledgebase of Future Studies as an Evolving Process. In *Futures*. Vol. 28, No. 9, 1996, p. 804; SCHWARZ, B., SVEDIN, U., WITTROCK, B. *Methods in Futures Studies: Problems and Applications*. London – New York: Routledge (Taylor & Francis Group), 2018, pp. 23-45.

¹⁰³ See LUM, R. Working with Verge. In *Compas: The APF Methods Anthropology*, 2015, p. 5.

¹⁰⁴ For more details, see INAYATULLAH, S. The Futures Triangle: Origins and Iterations. In *World Futures Review*. Vol. 0, No. 0, 2023, pp. 1-10.

¹⁰⁵ For more on the basic characteristics of this method, see DREBORG, K. Essence of Backcasting. In *Futures*. Vol. 28, Iss. 9, 1996, pp. 813-828.

¹⁰⁶ For example, Handrlica, Šarapajev, and Blahoudková argue that in the case of administrative law, futurological approaches focusing on the future development of public law are nothing new. Jozef Balga writes that legal futurology can also be seen as part of asylum law. See HANDRLICA, J., ŠARAPAJEV, V., BLAHOUDKOVÁ, G. "BLACK SWANS" in administrative law. In *The Lawyers Quarterly*. Vol. 11, No. 3, 2021, pp. 479 et seq. and BALGA, J. *Azylové právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, p. 124.

¹⁰⁷ For example, Artur Kotowski points out that narrower subjects of legal futurology, such as legal institutions, are already primarily the domain of legal science. KOTOWSKI, A. Legal futurology – potential of foresight research in legal sciences: could legal futurology be treated as an independent science in jurisprudence?, p. 101.

¹⁰⁸ See PATE, R. A. The future of harmonization: soft law instruments and the principled advance of International Lawmaking. In *Toronto International Law Review*. Vol. 13, No. 2, 2010, p. 144.

futurology must deal with setting the degree of generality or specificity of the subject of its research, as well as setting the time range of its conclusions and the ability to deliver responsible scientific conclusions.

Despite the above, we can say that legal futurology will deal with ideas about future law. In this sense, it will capture the dynamics of law towards the future, because the result is answers to the question "*what will law be like?*" or "*what will law have to become in the future?*". Currently, due to its embryonic nature, legal futurology is clearly not that part of legal science with a constructed, proven, and developed methodology ready to be used. But the question is whether it has this potential. In terms of the specificity of the subject of study, the need for a special methodology, and the potential of its conclusions or contributions, I would argue that it does. Legal-futurological foresight will form a separate component of legal consciousness. Legal consciousness includes ideas about law at the levels of *de lege lata* and *de lege ferenda*.¹⁰⁹ Ideas about "*what law is*" belong to the level of *de lege lata*. In contrast, ideas about "*what the law should be*" belong to the *de lege ferenda* level.¹¹⁰ Thanks to legal futurology, this classification can be extended to the *de lege futura* level, that is, the level of "*what the law will be*" or "*what the law have to become in the future.*" The scientific methodology and methodology of legal futurology – and thus its scientific nature – is intended to prevent the results of its anticipatory ideas from falling solely within the realm of *de lege imaginata*, that is, the level of artistic reflections on law, the application of imagination in legal science¹¹¹, and purely ideal thinking as in the case of utopian constructs¹¹².

In view of the above, it is particularly necessary to define the nature, place, and role of visions in legal futurology and, in general, their meaning and significance for the law. By vision, I mean shared ideas that convincingly present a description and the goal of the desired future.¹¹³ However, visions must be approached with caution. Not all futurological research produces visions – and the same can be said of legal science; indeed, visions need not be the sole domain of futurology, and their origin need not be scientific at all. Clem Bezold draws attention to the distinction between visions as "futures for the heart" and trends and scenarios that are "futures for the head."¹¹⁴ In other words, there is an analytical difference between predictions of the future and visions of it.

The attractive aspect of a vision is that it serves as a light at the end of the tunnel.¹¹⁵ Anticipation gives way (or is complemented?) by an aspirational character. Until it is realized or it fails, a vision dispels the absurdity of being. Visions are therefore accorded a privileged status, because having a vision is understood as having a certain advantage. Vision is an incentive for mobilization.¹¹⁶ Of course, at this point, I am not concerned with a thorough analysis of the concept of vision and its subsequent application to the needs of law. Rather, I

¹⁰⁹ See, for example, HENCOVSKÁ, M., JESENKO, M. Teória práva pre študijný program „verejná správa“. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010, pp. 46-47.

¹¹⁰ For more details, see VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. Základy sociologie práva. Brno: Masarykova univerzita, 1994, p. 141.

¹¹¹ In connection with this, see, for example, ROBSON, R. Lesbian (Out)Law: Survival Under the Rule of Law. New York: Firebrand Books, 1992, pp. 24 and 88; BROOKS, K. Feminists, Angels, Poets, and Revolutionaries: What I've Learned from Ruthann Robson and Nicole Brossard on What it Means to Be a Law Teacher. In City University of New York Law Review. Vol. 8, Iss. 2, 2006, pp. 638 et seq., and also WHITE, J. B. The Legal Imagination. The Abridged Edition. Chicago – London: The University of Chicago Press 1985, pp. 207-295.

¹¹² See the following section of this article.

¹¹³ Compare BEZOLD, C. Aspirational Futures. In Journal of Futures Studies. Vol. 13, Iss. 4, 2009, p. 84; INAYATULLAH, S. Six pillars: futures thinking for transforming. In Foresight. Vol. 10, No. 1, 2008, pp. 6 et seq.;

¹¹⁴ See BEZOLD, C. Ibid.

¹¹⁵ PAPULA, J., PAPULOVÁ, Z. Stratégia a strategický manažment: ako nástroje, ktoré umožňujú súperenie i spolužitie Dávida s Goliášom. Bratislava: Iura Edition, 2013, p. 105.

¹¹⁶ See GODET, M. Creating Futures: Scenario Planning as a Strategic Management Tool. 2nd edition. London – Paris – Geneva: Economica, 2006, p. 304.

am trying to show why it is appropriate – and perhaps even advantageous – to think about the theoretical incorporation and elaboration of the concept of visions in legal science. If legal visions existed, they would most likely fulfill the same role. I will briefly point out that history shows that visions in law have existed and have fundamentally influenced contemporary and current thinking about law and its theoretical and practical construction. Mobilization and the vision of something hopeful significantly accelerate development in a given area. An example of this is the belief in the codification of law and the resulting vision of rationality, completeness, consistency, and hierarchical organization of the legal order.¹¹⁷ This is, apart from political and ideological factors, another important factor that led to the development and dominance of legal positivism.

However, I will return to predictions about law as legal-futurological foresight. In connection with this, it can be argued that the conclusions of legal futurology do not necessarily have a uniform form. If we look at futurology, it suggests a diversity of predictions that can easily be applied to the law. In particular, it is possible to distinguish between different predictions about the law. These predictions can be categorized in terms of the future they will be concerned with:¹¹⁸

- possible futures, i.e., conditions and situations that may arise in the future in the law,
- probable futures, i.e., conditions and situations that are likely to occur in law unless there are unexpected changes or interventions in current trends,
- preferred futures, that is, potential or probable forms of law in the future that we are deliberately trying to achieve because they focus on a set goal, needs, values, and opportunities.

In addition to the above, it is also possible to consider a further classification of predictions in legal futurology – for example, according to the methods used, the time range, or the degree of descriptiveness or normativity.¹¹⁹ Legal futurology will likely adapt these types of predictions to its own needs and purpose. This is especially true when the subject of interest in legal futurology is not only the future itself, but above all, the future of law as a regulatory and socially anchored system.

VII. THE FUTURE BETWEEN FUTUROLOGY AND UTOPIA

The legal futurology serves to connect the law with the future. This naturally raises the question of how this happens. In other words, how does it formulate its conclusions, i.e., predictions of law? Is (legal) futurology utopian? Can we therefore dismiss futurological thoughts about law as utopian daydreaming? Can we refute the claim that it falsely presents itself as a science in a new guise? In the following text, I will attempt to refute the frequent criticism and trivialization of futurology as modern utopianism.

The future has various aspects. These include, for example, philosophical, cultural, psychological, and scientific aspects. However, at the center of discussions about the future, the time aspect is decisive. In this sense, the future is something that has not happened, does not exist, but will certainly happen one day. The assumption of the future presupposes the

---

¹¹⁷ HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2012, pp. 275 et seq.

¹¹⁸ VESELÝ, A., NEKOLA, M. (eds.) *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*, p. 274.

¹¹⁹ For more details, see, for example, VESELÝ, A., NEKOLA, M. (eds.) *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*, pp. 274 et seq.; BÖRJESON, L., HÖJER, M., DREBORG, K.-H., EKVALL, T., FINNVEDEN, G. Scenario types and techniques: Towards a user's guide. In *Futures*. Vol. 38, Iss. 7, 2006, pp. 723-739; BERGMAN, A., KARLSSON, J. CH., AXELSSON, J. Truth claims and explanatory claims - An ontological typology of futures studies. In *Futures*. Vol. 42, Iss. 8, 2010, pp. 857-865.

movement, flow, and development of everything in time. This brings us certainty that something will happen after all.¹²⁰

This time aspect naturally connects itself with space, meaning that something will occur not only in certain time or time range but also in a certain place. Time and space are two basic categories of historical consciousness and science.¹²¹ Moreover, the law connects its justification not only in time and space. It is necessarily shaped by historical conditions because it is linked to the social context.¹²² The social context can be understood quite generally as the condition for the existence of an organized functioning of society.¹²³ The law has functioned in this way in the past and continues to do so in the present. But will the law, therefore, also exist in the future?

From the perspective of legal futurology, the answer is clearly yes. In this context, Barton Beebe notes with a certain amount of humor that legal futurists have often presented and will continue to present various – perhaps even mutually incompatible – predictions about the law. However, according to him, they all clearly agree only on the general conclusion that law will certainly continue to exist in future societies.¹²⁴ This conclusion is not without significance as it serves as a distinguishing feature between futuristic and utopian thinking about law. From the utopian point of view, there is no reason for the existence of law¹²⁵, or the role of law in a utopian society is highly relativized. For example, it can be relativized by a significant reduction in the authoritative and coercive aspects of law, although law continues to exist in an ideal and harmonious society.¹²⁶ In the case of utopias, arguments in favor of a more developed legal system were, indeed, only an exception.¹²⁷

---

¹²⁰ See, for example, ANTIPIN, N. A. Budušeje kak predmet filozofskogo osmyslenija v klassičeskoj, neklassičeskoj i postneklassičeskoj nauke. In *Voprosy sovremennoj nauki i praktiki*. Universitet im. V. I. Vernadskogo. Vol. 47, No. 3, 2013, pp. 86-97.

¹²¹ See, for example, TRESOVÁ, M. Čas v historickej vede a čas v mentalitách naprieč dejinami. In *ACTA HISTORICA ET ORIENTALIA NEOSOLIENSIA: Študentský historický časopis ACHERON*. Vol. 17, 2021, pp. 6.

¹²² See more MARŠÁLEK, P. Příběh moderního práva. Praha: Auditorium, 2018, pp. 28-30.

¹²³ This organized existence of society can be achieved either organically or artificially. However, this idea can be understood in general terms as implied in the classical sense by the statement "*ubi societas, ibi ius*," or "where there is society, there is law," which is attributed to Marcus Tullius Cicero. This idea emphasizes the inseparable connection between the existence of law and the condition of an orderly society, which testifies to the presence of a certain form of justice. For more details, see CICERO, M. T. *O věcech veřejných*. Praha OIKOYMENH, 2009, p. 139.

¹²⁴ See BEEBE, B. Fair Use and Legal Futurism, p. 5.

¹²⁵ A typical example of the nonexistence of law in an ideal social state is Marxism-Leninism, where, in addition to the thesis of the withering away of the state, the thesis of the withering away of law was also developed. Lenin foreshadowed the idea of the withering away of law with the following statement: "[...] people will become accustomed to observing the elementary rules of social life, known since ancient times, repeated for thousands of years in all the rules of social co-existence, until they become accustomed to observing them without violence, without coercion, without subjugation, without a special coercive apparatus called the state." This statement was subsequently developed by Soviet legal theorists of the time. For more details, see LENIN, V. I. *Stát a revoluce*. Praha: Svoboda, 1949, pp. 91 and 85, and also BRÖSTL, A. *Právne myslenie 19. – 20. storočia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2011, pp. 44-51.

¹²⁶ Thomas More admitted the existence of law in an ideal society, but in a very minimal and simplified form so that people would be able to understand it themselves and behave accordingly. According to him, lawyers should be banned because they only complicate matters unnecessarily. Tommaso Campanella had similar ideas, envisioning the transformation of law into a concise set of laws whose content and meaning would be sufficiently clear to everyone. In the *City of the Sun*, there is no judicial system and probably no lawyers, as Campanella only mentions judges who are experts in their field. Francis Bacon, in his utopian concept of New Atlantis (also referred to as Bensalem), also envisions law, but it has neither a coercive nor a decisive role in the organization of society. In Bensalem, law is understood as a moral bond within society, and, in addition to being simple, fair, humane, and based on scientific knowledge, it is noncoercive and rarely necessary in practice. Compare MORE, T. *Utópia*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2017, p. 90; CAMPANELLA, T. *Sľnečný štát*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2020, pp. 55-57; BACON, F. *Nová Atlantida a Eseje*. 3. vydání. Praha: Mladá fronta, 1980, pp. 9-41;

¹²⁷ Among such exceptions is James Harrington and his concept of the Republic of Oceania, which has a developed legal system anchored in its constitution. Moreover, his concept of the legal system of the Republic of Oceania is based on written sources of law, a systemic nature, periodic lawmaking, and well-functioning independent courts. Thus, it represents a concept of the state (an ideal republic) that is very close to modern republics. Compared to Thomas More, they share the

Moreover, if we look at the original meaning of the term "utopia," the difference between utopian and futurological thinking becomes very clear. Utopia can be understood as an *a priori* construction of a certain model of a perfect society and/or a perfect state.¹²⁸ The word "utopia" is artificial. It was created from the prefix "*ou*" ("ου"), which means "no," and the word "*topos*" ("τοπος"), which can be translated from classical Greek into English as "place." In other words, a place that does not exist.¹²⁹ Utopias lack the support of experience: all utopian works contemplated something that did not exist. Utopian thinking, therefore, appears to be detached from historical reality. For this reason, it is not a way of thinking that works with historical experience, and it cannot be said unequivocally that it predicts the future, because its conclusions are not reasonably derived from reality. In contrast, futurological thinking about law is based on real trends and data that are supported by the historical form of society and law. Therefore, the nature of utopias is ideal. They are only ideal constructs without a real background.¹³⁰ It is also true that utopian thinking is a normative one. Its main task is to show the desired form of society, state, law, interpersonal relationships, etc. Perhaps the only thing in which the conclusions of utopians converge with reality is the fact that most of them were critical reactions to the social conditions of their time.

The term utopia may also be the result of combining two words from classical Greek: "*eu*" ("ευ") meaning good and "*topos*" (τοπος) meaning place. In this sense, we are talking about normative considerations that aim to present a "good place."¹³¹ Legal futurology, on the other hand, is analytical and predictive in nature. It is based on a scientific and systematic approach to thinking about the future, taking into account demographic, technological, economic, political, security, environmental, and other relevant data in order to predict possible developments in law in the future. Therefore, the main objective of legal futurology will be to anticipate, model, and thus potentially influence future scenarios of legal development.

The goal of utopian thinking, on the other hand, is to describe an ideal social order and, possibly, the place of law within it. Utopian concepts are therefore static in nature. They are (pre)images of a perfect society for which development in the sense of improvement has stopped, as they have achieved their own perfect form. It can be said that utopias are pseudofacts that are not based on the real world and are not empirically verifiable. However, descriptions of utopian societies and the framework of their normative form strive to appear credible. Utopians indeed presented these pseudofacts consciously and with productive intent: they

---

idea that laws should be clearly written and understandable to the majority. We also encounter the idea of a utopian society or state with a well-functioning legal system in the work of the Czech mathematician, logician, and philosopher Bernard Bolzano. However, in general, the ideas he develops reveal the basic features of a constitutional state. See and compare HARRINGTON, J. *Republika Oceána*. Praha: Mladá fronta, 1985, e.g. pp. 23 et seq. and pp. 111-116, and BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. Praha: Mladá fronta, 1981, e.g. pp. 23-29.

¹²⁸ KRAUS, J., PETRÁČKOVÁ, V. et al. *Slovník cudzích slov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997, p. 950.

¹²⁹ Note No. 33 in HRUŠOVSKÝ, I. (ed.) *Humanizmus a renesancia: antológia z diel filozofov*. Bratislava: IRIS, 2006, p. 540.

¹³⁰ In this regard, the possible feasibility or infeasibility of utopias is not important. For example, Herbert Marcuse understood changeability in the possibilities of realizing utopias. He argued that what was understood in the past as an unfeasible utopia is now feasible thanks to the release of capitalist productive forces towards a radical transformation of society into a free and egalitarian form without the need for coercion. In contemporary discourse, the terms "utopia" or "utopian" serve as an excuse for unwillingness to implement something that has long been possible to implement. The Russian philosopher of personalism, Nikolai Alexandrovich Berdyaev, on the other hand, admitted the practical feasibility of utopias but at a high price for human freedom. See MARCUSE, H. *Konec utopie*. In *Psychoanalýza a politika*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1969, pp. 65-71; BERDYAEV, N. A. *O otroctví a svobodě člověka*. Praha: OIKOYMENH, 1997, p. 164 and also BERDYAEV, N. *The End of our Time: together with an essay on the General Line of Soviet Philosophy*. New York: Sheed & Ward Inc., 1933, pp. 187-188.

¹³¹ KASINEC, R., JENČÍK, J. *Dystópia - teoretické vymedzenie pojmu* [online]. *Projustice: Vedecko-odborný recenzovaný časopis pre právo a bezpečnostné vedy*, 30 December 2018 [accessed on 22 May 2025]. Available online: <<https://www.projustice.sk/teoria-prava/dystopia-teoreticke-vymedzenie-pojmu>>.

understood them either as a laboratory development of certain ideals or as a mirror of the times and society, critically pointing out the shortcomings of the real world.¹³² Utopias thus describe the hypothetical present of a certain imagined organization of the state and society, which is supposed to inspire the current real social order. It does so to allow us to reevaluate their current form in the future. For this reason, utopias manipulate human nature and assume the possibility of a simple and uniform form of individuals.¹³³ Utopian thinking assumes that people are naturally willing to accept and submit to a given social order because they consider it to be generally good, thereby simplistically constructing human nature as uniformly rational or submissive. Therefore, it is possible to completely simplify or reduce the law and its application to sporadic exceptions that deviate from the almost automatic ability to submit to the social good. Futurology does not work with such a philosophical assumption. If it is interested in human nature (or rather, the variants of its manifestations in human thought and action), it states changes in it as a fact or reflects them under the influence of external social circumstances.¹³⁴

It is also necessary to address the potential criticism regarding the illusoriness of descriptive legal futurology. While utopia deals with "non-existent places" based on idealization, descriptive futurology deals with "non-existent times" based on data-driven probability. The risk of illusoriness is mitigated by the continuous updating of predictions through the monitoring of weak signals – small, seemingly insignificant events today that may indicate a paradigm shift tomorrow. Furthermore, by incorporating dystopian scenarios (e.g., the complete dehumanization of the penal system through algorithmic bias), legal futurology proves it is not a visionary "wish-list" but a rigorous stress-test for the law, identifying where current legal principles might fail under the pressure of future transformations.

The conclusions of futurology present an open and dynamic future, which, despite predictions, may change, become more precise, and yet remain open to further development. It therefore understands law as a dynamic system of social rules that plays a certain role in development and/or is subject to adaptation in response to trends (e.g., technological law that adapts to machine learning, natural language processing, etc.). Moreover, legal futurology, within its analytical and predictive nature, seeks to work with facts. These are framed by megatrends, weak signals, pressing issues, and unexpected but highly effective phenomena. Rather, it is concerned with presenting possibilities and scenarios for the further development of law. Thus, the result of legal futurology will be possible, realistic futures for law under the influence of trends such as the further development of globalization, planetarization, climate change, and the threat of ecological disasters, or the increasing influence of technology on the functioning of law and the practice of legal professions. The number of these scenarios will generally exceed one.

Another difference is that in utopias, law is an ideal construct that, although it may have some characteristics of contemporary law, can be reduced or even abolished because it is no longer necessary. Legal futurology may also work with ideal law (natural law, cybernetic law, technological law, etc.). At the same time, it will inevitably have to deal with the harmonization of law as a system of formal sources of law and the real functioning of law under the decision-making of state authorities and law as social practice.¹³⁵ Thus, futurology, in its view of the

---

¹³² See PERNÝ, L. *Utopisti. Vizionári sveta budúcnosti: Dejiny utópií a utopizmu*. Martin: Matica Slovenská, 2020, p. 81.

¹³³ For example, Gabriel Bonnot de Mably assumes the development of a certain type of modesty as a virtue. See MABLY, G. B. *Výbor z díla*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1958, p. 17.

¹³⁴ An example of this approach can be found in Donna J. Haraway's posthuman concept of humans as cyborgs. See HARAWAY, D. J. *A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century* [online]. University of Minnesota Press, ProQuest Ebook Central, 2016, p. 5 [accessed on 2025-05-21]. Available on: <<http://ebookcentral.proquest.com/lib/warw/detail.action?docID=4392065/>>.

¹³⁵ VASILEVIČ, G. A. *Juridičeskaja nauka: otryazhenie dejstvitel'nosti i formirovanie obraza buduščego*, p. 73.

future, tries to avoid simplifications and examines the law in all the complexity of the circumstances surrounding it.

Last but not least, utopias often take into account the specifics of public life and the private lives of individuals in a holistic framework. This serves to underline their importance in maintaining the ideal functioning of society and the state as a whole. For example, Tommaso Campanella deals with such trivialities as the procreation of future ideal citizens of the City of the Sun¹³⁶, and Thomas More with the simple clothing of the citizens of Utopia¹³⁷. These details logically fit into the broader functioning of society and the state. Legal futurology may not be interested in such details and may not use them to justify future forms of law. For example, when Richard Susskind predicted in the 1990s that the computer would be the main communication tool and working tool for lawyers in the digital age¹³⁸, or that email would be the main means of communication between lawyers and their clients¹³⁹, he did not attempt to justify how this method would affect the law as a whole and how much it would depend on it. Rather, it was meant to be a statement of one of the manifestations of the intersection of technology and law. This means that legal futurology is more open to the plurality of futures and can be more general in its predictions of future developments in law.

In summary, it can therefore be argued that legal futurology is not utopian one and its intention is not to hypothetically model the conditions of a perfect society or the possible form of law in it. It is by no means the intention to justify one form of future society, which it presents as a normative ideal for the desired form of society.

Nevertheless, the question remains unanswered as to whether legal futurology can have anything in common with utopian thinking. After all, both offer a glimpse into other worlds, utopian thinking into an imaginary ideal world, while legal futurology into the world of the future. Ultimately, however, they can use imagination to anticipate different scenarios for the future. Futurology and utopian thinking alike use creativity and imagination, albeit to varying degrees and for different purposes. Futurology can also be understood as an approach that combines the artistic and scientific nature of knowledge in order to predict possible futures.¹⁴⁰ The possibility of applying creativity and imagination here is not only based on facts processed using scientific methods, but above all on the ability of futurology to get as close as possible to the real shape of the future.¹⁴¹ Creativity is thus not only the ability to imagine all possible alternatives for the future, but also becomes an incentive to anticipate social changes. Various methods focused on scenario building are the product of creative exploration of how the future should be understood, analyzed, and studied.¹⁴²

Another similarity between futurology and utopian thinking is their interdisciplinarity.¹⁴³ Futurology and utopias creatively incorporate knowledge from various scientific disciplines,

---

¹³⁶ CAMPANELLA, T. *Slnčný štát*, pp. 16 and 27-30.

¹³⁷ MORE, T. *Utópia*, p. 56.

¹³⁸ SUSSKIND, R. E. *The Future of Law*. Oxford: Clarendon Press, 1998, pp. 55, 129-137, 242.

¹³⁹ BAXTER, R., SUSSKIND, R. E. Richard Susskind – How Technology Will Change Justice [online]. [accessed on 2025-05-26]. Available on: <https://legaltalknetwork.com/podcasts/law-technology-now/2020/01/richard-susskind-how-technology-will-change-justice/?utm_source=chatgpt.com>.

¹⁴⁰ MOTTI, V. V. Future Studies. In GLÁVEANU, V. P. (eds.) *The Palgrave Encyclopedia of the Possible*. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 609

¹⁴¹ VIDA, C. Application of futurology for the analysis of the security environment (is it possible to determine the future?). In GUBAŠ, F. (ed.) *National and International Security 2023: Proceedings of the 14th International Scientific Conference*. Liptovský Mikuláš: General Milan Rastislav Štefánik Armed Forces Academy, 2023, p. 447.

¹⁴² JONES, CH. B. Creativity: The flawed forge of tomorrows [online]. In *Futures*. Vol. 150, June, 2023. [accessed on 2024-10-22]. Available on: <<https://doi.org/10.1016/j.futures.2023.103159>>.

¹⁴³ Compare SUNDARAM, A. Theory and Practice of Interdisciplinarity in Futures Studies. In CHANDRAMOHAN, B., FALLOWS, S. (eds.) *Interdisciplinary Learning and Teaching in Higher Education: Theory and Practice*. London: Routledge 2008, pp. 44-57 and LEVITAS, R. *Concept of Utopia*. Oxfordshire: Lang AG International Academic Publishers, Peter, 2011, pp. 179 et seq.

from which they formulate their conclusions. Of course, as I have shown above, each does so in its own way and for its own purposes. A certain degree of similarity between futurology and utopias stems from the fact that both refer to the future. In the case of utopias, we sometimes encounter direct references to the future.¹⁴⁴ In summary, however, it can be said that, in the strict sense of the word, this is a misunderstanding. Utopias represent a vision, but they do not provide any reason why the development of society should/must move in that direction. They lack the basic assumption of causality, i.e., an explanation of the reasons that will bring about such a society and shape it into this complex form. What connects them to the future is what Ernst Bloch noticed in their critical and inspirational role. Utopias can give people the determination to change the existing imperfections in society. Thus, utopian ideas and concepts are the impetus for the future realization of what has not yet been achieved.¹⁴⁵ In this sense, utopia can also be directed by its nature towards the future.¹⁴⁶

VIII. CONCLUSIONS

The future will show the validity of legal futurology as a scientific discipline. The reason for this assertion is primarily a pragmatic approach to it. By this I mean, in particular, how legal futurology can produce truly effective predictions and, above all, how these predictions can help society prepare for certain problems or, better said, how it can prevent them through timely intervention.

Given the relatively young age of legal futurology – and especially its short history in legal science and the small number of scientists dedicated to its development – it is necessary to improve its methodology and methods and wait for it to develop the ability to function effectively and produce valid scientific findings. Therefore, despite its growing importance, legal futurology remains largely a theoretical field that requires further development, particularly in terms of methodological consistency, practical applicability, and value anchoring.

The biggest obstacle to legal futurology may be, as in the case of futurology in general, skeptical views regarding its ability to produce credible and usable predictions. After all, the first rule of prediction is: "Predictions are always wrong." The question is whether it is reasonable to engage in a fundamentally flawed activity. However, what is questionable in this regard is not the absolute precision of the predictions, but how far they deviate from the reality they previously attempted to foresee.¹⁴⁷ Therefore, the entire range of predictions or scenarios may have practical relevance, not just one prediction that appears to be certain. Legal futurology must also take this deviation into account and incorporate it into its planning and strategies. Additionally, the entire range of predictions and scenarios collects and expresses a wealth of information that can be used in other ways. In this respect, the original purpose of futurology remains unchanged, that is, to prepare for the future, not for what will definitely happen in the future, but for what could happen with varying degrees of probability.¹⁴⁸

The analysis of large amounts of data in legal futurology can also be aided by the application of the latest technological innovations that take advantage of the potential of artificial intelligence, machine learning, and natural language processing. Paradoxically, this leads to the

---

¹⁴⁴ See, for example, MORGAN, D. R. The Dialectic of Utopian Images of the Future within the Idea of Progress. In *Futures*. Vol. 66, 2015, pp. 106, et seq.

¹⁴⁵ BLOCH, E. *Geist der Utopie*. Munich – Leipzig: Duncker & Humbolt, 1918. 145 p.

¹⁴⁶ For more details, see GROGAN, A. Blueprint for a New Utopia. In *Engineering & Technology*. Vol. 8, Iss. 3, 2013, pp. 46-49.

¹⁴⁷ See *Laws of Forecasting* [online]. [accessed on 2025-05-30] Available on: <<http://www.practicalforecasting.com/laws-of-forecasting.html>>.

¹⁴⁸ SCHWOCHOW, J., RAMGE, T., GARCIA-LANDA, A. *The Global Economy as You've Never Seen It: 99 Ingenious Infographics that Put it All Together*. New York: The Experiment, 2018, p. 162.

question of whether legal futurology will be carried out by technology rather than flesh-and-blood experts. In some predictions, such as the ability to anticipate decisions from constitutional and supreme courts, artificial intelligence may be more successful than human experts in legal theory and practice.¹⁴⁹ The development of legal futurology also takes into account the optimistic rhetoric of the currently promising application and usefulness of artificial intelligence in practice.¹⁵⁰ In connection with the strengthened cognitive component and information processing in combination with normative and value orientation, it is more appropriate to assume the future application of hybrid intelligence, which combines the potential of technology with human potential.

The original contribution of this study lies in the systematic categorization of legal futurology within the framework of legal science, specifically through the introduction of the *de lege futura* level of legal consciousness. By synthesizing traditional legal foresight with interdisciplinary futurological methods, this article provides a novel methodological foundation for researching the future of law. It moves beyond mere description of technologies, offering instead a theoretical justification for legal futurology as an essential, non-utopian component of responsible legal thinking in the 21st century. Moreover, the primary scientific contribution of this article consists of a methodological synthesis that bridges general futurology with traditional legal theory. Specifically, it introduces the concept of *de lege futura* as a distinct level of legal consciousness, providing a theoretical framework for research that is neither purely dogmatic (*de lege lata*) nor merely reformist (*de lege ferenda*). Through the analytical separation of legal futurology from utopianism and the categorization of its methodology and thematic areas, this study provides a foundational taxonomy for a discipline that has, until now, been explored only fragmentarily in Central European legal scholarship.

Above all, legal futurology faces a more pressing need for scientific anchoring and methodological development. The aim of its long-term development should be to show that it is not a secondary speculative branch of legal science but a clear manifestation of responsible legal thinking in times of change, which, in terms of its subject matter, is reserved for the future of law.

KEYWORDS

Legal Futurism, Legal Futurology, Law and the Future, Prediction

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Právny futurizmus, právna futuroológia, právo a budúcnosť, predpoved'

BIBLIOGRAPHY

1. ANTIPIN, N. A. Budušeje kak predmet filosofskogo osmyslenija v klassičeskoj, neklassičeskoj i postneklassičeskoj nauke. In *Voprosy sovremennoj nauki i praktiki. Universitet im. V. I. Vernadskogo*. Vol. 47, No. 3, 2013, s. 86-97.
2. BACON, F. *Nová Atlantida a Eseje*. 3. vydání. Praha: Mladá fronta, 1980. 111 s.
3. BALÁŽOVÁ, L. Et al. (eds.) *Slovník súčasného slovenského jazyka*. 1. zväzok, A-G. Bratislava: VEDA, 2006. 1140 s.
4. BALGA, J. *Azylové právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 194 s. ISBN 978-80-7380-384-1.

¹⁴⁹ See KERIKMÄE, T., HAMULÁK, O., GÁBRIŠ, T. Frontiers in AI Judiciary: A Contribution to Legal Futurology. In *Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum*. Vol. 11, No. 2, 2023, p. 68.

¹⁵⁰ See How is AI used in legal forecasting? [online]. 26 November, 2023 [accessed on 2025-05-18]. Available on: <<https://www.b12.io/resource-center/ai-how-to-guides/how-is-ai-used-in-legal-forecasting.html>>.

5. BALOG, B. *Umenie tvoriť zákony: Schvaľovanie zákonov v Slovenskej republike*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019. 175 s. ISBN 978-80-8168-931-4.
6. BAXTER, R., SUSSKIND, R. E. Richard Susskind – How Technology Will Change Justice [online]. [accessed on 2025-05-26]. Available on: <https://legaltalknetwork.com/podcasts/law-technology-now/2020/01/richard-susskind-how-technology-will-change-justice/?utm_source=chatgpt.com>
7. BEEBE, B. Fair Use and Legal Futurism. In *Law & Literature*. Vol. 25, Iss. 1, 2013, s. 10-19. DOI: 10.1525/lal.2013.25.1.10
8. BERDYAEV, N. *The End of our Time: together with an essay on the General Line of Soviet Philosophy*. New York: Sheed & Ward Inc., 1933. 258 s. ISBN 80-86005-50-X.
9. BERĎAJEV, N. A. *O otroctví a svobodě člověka*. Praha: OIKOYMENH, 1997. 216 s. ISBN 808600550X.
10. BERGMAN, A., KARLSSON, J. CH., AXELSSON, J. Truth claims and explanatory claims - An ontological typology of futures studies. In *Futures*. Vol. 42, Iss. 8., 2010, s. 857-865. DOI: 10.1016/j.futures.2010.02.003
11. BEZOLD, C. Aspirational Futures. In *Journal of Futures Studies*. Vol. 13, Iss. 4, 2009, s. 81-90.
12. BLOCH, E. *Geist der Utopie*. München – Leipzig: Duncker & Humbolt, 1918. 145 s.
13. BOLZANO, B. *O nejlepším státě*. Praha: Mladá fronta, 1981. 176 s.
14. BORRÀS, S. New Transitions from Human Rights to the Environment to the Rights of Nature. In *Transnational Environmental Law*. Vol. 5, Iss. 1, 2016, s. 113-143. DOI: 10.1017/S204710251500028X
15. BÖRJESON, L., HÖJER, M., DREBORG, K.-H., EKVALL, T., FINNVEDEN, G. Scenario types and techniques: Towards a user's guide. In *Futures*. Vol. 38, Iss. 7, 2006, s. 723-739. DOI 10.1016/j.futures.2005.12.002
16. BRAMAN, S. Posthuman Law: Information Policy and the Machinic World [online]. In *First Monday*. Vol. 7, No. 12, 2002. [accessed on 2025-05-03]. Available on: <<https://doi.org/10.5210/fm.v7i12.1011>>
17. BROOKS, K. Feminists, Angels, Poets, and Revolutionaries: What I've Learned from Ruthann Robson and Nicole Brossard on What it Means to Be a Law Teacher. In *City University of New York Law Review*. Vol. 8, Iss. 2, 2006, s. 633-655. DOI: 10.31641/clr080229
18. BRÖSTL, A. Artificial Inteligence, Law-Making and Law-Application. In MEZZETTI, L. (ed.) *Science, Technology and Law: Mutual Impact and Current Challenges*. Bologna: Bologna University Press, 2024, s. 85-93.
19. BRÖSTL, A. *O právnom štáte*. Krásno nad Kysucou: Kalligram/Absynt, 2024. 192 s. ISBN 978-80-8224-008-8.
20. BRÖSTL, A. *Právne myslenie 19.–20. storočia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2011. 168 s. ISBN 9788070979150.
21. BRÖSTL, A. et al. *Základy štátovedy*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2007. 190 s. ISBN 978-80-7097-679-1.
22. BRÖSTL, A. et al. *Teória práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 200 s. ISBN 978-80-7380-425-1.
23. BUTLER, A. M. Futurology. In LATHAM, R. (ed.) *The Oxford Handbook of Science Fiction*. New York – Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 513-523.
24. CAMPANELLA, T. *Slnečný štát*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2020. 110 s. ISBN 978-80-8202-124-3.
25. CICERO, M. T. *O věcech veřejných*. Praha OIKOYMENH, 2009. 435 s. ISBN 978-80-7298-133-5.

26. CICORIA, M. Legal Subjectivity and Absolute Rights of Nature. In *New Legal Reality: Challenges and Perspectives II*. Riga: University of Latvia Press, 2022, s. 65-87. DOI: 10.22364/iscflul.8.2.06
27. CVRČEK, F., NOVÁK, F. et al. *Legislative: Teoretická východiska a problémy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. 246 s. ISBN 978-80-7380-698-9.
28. DASANDI, N. *Selhalo demokracie?* Praha: Euromedia Group, Universum, 2018. 144 s. ISBN 978-80-242-6135-5.
29. DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. et al. *Kriminológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 405 s. ISBN 978-80-7380-620-0.
30. DOBROVIČ, L., SMALIK, M. Ethics of business relations in relation with the problems of setting the equitable and justified purchase price (*pretium iustum*). In *Comparative European Research*. Issue II. London: Sciemcee Publishing, 2015, s. 226-227.
31. DOLIDZE, T. The Evolving Role of Artificial Intelligence in Legal Education and Research. In *Law and World*. Vol. 11, Iss. 1, 2025, s. 92-105. DOI: 10.36475/11.1.7
32. DOHERTY, M. (ed.). *Jurisprudence: The Philosophy of Law*. 2nd edition. London: Old Bailey Press, 2001. 400 s. ISBN 185836-4094.
33. DREBORG, K. Essence of Backcasting. In *Futures*. Vol. 28, Iss. 9, 1996, s. 813-828. DOI: 10.1016/s0016-3287(96)00044-4
34. FÁBRY, B. *Teoretické problémy tvorby práva*. Bratislava: A-medi management, 2018. 244 s. ISBN 978-80-89797-38-7.
35. FILIPOVA, I. A. Neurotechnologies in Law and Law Enforcement: Past, Present and Future. In *Pravoprimenenie*. Vol. 6, No. 2, 2022, s. 32-49. DOI: 10.52468/2542-1514.2022.6(2).32-49
36. FLECHTHEIM, O. K. *Futurologie. Der Kampf um die Zukunft*. Köln: Verlag Wissenschaft und Politik, 1971. 431 s. ISBN 9783804684157.
37. FLECHTHEIM, O. K. *History and Futurology*. Meisenheim am Glan: Hain, 1966. 123 s. ISBN 9783445004734.
38. FRANK, J. What Courts Do in Fact (Part I & Part II). In *Illinois Law Review*. Vol. 26, 1931-1932, s. 645-666 a 761-784
39. FULLER, L. L. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998. 230 s. ISBN 80-86005-65-8.
40. FUNK, D. Legal Futurology: The Field and its Literature. In *Law Library Journal*. Vol. 73, No. 3, 1980, s. 625-633.
41. GÁBRIŠ, T. Úvod – externá a interná právna veda. In GÁBRIŠ, T. et al. (eds.) *Nedogmatická právna veda: Od marxizmu po behaviorálnu ekonomiu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 9-15.
42. GALLOWAY, K. Text to Bits: Beyond the Revolution in Law and Lawyering [online]. Working paper series, October 2, 2016, 21 s. [accessed on 2025-04-15]. Available on: <<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2879220>>
43. GLENN, J. C. *Futures Research Methodology*. In The 10th Federal Forecasters Conference – 1999. Washington: U.S. Department of Education, Office of Educational Research and Improvement, 1999, s. 193-196.
44. GODET, M. *Creating Futures: Scenario Planning as a Strategic Management Tool*. 2nd edition. London – Paris – Genève: Economica, 2006. 349 s. ISBN 2-7178-5244-1.
45. GOLDSWORTHY, D. The Future of Legal Education in the 21st Century. In *Adelaide Law Review*. Vol. 41, No. 1, 2020, s. 243-265.
46. GRAY, CH. B. (ed.) *The Philosophy of Law- An Encyclopedia*. Volume I-II, A-Z. New York – Oxon: Routledge, 2012. ISBN 0-8153-1344-6.

47. GROGAN, A. Blueprint for a New Utopia. In *Engineering & Technology*. Vol. 8, Iss. 3, 2013, s. 46-49. DOI: 10.1049/et.2013.0305
48. HAGUE INSTITUTE FOR THE INTERNATIONALISATION OF LAW. Law Scenarios to 2030: Signposting the legal space of the future [online]. Hague: Hague institute for the internationalisation of law, 2011, 39 s. [accessed on 2024-09-17]. Available on: <<https://www.foresightfordevelopment.org/sobipro/download-file/46-1188/54>>
49. HANDRLICA, J. ŠARAPAJEV, V., BLAHOUDKOVÁ, G. "BLACK SWANS" in administrative law. In *The Lawyers Quarterly*. Vol. 11, No. 3, 2021, s. 479-492.
50. HANSEN, H. O. *Megatrends in Agriculture, Food Industry and Food Markets: An Empirical and Holistic Approach*. Cham: Palgrave Macmillan, 2024. DOI: 10.1007/978-3-031-58152-6
51. HARAWAY, D. J. *A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century* [online]. University of Minnesota Press, ProQuest Ebook Central, 2016, 90 s. [accessed on 2025-05-21]. Available on: <<http://ebookcentral.proquest.com/lib/warw/detail.action?docID=4392065/>>
52. HARRINGTON, J. *Republika Oceána*. Praha: Mladá fronta, 1985. 174 s.
53. HENCOVSKÁ, M., JESENKO, M. *Teória práva pre študijný program „verejná správa“*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010. 190 s. ISBN 978-7097-839-9.
54. HEDAYATIFAR, L., BAR-YAM, Y., MORALES, A. Social Fragmentation at Multiple Scales [online]. In *Journal of the Royal Society Interface*. Vol. 16, Iss. 159, 2019 [accessed on 2025-05-02]. Available on: <<http://dx.doi.org/10.1098/rsif.2019.0509>>
55. HILTUNEN, E. The Future Sign and its Three Dimensions. In *Futures*. Vol. 40, Iss. 3, 2008, s. 247-260. DOI: 10.1016/j.futures.2007.08.021
56. HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 2. rozšírené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. 421 s. ISBN 978-80-7380-366-7.
57. HOLMES, O. W. *The Common Law*. Cambridge, MA – London, UK: The Belknap Press of Harvard University Press, 2009. 393 s. ISBN 978-0-674-03402-0.
58. HOLMES, O. W. *The Path of The Law*. The Floating Press, 2009. 41 s. ISBN 978-1-775410-57-7.
59. HRABČÁK, L., ŠTRKOLEC, M. EU Regulation of the Crypto-Assets Market. In *Białostockie Studia Prawnicze*. Vol. 29, No. 1, s. 27-45. DOI: 10.15290/bsp.2024.29.01.02
60. HRDINA, I. A., MASOPUST, Z. *Chrestomatie ke studiu filosofie práva*. Praha: Leges, 2011.
61. HRUŠOVSKÝ, I. (ed.) *Humanizmus a renesancia: antológia z diel filozofov*. Bratislava: IRIS, 2006. 564 s. ISBN 978-80-89238-10-1.
62. CHERRY, K. *What is Cognitive Bias?* [online]. 2020 [accessed on 2025-05-20]. Available on: <<https://www.verywellmind.com/what-is-a-cognitive-bias-2794963/>>
63. INAYATULLAH, S. Six pillars: futures thinking for transforming, In *Foresight*. Vol. 10, No. 1, 2008, s. 4-21. DOI: 10.1108/14636680810855991
64. INAYATULLAH, S. The Futures Triangle: Origins and Iterations. In *World Futures Review*. Vol. 0, No. 0, 2023, s. 1-10. DOI: 10.1177/19467567231203162
65. JONES, CH. B. Creativity: The flawed forge of tomorrows [online]. In *Futures*. Vol. 150, June, 2023. [accessed on 2025-05-22]. Available on: <<https://doi.org/10.1016/j.futures.2023.103159>>

66. JÚDA, V. *Teória práva*. 2. doplnené a podstatne prepracované vydanie. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2020. 378 s. ISBN 978-80-557-1689-3.
67. KAIVO-OJA, J., SANTONEN, T. Global Megatrends and Global GDP in 2004-2021: An Empirical Big data Look at John Naisbitt's 12 Key Global Megatrend Variables and Global GDP PPP. In UDEN, L., TING, I-H. (eds.) *Knowledge Management in Organizations: 17th International Conference, KMO 2023*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2023, s. 170-181. DOI: 10.1007/978-3-031-34045-1_15
68. KASINEC, R., JENČÍK, J. Dystópia - teoretické vymedzenie pojmu [online]. In Projustice: Vedecko-odborný recenzovaný časopis pre právo a bezpečnostné vedy, 30. 12. 2018 [accessed on 2025-05-22]. Available on: <<https://www.projustice.sk/teoria-prava/dystopia-teoreticke-vymedzenie-pojmu>>
69. KATUNINEC, M. *Hodnotová demokracia a občianska zodpovednosť*. Trnava: Dobrá kniha, 2007. 108 s. ISBN 978-80-7141-582-4.
70. KELSEN, H. *General Theory of Law and State*. 3rd printing. Cambridge, MA: Harvard University press, 1949. 516 s.
71. KERIKMÄE, T., HAMULÁK, O., GÁBRIŠ, T. Frontiers in AI Judiciary: A Contribution to Legal Futurology. In *Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum*. Vol. 11, No. 2, 2023, s. 55-75. DOI: 10.11590/abhps.2023.2.03
72. KIEFFABER, J. Predictability, AI, and Judicial Futurism: Why Robots will Run the Law and Textualists Will Like It (Preprint) [online]. s. 1 [accessed on 2025-04-18]. Available on: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4966334>
73. KLINEC, I. Ossip K. Flechtheim a vznik futurologie. In RUSKO, M. - SLOVENSKÁ SPOLOČNOSŤ PRE ŽIVOTNÉ PROSTREDIE. (eds.) *Sustainability - Environment - Safety 2016: recenzovaný zborník príspevkov zo VI. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre životné prostredie v spolupráci so STRIX n. f. Žilina, 2016, s. 31-36.
74. KLINEC, I. Futurologia a anticipatívne vládnutie. In RUSKO, M., KOLLÁR, V., KLINEC, I. (eds.) *Globálne existenciálne riziká 2013*. Zborník z medzinárodnej konferencie. Žilina Stix, n.f. v spolupráci so Slovenskou spoločnosťou pre životné prostredie, 2013, s. 64-116.
75. KLINEC, I. Z histórie svetového futurologického myslenia II. Ossip K. Flechtheim a vznik futurologie. In RUSKO, M., PROCHÁZKOVÁ, D., ANDRÁŠ, P., KOLLÁR, V. (eds.) *METES 2020: Motivation - Education - Trust - Environment - Safety 2020: recenzovaný zborník z V. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre životné prostredie v spolupráci so STRIX n. f. Žilina, 2020, s. 53-58.
76. KLUFOVÁ, R., POLÁKOVÁ, Z. *Demografické metódy a analýzy: demografie české a slovenské populace*. Praha: Wolters Kluwert ČR, 2010. 308 s. ISBN 978-80-7357-546-5.
77. KNAPP, V. O možnosti použití kybernetických metód v právu. Praha: Nakladatelsví Československé akademie věd, 1963. 244 s.
78. KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1.
79. KOTOWSKI, A. Legal futurology – potential of foresight research in legal sciences: could legal futurology be treated as an independent science in jurisprudence? In *GIS Odyssey Journal*. Vol. 2, No. 2, 2022. DOI: 10.57599/gisoj.2022.2.1.93
80. KRAUS, J., PETRÁČKOVÁ, V. et al. *Slovník cudzích slov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. 996 s. ISBN 80-08-02054-7.
81. KÜPPER, B., VÁRADI, L. Polarization in Europe: Positioning for and against an open and diverse society[online]. In *Demokratie gegen Menschenfeindlichkeit* (English Translation), 1/2021, s. 9-19 [accessed on 2025-05-02]. Available on:

- <https://www.firstlinepractitioners.com/wp-content/uploads/2021/07/01_Kuepper_Varadi.pdf>
82. LENIN, V. I. *Stát a revoluce*. Praha: Svoboda, 1949. 132 s.
  83. LEVITAS, R. *Concept of Utopia*. Oxfordshire: Lang AG International Academic Publishers, Peter, 2011
  84. LIPTÁKOVÁ, K. Behaviorálna analýza v ekonómii, politológii a práve. In GÁBRIŠ, T. et al. (eds.) *Nedogmatická právna veda: Od marxizmu po behaviorálnu ekonómiu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 160-181.
  85. LLEWELLYN, K. A Realistic Jurisprudence – The Next Step. In *Columbia Law Review*. Vol. 30, No. 4, 1930, s. 431-465.
  86. LUM, R. Working with Verge. In *Compas: The APF Methods Antropology*, 2015, s. 5-8.
  87. MABLY, G. B. *Výbor z díla*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1958. 160 s.
  88. MACEY, G. P. Legal Futurism [online]. 3. júl 2013 [accessed on 2025-04-18]. Available on: <<https://prawfsblawg.blogs.com/prawfsblawg/2013/07/the-future.html>>
  89. MARCUSE, H. Konec utopie. In *Psychoanalýza a politika*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1969. s. 65-71.
  90. MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva*. Praha: Auditorium, 2018. 304 s. ISBN 978-80-87284-66-7.
  91. MASINI, E. B. New challenges for futures studies. In *Futures*. Vol. 33, 2001, s. 637-647. DOI: 10.1016/s0016-3287(01)00006-4
  92. MEZEY, N. Law as Culture. In SARAT, A. D., SIMON, J. (eds.) *Cultural Analysis, Cultural Studies, and the Law: Moving Beyond Legal Realism*. Durham - London: Duke University Press, 2003, s. 37-72.
  93. MICHAELS, R. Global Problems in Domestic Courts. In MULLER, S., ZOURIDIS, S., FRISHMAN, M., KISTEMAKER, L. (eds.) *The Law of the Future and The Future of Law*. Oslo: Torkel Opsahl Academic EPublisher, 2011, s. 165-175.
  94. MORE, T. *Utópia*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2017. 119 s. ISBN 978-80-8061-966-4.
  95. MORGAN, D. R. The Dialectic of Utopian Images of the Future within the Idea of Progress. In *Futures*. Vol. 66, 2015, s. 106-119. DOI: 10.1016/j.futures.2015.01.004
  96. MOSKOWITZ, D. H. The American Legal Realists and an Empirical Science of Law. In *Villanova Law Review*. Vol. 11, Iss. 3, 1966, s. 480-524.
  97. MOTTI, V. V. Future Studies. In GLĂVEANU, V. P. (eds.) *The Palgrave Encyclopedia of the Possible*. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, s. 609-612.
  98. MUZAKIR, M. The Legal Futurology as a Criticism of Law Enforcement in Indonesia. In *Ratio Legis Journal*. Vol. 1, No. 4, 2022, s. 772-781.
  99. NAISBITT, J. *Megatrends: Ten New Directions Transforming our Lives*. New York: Warner Books, 1984. 333 s. ISBN 0-446-32922-3.
  100. NUSSBAUM, M. Cultivating Humanity in Legal Education. In *The University of Chicago Law Review*. Vol. 70, No. 1, 2003, s. 265-279. DOI: 10.2307/1600558
  101. NUSSBAUM, M. Why Lawyers Need a Broad Social Education [online]. *The Future of Australian Legal Education*, 11-13. august 2017, 22 s. [accessed on 2024-10-22]. Available on: <<https://entreabogadosteveas.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/05/nussbaum-why-lawyers-need-a-broad-social-education.pdf>>
  102. ONDROVÁ, J. *Abstraktná kontrola ústavnosti právnych predpisov pred Ústavným súdom Slovenskej republiky a Ústavným súdom Českej republiky*. Banská Bystrica:

- Belianum Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2016. 180 s. ISBN 978-80-557-1161-4.
103. OTTOVÁ, E. *Základy teórie práva*. Brno: Institut Dalšího vzdělávání, 2002. 180 s. ISBN 80-86629-03-1.
104. PAPULA, J., PAPULOVÁ, Z. *Stratégia a strategický manažment: ako nástroje, ktoré umožňujú súperenie i spolužitie Dávida s Goliášom*. Bratislava: Iura Edition, 2013. 284 s. ISBN 978-80-8078-655-7.
105. PATE, R. A. The future of harmonization: soft law instruments and the principled advance of International Lawmaking. In *Toronto International Law Review*. Vol. 13, No. 2, 2010, s. 142-164.
106. PERNÝ, L. *Utopisti. Vizionári sveta budúcnosti: Dejiny utópií a utopizmu*. Martin: Matica Slovenská, 2020. 390 s. ISBN 978-80-8128-257-7.
107. POLI, R. A note on the classification of future-related methods [online]. In *European Journal of Futures Research*. Vol. 6, 2018 [accessed on 2025-05-17]. Available on: <<https://doi.org/10.1186/s40309-018-0145-9>>.
108. POSNER, R. A. *Law, Pragmatism, and Democracy*. Cambridge, Massachusetts – London, England: Harvard University Press, 2003. 398 s. ISBN 0674018494.
109. POSNER, R. A. Pragmatic Adjudication. In *Cardozo Law Review*. Vol.18, No. 1, 1996, s. 1-20
110. PRESTON, B. Mainstreaming Climate Change in Legal Education. In *Griffith Law Review*. Vol. 32, Iss. 4, 2023, s. 431-454. DOI: 10.1080/10383441.2024.2348433
111. PRIEL, D. Law is What the Judge Had for Breakfast: A Brief History of an Unspeakable Idea. In *Buffalo Law Review*. Vol. 68, No. 3, 2020. s. 899-930.
112. PRIGOGINE, I. Science, reason and passion. In MASINI BARBIERI, E. (ed.) *Art and science: studies from the world academy of art and science*. World Futures, Budapest: Gordon and Breach, 1993, s. 39-42.
113. PRUSÁK, J. *Teória práva*. Krásno nad Kysucou: Kalligram/Absynt, 2023. 644 s. ISBN 978-80-8224-006-4.
114. PUTERA, M., ŠTRKOLEC, M. Taxation of Income from the Sale of Virtual Currencies in the Slovak Republic. In *Interaction of Law and Economics: Sustainable Development*. Brno: Sciendo, 2023, s. 175-182. DOI: 10.2478/9788367405331-020
115. RILEY, S. *Legal Philosophy*. Essex: Pearson Education Limited, 2013. 322 s. ISBN 978-1-4082-7734-8.
116. RODRIGUES, U. R. Law and the Blockchain. In *Iowa Law Review*. Vol. 104, 2018-2019, s. 679-743.
117. RÜHL, G. Smart (Legal) Contracts, or: Which (Contract) Law for Smart Contracts? In CAPPIELLO, B., CARULLO, G. (eds.) *Block, Chain, Law and Governance*. Cham: Springer, 2021, s. 679-743. DOI: 10.1007/978-3-030-52722-8
118. SCHWARZ, B., SVEDIN, U., WITTROCK, B. *Methods in Futures Studies: Problems and Applications*. London – New York: Routledge (Taylor & Francis Group), 2018. 129 s. ISBN 978-0-367-02010-1.
119. SCHWOCHOW, J., RAMGE, T., GARCIA-LANDA, A. *The Global Economy as You've Never Seen It: 99 Ingenious Infographics that Put it All Together*. New York: The Experiment, 2018. ISBN 978-1-61519-517-6.
120. SLAUGHTER, R. A. The Knowledgebase of Future Studies as an Evolving Process. In *Futures*. Vol. 28, No. 9, 1996, s. 799-812.
121. SMART, C. *Feminism and the Power of Law*. London – New York: Routledge, 1989. 180 s. ISBN 0415026717.
122. SMITH, J. M. Whither the Future of Law? Concluding Remarks. In MULLER, S., ZOURIDIS, S., FRISHMAN, M., KISTEMAKER, L. (eds.) *The Law of the Future*

- and The Future of Law*. Volume II. Oslo: Torkel Opsahl Academic EPublisher, 2012, s. 467-475.
123. SUNDARAM, A. Theory and Practice of Interdisciplinarity in Futures Studies. In CHANDRAMOHAN, B., FALLOWS, S. (eds.) *Interdisciplinary Learning and Teaching in Higher Education: Theory and Practice*. London: Routledge 2008, s. 44-57. DOI: 10.4324/9780203928707-13
124. SUSSKIND, R. E. *The Future of Law*. Oxford: Clarendon Press, 1998. 309 s. ISBN 0-19-876496-0.
125. SUSSKIND, R. E., SUSSKIND, D. *The Future of the Professions: How Technology will Transform the Work of Human Experts*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 346 s. ISBN 978-0-19-871339-5.
126. ŠTRKOLEC, M., SÁBO, J., POPOVIČ, A. *Virtuálne meny v digitálnej ekonomike*. Praha: Leges, 2023. 111 s. ISBN 978-80-7502-727-6.
127. TOFFLER, A. *The Futurists*. New York: Random House, 1972. 321 s. ISBN 978-0394317137.
128. TRESOVÁ, M. Čas v historickej vede a čas v mentalitách naprieč dejinami. In *ACHERON: ACTA HISTORICA ET ORIENTALIA NEOSOLIENSIA*. Vol. 17, 2021, s. 5-18.
129. TUSHNET, M. American Legal Realism Today: An Idiosyncratic Restatement . In *Northwestern Law Journal des Refusés*. Vol. 1, Iss. 1, 2024, s. 43-57.
130. VASILEVIČ, G. A. Juridičeskaja nauka: otaženie dejstvitel'nosti i formirovanie obraza buduščego. In *Izvestija Nacional'noj akademii nauk Belarusi. Serija gumanitarnych nauk*. Vol. 70, No. 1, 2025, s. 70-76.
131. VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. *Základy sociologie práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. 212 s. ISBN 80-210-1048-7.
132. VESELÝ, A., NEKOLA, M. (eds.) *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. Praha: Slon, 2007. 408 s. ISBN 978-80-86429-75-5.
133. VIDA, C. Application of futurology for the analysis of the security environment (is it possible to determine the future?). In GUBAŠ, F. (ed.) *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2023: zborník príspevkov zo 14. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2023, s. 446-464. DOI: 10.52651/nmb.c.2023.9788080406516.446-454
134. WELLS, H. G. Wanted – Professors of Foresight! (1932). In *Futures Research Quarterly*. Vol. 3, No.1 1987, s. 89-91.
135. WHITE, J. B. *The Legal Imagination*. The Abridged Edition. Chicago – London: The University of Chicago Press 1985. 302 s. ISBN 0-226-89493-2.
136. WIDDISON, R. Electronic Law Practice: An Exercise in Legal Futurology. In *The Modern Law Review*. Vol. 60, No. 2, 1997, s. 143-163. DOI: 10.1111/1468-2230.00073
137. WU, T. Will Artificial Intelligence Eat the Law? The Rise of Hybrid Social-Ordering Systems. In *Columbia Law Review*. Vol. 119, No.7, 2019, s. 2001-2028. DOI: 10.2139/ssrn.3492846
138. *About Legal Futurism* [online]. In Law 2050: A Forum about Legal Future [accessed on 2025-09-17]. Available on: <<https://law2050.com/about-legal-futurism/>>
139. *How is AI used in legal forecasting?* [online]. 26 November, 2023 [accessed on 2025-05-18]. Available on: <<https://www.b12.io/resource-center/ai-how-to-guides/how-is-ai-used-in-legal-forecasting.html>>
140. *Laws of Forecasting* [online]. [accessed on 2025-05-30] Available on: <<http://www.practicalforecasting.com/laws-of-forecasting.html>>

CONTACT DETAILS OF THE AUTHOR

JUDr. Dominik Šoltys, PhD.

ORCID: 0000-0002-0827-4722

Assistant Professor

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law

Gustav Radbruch Institute of Theory of Law

Kováčska 26, 040 75 Košice, Slovak Republic

Phone number: +421 55234 4126

E-mail: dominik.soltys@upjs.sk

PORUŠENIE PRÁVA NA SPRAVODLIVÝ PROCES PRI PREKROČENÍ PRIESKUMNÉHO OPRÁVNENIA V ODVOLACOM KONANÍ

VIOLATION OF THE RIGHT TO A FAIR TRIAL DUE TO EXCEEDING THE SCOPE OF REVIEW IN APPELLATE PROCEEDINGS

Dalibor Vyhnálik¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2026-1-09>

ABSTRAKT

Článok sa zaoberá procesnou aktivitou sporových strán ako limitom prieskumného oprávnenia odvolacieho súdu v civilnom konaní a jej vplyvom na právo na spravodlivý proces. Analyzuje právny rámec prieskumného oprávnenia, jeho výnimky a dôsledky prekročenia, pričom osobitnú pozornosť venuje princípu rovnosti strán. Cieľom je normatívne vymedziť limity prieskumného oprávnenia v slovenskom civilnom procese a zhodnotiť ich dopad na efektívnu súdnu ochranu práv. Východiskom sú dve pracovné hypotézy: (1) prekročenie prieskumného oprávnenia v odvolacom konaní predstavuje kvalifikovaný zásah do práva na spravodlivý proces a princípu rovnosti strán, a to aj vtedy, ak je výsledný materiálny záver odvolacieho súdu vecne správny; (2) súčasná úprava opravných prostriedkov v slovenskom civilnom procese poskytuje stranám len obmedzené a nie vždy dostatočne efektívne mechanizmy na nápravu porušenia spôsobeného prekročením prieskumného oprávnenia. Metodologicky článok vychádza z právnodogmatickej analýzy, komparácie s vybranými zahraničnými právnymi poriadkami (najmä českým, nemeckým a anglickým) a z prípadovej štúdie rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 239/2025 doplnenej o analýzu judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. Analýza je rámcovaná prehľadom stavu poznania v slovenskej a zahraničnej procesualistike, so zameraním na limity odvolacieho prieskumu a princíp rovnosti zbraní. Článok poukazuje na to, že prekročenie zákonných limitov prieskumu môže viesť k porušeniu práva na spravodlivý proces a oslabeniu dôvery v justíciu a zároveň formuluje návrhy de lege ferenda smerujúce k precizovaniu zákazu prekročenia prieskumného oprávnenia a k efektívnejšej satisfakcii dotknutej procesnej strany.

ABSTRACT

The article examines the procedural activity of litigating parties as a limit on the review powers of the appellate court in civil proceedings and its impact on the right to a fair trial. It analyses the legal framework of the appellate court's review powers, its exceptions and the consequences of exceeding them, with particular attention paid to the principle of equality of arms. The analysis is based on two working hypotheses: (1) that exceeding the statutory scope of appellate review constitutes a qualified interference with the right to a fair trial and the principle of equality of arms, even where the appellate court's substantive conclusion is correct; and (2) that the current system of legal remedies in Slovak civil procedure offers only limited and not always sufficiently effective mechanisms for redressing violations caused by such excess of

¹ JUDr., PhD., Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Bratislava, Slovenská republika
Pan-European University in Bratislava, Faculty of Law, Slovak Republic.

review powers. Methodologically, the paper is based on legal-dogmatic analysis, comparison with selected foreign legal orders (in particular the Czech, German and English ones), and a case study of the decision of the Constitutional Court of the Slovak Republic No. IV. ÚS 239/2025, supplemented by an analysis of the case law of the European Court of Human Rights. The paper is framed by a brief overview of the state of the art in domestic and foreign civil procedure scholarship regarding the limits of appellate review and the principle of equality of arms. The paper argues that exceeding the statutory limits of review may lead to a violation of the right to a fair trial and to a weakening of trust in the judiciary and formulates several de lege ferenda proposals aimed at clarifying the statutory prohibition of exceeding appellate review and strengthening the position of the affected party.

I. ÚVOD

Úlohou civilného súdneho konania je poskytnúť účinnú súdnu ochranu právam a právom chráneným záujmom. Civilný sporový poriadok (ďalej len „CSP“) pritom buduje civilné sporové konanie na princípoch koncentrácie, kontradiktórnosti a zodpovednosti strán za procesný materiál. Tieto princípy sa v odvolacom konaní premietajú do koncepcie neúplnej apelácie a do viazanosti odvolacieho súdu rozsahom a dôvodmi odvolania. V praxi však opakovane vzniká otázka, čo nastane, ak odvolací súd zruší alebo zmení rozhodnutie z dôvodov, ktoré odvolateľ neuplatnil a ktoré nepatria medzi zákonné *ex offio* výnimky.

Východiskom článku je predpoklad, že prekročenie prieskumného oprávnenia v odvolacom konaní predstavuje kvalifikovaný zásah do práva na spravodlivý proces a princípu rovnosti strán, a to aj v situáciách, keď je výsledný materiálny záver odvolacieho súdu vecne správny. Článok vychádza z pracovnej hypotézy, podľa ktorej ochrana právnej istoty a predvídateľnosti rozhodovania vyžaduje nielen rešpektovanie zákonných limitov prieskumu podľa CSP, ale aj dôsledné uplatňovanie princípu kontradiktórnosti vo vzťahu k dôvodom, na ktorých má byť rozhodnutie založené.

Metodologicky autor využíva najmä právnodogmatickú metódu (analýza a výklad ustanovení CSP, Ústavy SR a Dohovoru), komparatívnu metódu (porovnanie s českým civilným procesom a vybranými rozhodnutiami Ústavného súdu Českej republiky a Najvyššieho súdu Českej republiky) a metódu prípadovej štúdie, pričom osobitnú pozornosť venuje rozhodnutiu Ústavného súdu SR sp. zn. IV. ÚS 239/2025 ako judikátu dokumentujúceho praktické dopady prekročenia prieskumného oprávnenia.² Analýza je doplnená o kritickú reflexiu doktrínálnych názorov a judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva k čl. 6 Dohovoru.³ Zvolená metodologická kombinácia umožňuje nielen rekonštruovať pozitívoprávny stav, ale aj hodnotiť jeho súlad s ústavnými princípmi a medzinárodnými štandardmi spravodlivého procesu.

V slovenskej procesualistike je odvolacie konanie tradične vykladané v intenciách princípu neúplnej apelácie, viazanosti odvolacími dôvodmi a koncentrácie sporového materiálu. Východiskovým bodom je, že odvolanie nemá byť „*druhou šancou*“ na úplné prejednanie veci,

² Ústavní soud České republiky. Nález sp. zn. I. ÚS 233/2019.; Nejvyšší soud České republiky. Rozsudek ze dne 22. 10. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1222/2008.; Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. IV. ÚS 239/2025.

³ K problematike čl. 6 Dohovoru v kontexte civilného procesu, rozsahu odvolacieho prieskumu a princípu „equality of arms“ porov. najmä štúdie publikované v medzinárodných recenzovaných časopisoch indexovaných v databázach Web of Science a Scopus, ako sú napr. *International and Comparative Law Quarterly*, *Human Rights Law Review*, *European Human Rights Law Review*, *Civil Justice Quarterly* a *European Journal of Procedural Law*. Autor pri spracovaní príspevku vychádzal z rešerše týchto databáz zameranej na spojenie kľúčových slov „fair trial“, „civil procedure“, „appeal / appellate review“, „equality of arms“ a „adversarial principle“. COLE, R. J. V. Validating the Normative Value and Legal Recognition of the Principle of Equality of Arms in Criminal Proceedings in Botswana. *Journal of African Law*, 2012, roč. 56, č. 1, s. 68–86. DOI: 10.1017/S002185531100022, GOSS, R. The Disappearing ‘Minimum Rights’ of Article 6 ECHR: the Unfortunate Legacy of Ibrahim and Beuze. *Human Rights Law Review*, 2023, roč. 23, č. 4. DOI: 10.1093/hrlr/ngad024, RAMOS, V. C. The EPPO and the Equality of Arms between the Prosecutor and the Defence. *New Journal of European Criminal Law*, 2023, roč. 14, č. 1, s. 43–70. DOI: 10.1177/20322844231157078.

ale kontrolným mechanizmom zákonnosti a spravodlivosti v medziach, ktoré vytýči odvolateľ. Tomu zodpovedá aj domáca literatúra venujúca sa odvolacím dôvodom, procesným vadám a limitom prieskumu v opravnom konaní.

Na národnej úrovni je vhodné explicitne zohľadniť aj recentné syntézy civilného procesu a práce k procesným hodnotám a princípom, ako aj príspevky k odvolacím dôvodom a prieskumu. Tieto práce posilňujú argument, že hranice odvolacieho prieskumu sú súčasťou ochrany kontradiktórnosti a rovnosti zbraní: strana má mať predvídateľný rámec, na čo musí reagovať, a nemá byť zaskočená „novými“ dôvodmi rozhodnutia pochádzajúcimi od odvolacieho súdu. Stav poznania na slovenskej úrovni tak vytvára relatívne pevné doktrínálne východisko, ktoré však doteraz len okrajovo reflektovalo špecifickú situáciu prekročenia prieskumného oprávnenia z ústavnoprávnej perspektívy, čo je medzera, ktorú sa snaží zaplniť tento článok.⁴ Z tohto dôvodu sú všeobecné ústavnoprávne východiská práva na spravodlivý proces a rovnosti strán sústredené do samostatnej časti I, zatiaľ čo úvod je obmedzený na vymedzenie problému, hypotéz a metodologických východísk.

Zahraničná doktrína (komparatívne) upozorňuje na napätie medzi definitívnosťou rozhodnutia, procesnou ekonómiou a korekčnou funkciou odvolania. Pre účely tohto príspevku sú prínosné najmä:

(a) anglický a angloamerický pohľad na moderný civilný proces a odvolacie mechanizmy, najmä ANDREWS, N. *The Modern Civil Process. Judicial and Alternative Forms of Dispute Resolution in England*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008; DODSON, S. *Cooperativism in the American Adversarial Tradition*. *Civil Justice Quarterly*, ktorý ukazuje, ako sa v rámci adversariálneho modelu posilňuje kooperatívna úloha súdu pri riadení konania bez narušenia rovnosti strán;

(b) nemecké uchopenie Berufungsrecht a limitov odvolania, systematicky rozpracované najmä v dielach STÜRNER, R. *Zivilprozessrecht*. München: C. H. Beck, 2019 a MUSIELAK, H. – VOIT, W. (eds.). *Zivilprozessordnung. Kommentar*. München: C. H. Beck;

(c) európske reformné trendy a porovnávacie rámce, vrátane komparatívnych prác publikovaných v *Access to Justice in Eastern Europe* a kolektívnych monografií typu UZELAC, A. (ed.). *Reform and Perspectives of Civil Procedure Law in Europe*. Dordrecht: Springer, 2005, ktoré reflektujú snahy o zosúladienie odvolacích mechanizmov s požiadavkami čl. 6 Dohovoru.⁵

Cieľom tohto prehľadu nie je vyčerpať mimoriadne rozsiahlu zahraničnú literatúru k čl. 6 Dohovoru a k odvolaciemu prieskumu, ale identifikovať reprezentatívne práce, ktoré sú pre analyzovanú otázku prekročenia prieskumného oprávnenia a rovnosti zbraní obzvlášť relevantné.

II. PRÁVO NA SPRAVODLIVÝ PROCES A ROVNOSŤ STRÁN AKO VÝCHODISKOVÝ RÁMEC

Porušenie práva na spravodlivý proces pri prekročení prieskumného oprávnenia v opravnom konaní je v slovenskom civilnom procese významnou otázkou, ktorá súvisí s rozsahom a spôsobom, akým odvolací súd preskúmava rozhodnutie inštančne nižšieho súdu.⁶ V právnom

⁴ ČOLLÁK, J. *Decízne systémy. Vzťahy súdnych a alternatívnych foriem prejednávania a rozhodovania sporov*. Praha: C. H. Beck, 2022, MOLNÁR, P. – SUDZINA, M. – ČOLLÁK, J. *Ochrana ľudských hodnôt v procesnom práve*. Košice: Typopress, 2023., ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilné právo procesné. Úvod do civilného procesu a sporové konanie*. Praha: C. H. Beck, 2022.

⁵ UZELAC, A. (ed.). *Reform and Perspectives of Civil Procedure Law in Europe*. Dordrecht: Springer, 2005.

⁶ Rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 330/2013.; sp. zn. II. ÚS 495/2023.

štáte predstavuje právo na spravodlivý proces jeden z najdôležitejších pilierov zabezpečujúcich ochranu jednotlivca pred protiprávnymi zásahmi do jeho práv.⁷

Táto problematika je dôležitá nielen z pohľadu ochrany individuálnych práv, ale aj z hľadiska dôvery verejnosti v právny systém. Porušenie práva na spravodlivý proces pri prekročení prieskumného oprávnenia predstavuje procesnú chybu so zásadnými dôsledkami pre legitimitu nielen samotného rozhodnutia, ale aj pre celé opravné konanie. Podľa ustálenej judikatúry pojem „právo na spravodlivý proces“ zahŕňa nielen samotný priebeh konania a spôsob, akým súd postupuje, ale predovšetkým aj výsledné rozhodnutie súdu.⁸

Ak je toto rozhodnutie nesprávne a v jeho dôsledku procesná strana nemohla účinne uplatniť svoje práva pred súdom, dochádza k porušeniu práva na spravodlivý proces. Práve konečné rozhodnutie súdu je rozhodujúcim momentom, ktorý určuje, či bolo právo na spravodlivý proces v celom konaní naplnené, keďže ním sa konanie definitívne končí.⁹

Spravodlivý proces je úzko spätý s princípmi právnej istoty, predvídateľnosti rozhodovania, rovnosti strán konania a zákazu svojvôle zo strany orgánov verejnej moci.¹⁰ V praxi sa realizuje tak, že všeobecné súdy zistia skutkový stav a po výklade a použití relevantných právnych noriem rozhodnú tak, že ich skutkové a právne závery nie sú svojvoľné, neudržateľné alebo že boli prijaté v zrejmom omyle konajúcich súdov, ktorý by poprel zmysel a podstatu práva na spravodlivý proces¹¹.

Do práva na spravodlivý proces nepatrí právo strany sporu, aby sa všeobecný súd stotožnil s jej právnymi názormi, návrhmi a hodnotením dôkazov.¹² Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojich rozhodnutiach stabilne judikuje, že právo na spravodlivý proces je garantované článkom 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) a článkom 46 ods. 1 Ústavy SR. Tento princíp zahŕňa nielen povinnosť súdov zdržať sa zásahov do základných práv, ale aj ich pozitívnu povinnosť zabezpečiť účinný rešpekt k týmto právam, čo znamená prijatie vhodných opatrení na ich ochranu, vrátane správneho výkladu a uplatňovania zákonov.¹³

Zásadám spravodlivého procesu v zmysle čl. 46 ods. 1 Ústavy SR a čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd zodpovedá aj požiadavka, aby súdmi zrealizované skutkové zistenia a prijaté právne závery boli riadne (dostatočne) a zrozumiteľne (logicky) odôvodnené. V práve na spravodlivý proces je obsiahnutá aj ďalšia ústavná zásada (čl. 47 ods. 3 Ústavy SR a čl. 6 CSP), a to „rovnosť zbraní“ v civilnom konaní, ktorá sa prejavuje ako rovnaká miera možnosti uplatňovania prostriedkov procesného útoku, ale aj procesnej obrany v medziach stanovených CSP. Obsah princípu rovnosti sporových strán v civilnom sporovom konaní sa tak prejavuje ako tzv. funkčná rovnosť, spočívajúca v takom

⁷ COUNCIL OF EUROPE. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd); HARRIS, D., O'BOYLE, M., WARBRICK, C. Law of the European Convention on Human Rights.

⁸ Rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn.: III. ÚS 402/2008; III. ÚS 339/2020; I. ÚS 387/2019.

⁹ Ústavný súd Slovenskej republiky. Uznesenie sp. zn. IV. ÚS 252/2004.). Spravodlivý proces je úzko spätý s princípmi právnej istoty, predvídateľnosti rozhodovania, rovnosti strán konania a zákazu svojvôle zo strany orgánov verejnej moci (GERARDS, J. General Principles of the European Convention on Human Rights.; VAN DIJK, P., VAN HOOFF, G. J. H., VAN RIJN, A., ZWAAK, L. (eds.). Theory and Practice of the European Convention on Human Rights., Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 23. 11. 2022, sp. zn. 1Cdo/200/2021.

¹⁰ Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 105/2006, Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 330/2013.

¹¹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 21. 6. 2022, sp. zn. 2 Obdo 102/2021.

¹² Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 252/04 z 31. augusta 2004.

¹³ Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 402/2008, HARRIS, D., O'BOYLE, M., WARBRICK, C. Law of the European Convention on Human Rights.; GERARDS, J. General Principles of the European Convention on Human Rights.).

procesnom postupe súdu, aby sa každej zo sporových strán umožnilo v rovnakej miere realizovať svoje procesné oprávnenie.¹⁴

Princíp rovnosti zbraní, chápaný ako špecifický aspekt širšej rovnosti účastníkov konania, je v judikatúre ESĽP stabilne spájaný s požiadavkou, aby žiadna strana nemala podstatnú procesnú výhodu oproti druhej, a aby mala každá z nich reálnu možnosť reagovať na argumenty a dôkazy protistrany i súdu.¹⁵ Tento výklad judikatúry ESĽP nachádza odzvu aj v doktríne, ktorá rovnosť zbraní chápe ako imanentnú súčasť práva na spravodlivý proces nielen v trestnom, ale aj v civilnom konaní.¹⁶

ESĽP dlhodobo spája rovnosť zbraní a kontradiktórnosť s požiadavkou, aby každá strana mala reálnu možnosť oboznámiť sa s tvrdeniami a podkladmi, ktoré môžu ovplyvniť rozhodnutie, a vyjadriť sa k nim.

V prípade Nideröst-Huber proti Švajčiarsku ESĽP uviedol, že rovnosť zbraní vyžaduje „rozumnú príležitosť“ prezentovať vec bez podstatnej nevýhody a zároveň, že spravodlivý proces implikuje právo strán mať vedomosť o všetkých pozorovaniach/podkladoch a komentovať ich, pričom je na stranách posúdiť, či dokument vyžaduje ich reakciu. V rozhodnutí sa tento aspekt rozvíja v jadrových pasážach, v ktorých súd zdôrazňuje, že strana nemá byť postavená pred „*fait accompli*“ vytvorený súdom bez možnosti procesnej reakcie.

V prípade Dombo Beheer B.V. proti Holandsku ESĽP formuloval jadro rovnosti zbraní v civilnom spore ako zákaz podstatnej procesnej nevýhody jednej strany. ESĽP tu osobitne akcentoval potrebu, aby strany mali porovnateľné možnosti predniesť svoje stanoviská a dôkazy, pričom rozdielne zaobchádzanie zo strany súdu musí mať objektívne odôvodnenie a nesmie vyústiť do disproportčnej procesnej nevýhody.

V prípade Vermeulen proti Belgicku zdôraznil kontradiktórnosť a potrebu možnosti reagovať na stanoviská ovplyvňujúce rozhodnutie. V prípade Krčmář a ostatní proti Českej republike ESĽP potvrdil, že kontradiktórnosť a rovnosť zbraní vyžadujú možnosť poznať a komentovať pozorovania/dôkazy druhej strany. A napokon v prípade Kraska proti Švajčiarsku ESĽP uviedol, že čl. 6 zahŕňa povinnosť súdu vykonať „*efektívne preskúmanie*“ argumentov a návrhov dôkazov strán.

Citované rozhodnutia ESĽP tak vytvárajú interpretačný rámec, v ktorom je možné posudzovať aj vnútroštátne excesy odvolacieho prieskumu: ak odvolací súd rozhodne na základe dôvodov, ktoré neboli stranám sprístupnené a ku ktorým sa nemohli vyjadriť, dochádza k narušeniu požiadaviek *equality of arms* a *adversarial proceedings*.

III. PRÁVNÝ RÁMEC PRIESKUMNÉHO OPRÁVNENIA V ODVOLACOM KONANÍ

Právna úprava CSP vychádza z princípu neúplnej apelácie, čo znamená, že odvolací súd nie je oprávnený preskúmať rozhodnutie súdu prvej inštancie v plnom rozsahu, ale len v medziach odvolania a v rozsahu dôvodov, ktoré odvolateľ v odvolaní uplatnil. Podľa § 380 CSP je odvolací súd v zásade viazaný odvolacími dôvodmi, ktoré boli v odvolaní uplatnené.

Konštrukcia neúplnej apelácie odráža zámer zákonodarcu obmedziť „*druhú šancu*“ strán na úplné prejednanie veci a súčasne posilniť zodpovednosť sporových strán za skutkový aj právny základ sporu už v konaní pred súdom prvej inštancie, v súlade s modernými európskymi trendmi v civilnom procese. Porovnávací literatúra (najmä v nemeckom a anglickom kontexte)

¹⁴ MOLNÁR, P. – SUDZINA, M. – ČOLLÁK, J. Ochrana ľudských hodnôt v procesnom práve. Košice: Typopress, 2023, Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6Cdo/214/2020 zo dňa 27. 10. 2022.

¹⁵ Európsky súd pre ľudské práva: Dombo Beheer B.V. proti Holandsku (č. 14448/88), rozsudok zo dňa 27. októbra 1993.; Európsky súd pre ľudské práva. Vec Nideröst-Huber proti Švajčiarsku (č. 18990/91), rozsudok zo dňa 18. februára 1997.; Európsky súd pre ľudské práva. Vec Vermeulen proti Belgicku (č. 19075/91), rozsudok zo dňa 20. februára 1996.; Európsky súd pre ľudské práva. Vec Krčmář a ostatní proti Českej republike (č. 35376/97), rozsudok zo dňa 3. marca 2000).

¹⁶ porovnaj najmä COLE, R. J. V. Validating the Normative Value and Legal Recognition of the Principle of Equality of Arms in Criminal Proceedings in Botswana. Journal of African Law, 2012 a RAMOS, V. C. The EPPO and the Equality of Arms between the Prosecutor and the Defence. New Journal of European Criminal Law, 2023.

potvrďuje, že tendencia zužovať rozsah odvolacieho prieskumu je vo všeobecnosti vyvažovaná požiadavkou na posilnenie kvality prvoinštančného konania a na vytvorenie procesných stimulov pre včasnú procesnú aktivitu strán.

Výnimku predstavujú len tie prípady, keď zákon výslovne stanovuje, že na určité vady konania prihliada odvolací súd aj bez návrhu (*ex offio*), napríklad pri nesplnení procesných podmienok podľa § 365 ods. 1 písm. a) CSP. V ostatných prípadoch je rozsah prieskumu odvolacieho súdu determinovaný obsahom odvolania a jeho dôvodmi.

Civilný sporový poriadok v § 365 taxatívne vymedzuje dôvody odvolania, pričom odvolací súd je oprávnený preskúmať rozhodnutie len z týchto dôvodov. Ide najmä o vady konania (procesné vady) a vady rozhodnutia (skutkové a právne vady). Prípustnosť tzv. novôt, teda nových skutočností a dôkazov v odvolacom konaní, je obmedzená na prípady, keď ich odvolateľ nemohol uplatniť v konaní pred súdom prvej inštancie bez svojej viny (§ 366 CSP). Z ústavnoprávneho hľadiska však nejde len o technickú procesnú konštrukciu. Spôsob, akým je vymedzený rozsah odvolacieho prieskumu (viazanosť rozsahom odvolania, dôvodmi a obmedzením novôt), priamo determinuje mieru predvídateľnosti rozhodovania a reálnu účinnosť opravného systému. V každom momente, keď sa aplikačná prax odchyľuje od koncepcie neúplnej apelácie a od viazanosti odvolacími dôvodmi, dochádza fakticky k rozšíreniu súdnej ingerencie mimo dispozičného rámca vytýčeného stranami, čo má zjavné dôsledky pre rovnosť zbraní a ochranu dôvery strán v stabilitu a predvídateľnosť súdnych rozhodnutí.

Zaužívaným je delenie na vady konania (nesplnenie procesných podmienok, porušenie práva na spravodlivý proces, vady v obsadení súdu, tzv. iná vada) a vady rozhodnutia (tzn. skutkové vady a hmotnoprávne vady, resp. nesprávne právne posúdenie).¹⁷

Prieskumné oprávnenie odvolacieho súdu je teda vymedzené rozsahom odvolania – odvolací súd skúma rozhodnutie len v tej časti, v akej bolo napadnuté odvolaním (§ 362 CSP), dôvodmi odvolania – odvolací súd je viazaný dôvodmi, ktoré odvolateľ v odvolaní uviedol (§ 380 CSP), a prípustnosťou novôt – nové skutočnosti a dôkazy môže odvolací súd zohľadniť len za podmienok stanovených v § 366 CSP.

Pod šírkou odvolacieho prieskumu je potrebné rozumieť vymedzenie výrokov rozhodnutia, ktoré odvolateľ napáda. Uplatnenie dispozičného princípu však nie je bezvýnimčné, pretože v niektorých prípadoch by bola neudržateľnou situácia, keď by odvolaním vyslovene nenapadnuté výroky nadobudli právoplatnosť, zatiaľ čo napadnuté výroky by mohli byť odvolacím súdom zrušené alebo zmenené, alebo by ten istý (odvolaním napadnutý) výrok nadobudol vo vzťahu k niektorej strane právoplatnosť a vo vzťahu k inej strane by bol zrušený alebo zmenený. Civilný sporový poriadok (§ 379) preto rozširuje odvolací prieskum aj na explicitne nenapadnuté výroky (resp. neodvolávajúce sa subjekty) v prípade závislých výrokov, odvolania podaného členom nerozlučného procesného spoločenstva a v prípade, keď spôsob usporiadania vzťahu medzi stranami vyplýva z osobitného predpisu. Tento taxatívny výpočet pokrýva všetky situácie, v ktorých by inak mohlo hroziť, že právoplatné usporiadanie právneho vzťahu bude v konečnom dôsledku vzájomne rozporné, alebo budú judikované práva alebo povinnosti, ktoré (v rozpore s finálnym ustálením stavu hmotnoprávneho vzťahu) nemajú na čo „nadväzovať“.

Tento rámec má za cieľ zabezpečiť rovnováhu medzi právom procesnej strany na spravodlivý proces a požiadavkou procesnej ekonómie a právnej istoty. Prekročenie prieskumného oprávnenia odvolacieho súdu, napríklad preskúmaním rozhodnutia mimo rozsahu odvolania alebo dôvodov odvolania, môže viesť k porušeniu práva na spravodlivý proces a predstavuje relevantnú procesnú vadu, ktorá môže byť dôvodom na zrušenie rozhodnutia odvolacieho súdu.

¹⁷ ŠTEVČEK, M. a kol. Civilné právo procesné. Úvod do civilného procesu a sporové konanie. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-876-4, s. 493.

Súd je v zmysle § 380 CSP v zásade viazaný odvolacími dôvodmi, z dôvodu čoho v odvolacom konaní *ex officio* nezisťuje iné dôvody než tie, ktoré uplatnil odvolateľ.¹⁸ Prípustnosť novôt v odvolacom konaní je navyše limitovaná ich prípustnosťou, a to priamo v znení § 365 ods. 1 písm. g) CSP¹⁹. Právny rámec prieskumného oprávnenia v opravnom konaní je tak v slovenskom civilnom procese jasne vymedzený zákonom a jeho prekročenie predstavuje závažnú procesnú vadu s možným zásahom do práva na spravodlivý proces.

Základné pravidlo, že odvolací súd je viazaný dôvodmi, ktoré odvolateľ v odvolaní uplatnil, však nie je absolútne a zákon pripúšťa určité výnimky, pri ktorých je odvolací súd povinný skúmať niektoré vady konania aj bez návrhu, teda *ex officio*, a to aj v prípade, ak ich odvolateľ v odvolaní nenamietal.

Najvýznamnejšou skupinou týchto výnimiek sú vady týkajúce sa procesných podmienok konania. Ide o základné predpoklady, za ktorých môže súd konať a rozhodnúť vo veci samej. Ak niektorá z týchto podmienok nie je splnená, konanie je postihnuté závažnou vadou, ktorá môže viesť až k jeho zastaveniu alebo k zrušeniu rozhodnutia. Medzi tieto vady patrí najmä nedostatok právomoci súdu, nedostatok spôsobilosti byť stranou konania, nedostatok procesnej spôsobilosti, nedostatok riadneho zastúpenia, ako aj prekážka *litispēndencie* alebo *rei iudicatae*. Ak napríklad súd nie je oprávnený rozhodovať o danej veci, alebo strana nemá právnu subjektivitu, prípadne nie je spôsobilý samostatne vykonávať procesné úkony, súd musí na tieto skutočnosti prihliadnuť z úradnej povinnosti. Rovnako je tomu aj v prípade, ak zákon vyžaduje povinné zastúpenie advokátom a táto podmienka nie je splnená, alebo ak o tej istej veci už prebieha iné konanie, prípadne bolo právoplatne rozhodnuté.²⁰

Na nesplnenie procesných podmienok prvoinštančného konania odvolací súd prihliadne aj v prípade, ak neboli odvolateľom uplatnené. Ide tak o jedinú výnimku z už uvádzaného pravidla, v zmysle ktorého je odvolací súd v sporovom konaní viazaný dôvodmi odvolania.²¹ Toto riešenie odráža hodnotovú preferenciu zákonodarcu: záujem na zachovaní základných procesných predpokladov konania a ochrane práv tretích osôb prevažuje nad dispozičnou autonómiou strán.

Tieto výnimky majú za cieľ zabezpečiť, aby súdne rozhodnutia nevznikali na základe závažných procesných chýb, ktoré by mohli ohroziť spravodlivosť a legitimitu celého konania. Výnimky z viazanosti odvolacími dôvodmi tak predstavujú dôležitý korektív v systéme opravného konania, ktorý chráni základné princípy civilného procesu a práva procesných strán.

Pokiaľ by sa novoty mali týkať procesných podmienok, vylúčenia sudcu, nesprávneho obsadenia súdu, alebo iných väd konania (nie väd rozhodnutia), právo novôt je neobmedzené (§ 366 písm. a) až c) CSP). Vzhľadom na to, že administrácia spravodlivosti bez väd tohto druhu je celospoločenskou hodnotou, je možnosť ich odstránenia v odvolacom konaní bez ohľadu na kvalitu procesnej aktivity strany na súde prvej inštancie žiaduce. Nemožno vylúčiť ani argumentáciu protistrany o neprípustnosti novoty z dôvodu predchádzajúcej vedomosti odvolateľa o nej. Snaha o uplatnenie sudcovskej koncentrácie pri prostriedkoch procesného útoku alebo procesnej obrany je prirodzenou súčasťou taktiky sporovej strany, nakoľko prísnosť postupu súdu pozíciu protistrany pri zisťovaní konkrétnej skutkovej okolnosti oslabí.

Aj bez návrhu odvolací súd zohľadní nedostatok podmienky konania, ak takýto nedostatok v konaní vyjde najavo (§ 380 ods. 2 CSP). Je však potrebné zdôrazniť, že odkaz na „*iné vady konania*“ v § 366 CSP nemožno chápať ako generálnu klauzulu umožňujúcu odvolaciemu súdu voľne rozširovať svoj prieskum nad rámec odvolacích dôvodov; ide o taxatívne vymedzený okruh situácií, v ktorých má odstránenie procesných defektov prioritu pred dispozičným

¹⁸ IVANČO, M. Vybrané otázky odvolacích dôvodov (1. časť) – Vady konania. Justičná revue, 2023, č. 4.

¹⁹ IVANČO, M. Vybrané otázky odvolacích dôvodov (2. časť) – Vady rozhodnutia. Justičná revue, 2023, č. 5.

²⁰ Rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn III. ÚS 339/2020; II. ÚS 495/2023; ESELP: Nideröst-Huber proti Švajčiarsku, 1997.

²¹ IVANČO, M. Vybrané otázky odvolacích dôvodov (1. časť) – Vady konania. Justičná revue, 2023, č. 4.

princípom. Autor sa preto výslovne nestotožňuje s názorom, podľa ktorého by bolo možné prostredníctvom neurčitého pojmu „iné vady konania“ konštruovať voľné, ústavnými princípmi odôvodnené rozširovanie prieskumného oprávnenia nad rámec § 380 CSP.

IV. PREKROČENIE PRIESKUMNÉHO OPRÁVNENIA V ROZHODOVACEJ PRAXI

Prekročenie prieskumného oprávnenia predstavuje situáciu, keď odvolací súd preskúmava rozhodnutie súdu prvej inštancie z dôvodov, ktoré neboli stranou konania v odvolaní namietané, a na základe týchto dôvodov rozhodnutie zruší alebo zmení, hoci nejde o vady, na ktoré musí prihliadnuť *ex officio*. Takýto postup je v rozpore s dispozičným princípom a zásadou rovnosti strán, keďže jednej strane môže poskytnúť výhodu (alebo druhej strane odňať procesnú možnosť reagovať). Takýto postup je v rozpore s dispozičným princípom a zásadou rovnosti strán, pokiaľ nejde o vady, na ktoré musí súd prihliadnuť z úradnej povinnosti.²² V praxi sa prekročenie prieskumného oprávnenia prejavuje napríklad tým, že odvolací súd zruší rozhodnutie na základe dôvodov neuvedených v odvolaní, prihliadne na nové skutočnosti alebo dôkazy, ktoré neboli predmetom odvolania, alebo rozhodne v prospech jednej strany na základe argumentov, ku ktorým sa druhá strana nemohla vyjadriť. Judikatúra Ústavného súdu SR aj Európskeho súdu pre ľudské práva opakovane zdôrazňuje, že takýto postup porušuje právo na spravodlivý proces a rovnosť strán konania.²³

V náleze Ústavného súdu SR sp. zn. IV. ÚS 239/2025 ústavný súd posudzoval situáciu, v ktorej krajský súd zrušil rozsudok pre zmeškanie z dôvodov, ktoré neboli súčasťou odvolacej argumentácie. Ústavný súd výslovne uviedol, že krajský súd ani zúčastnená osoba netvrdili, že argumentácia o dĺžke konania, procesnej aktivite a rozsiahle vykonanom dokazovaní bola súčasťou odvolania (bod 19), a zároveň konštatoval, že podľa § 380 ods. 1 CSP je odvolací súd viazaný odvolacími dôvodmi (bod 21). Následne uzavrel, že dôvody, pre ktoré odvolací súd zrušil rozsudok pre zmeškanie, neboli v odvolaní uplatnené a odvolací súd bol viazaný odvolacími dôvodmi (bod 22). Ústavný súd preto konštatoval porušenie základných práv sťažovateľa na súdnu ochranu, rovnosť účastníkov a právo na spravodlivé súdne konanie.

Ústavný súd SR konštatoval, že aj keď dôvod na zrušenie rozhodnutia môže byť vecne správny, prekročenie prieskumného oprávnenia v prospech jednej strany na úkor druhej porušuje právo na spravodlivý proces a narúša rovnosť strán konania.²⁴ Tento dôraz na „procesnú spravodlivosť“ postupu odvolacieho súdu, nezávisle od vecnej správnej výsledku, nadväzuje na ústavnú judikatúru, podľa ktorej nemožno spravodlivosť rozhodnutia redukovať na jeho materiálnu (hmotnoprávnu) spravodlivosť, ak sú závažným spôsobom porušené procesné garancie.

Prekročenie prieskumného oprávnenia odvolacím súdom má závažné dôsledky pre ochranu základných práv strán konania. Predovšetkým ide o porušenie práva na spravodlivý proces a rovnosť strán, keďže jednej strane je odňatá možnosť vyjadriť sa k dôvodom, na základe ktorých bolo rozhodnutie zrušené alebo zmenené.

Rovnosť strán je jedným zo základných pilierov spravodlivého procesu a znamená, že každá strana má mať rovnaké možnosti uplatniť svoje práva, predniesť argumenty a reagovať na tvrdenia a dôkazy protistrany. Tento princíp je zakotvený nielen v slovenskom právnom

²² MOLNÁR, P. Procesná aktivita sporovej strany ako limit prieskumu v opravnom konaní. Právny obzor, 107, 2024, č. 6, s. 633–645.

²³ Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. III. ÚS 402/2008.; Európsky súd pre ľudské práva. Vec Nideröst Huber proti Švajčiarsku (č. 18990/91), rozsudok zo dňa 18. februára 1997.; Európsky súd pre ľudské práva. Vec Vermeulen proti Belgicku (č. 19075/91), rozsudok zo dňa 20. februára 1996.

²⁴ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 239/2025.

poriadku (napr. čl. 47 ods. 3 Ústavy SR, § 3 CSP), ale aj v medzinárodných dokumentoch, najmä v čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.²⁵

Ak odvolací súd prekročí svoje prieskumné oprávnenie a rozhodne na základe dôvodov, ktoré neboli v odvolaní uplatnené a ku ktorým sa druhá strana nemohla vyjadriť, dochádza k narušeniu rovnosti strán.²⁶ Jednej strane je tým poskytnutá nepríjemná výhoda – jej argumenty alebo nové dôvody sú zohľadnené bez toho, aby druhá strana mala možnosť na ne reagovať. Takýto postup je v rozpore s kontradiktórnosťou konania a s požiadavkou, aby rozhodnutie súdu bolo výsledkom férového „dialógu“ medzi stranami, nie jednostranného zásahu súdu.²⁷

Judikatúra Ústavného súdu SR aj Európskeho súdu pre ľudské práva opakovane zdôrazňuje, že právo byť vypočutý a možnosť vyjadriť sa ku všetkým dôvodom rozhodnutia je neoddeliteľnou súčasťou rovnosti strán.²⁸

V komparatívnom pohľade možno konštatovať, že obdobné požiadavky na viazanosť odvolacieho súdu odvolacími dôvodmi, na kontradiktórnosť konania a na rešpektovanie princípu rovnosti zbraní sú prítomné aj v ďalších stredo európskych právnych poriadkoch.²⁹

Zahraničná judikatúra a doktrína, publikovaná najmä v indexovaných časopisoch evidovaných v databázach Web of Science a Scopus, s dôrazom na rozhodovaciu prax ESĽP a analýzy civilného procesu v komparatívnom kontexte, potvrdzuje, že prekročenie prieskumného oprávnenia odvolacieho súdu bez možnosti strán vyjadriť sa k novým dôvodom je v rozpore s čl. 6 Dohovoru a vedie k porušeniu práva na spravodlivý proces.³⁰ Osobitne možno poukázať na tie pasáže rozhodnutí ESĽP, v ktorých súd kritizuje tzv. „prekvapivé rozhodnutia“ založené na právnej či skutkovej úvahe, ktorú strany nemali možnosť predvídať a procesne adresovať.

Preto je nevyhnutné, aby odvolacie súdy dôsledne rešpektovali viazanosť odvolacími dôvodmi a v prípade, že zvažujú rozhodnúť na základe iných dôvodov, musia stranám umožniť vyjadriť sa k týmto dôvodom. Len tak je možné zabezpečiť skutočnú rovnosť strán, predvídateľnosť rozhodovania a dôveru verejnosti v spravodlivosť súdneho konania. Prekročenie prieskumného oprávnenia bez rešpektovania týchto zásad vedie nielen k procesnej

²⁵ COUNCIL OF EUROPE. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd); HARRIS, D., O'BOYLE, M., WARBRICK, C. Law of the European Convention on Human Rights.; MOLNÁR, P. – SUDZINA, M. – ČOLLÁK, J. Ochrana ľudských hodnôt v procesnom práve. Košice: Typopress, 2023.

²⁶ Európsky súd pre ľudské práva. Vec *Dombo Beheer B.V. proti Holandsku* (č. 14448/88), rozsudok zo dňa 27. októbra 1993.; Európsky súd pre ľudské práva. Vec *Nideröst Huber proti Švajčiarsku* (č. 18990/91), rozsudok zo dňa 18. februára 1997.

²⁷ GERARDS, J. General Principles of the European Convention on Human Rights.; VAN DIJK, P., VAN HOOFF, G. J. H., VAN RIJN, A., ZWAAK, L. (eds.). Theory and Practice of the European Convention on Human Rights.

²⁸ Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. III. ÚS 330/2013.; Európsky súd pre ľudské práva. Vec *Dombo Beheer B.V. proti Holandsku* (č. 14448/88), rozsudok zo dňa 27. októbra 1993.; Európsky súd pre ľudské práva. Vec *Nideröst Huber proti Švajčiarsku* (č. 18990/91), rozsudok zo dňa 18. februára 1997.

²⁹ K obdobnej koncepcii viazanosti odvolacieho súdu rozsahom a dôvodmi odvolania porov. najmä § 205 a § 212a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (ČR), § 482 a nasl. rakúskej Zivlprozessordnung (ZPO) a § 529 a nasl. nemeckej Zivlprozessordnung (ZPO), ako aj judikatúru Ústavného soudu České republiky a Nejvyššího soudu České republiky (napr. nálezy a rozsudky uvedené v časti „Judikatúra“ tohto príspevku, najmä rozhodnutie Ústavného soudu ČR sp. zn. I. ÚS 233/2019 a rozhodnutia Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 26 Cdo 829/98, 21 Cdo 1876/98, 25 Cdo 11/2005, 21 Cdo 1222/2008). K doktrinálnemu spracovaniu porov. LAVICKÝ, P. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Praha: C. H. Beck; FASCHING, H. W. – KONECNY, A. Zivlprozessgesetze. Kommentar. Wien: Manz; MUSIELAK, H. – VOIT, W. (eds.). Zivlprozessordnung. Kommentar. München: C. H. Beck.

³⁰ K požiadavke, aby odvolací súd nerozhodoval na základe dôvodov, ku ktorým strany nemali možnosť sa vyjadriť, pozri judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva: *Nideröst-Huber v. Switzerland*, č. 18990/91, rozsudok z 18. 2. 1997; *Vermeulen v. Belgium*, č. 19075/91, rozsudok z 20. 2. 1996; *Kraska v. Switzerland*, č. 13942/88, rozsudok z 19. 4. 1993; *Dombo Beheer B.V. v. the Netherlands*, č. 14448/88, rozsudok z 27. 10. 1993; *Krčmář and Others v. the Czech Republic*, č. 35376/97, rozsudok z 3. 3. 2000. K doktrinálnemu výkladu čl. 6 Dohovoru a princípu „equality of arms“ porov. napr. HARRIS, D. – O'BOYLE, M. – WARBRICK, C. Law of the European Convention on Human Rights; VAN DIJK, P. – VAN HOOFF, G. J. H. – VAN RIJN, A. – ZWAAK, L. (eds.). Theory and Practice of the European Convention on Human Rights; GERARDS, J. General Principles of the European Convention on Human Rights, ako aj analýzy publikované v indexovaných časopisoch typu *International and Comparative Law Quarterly*, *Human Rights Law Review*, *European Human Rights Law Review* a *Civil Justice Quarterly*.

nespravodlivosti, ale aj k zrušeniu rozhodnutia v ďalšom konaní pred Ústavným súdom alebo ESLP.³¹ Takýto záver nevychádza len z judikatúry ESLP k zákazu prekvapivých rozhodnutí, ale korešponduje aj s vnútroštátnou judikatúrou (napr. nálezy ÚS SR sp. zn. I. ÚS 355/2015, III. ÚS 330/2013, II. ÚS 35/2002), ktorá opakovane zdôrazňuje, že rozhodnutiu vo veci samej musí predchádzať postup zodpovedajúci princípu rovnosti zbraní a kontradiktórnosti, a účastník nesmie byť rozhodnutím „zaskočený“ bez reálnej možnosti procesnej reakcie.

Aby sa predišlo porušeniu práva na spravodlivý proces v dôsledku prekročenia prieskumného oprávnenia, je nevyhnutné, aby odvolacie súdy dôsledne rešpektovali viazanosť odvolacími dôvodmi podľa § 380 CSP. Ak súd zistí dôvody na zmenu rozhodnutia, ktoré neboli v rozhodnutí súdu prvej inštancie vymedzené, mal by strane umožniť vyjadriť sa k týmto dôvodom alebo ich vyzvať na doplnenie argumentácie.³² Len tak je možné zabezpečiť rovnosť strán a predvídateľnosť rozhodovania. Súd by mal vždy zabezpečiť, aby strany mali možnosť vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam a dôvodom, ktoré môžu byť podkladom rozhodnutia.

V sporovom odvolacom konaní treba vychádzať z toho, že *ex offo* prieskum je výnimkou viazanou na zákonom výslovne ustanovené prípady. Ústavnoprávny rozmer spravodlivého procesu sa v odvolacom konaní spravidla presadzuje požiadavkou kontradiktórnosti, predvídateľnosti a zákazu prekvapivých rozhodnutí, nie vytváraním „voľného“ prieskumného oprávnenia mimo rámec odvolania. Ak odvolací súd identifikuje právne relevantný problém, ktorý nebol odvolateľom uplatnený, nemal by na ňom založiť rozhodnutie mimo zákonných výnimiek.

De lege ferenda sa javí vhodné uvažovať o procesnom postupe, ktorý: (a) vytvorí stranám kontradiktórny priestor, (b) zároveň umožní, aby sa otázka stala predmetom odvolacieho prieskumu len vtedy, ak odvolateľ v určenej lehote doplní alebo spresní odvolacie dôvody (teda aby sa zachovala viazanosť odvolaním a nevznikol *ex offo* nový dôvod. Takto koncipovaný postup by si však nevyhnutne vyžiadal aj legislatívnu intervenciu do textu § 380 CSP, aby bolo zrejmé, že súd môže na určitý (nimi indikovaný) problém upozorniť, avšak rozhodnúť na ňom smie len vtedy, ak ho strana prevezme a transformuje do podoby odvolacieho dôvodu; inak by išlo o obchádzanie zákonnej viazanosti odvolacími dôvodmi. *De lege lata* preto takto koncipovaný postup nemožno považovať za súladný s § 380 CSP; jeho zaradenie do systému by si vyžadovalo výslovnú zmenu textu zákona, nielen judikatúrnu korekciu.

Takto koncipovaný návrh sleduje cieľ predísť situáciám, ktoré Ústavný súd SR kritizoval v náleze IV. ÚS 239/2025 t. j. aby odvolací súd nezrušil rozhodnutie z dôvodov mimo odvolania a mimo výnimiek podľa § 380 CSP.

Takáto úprava by posilnila kontradiktórnosť konania, predvídateľnosť rozhodovania a eliminovalo by riziko porušenia práva na spravodlivý proces a rovnosť strán, ako to vyžaduje aj judikatúra Ústavného súdu SR a ESLP.

Pri úvahách o satisfakcii treba odlíšiť (a) procesnú nápravu (zrušenie nezákonného/protiústavného rozhodnutia), (b) rozhodovanie o trovách v konkrétnom konaní a (c) prípadnú zodpovednosť štátu za škodu/ujmu spôsobenú výkonom verejnej moci. Ak porušenie vyplýva z postupu súdu, „satisfakcia“ by mala byť koncepčne viazaná skôr na mechanizmy zodpovednosti štátu a na úhradu účelných nákladov spojených s odstránením protiústavného stavu (vrátane nákladov ústavnej sťažnosti), než na prenášanie bremena na procesnú protistranu.

Podobné princípy rešpektovania viazanosti odvolacími dôvodmi platia aj v českom civilnom procese. Podľa § 212 Občianskeho súdneho poriadku je odvolací súd viazaný odvolacími dôvodmi, s výnimkou vád, na ktoré musí prihliadnuť z úradnej povinnosti. Český Ústavní soud

³¹ Ako zdôraznil ESLP v rozsudku vo veci Nideröst-Huber proti Švajčiarsku, ak súd zohľadní podanie protistrany bez toho, aby s ním oboznámil druhú stranu, porušuje sa princíp rovnosti zbraní (§ 30–31).“ atď.).

opakovane zdôrazňuje, že prekročenie prieskumného oprávnenia odvolacím súdom môže viesť k porušeniu práva na spravodlivý proces.³³

Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) vo svojej judikatúre opakovane potvrdzuje, že právo na spravodlivý proces zahŕňa aj právo strany byť vypočutý a vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré môžu byť podkladom rozhodnutia. Ak súd rozhoduje na základe dôvodov, ku ktorým sa strana nemohla vyjadriť, dochádza k porušeniu čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.³⁴ Príkladom je rozsudok vo veci Krčmář a ostatní proti Českej republike (č. 35376/97), kde ESLP zdôraznil význam práva na vypočutie a rovnosť strán v súdnom konaní.

V. POSTUP SPOROVEJ STRANY PRI PORUŠENÍ PRÁVA NA SPRAVODLIVÝ PROCES V DÔSLEDKU PREKROČENIA PRIESKUMNÉHO OPRÁVNENIA

Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 239/2025 prináša dôležité usmernenie v otázke prekročenia prieskumného oprávnenia odvolacím súdom a jeho vplyvu na právo na spravodlivý proces a rovnosť strán v civilnom konaní. V predmetnej veci krajský súd zrušil rozsudok pre zmeškanie na základe dôvodov, ktoré neboli v odvolaní žalobcu uplatnené, čím prekročil rozsah svojho prieskumného oprávnenia. Ústavný súd konštatoval, že takýto postup porušuje základné práva sťažovateľa na súdnu ochranu, rovnosť strán konania a spravodlivé súdne konanie podľa čl. 46, 47 Ústavy SR a čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv. Toto rozhodnutie je osobitne významné aj z hľadiska posúdenia prípustnosti následných opravných prostriedkov: v závislosti od toho, či odvolací súd napadnuté rozhodnutie potvrdí, zmení alebo zruší, môže byť proti jeho rozhodnutiu prípustné dovolanie podľa § 419 a nasl. CSP, alebo bude priamo otvorený priestor na podanie ústavnej sťažnosti podľa čl. 127 Ústavy SR a § 124 a nasl. zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky. (§ 419 a nasl. CSP; § 124 zákona č. 314/2018 Z. z.).³⁵

Pri úvahe, či po rozhodnutí odvolacieho súdu podať dovolanie alebo ústavnú sťažnosť, je potrebné rešpektovať subsidiaritu ústavnej sťažnosti: ústavná sťažnosť je spravidla prípustná až po vyčerpaní účinných opravných prostriedkov. Preto treba analyzovať konkrétny výsledok odvolacieho konania (potvrdenie, zmena, zrušenie rozhodnutia) a následne posúdiť, či CSP v danom procesnom nastavení pripúšťa dovolanie (napr. pri namietaní zásahu do spravodlivého procesu). Až po tomto vyhodnotení je možné zodpovedne uzavrieť, či je potrebné podať dovolanie, alebo je priamo otvorený priestor na ústavnú sťažnosť.

V predmetnej veci však Ústavný súd priamo posudzoval rozhodnutie krajského súdu, ktorý je opravným súdom, a ústavná sťažnosť bola podaná podľa čl. 127 Ústavy SR. To znamená, že v konkrétnom prípade bola ústavná sťažnosť riadne podaná a Ústavný súd mohol priamo zasiahnuť, pravdepodobne aj preto, že dovolanie proti rozhodnutiu odvolacieho súdu nebolo z hľadiska § 419 a nasl. CSP objektívne prípustné, resp. nešlo o rozhodnutie spĺňajúce zákonné kritériá dovolacej prípustnosti.³⁶ Nález tak demonštruje situáciu, v ktorej bola ústavná sťažnosť využitá ako primárny prostriedok ochrany, pretože systém mimoriadnych opravných prostriedkov neposkytoval v konkrétnom procesnom nastavení efektívny nástroj nápravy.

Ústavný súd zdôraznil, že aj vecne správny dôvod na zrušenie rozhodnutia môže porušiť právo na spravodlivý proces, ak súd prekročí rozsah svojho prieskumného oprávnenia v

³³ Rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS 233/2019.

³⁴ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd); HARRIS, D., O'BOYLE, M., WARBRICK, C. Law of the European Convention on Human Rights.

³⁵ Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. IV. ÚS 239/2025.; COUNCIL OF EUROPE. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd); HARRIS, D., O'BOYLE, M., WARBRICK, C. Law of the European Convention on Human Rights.

³⁶ Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. IV. ÚS 29/2025.; Najvyšší súd Slovenskej republiky. Rozsudok sp. zn. 6Cdo/214/2020.

prospech jednej strany na úkor druhej, čím dochádza k nerovnému postaveniu strán. Takýto postup narúša rovnosť strán, keďže druhej strane je odňatá možnosť vyjadriť sa k dôvodom, na základe ktorých bolo rozhodnutie zrušené alebo zmenené.³⁷

Pre procesnú stratégiu strán z toho vyplýva, že v prípadoch prekročenia prieskumného oprávnenia odvolacím súdom by mali: (a) bezprostredne po oboznámení sa s rozhodnutím analyzovať, či sú splnené podmienky dovolania podľa CSP; (b) ak je dovolanie prípustné, využiť ho ako mimoriadny opravný prostriedok, v ktorom namietnu porušenie čl. 46 a 47 Ústavy SR a čl. 6 Dohovoru; a (c) až po vyčerpaní dovolania, alebo ak dovolanie prípustné nie je, zvážiť podanie ústavnej sťažnosti podľa čl. 127 Ústavy SR.

Tento trojstupňový model umožňuje prakticky overiť druhú pracovnú hypotézu príspevku: ak sa ukáže, že kombinácia dovolania a ústavnej sťažnosti je schopná v rozumnej lehote a s primeranými nákladmi napraviť porušenie spôsobené prekročením prieskumného oprávnenia, možno hovoriť o relatívne dostatočnej sekundárnej ochrane; ak však systém vedie k neprimeraným priet'ahom, procesným prekážkam alebo k tomu, že časť porušenia zostáva bez reálnej nápravy, vyvstáva potreba legislatívneho alebo judikatúrneho zásahu.³⁸

Pre úplnosť je vhodné stručne zhrnúť typové kombinácie „výsledku“ odvolacieho konania a nadväzujúcich možností ochrany:

- ak odvolací súd rozsudok potvrdí, je prípustnosť dovolania determinovaná splnením podmienok podľa § 419 a nasl. CSP (napr. zásadný právny význam otázky, ktorú odvolací súd riešil), pričom námietka prekročenia prieskumného oprávnenia môže byť subsumovaná pod dovolací dôvod zásahu do práva na spravodlivý proces (§ 420 písm. f) CSP);
- ak odvolací súd rozhodnutie zmení, prichádza do úvahy dovolanie proti rozhodnutiu vo veci samej za obdobných podmienok, pričom intenzita zásahu do práv strany môže byť ešte výraznejšia, keďže dôjde k meritórnej korekcii bez procesnej možnosti reakcie;
- ak odvolací súd rozhodnutie zruší a vec vráti súdu prvej inštancie, môže byť mimoriadna ochrana komplikovanejšia, keďže rozhodnutie nie je spravidla definitívne; v takýchto prípadoch bude často hlavným prostriedkom ochrany ústavná sťažnosť namietajúca procesný exces odvolacieho súdu, pričom významné je aj posúdenie podmienok prípustnosti ústavnej sťažnosti podľa § 124 zákona o Ústavnom súde SR.

Takto nastavený postup zároveň zapadá do pracovnej hypotézy príspevku: ak sa preukáže, že strany majú k dispozícii účinné opravné prostriedky schopné napraviť porušenie spôsobené prekročením prieskumného oprávnenia, možno hovoriť o dostatočnej sekundárnej ochrane; ak nie, otvára sa priestor pre ďalšie legislatívne alebo judikatúrne zásahy *de lege ferenda*.

Výsledky analýzy tak skôr podporujú druhú pracovnú hypotézu príspevku, podľa ktorej súčasná kombinácia dovolania, obnovy konania a ústavnej sťažnosti poskytuje stranám len obmedzenú a nie vždy dostatočne efektívnu sekundárnu ochranu pri porušení spôsobenom prekročením prieskumného oprávnenia.

VI. DE LEGE FERENDA – PRECIZOVANIE ZÁKAZU PREKROČENIA PRIESKUMNÉHO OPRÁVNENIA A SATISFAKČNÉ MECHANIZMY

De lege lata vyplýva z § 380 CSP, že odvolací súd je viazaný odvolacími dôvodmi, s výnimkou zákonom taxatívne upravených vád, na ktoré prihliada z úradnej povinnosti.³⁹

³⁷ I; Krčmář a ostatní proti České republice, 2000.

³⁸ MOLNÁR, P. Procesná aktivita sporovej strany ako limit prieskumu v opravnom konaní. Právny obzor, 2024, roč. 107, č. 6, s. 633–645.; UZELAC, A. (ed.). Reform and Perspectives of Civil Procedure Law in Europe. Dordrecht: Springer, 2005.

³⁹ § 380 Civilného sporového poriadku.; ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022.

Z judikatúry Ústavného súdu SR aj EŠLP zároveň jasne vyplýva, že rozhodnutie odvolacieho súdu nesmie byť založené na dôvodoch, ku ktorým strany nemali možnosť sa vyjadriť, a to ani vtedy, ak by tieto dôvody boli materiálne „správne“.⁴⁰

De lege ferenda sa preto javí vhodné prieskum nerozširovať, ale naopak výslovne a jednoznačne formulovať zákaz prekročenia prieskumného oprávnenia tak, aby nebolo možné odvolací výklad „uvolňovať“ v prospech akéhosi voľného hľadania nových dôvodov mimo rámec odvolania.⁴¹

Za zváženie stojí doplnenie § 380 CSP o výslovné ustanovenie, podľa ktorého odvolací súd nesmie založiť svoje rozhodnutie na dôvodoch, ktoré neboli uplatnené v odvolaní, okrem väd taxatívne uvedených v zákone (procesné podmienky, nesprávne obsadenie súdu, vylúčený sudca a pod.), pri súčasnom odkaze na zachovanie práva strán vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam a dôvodom významným pre rozhodnutie.⁴²

Takéto legislatívne spresnenie by neznamenal zavedenie novej výnimky z viazanosti odvolacími dôvodmi, ale potvrdenie a zosilnenie existujúceho zákazu rozhodovať na inom skutkovom či právnom základe, než aký vyplýval z odvolania a z taxatívne stanovených *ex officio* väd.⁴³ Zároveň by prispelo k zjednoteniu rozhodovacej praxe krajských súdov, ktoré dnes nie vždy rovnako striktno vymedzujú hranice svojho prieskumu, čo môže viesť k rozdielnemu štandardu ochrany procesných práv strán v závislosti od miestnej príslušnosti.

De lege ferenda možno uvažovať aj o spresnení dovolacieho dôvodu zásahu do práva na spravodlivý proces (§ 420 písm. f) CSP) tak, aby sa výslovne uvádzalo prekročenie prieskumného oprávnenia odvolacím súdom ako typový príklad odňatia možnosti konať pred súdom (v rovine procesnej nerovnosti strán).⁴⁴

Takéto výslovné zakotvenie by posilnilo právnu istotu procesných strán aj dovolacieho súdu a zároveň by prispelo k zjednoteniu rozhodovacej praxe pri posudzovaní prípustnosti dovolania v situáciách, keď odvolací súd „pridal“ vlastné dôvody nad rámec odvolania.⁴⁵

Osobitnou otázkou je satisfakcia procesnej strany, ktorej právo na spravodlivý proces a rovnosť strán bolo porušené prekročením prieskumného oprávnenia. Ústavný súd v tejto línii judikatúry vychádza z predstavy, že účastník by nemal niesť negatívne nákladové dôsledky za porušenie základných práv, ktoré spôsobil orgán verejnej moci, a nie jeho procesný oponent.

Pri úvahách o zakotvení satisfakčných mechanizmov je potrebné zohľadniť existujúcu judikatúru Ústavného súdu SR, podľa ktorej nie je spravodlivé zaviazat' protistranu na náhradu trov konania, ak vznikli v dôsledku pochybenia všeobecného súdu, a nie procesným správaním účastníka.⁴⁶

De lege ferenda sa preto javí vhodnejším smerovaním posilnenie zodpovednosti štátu za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a vytvorenie jasného procesného rámca pre náhradu trov konania a iných ujím (napr. náhrada trov vynaložených na ústavnú sťažnosť, prednostné

⁴⁰ Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. IV. ÚS 239/2025; Európsky súd pre ľudské práva. Vec Krčmář a ostatní proti Českej republike (č. 35376/97), rozsudok zo dňa 3. marca 2000.; Európsky súd pre ľudské práva. Vec Vermeulen proti Belgicku (č. 19075/91), rozsudok zo dňa 20. februára 1996.

⁴¹ MOLNÁR, P. Procesná aktivita sporovej strany ako limit prieskumu v opravnom konaní. Právny obzor, 2024, roč. 107, č. 6, s. 633–645.; IVANČO, M. Vybrané otázky odvolacích dôvodov (1. časť) – Vady konania. Justičná revue, 2023, č. 4.

⁴² § 365 až 366 Civilného sporového poriadku.; Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. III. ÚS 330/2013.; Európsky súd pre ľudské práva. Vec Dombo Beheer B.V. proti Holandsku (č. 14448/88), rozsudok zo dňa 27. októbra 1993.

⁴³ ŠTEVČEK, M. a kol. Civilné právo procesné. Úvod do civilného procesu a sporové konanie. Praha: C. H. Beck, 2022.; GERARDS, J. General Principles of the European Convention on Human Rights.

⁴⁴ § 420 Civilného sporového poriadku.; Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. IV. ÚS 239/2025.; Najvyšší súd Slovenskej republiky. Rozsudok sp. zn. 6Cdo/214/2020.

⁴⁵ UZELAC, A. (ed.). Reform and Perspectives of Civil Procedure Law in Europe. Dordrecht: Springer, 2005.; ANDREWS, N. The Modern Civil Process. Judicial and Alternative Forms of Dispute Resolution in England. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008.

⁴⁶ Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. I. ÚS 105/2006.; Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. III. ÚS 330/2013, MOLNÁR, P. – SUDZINA, M. – ČOLLÁK, J. Ochrana ľudských hodnôt v procesnom práve. Košice: Typopress, 2023.

prejednanie veci po zrušení rozhodnutia Ústavným súdom SR.⁴⁷ V tomto kontexte by bolo možné uvažovať aj o legislatívnom upresnení vzťahu medzi úspechom v ústavnej sťažnosti a nárokom na náhradu trov vynaložených na jej podanie a právne zastúpenie, ako aj o špecifických pravidlách pre rozdelenie trov v následnom opakovanom konaní pred všeobecným súdom.

Takto koncipovaná úprava by mala nielen preventívny účinok vo vzťahu k súdom, ktoré by boli motivované dôslednejšie rešpektovať zákonné limity svojho prieskumu, ale zároveň by poskytovala účinnú ochranu stranám, ktorých základné práva boli porušené v dôsledku prekročenia prieskumného oprávnenia, bez toho, aby sa legitimizovalo rozhodovanie na iných dôvodoch, než ktoré boli v odvolaní uplatnené.⁴⁸ Zároveň by prispela k posilneniu dôvery v justíciu tým, že adresne rieši následky procesných excesov orgánov verejnej moci, a nie ich prenáša na súkromných účastníkov sporu.

VII. ZÁVER

V nadväznosti na vykonanú analýzu možno zhrnúť hlavné zistenia príspevku nasledovne. Problematika prekročenia prieskumného oprávnenia v odvolacom konaní predstavuje v slovenskom civilnom procese zásadnú otázku, ktorá úzko súvisí s ochranou základných práv strán konania, najmä práva na spravodlivý proces a rovnosť strán. Právny rámec odvolacieho konania je v Civilnom sporovom poriadku nastavený tak, aby odvolací súd rešpektoval limity vyplývajúce z princípu neúplnej apelácie – teda aby rozhodoval len v rozsahu a z dôvodov, ktoré boli v odvolaní uplatnené, s výnimkou väd, na ktoré musí prihliadnuť z úradnej povinnosti. Tento systém má za cieľ zabezpečiť rovnováhu medzi právom strany na efektívnu ochranu svojich práv a požiadavkou právnej istoty, predvídateľnosti a procesnej ekonomie.⁴⁹

Prípadová štúdia IV. ÚS 239/2025 demonštruje typový problém, kedy odvolací súd môže mať vecne „pochopiteľnú“ motiváciu korigovať formalizmus, avšak ak tak urobí mimo rámca odvolania a mimo zákonných výnimiek, zasahuje do predvídateľnosti a rovnosti zbraní. V tomto zmysle je rešpektovanie § 380 CSP nielen procesnou technikou, ale aj materiálnou garanciou spravodlivého procesu.

Analýza rozhodovacej praxe, vrátane judikatúry Ústavného súdu SR a Európskeho súdu pre ľudské práva, ukazuje, že prekročenie prieskumného oprávnenia odvolacím súdom – najmä ak rozhodne na základe dôvodov, ktoré neboli v odvolaní uplatnené a ku ktorým sa druhá strana nemohla vyjadriť – predstavuje závažné porušenie práva na spravodlivý proces a rovnosť strán. Takýto postup narúša kontradiktórnosť konania, poskytuje jednej strane neprimeranú výhodu a oslabuje dôveru verejnosti v spravodlivosť súdneho systému. Ústavný súd SR v rozhodnutí sp. zn. IV. ÚS 239/2025 výslovne konštatoval, že aj vecne správny dôvod na zrušenie rozhodnutia môže byť ústavne neudržateľný, ak je výsledkom prekročenia prieskumného oprávnenia v prospech jednej strany na úkor druhej.

Z pohľadu procesnej stratégie je preto nevyhnutné, aby strany konania boli aktívne už v konaní pred súdom prvej inštancie a dôsledne využívali všetky dostupné prostriedky procesného útoku a obrany. V odvolacom konaní je potrebné rešpektovať limity prieskumu a v prípade, že dôjde k ich prekročeniu, je procesná strana oprávnená domáhať sa nápravy prostredníctvom dovolania (ak je prípustné) alebo ústavnej sťažnosti. Článok zároveň poukázal

⁴⁷ Zákon č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci.; Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. III. ÚS 330/2013.

⁴⁸ MOLNÁR, P. – SUDZINA, M. – ČOLLÁK, J. Ochrana ľudských hodnôt v procesnom práve. Košice: Typopress, 2023.; GERARDS, J. General Principles of the European Convention on Human Rights.

⁴⁹ UZELAC, A. (ed.). Reform and Perspectives of Civil Procedure Law in Europe. Dordrecht: Springer, 2005.; ANDREWS, N. The Modern Civil Process. Judicial and Alternative Forms of Dispute Resolution in England. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008.; STÜRNER, R. Zivilprozessrecht. München: C. H. Beck, 2019.

na to, že účinnosť týchto nástrojov nie je absolútna a že v niektorých procesných konfiguráciách môže byť náprava porušenia limitovaná, čo podporuje druhú pracovnú hypotézu o obmedzenej efektívnosti existujúcich ochranných mechanizmov.

De lege lata článok poukazuje na potrebu dôslednejšieho uplatňovania existujúcich mechanizmov ochrany procesných práv strán, najmä prostredníctvom ústavnej sťažnosti v prípadoch zjavného prekročenia prieskumného oprávnenia. *De lege ferenda* sa javí ako žiaduce výslovne zakotviť povinnosť odvolacieho súdu pred rozhodnutím oboznámiť strany s dôvodmi, ktoré neboli v odvolaní uplatnené, a umožniť im vyjadriť sa k nim, ako aj zväziť zakotvenie osobitných satisfakčných mechanizmov pre strany, ktorých právo na spravodlivý proces bolo porušené (napr. v podobe finančnej náhrady či procesných výhod v ďalšom konaní). Tým by sa posilnila preventívna aj reparatívna funkcia práva na spravodlivý proces a zároveň by sa znížil počet situácií, v ktorých musí nápravu zabezpečiť až ústavný súd alebo EŠLP.

Z hľadiska ďalšieho výskumu sa otvára priestor najmä pre hlbšiu komparáciu s inými európskymi právnymi poriadkami (najmä nemeckým a anglickým odvolacím konaním), v nadväznosti na práce publikované napríklad v *Access to Justice in Eastern Europe* a *Civil Justice Quarterly*, ako aj na analýzy adversariálneho princípu v mimoeurópskych jurisdikciách (napr. TRAN KHAC QUI, Q. – NGUYEN THI HONG NHUNG, N. *The Legal Imperative of Adversariality in Civil Procedure: Ensuring Fair Trial Standards in Vietnam*. *Veredas do Direito*). Rovnako je žiaduce systematicky analyzovať rozhodnutia EŠLP týkajúce sa rozsahu odvolacieho prieskumu a rovnosti zbraní, ako aj empiricky skúmať rozhodovaciu prax slovenských odvolacích súdov v sporových veciach. Konceptné závery príspevku tak smerujú k posilneniu ochrany práva na spravodlivý proces prostredníctvom dôsledného dodržiavania zákonných limitov prieskumného oprávnenia, zosilnenia kontradiktórnosti odvolacieho konania a posilnenia rovnosti strán ako základného princípu moderného civilného procesu.⁵⁰

KEÚČOVÉ SLOVÁ

civilné súdne konanie, odvolacie konanie, prieskumné oprávnenie, právo na spravodlivý proces, rovnosť strán

KEY WORDS

civil judicial proceedings, appellate proceedings, scope of review, right to a fair trial, equality of parties

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ANDREWS, N. *The Modern Civil Process. Judicial and Alternative Forms of Dispute Resolution in England*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, DOI: 10.1628/978-3-16-166745-9

---

⁵⁰ Rešerš zahraničnej literatúry bola realizovaná najmä prostredníctvom databáz Web of Science a Scopus, a to s využitím kľúčových slov „civil litigation“, „appellate review“, „scope of review“, „equality of arms“, „fair hearing“ a „Article 6 ECHR“. Zohľadnené boli predovšetkým štúdie venované komparácii úpravy odvolacieho konania v európskych právnych poriadkoch, analýze judikatúry EŠLP k čl. 6 Dohovoru a dopadom kontradiktórnosti na rozsah preskúmania v odvolacom konaní, publikované v odborných časopisoch typu *International and Comparative Law Quarterly*, *Human Rights Law Review*, *European Human Rights Law Review*, *Civil Justice Quarterly* a ďalších periodikách zameraných na civilný proces a ochranu základných práv COLE, R. J. V. Validating the Normative Value and Legal Recognition of the Principle of Equality of Arms in Criminal Proceedings in Botswana. *Journal of African Law*, 2012, roč. 56, č. 1, s. 68–86. DOI: 10.1017/S002185531100022, GOSS, R. The Disappearing ‘Minimum Rights’ of Article 6 ECHR: the Unfortunate Legacy of Ibrahim and Beuze. *Human Rights Law Review*, 2023, roč. 23, č. 4. DOI: 10.1093/hrlr/ngad024, RAMOS, V. C. The EPPO and the Equality of Arms between the Prosecutor and the Defence. *New Journal of European Criminal Law*, 2023, roč. 14, č. 1, s. 43–70. DOI: 10.1177/20322844231157078.

2. COLE, R. J. V. Validating the Normative Value and Legal Recognition of the Principle of Equality of Arms in Criminal Proceedings in Botswana. *Journal of African Law*, 2012, roč. 56, č. 1, s. 68–86. DOI: 10.1017/S0021855311000222.
3. ČOLLÁK, J. Decízne systémy. Vzťahy súdnych a alternatívnych foriem prejednávania a rozhodovania sporov. Praha: C. H. Beck, 2022.
4. DODSON, S. Cooperativism in the American Adversarial Tradition. *Civil Justice Quarterly*, 2021.
5. FASCHING, H. W., KONECNY, A. (eds.). *Zivilprozessgesetze. Kommentar*. Wien: Manz.
6. GERARDS, J. General Principles of the European Convention on Human Rights.
7. GOSS, R. The Disappearing ‘Minimum Rights’ of Article 6 ECHR: the Unfortunate Legacy of Ibrahim and Beuze. *Human Rights Law Review*, 2023, roč. 23, č. 4. DOI: 10.1093/hrlr/ngad024.
8. HARRIS, D., O’BOYLE, M., WARBRICK, C. *Law of the European Convention on Human Rights*.
9. IVANČO, M. Vybrané otázky odvolacích dôvodov (1. časť) – Vady konania. *Justičná revue*, 2023, č. 4.
10. IVANČO, M. Vybrané otázky odvolacích dôvodov (2. časť) – Vady rozhodnutia. *Justičná revue*, 2023, č. 5.
11. IVANČO, M. Prieťahy v odvolacom konaní a nadmerná vyťaženosť odvolacích súdov v civilnom procese – mýty vs. fakty. *Justičná revue*, 2024, roč. 76, č. 4, s. 423–438.
12. IVANČO, M. Apelačný systém v civilnom procese v retrospektíve a kontexte minulej právnej úpravy. In: TUROŠÍK, M., ŠEVČÍKOVÁ, A. (eds.). *Banskobystrické zámocké dni práva na tému „Identifikácia únosnej miery autonómie právnych odvetví a súčasnej potreby ich synergie“*. Banská Bystrica: Belianum, 2018, s. 111–121.
13. KROITOR, V. – MAMNITSKYI, V. Adversarial Principle Under the New Civil Procedure in Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*, DOI: 10.33327/AJEE-18-2.4-a000021.
14. LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck.
15. MOLNÁR, P. Procesná aktivita sporovej strany ako limit prieskumu v opravnom konaní. *Právny obzor*, 2024, roč. 107, č. 6, s. 633–645. DOI: 10.31577/pravnyobzor.2024.6.05.
16. MOLNÁR, P. – SUDZINA, M. – ČOLLÁK, J. *Ochrana ľudských hodnôt v procesnom práve*. Košice: Typopress, 2023.
17. MUSIELAK, H., VOIT, W. (eds.). *Zivilprozessordnung. Kommentar*. München: C. H. Beck.
18. RAMOS, V. C. The EPPO and the Equality of Arms between the Prosecutor and the Defence. *New Journal of European Criminal Law*, 2023, roč. 14, č. 1, s. 43–70. DOI: 10.1177/20322844231157078.
19. STÜRNER, R. *Zivilprozessrecht*. München: C. H. Beck, 2019.
20. SVOBODA, K. *Nové instituty českého civilního procesu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 248 s. ISBN 978-80-7357-722-3.
21. ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022. 1752 s. ISBN 978-80-7400-909-9.
22. ŠTEVČEK, M., STRAKA, R. a kol. *Prednášky a texty z civilného procesu*. Praha: C. H. Beck, 2018. 170 s. ISBN 978-80-89603-65-7.
23. ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilné právo procesné. Úvod do civilného procesu a sporové konanie*. Praha: C. H. Beck, 2022. 632 s. ISBN 978-80-7400-876-4.

24. TRAN KHAC QUI, Q. – NGUYEN THI HONG NHUNG, N. The Legal Imperative of Adversariality in Civil Procedure: Ensuring Fair Trial Standards in Vietnam. *Veredas do Direito*. DOI: 10.18623/rvd.v22.n2.3467
25. UZELAC, A. (ed.). *Reform and Perspectives of Civil Procedure Law in Europe*. Dordrecht: Springer, 2005.
26. VAN DIJK, P., VAN HOOFF, G. J. H., VAN RIJN, A., ZWAAK, L. (eds.). *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*.

Medzinárodné dokumenty

1. COUNCIL OF EUROPE. *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms* (Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd).

Judikatura – Ústavný súd Slovenskej republiky

1. Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. IV. ÚS 239/2025
2. Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. III. ÚS 402/2008.
3. Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. III. ÚS 339/2020.
4. Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. II. ÚS 495/2023.
5. Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. I. ÚS 116/2020.
6. Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. I. ÚS 105/2006.
7. Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. III. ÚS 330/2013.
8. Ústavný súd Slovenskej republiky. Uznesenie sp. zn. IV. ÚS 252/2004
9. Ústavný súd Slovenskej republiky. Nález sp. zn. I. ÚS 387/2019.

Judikatura – Najvyšší súd Slovenskej republiky

1. Najvyšší súd Slovenskej republiky. Rozsudok sp. zn. 6Cdo/214/2020.
2. Najvyšší súd Slovenskej republiky. Uznesenie sp. zn. 3CdoGp/1/2017.
3. Najvyšší súd Slovenskej republiky. Uznesenie sp. zn. 1 VCdo/2/2017
4. Najvyšší súd Slovenskej republiky. Uznesenie sp. zn. 1 VCdo 1/2018.
5. Najvyšší súd Slovenskej republiky. Rozsudok sp. zn. 4 Cdo/167/2012.
6. Najvyšší súd Slovenskej republiky. Rozsudok sp. zn. 3 Cdo/18/2013.
7. Najvyšší súd Slovenskej republiky. Rozsudok sp. zn. 4 Cdo/92/2013.
8. Najvyšší súd Slovenskej republiky. Rozsudok sp. zn. 7 Cdo/95/2013.
9. Najvyšší súd Slovenskej republiky. Rozsudok sp. zn. 3 Cdo/56/2005.
10. Najvyšší súd Slovenskej republiky. Uznesenie sp. zn. 2 Obdo/102/2021.
11. Najvyšší súd Slovenskej republiky. Uznesenie sp. zn. 1Cdo/200/2021,

Judikatura – Ústavní soud ČR a Nejvyšší soud ČR, NS ČSFR

1. Ústavní soud České republiky. Nález sp. zn. I. ÚS 233/2019.
2. Nejvyšší soud České republiky. Rozsudek ze dne 27. 5. 1998, sp. zn. 26 Cdo 829/98.
3. Nejvyšší soud České republiky. Rozsudek ze dne 19. 1. 1999, sp. zn. 21 Cdo 1876/98.
4. Nejvyšší soud České republiky. Rozsudek ze dne 1. 9. 2005, sp. zn. 25 Cdo 11/2005.
5. Nejvyšší soud České republiky. Rozsudek ze dne 22. 10. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1222/2008.
6. Nejvyšší soud České republiky. Rozsudek ze dne 23. 10. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3483/2008.
7. Nejvyšší soud České republiky. Rozsudek ze dne 23. 9. 2010, sp. zn. 32 Cdo 170/2010.
8. Nejvyšší soud České republiky. Rozsudek ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3967/2010.
9. Nejvyšší soud České republiky. Rozsudek ze dne 31. 5. 2016, sp. zn. 29 ICdo 30/2014.
10. Nejvyšší soud České a Slovenské Federativní Republiky. Stanovisko ze dne 29. 12. 1984, sp. zn. Cpj 51/84.

Judikatúra – Európsky súd pre ľudské práva

1. Európsky súd pre ľudské práva. *Vec Nideröst-Huber proti Švajčiarsku* (č. 18990/91), rozsudok zo dňa 18. februára 1997.
2. Európsky súd pre ľudské práva. *Vec Vermeulen proti Belgicku* (č. 19075/91), rozsudok zo dňa 20. februára 1996.
3. Európsky súd pre ľudské práva. *Vec Kraska proti Švajčiarsku* (č. 13942/88), rozsudok zo dňa 19. apríla 1993.
4. Európsky súd pre ľudské práva. *Vec Dombo Beheer B.V. proti Holandsku* (č. 14448/88), rozsudok zo dňa 27. októbra 1993.
5. Európsky súd pre ľudské práva. *Vec Krčmář a ostatní proti Českej republike* (č. 35376/97), rozsudok zo dňa 3. marca 2000.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA**JUDr. Dalibor Vyhnálik, PhD.**

ORCID: 0009-0009-0786-0648

Odborný asistent,

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva,

Ústav súkromného práva,

Tomášikova 20, 821 02 Bratislava

Advokátska kancelária Blaha, Erben a Partneri,

Mostová 2, 811 02 Bratislava

Telefónne číslo: +421 907 169 720

E-mail: dalibor.vyhnalik@gmail.com